నేనైనఁ జొత్తును. పడిహారులారా! రాణి రాజునుఁ గాంచవలయు భార్య భర్తృదర్శనార్థినియై యరుదెంచినది."

తోడనే యచటి యధికారి తన యధికారదండము వంచి యిట్లలనెను. — "దేవీ! వలదనుట కడు విచారకరము. నృపాలుఁడు మహత్తర జీవన్మరణ విషయాలోచనా నిమగ్నుఁడై యున్నవాఁడు."

"మా యవసరము గూడ నట్టిదే. దేవీ! నేను దారి చేయుదునరమ్ము —" అని పలుకుచుఁ దన కోమల కరంబున నా ద్వారపాలకు నల్లనఁ ద్రోసి, రాజసోదరి తన రెండవకరమున నచటి తెరఁ బట్టెను. సుందరాంగియగు రాజసోదరి యటు లాచరించునప్పుడు దౌవారికుఁ డేమి చేయగలఁడు? ఆంగ్లరాజ్ఞి యిఁక రాజ సమక్షమునకుఁ బోవఁ సినదాయెను.

రిచర్డు శయ్యాగతుండెను. అనతివిస్తారమున నొకఁడు వేచియుండెను, రాజాజ్ఞ పూర్తిగ నాలించుటకు [illegible] ప్రతీక్షించుచుండి నటలుండెను. వానిఁ గాంచినంతన వాని యుద్యోగము తెలియఁగలదు. వాని వస్త్రధారణము వానికి దిగినటులేయుండెను. భుజములు కొంచెము దిగి మిగిలిన భాగము నాచ్ఛాదింపని యెఱ్ఱని జుబ్బా; ఆజుబ్బామీఁద నొకతోలు కబ్బా; ఆకబ్బామీఁద నిటికరంగువంటి యెఱ్ఱని మచ్చలు; ఆ రెండును మోఁకాలు నంటియుండెను. మేజోళ్లవలెఁ గాళ్లను గప్పియున్నవి కూడఁ దోలువే. వెలుఁగు జూడఁజాలక దాగియుండు నలూకమువలె వాని ముఖము దట్టంపు బొచ్చు టోపియం దడఁగియుండెను. బిరుసెక్కి గజగజలాడుచు జీబుగఁ బెరిగి జుట్టుతోఁ గూడఁ గలసిన యెఱ్ఱని గడ్డము చాటున వాని యధోవదనము గానరాకుండెను. ఆటోపి గడ్డముల నడుమ నవ్యక్తముగఁ గాన్పించు ముఖము కఱకుగ, మొద్దుగ, దుస్సహముగనుండెను. ఎద్దుమెడవంటి మెడయును, అతివిశాలములగు భుజసంధము

లున్న, పొడవునకుఁదగిని యతని దీర్ఘభుజములును, [illegible] పెద్దశరీరమును, [illegible] దొడ్డ[illegible] [illegible] డొక దీర్ఘఖడ్గము నాసికొనుచుండెను. [illegible] యుడుగులును, అంచులకుఁ దగు [illegible] బొడవుండెను. భారము సరిపోవుటకై [illegible] యుండెను. ఆరడుగులు నిండిన యాకృతము వాని [illegible] మించియుండెను.

శయ్యాగతుఁడై, యావింశతిమానిసిం భావించు [illegible] రాజపటసము ద్వారమువంక నేయుండెను. [illegible] రాణి [illegible] ప్రవేశించుట సహింపనివానివలె నాశము పడిగా [illegible] [illegible] దుష్టులవలెఁ [illegible] [illegible], యాచ్ఛాదితసజాలయములు గప్పికొనఁ గడఁగెను.

రాజల్లు[illegible] ఖుఁడాయెను. [illegible], కాంతలు తమ కాంతులను బ్రసన్నుల నొనర్చుకొని కార్యసాఫల్యముగాంచు నేర్పరులుగదా నృపాలుని చెంత మూర్తీభవించిన దౌష్ట్యమువలె నిలిచియున్న యాఘోరాకారునిఁగాంచి భయకంపితయయ్యు, నామోహనాంగి రిపస్థను ర్ధయమ్మనడాసి, మోహకరంబి, నిజకోమల భుజంబులు మనోహరముగ సువ్యక్తముగఁదోఁప, సుందర సువర్ణ చికురనికరాంతర సుందరాననము మేఘవిర్ముక్తమాన భానుబింబ శోభసమన్వితమై విరాజిల్ల, నన్యదేశ భయంకరంబును గైర్త్తవాన్వయమునకుఁ బట్టుఁగొమ్మయునగు నాభూనాథుని భూరిభుజంబును దన కోమల కరద్వయంబున నల్లనఁబట్టి వినమితయై ముద్దాడెను.

తత్కాంతాకరబంధిత భుజంబట్టులేయుండ, ద్రిప్పిన వదనము గూడ నట్టులేయుండ, నాంగ్లనృపాలుఁడటు వీక్షింపకయే యిట్లు ప్రశ్నించెను. "బెరంజేరియా! ఏమిది!"

'బెరెంజేరియా' నామధేయయగు రాణి కాతరావ్యక్తస్వరమున నిట్టులనెను: "ముందామనుజు నంపివేయుము. వాని చూపు ప్రాణాంతకముగనున్నది." నృపాలుఁడు తత్క్షణ మిట్టు లాజ్ఞాపించెను.

"ఓరీ! పొమ్ము! ఇఁక నీకేమికావలయు? నీ వీకాంతలనుఁ గాంచఁ దగుదువా? పొమ్ము!"

"రాజా! బుజ్జి యేమిచేయవలయునో – "

"కార్యాభ్యుఁడా! పొమ్ము. క్రైస్తవాచారము చొప్పున భూస్థాపనము."

నృపాలుఁ డట్టులన, విరళవస్త్రధారిణియై, సహజసౌందర్యముతో నలరారు రాణిసోయగము మెచ్చుకొనువానివలె నొక మందహాసము బలిపి యాదుష్టుఁడు వెడలెను. ఆఘోరాకారుని క్రూరవీక్షణముకంటె వానిహాసము మఱియు దుస్సహముగ నుండెను.

నృపాలుఁడపుఁ డర్థిసయై వ్రాలియున్న తనరాణివంక నర్ధాంగీకారముగ నల్లనఁ దిరిగి యామెను దదుచితముగఁ బ్రశంసించెను.

యోధాగ్రేసరుఁడగు రిచర్డు సౌందర్యము గణింపని, గణించి కరుగనేరని మందజ్ఞుఁడు కాఁడు. బెరంజేరియావంటి మోహనాంగి వదనము గాంచి, తత్కాంతా కోమలకరాధరస్పర్శన మనుభవించి, తత్కోమలీ నయననిర్గతబాష్పవారిఁ గాంచిన యనంతర మాభూపాలున కింక స్థైర్యమెక్కడ? రిచర్డు ప్రసన్నహృదయుఁడై, యామేల్బంతి సువర్ణకేశజాలము నిమురుచు, నాదివ్యవదనమెత్తి సాభిమానముగా ముద్దాడెను. మహాసత్వసంపన్నుఁడగు నృపాలుఁడు తనయెదుటఁ గృపణయై యున్న లతాంగి నాపగిది బుజ్జగించుదృశ్యము నిక్కముగ దర్శనీయము – "మదీయహృదయరాజ్ఞి తనశూరుని మందిరమున కీ యవేళ రానేల?"

ఆంగ్లనృపాలుఁ డట్లు ప్రశ్నించినంతనే, రాణి విగతస్థైర్యయై యసం

బద్ధముగ నిట్టులనెను: "నృపాలా! క్షమింపవలయు—"

"క్షమింపవలయునా! ఎందులకు?"

"అతిసాహసంబున రాజసన్నిధి కరుదెంచినందులకు—" రాణి యిక బలుకనేరకపోయెను. ఆంగ్లనృపాలుఁడు తదవసరోచితావేగమున నిట్టులనియెను:

"అతిసాహసమా! తనకిరణము లొక యల్పునింటఁ బ్రవేశించినందులకు భాస్వంతుఁడు వినమ్రుఁడై యాత్మునుద్రుని క్షమింపుమనునే? దేవీ! నీవంటికోమలికి దుస్సహమగు కార్యమున నియుక్తుఁడనై యుంటిని. మఱియు, రోగసంకీర్ణమగు నీప్రదేశము నీకు విహారయోగ్యము కాదు."

రాణి యింకను దనసందేశము దెల్పుటకు భయపడుచు నిట్టులనెను: "కాని, నీవిపు డారోగ్యవంతుఁడవైతివిగదా!"

"ఆంగ్లరాజ్ఞి కైస్తవ భువనైకసుందరి యని యంగీకరింపని సాహసవంతుని దునుమాడఁజాలు బలారోగ్యములు గాంచితిని."

రాజట్లు సగర్వముగఁ బలుక, రాణియిట్టులనెను. — "రాజా! ఇఁక నాకొకవరము బ్రసాదింతువని విశ్వసింతును. విశేషముగాదు — ఒక యల్పుని ప్రాణము — "

"హా! కానిమ్ము" — రిచర్డు మోముచిట్లించెను. రాణి యిట్లు గొణిగెను.

"భాగ్యహీనుఁడగు స్కాటుశూరుఁడు — "

"దేవీ! వాని విషయము మాటాడరాదు. వాఁడు చావవలయు — తప్పదు."

ఆంగ్లనృపాలుఁడు కఠినస్వరమున నట్లుపలుక రాణి మగుడ నిట్టులనెను:

"రాజోత్తమా! హృదయేశ్వరా! ఒక పట్టు కాలినము గదా

ప్రోత్సాహ[illegible] నీ[illegible] [illegible] సహాయముగా ద[illegible] నీకీ[illegible] కలుగు [illegible] దర్శనము[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కృత జ్ఞతాపూర్వక బాష్ప[illegible] మాకీయ[illegible] సమర్పింతుము."

నృపాలుడు సక్రోధముగ నిట్లనెను:

"స్త్రీ [illegible] [illegible]. ముత్యములా! ఈ ప్రాచ్యలోకాంతర ముత్యములన్నియు నాంగ్లకళంకము బోగొట్టునే? దేవి! [illegible]! స్థలసమయాదు లరసి నీవు చరియింపవలయును. నేడిపు డాచరింపవలసిన ధర్మము విస్పష్టము. నీకింకం దావు లేదు."

రాజసోదరశ్రవణమున రాణి యిట్లనెను: "మేరీ! వింటివిగదా మన మేమనినను నాతని యాగ్రహ మధికమగును. మనయునికి నిరర్థకము."

ఆంగ్లరాణి కావిషయ మంత లాఘవముగనుండెను. విపరీతవిషాద ఘూర్ణమానమానసయగు రాజసోదరి యట్లు లుపేక్షింపజాలక, యొకింత ముందునకు దేంచి, నృపాలు నుద్దేశించి [illegible] యిట్లనెను:

"భూపాలా! ఈ నికృష్టబాధిత కృపాభిక్ష [illegible] చేసినది కాదు, — న్యాయార్జిని భూపాలుడు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును న్యాయార్థ లగుచుం దత్ప్రియాన మొనరింపవలయు."

"హా! సోదరీ! అటులనా!" — రిచర్డు లేచి సముముగం గూర్చుండెను — రాజసోదరి, తదుచితముగనే సదా భాషించును. నేనును దదనుగుణముగనే ప్రత్యుత్తరమిత్తును. — మనగౌరవము సంస్మరించి యర్థింతువుగాక."

"దేవా! నీ విపుడు నధింపం గ్నత [illegible]యుండవై యున్నవాడవు [illegible]మ్మార్చుడవు, [illegible]సకాలమునం గ్రైస్తవలోక సేవాపరాయణుండై యశోవంతుం డాయెను. అతడు రాజాజ్ఞాబద్ధుండై యప్రమత్తుండై

తనధర్మము నిర్వర్తించుచుండెను. కాని కేవల వినోదార్థ మవివేకముగ నోరులు పన్నిన యుకులందుఁ జిక్కి, యాతఁడు స్థానభ్రష్టుఁడాయెను. ఆతఁడు ధర్మచ్యుతుఁ డగుట కొక నామధేయము కారణమాయెను — ఏల సంకోచింపవలయును ? — యదీయునామమే కారణమాయెను. సుప్రసిద్ధ వంశోద్భవనామాంకితసందేశ మాలించిన పిదప ఏ క్షత్రియవరుఁడు తాదృశముగ ధర్మచ్యుతుఁడు గాకుండును ?"

"సోదరీ! నీ వాతనిఁ గాంచితివి ;" తన డెందమునఁ బొంగు నాగ్రహము నడంచికొనుటకు నృపాలుఁడు తనపెదవులు గఱచికొనెను. మేరీ యిట్లు బదులాడెను. —

"రాజా! కాంచితిని. తత్కారణము విశదపఱచుట కిది సమయముకాదు. స్వీయరక్షణమునకుఁ గాని పరదూషణమునకుఁ గాని నే నుద్యమింపను."

"ఎచటఁ గాంచితివి ?"

"రాజ్ఞీ శిబిరమునందు."

"మద్రాజ్ఞీ నిలయముననే ! హా ! అతిసాహసము ! దుస్సహము ! ఈతఁడు తన యంతరము దలంపక ధూర్తుఁడై తన గపాఢ్యుఁడగు మ త్తమగన్యామణిం దలంచినను నే నుపేక్షించితి. సూర్యుఁడు భూమిని వికాసవంత మొనరించునట్లు మత్సోదరి తన యున్నతస్థానమునుండి చరింపవచ్చునని సహించి యూరకుంటిని. కాని, నిశీథమున మద్రాజ్ఞీ శిబిరమున వానిం గాంచుటయే గాక, వాని ద్రోహమున కిది యొక సమాధానముగ గూడఁ జెప్పుదువా ! దుర్భరము ! మేరీ ! భవదసంబద్ధ ప్రవర్తనఫలిత మనుభవింతువు? చిరకాలము సన్యాసినీ మఠావాస మనుభవింతువు సుమా !"

రాజసోదరి నిర్భయముగా నిట్లు బదులాడెను. — "రాజా ! క్రౌర్యము నీ నిరంకుశాధికారమునకుఁ జెల్లును. మన పరస్పర గౌర

వను సొబమాత్రము భంగపడలేదని మెఱుంగుము, — రాణియే యుందులకు సాక్షి; తన యిచ్ఛ వచ్చునేని రాణి నామనములు బుజావు సేయగలదు. కాని, యాత్మరక్షణము బరదూషణమును నొనరించు దానఁగానని ముందే తెలిపియుంటిఁగదా. అన్యజనపంచితుఁడై ధర్మ చ్యుతుఁడైన శూరుని రక్షింపవలయు ననిమాత్ర మర్థించుదాన. రాజా! భవత్కృతాల్పతరదోషములకే నీవొకనాఁ డుత్తమోత్తమ న్యాయస్థానమునఁ గృపాభిక్ష యర్థింపవలయు — నట్టి కృప యీశూరు నెడఁ జూపవలయునని యర్థింతును.”

“ఆహా! మద్వంశోద్భవ మేరీయేనా యిది? వివేకవతియగు సత్కులప్రసూతయా? లేక, తన విటునిపైఁ గల మక్కువచేతఁ దన గౌరవము విస్మరించు విరహిణియా? మేరీ! నీపల్లవుఁడు వధ్యుఁడు, మగాంతరమున నీగడియందు వానిశిరము శాశ్వతాలంకారముగఁ బ్రతిష్ఠింతును!”

నృపాలుఁ డట్లు భయంకరముగఁ బలుక, మేరీ విస్పష్టముగ నిట్టు లనెను:

“అటులొనరింతువేని —” తన మానసోద్రేక మడంచికొని, యిట్టు లనెను: “శూరగుణ సంభావన మెఱుంగని నృపాలునిచే నక్రమముగ గ్రూరముగఁ దెగటారెననియెంచి, మా మస్తకమొక పవిత్ర చిహ్న ముగ సంస్మరింతును —” ఆమె క్షణక్షణ ప్రవర్ధమాన కోపావేశయైన మగుడ నిట్టులనెను: “ఆతఁడు నిక్కముగ నాప్రియుఁడు, నిష్కల్మ షుఁడు; ఆతఁడు ప్రణయంపుఁ బలుకుగాని తద్వీక్షణముగాని యపేక్షిం పక, సవినయముగ సభక్తికముగ సాధుజన సందర్శన మొనరించువాని వలె మాత్రము జరించెను. విశ్వాసనీయులగు సచ్ఛారు లిందులకు మరణింప వలయునా?”

రాణి భయకంపితయై యామెతో నిట్లు గుసగుసలాడెను —“మేరీ!

యూర్ధకుండును. నీవు వాకోనుకోలేది నృపాలాగ్రహ ముజ్వలమగుసు.

"కానిమ్ము, దోషరహితయగు కన్య క్రోధోద్విగ్న హార్యత్ను మొం గాంచి భీతిల్లను! గుణవంతుఁడగు శూరుడు నీచేఁడేమైన నొనరించుఁగాక. మత్కారణమున మరణించు శూరుని దదుచిత దుఃఖాక్రాంత చిత్తనై సంస్మరింపుచుఁ గాలహరణ మొనరింతును. రాజకీయముల కొఱకుఁ జిత్తనిరోధ మొనరించు దుర్వ్యవస్థ తీఱిపోయెను. అలంఘ్యమగు సంఘ దురాచార పాశము నేఁడాశూరుని వివాహమాడకుండ నిరోధించును. అట్లు వివాహ మాడఁజాలను, ఆడను. ఇఁకనో! తాగృత నిమోన్నతములను మరచి సమ్మాలించు సర్వసన్యాసత్వ మొదఁ గూర్చును. ఇఁక నాసమాధి నేగట్టుకొందును."

తదవసర నిరాశావేశమున మరియిట్లు పలుకి నృపాలుఁడత్యంతక్రోధఘూర్ణితుఁడై బదులాడు నంతలో నొక సన్యాసి రయమ్మునఁ బ్రవేశించి, యాతని బ్రోల మోఁకరించి, పవిత్ర భాషణంబులాడుచు శూరవధ మాపుచేయుమని పలువిధముల బ్రతిమాలెను. నృపాలుఁ డధిక తరాగ్రహాధురీణుఁడాయెను. "ప్రపంచ ముకుటియై నన్ను న్మాదు నొనరించుఁగాఁబోలు. మందులు, స్త్రీలు, సన్యాసు లోకాకుక్క రడుగడుగున నన్ను నిరోధింపఁ గడంగుదురే! వాఁడింక నేల జీవించును!"

"నృపాలా! నాప్రార్థన మన్నించి లోయప్రభువు వధ నిలుపు చేసెను. నిన్నుఁ బ్రార్థించి – "

"ఆమూర్ఖుఁడు సమ్మతించెనా! ఇట్టి మౌర్ఖ్యము వానికి సహజ మాయెను. నీసందేశ మేమి!"

"రాజా! సాకుచిశూరుఁడగు కణతుఁ * డాచారముచొప్పునఁ దన సమాచారమంతయు నాకెఱిఁగించెను. అందొక మహాత్తర రహ

---

* పురణావసరమునఁ దనరహస్యములన్నియు సాధువునకుఁ జెప్పుట క్రైస్త వాచారము.

స్యము దెలిసికొంటిని. మృత్యుముఖమున నున్న మనుజుఁడైనుత్కంపఱచు రహస్యములు వెల్లడించుట సన్న్యాసులకుఁదగదు; కానఁ దద్విషయము నీకుఁ దెలుపఁజాలను. ఎన్నిప్రమాణము లొనరించియైనను ఆరహస్యము మహత్తరమైనదని మాత్రము చెప్పఁగలను. నీకా రహస్యము తెలియునేని, నీదారుణ సంకల్పము తత్క్షణము మఱలునని నిబ్బరముగఁ జెప్పెదను.”

నృపాలుఁడిట్లు బదులాడెను:

“సాధువర్యా! మదీయ మతాభిమానము సువ్యక్తము. తదభిమానమేగదా! నన్నీ నికృష్ట దూరదేశమునకుఁ దరలించినది. తద్వ్యాఖ్య రహస్య మాలింతునేని, తదనుగుణముగ నాచరింపఁగలను. అటుగాక, నీవు చెప్పనంతమాత్రముననే నిర్దిష్టకార్యము వీడుటకు సంధుఁడనుగాను.”

“నృపాలా! మత్కృత ఘోరాపరాధమునకై నిర్జనమరుభూమియంద వాసమేర్పఱచుకొని, శరీరపీడనమొనరించుకొనుచు నెంగాడీ గుహాలందు నిరువది సంవత్సరములు గడిపితిని. తాదృశ్యపవిత్రజీవన మొనరించు నేను అనృతమాడుదునా? క్రైస్తవోద్ధరణ కార్యైకతత్పరుఁడను మృత్యుసన్నిహితశూరుని రహస్యము వెల్లడింతునా? రెండును పాపావహములు, అసహ్యాకరములు, నాకు వర్జనీయములు.”

అట్లు బదులాడు సన్న్యాసి యావేశపూరితుఁడాయెను. తదవసరమున నాతని యుత్తరీయమువీడ, శరీరమున కంటియుండిన మేషాజినమును, అందుండి నిరంతరాయమాన కఠినోపవాస కఠినప్రాయశ్చిత్తాది కర్మలకు సాక్షీభూతముగ నస్థిపంజరమాత్రమై మిగిలిన శరీరమును గాన్పించెను. రిచర్డు రా జిట్లనెను —

“జనులు విశేషముగఁ గొనియాడు ఎంగాడీస్వామివి నీవేనా? — మరుస్థలస్థభూత మనుకొంటిని — రిచర్డు భూతములు గాంచి భయపడు

వాఁడు కాఁడు. సర్వక్షాత్రస్తవ సేనాధ్యక్షుఁడనగు నేను రోగార్తుఁడనై పడియుండునెడ నాతోడ నాలోచింపకయే క్షాత్రస్తవరాజన్యులు నికృష్ట సంధి యొనరింపఁ దత్తరపడి, సుల్తానుతోడ సంప్రదింపవలయునని నీచెంత కంపినది యీద్రోహినే గదా? మీరేమైన నొనరింతురు గాక, నీదూత మరణింపవలయు, వాని ప్రాణముకొఱకు నీవర్థింతువు గాన వాఁడు శీఘ్రతరముగఁ జావవలయు.''

సన్న్యాసి యావేశమధికతరమాయెను —

"నృపాలా! తీవ్రపడకుము. అనంతరము నీవెంతేని విలపింతువు. ధూర్తుఁడవై, మూర్ఖుఁడవై, యంధుఁడవై యకృత్య మొనరింపకుము!''

నృపాలుఁడు సక్రోధముగ భూతాడన మొనరించి యిట్లు గర్జించెను — "పొమ్ము, పొమ్ము! ఛీ! అస్మద్దేశ గౌరవమునకు వాడిన మాలిన్యమునకుఁ బ్రతిక్రియ యింకను నొనరింపనైతినే. అబలలారా! సన్న్యాసీ! మీరవ్వలకుఁ బొండు; లేదేని — ''

'ఎలదు' — నృపాలు నెవ్వరో యట్లు వారించుటచే నాతఁడటుఁ జూడ, మహమ్మదీయ వైద్యుఁడు గోచరించెను. రాజిట్లులనెను —

"హకీమ్! దయచేయుము. మా దాతృత్వము శోధింతువు గాఁబోలు.''

"నీతోడ మహత్తర విషయముల గురించి తత్క్షణము ప్రసంగింపవలయునని యరుదెంచితిని.''

"ముందు, నాభార్యను గాంచుము. మత్ప్రాణదాతను మారాణి యెఱుంగుఁగాక.''

నృపాలుఁ డట్లు తమ యాచారము చొప్పునఁ బలుక, మహమ్మదీయుఁడు సవినయముగ సభక్తికముగఁ జేతులు కట్టుకొని నయనములు డించి, యిట్టులనెను — "నృపాలా! మేలిముసుఁగు లేక సహజవైభవముతోడ దీపించు సుందరాంగిని సందర్శించుట మాకుఁ దగదు.''

"ఔరంజేబియా! వెడలుము — ఛీ! నీవుచు బొమ్ము. వలదు! —

మగుకవర్తింపవలెను. మధ్యాహ్నమువఱకు వధ నిలుపుచేయుద్దును. పొమ్ము; శాంతిచిత్తవుగమ్ము. ఔర జేరియా! — ప్రేయసీ! పొమ్ము. “మేరీ!” ధీరవ్యాళియగు నా రాజసోదరి సహితము భయకంపిత యగునట్లు నృపాలుఁ డొక వీక్షణము బఱపెను. — “మేరీ! వివేకము గలిగి వెడలుము.”

డేగను గాంచిన కుక్కుటవ్రాతమువలె నా కాంతలు భయాతిరేకమున వడివడి నవ్వలకుఁ బాఱి, రాణి గుడారమునకుఁ బోయిరి. ఆమె దూషణవిలాపంబులందు నిమగ్నయాయెను. అయ్యది వృథాశ్రమ. ఐన నామె స్వభావ మట్టిది. అట్టి బాహ్యోపచారము నేవగించు రాజసోదరి గంభీరచిత్తయై, తదవసరావేశమునఁ బలువిధముల తీవ్రముగ విలపించు రాణిని సాభిమానముగ నూరడించెను. అంత నొక చెలికత్తె రెండవదాసితోడ నిట్టులనెను —

“చెలీ! ఈకాంత యాశూరుని ప్రేమించెనని యనుకొంటిమి. అట్టిది యసంబద్ధము. మనము భ్రమపడితిమి. తన కతమున నొక పురుషుఁ డకారణముగ మహాపదం బొరసెనే యని నిర్వ్యాజముగ నామె ఖేదపడెను.”

రెండవ చెలికత్తె యంతకంటె ప్రౌఢయగుటచేత నామె యిట్లు బదులాడెను. —

“భద్రము, సద్దు సేయకుము. గర్వితకులప్రసూతయగు నీకన్నియ తనబాధ వ్యక్తముచేయదు. బాధకుఁ జిక్కి విచారించుట యీవంశజులు హేయముగ గణింతురు. గాఢక్షతగాత్రులై మరణింప నున్నను గూడఁ దమ బాధ మఱచి తమ యనుచరుల యల్పపు గాయములు గట్టఁగల వారలని వినియుందుము. మన వినోద మెంత భయంకరముగఁ బరిణమించెను! ఇయ్యెడ యసంభవమాయెనేని, నాదు సర్వాభరణములును సమర్పించుకొనుదానను.”

కాంతిలతోడ సన్న్యాసి కూడఁ బోయెను. కాని, గుడారపు ద్వారమున నిలిచి, గంభీరముగ హస్తము జాపి, విస్పష్టముగ నిట్లనెను — "క్రైస్తవమతహితోపదేశ మాలింపక మ్లేచ్ఛుని హితమాలించు వాఁడు దుఃఖనిమగ్నుఁడగును. రిచర్డు రాజా! ఈస్కంధావారము వీడి యిప్పుడే పోవువాఁడఁగాను. ఖడ్గమింకను వ్రాలలేదు — శిరోజ మాత్ర పటుత్వ మాపియుంచినది. ధూర్తరాజా! మనము మగుడఁ గలియుదము."

"గర్వీ! కానిమ్ము మృదులోజ్జ్వలవస్త్రధారులగు రాజన్యుల కంటె మేషాజినధారియే యెక్కుడహంకారి."

సన్న్యాసి యాగుడారమునుండి తిరోహితుఁడాయెను. నృపాలుఁడంత మహమ్మదీయు నిట్లు ప్రశ్నించెను — "వివేకవంతుఁడా! ప్రాచ్యసన్న్యాసులు భూపాలురతోడ నింత చనువుగనుందురా?"

ఆదంబే కిట్లు బదులాడెను — "నిస్సంగుఁడు జ్ఞానియో యున్మాదకుఁడో కావలయు — పవ లుపవసించి రేయి జాగరణ మొనరించువాఁడు సాధారణుఁడు మాత్రము గానేరఁడు కాన, నితఁడు స్వీయప్రతిభావిశేషమున పుడమిఱేఁడుల సమక్షమున ననువుగ మెలఁగును: లేదేని, మతిభ్రష్టుఁడు గావునఁ దానొనరించు చేష్టలకు బాధ్యుఁడు కాఁడు."

"మాసన్న్యాసులు మతిభ్రష్టులే యైరి. కాని, ప్రకృతికార్యము దలంతుము. వైద్యవిశారదా! నీరాకకుఁ గతంబెద్దియో, నే నే మొనరించిన సత్కృతిఁగాంతువో సెలవిమ్ము."

నృపాలుఁ డట్టు లాడ, నాదంబేకు ప్రాచ్యగౌరవపురస్సరముగా వినమ్రుఁడై నమస్కృతి యొనరించి, యిట్లులనెను — "భవదీయ సేవకుఁ డొక్కపలుకాడుట కనుజ్ఞ దయచేయుము. ఒక్కవిషయము

త్వదీయ స్మరణమునకుఁ దెత్తును. నే నొనరించిన దేమియు లేదు. — ఆ పరమవిజ్ఞానలబ్ధప్రభావమువలన భవత్ప్రాణరక్షణ మొనరింపఁ జాలితి. —”

“ కానసందులకు వినిమయముగా నొక ప్రాణమీయమందువు — హో ! కాదా ?”

అదియే నా సంప్రార్థనము. సన్మార్గుఁడగు సాఁచికోరుని ప్రాణము బ్రసాదింపుమందును. ఈతఁడు కొండొక నేర మొనరించె నని వధార్హుఁడాయెను. కాని, మానవజీవితము ప్రమాదభూయిష్ఠము. మనమాటయేడ ? ప్రథమమానవుఁడగు ‘ఆదాము’ ప్రమాదగ్రస్తుఁడాయెనుగదా ! ”

“ఆదాము తత్కారణమున మృతినొందెనని వివేకి వఁజాలనా ?” — నృపాలుఁ డట్లు కించిత్కుపితముగఁ బలికి యిట్లు లనుకొనెను — “ఈతఁడు ప్రవేశించినపుడే యీతని మనోరథము నాకు స్ఫురించెను. ఎంత విపరీతము ! మదధికారానుగుణముగ ననేక సహస్రప్రజాఖండన మొనరఁజేసిన నేను మదీయహస్తమునచే శతశిరఃఖండన మొనరించిన నేను నాకును, నా వంశమునకును, నా రాణికింగూడ దురంతదుఃఖ మొడగూర్చిన యొక్క నరాధముని వధింపనేరకుంటినే! మదసమర్థతకు నవ్వువచ్చుచున్నది. ఒకరివెనుక నొకరు పుంఖానుపుంఖముగ నరుదెంచి నన్ను నిరోధింపఁగడంగిరి! భార్య, సోదరి, సన్న్యాసి, హాకీము — ఒకరు పరాభవము గాంచిన యనంతర మింకొకరు! ఒక్క శూరుఁ డిందఱితోఁ బోరాడవలసివచ్చెనే! హా! హా! హా!” రిచర్డు బిగ్గఱగ నవ్వెను. ఆతని చిత్తవృత్తి యట్టిది. ఆతని తీవ్రకోపము చిరకాల ముండునది కాదు.

కాని, మహమ్మదీయుఁడు వెఱఁగుపడెను. క్రోధోన్మత్తుఁడై యుండిన నృపాలుఁ డంతలో నాగ్రహరహితుఁడై యట్లు హసించుట

యూతనికి విపరీతముగఁ గాన్పించెను. చిత్తము పొదరి వలెఁ జలిం చుటయు, నట్లు ధారాళముగ నవ్వుటయును ప్రాచ్య ...కకు విరుద్ధ ములు: స్త్రీ బాలురకుఁ జెల్లుగాని పురుషులకుఁ గే.. మనుచితము. నృపాలుని వాస మగుపలకు వేచియుండి, యూతఁ డిట్లు లనెను:

"పాపదీపితమగు వక్త్రిము మరణము విధింపరాదా. నీవు ప్రాణ దాన మొనరించితివని యీ సేవకుఁడు సంతసింపవచ్చునుగదా."

"హకీమ్! మీవారలు పెక్కండ్రు మా బందిగమునఁ జిక్కిరి గదా. అందు వేయిమందిని గోరుము — తక్షణమ సమ్మతింతును. వీని ప్రాణము నీకు నిరర్థకము. వీని ప్రాణము పోమె ననియే తలంపుము."

"నృపాలా! మన ప్రాణము లన్నియుఁగూడ బోయినవే. కాని, పరాత్పరుఁడు దయామయుఁడు. అకాలమున నాకస్మికముగా నిర్బంధ పఱచి యుడుగఁడు."

ఆదంబేకట్లు సరసముగఁ బలుక, రా జిట్టు లనెను. "హకీమ్! నేను రాజధర్మము నిర్వర్తించుచుండ నీ వీపగిది సాభిమానముగ నడ్డు పడుటకుఁ గల ప్రబలకారణ మెద్దియో తెలియకున్నది."

"నృపాలా! న్యాయప్రదానముతోఁబాటు దయ జూపుటయు రాజధర్మము. కాని, నీ విపు డొనరింపఁ బూనినది కేవలము నీయిచ్ఛ మాత్రమె. నే నేల యిందుఁ గలిగించుకొందునంటివా? — చెప్పెదఁ జిత్తగింపుము. ఇందుపై ననేక జనప్రాణము లాధారపడియున్నవి.

"నీభావము వ్యక్తపఱుపుము. మిథ్యావాదములచేఁ గార్యము సాధింపఁ బ్రయత్నింపరాదుసుమా."

"నీ సేవకుఁ డటు లెన్నఁడుఁ బ్రయత్నింపఁడు. దేవరను, సాధా రణ జను లనేకులనుగూడ నుద్ధరించిన దివ్యౌషధము సంజీవి. నక్షత్రములు సముచితస్థలముల నుండిన సమయము నిరీక్షించి, దైవజ్ఞానము ప్రసన్నమగు మహాసమయము గనిపెట్టి యీ సంజీవి

కల్పింపఁజాలను. తత్ప్రభావమున నెందఱో మహాలాభము గాంచిరి.
ఇందు నాయాధిక్య మేమియు లేదు. ఉచితముహూర్త మరసి దీని నొక
జలపాత్రమునందు ముంచి యా నీర మొసంగుదును. మృత్యుముఖమున
నున్న రోగి యీయమోఘౌషధప్రభావమున నారోగ్యముగాంచును."

చే కట్లు పలుకఁ రా జిట్టులనెను — "ఈయౌషధ మపూర్వము,
సూక్ష్మముగూడను! మా యౌషధములు మోయుట కనేక యుష్ట్ర
ములు గావలయు, — నీ కట్టి శ్రమ లేదుగదా. ఇట్టిది మఱియొకటి
కలదేమో."

హకీము మిక్కిలి గంభీరముగ నిట్టు లనెను — "సంజీవనములు
గల్పించుట సాధ్యమేయగుఁ గాని తత్ప్రయోగకుశలు లరుదు. అందు
లకుఁ గఠిన నిబంధనలు చాల కలవు. బాధాకరములగు నుపవాస
ములు ప్రాయశ్చిత్తము లొనరించిన జ్ఞానిమాత్రము సంజీవి యుపయో
గించుటకు దక్షుఁడు. వాఁడు భోగపరాయణుఁడై ప్రమత్తుఁడై చంద్ర
మానమునకుఁ బండ్రెండుగుర నుద్ధరింపఁజేని సంజీవినీప్రభావ మంత
రించుటయేగాక, యంత్యరోగియు, సాధకుఁడునుగూడ శీఘ్రముగ
మందభాగ్యులై యొక సంవత్సరములోపున మరణింతురు. నేను మఱి
యొకని రక్షించినగాని నిర్దిష్టసంఖ్య పూర్తి కాదు."

"హకీమ్! ఈ విశాలశిబిరమున నీకు లెక్కలేని రోగులు కాన్పిం
తురు. నా తలాఁరియొక్క రోగులను నీ వపహరించుట న్యాయము
కాదు. ఒకరిధర్మము నింకొక రాక్రమించుట యధర్మమని నీకుఁ
దెలియుఁగదా. ఆవిషయ మటుండ, వధార్హుఁడగు నేరస్థుని విడుచుట
నీ వ్రతమున కెట్లు సహకారి యగునో తెలియకున్నది."

"నృపాలా! ప్రశస్తౌషధములు పెక్కులు నిరర్థకమైనవు డొక
గ్రుక్కెఁడు శీతలోదక మెట్లు సార్థక మాయెనో చెప్పఁ గలవేని,
తదితర రహస్యములు గ్రహింపఁగలవు. ఈ యుద్ధమున నొక

యపరిశుద్ధజంతువు నంటియుండుటచేత నే నిపుడు ప్రభావరహితుఁడను. కావున నన్నుఁ బ్రశ్నింపకుము. నా ప్రార్థన మన్నించి యీ శూరుని రక్షింతువేని నీవును మహోపద్రవ ముల్లంఘింపఁగల వని గ్రహింపుము."

"హాకీమ్! వైద్యులు నిగూఢభూతప్రయోగముల నక్షత్రములఁగూడ తమ జ్ఞానము ప్రభవించెనని వాకొందురు. అందులకు నే నేమియు వాడఁగాను. కాని, శకునాది క్షుద్రవిషయములు బహిష్కరించుకొని రిచర్డు నృపాలుని వెలిపింపఁజూచుట యసంగతము. ఒక తోక చుక్క రాలెనని, మార్జాలము తుమ్మెనని, కాకి కూసెనని విశ్వసించి కార్యము విడుచుటకు నేను మతిమాలిన వృద్ధాంగనను గాను సుమా."

"నృపాలా! నీ యనుమానము వారింపఁగలను. కాని, యీ సేవకుఁడు సత్యవాది యని ప్రభువు గ్రహింపుఁగాక. దుష్టరోగాక్రాంతుఁడై బాధపడిన నృపాలుఁడు తనవలె నితరులుగూడ నిసంజీవని ప్రభావమున రోగవిముక్తులై హాయిగ నుండఁజూచునా? లేక, ఒక్క యల్ప కంటకుని విడువనొల్లక లోకాపకార మొనరించునా? రాజపుంగవా! నీవు సహస్రజనసంహార మొనరింపఁజాలుదువుగాని యొకనికి నారోగ్యము ప్రసాదింపఁజాలవు. భూపాలురు సైతానువలెఁ బ్రజాపీడన మొనరించుటకు సమర్థులు; జ్ఞానులు అల్లావారివలె బాధానివారణ మొనరింప సమర్థులు. నృపాలా! నీకసాధ్యమును ప్రజాక్షేమంకరము నగు మేటి సామర్థ్యము నివర్తింపఁజేయుచుందువుగాక. శిరఃఖండన మొనరింపఁగలవు, పంటిసలుపైనను నివారణ సేయనేరవు."

"ఇది యతి ధూర్తము" – పిస్రముడగు మహమ్మదీయుఁడు గంభీరతరుఁడై తుదకు నాజ్ఞాపించుచుండెనో యనునట్లు కూడఁ బరిణమించుటచేత రిచర్డు కనలి యిట్లనెను – "నీవు వైద్యుఁడవే యనుకొంటిఁ గాని, హితోపదేశకుఁడవై బుద్ధిసెప్పెదువని యెఱుంగను."

"సుప్రసిద్ధ క్రైస్తవభూపాలుడు తాఁ గాంచిన యుపకారము నిట్టులే పరిగణించునా? కానిమ్ము. చారణులు యూరపాసియా ఖండాంతర రాజాస్థానములందును, మహమ్మదీయుఁడు, క్రైస్తవుఁడు, శూరుఁడు, కాంతామణి యను విచక్షణలేక గౌరవసభ్యత్వముల కాలవాలమగు ప్రతిష్ఠలమునందును 'రిచర్డురాజు కృతఘ్నుఁడు కుత్సితుఁ' డని గాన మొనరింతురని యెఱుంగుము. నీయశ మెఱుంగని దేశములు గలవేని, యందుఁగూడ నీ దుర్యశము ఘోషించుఁగాక!"

తురుష్క వైద్యుఁడు సాహసియై యట్లు పలుక, నాంగ్లరాజు క్రోధ ఘూర్ణమాన వార్యక్షుసన్నిభముగ సంగలు వైచి యాతని డాసి యిట్లు గర్జించెను — "దుష్టమ్లేచ్ఛాధమా! నన్నే యిటు లందువా! బ్రతుకుపై రోసితే?"

"తెగవేయుము! మ దాలాపము లొక్కొకటి మధుమక్షికము వలె నిన్ను గారించునేని, నీ యీ కృత్యము నిన్ను మఱియు బాధింపఁ గలదు — నీ హీనత్వము హేయతరంబగు."

నృపాలుఁ డుగ్రుఁడై వెనుదిరిగి, భుజములు కట్టుకొని వడివడి పచారుచేసెను. "కృతఘ్నుఁడ, కుత్సితుఁడనా! భీరుఁడ, మ్లేచ్ఛుఁడ ననిసటులె! హకీమ్! వరము గోరితివి: అంతకంటె మణికిరీటాభరణములు గోరితివేని బాగుండెడిని. ఐనను, గా దనఁజాలను. ఈ సాకటును గైకొనుము. ఈ పత్రము జూపుదేని యధికారి వానిని నీ యధీను నొనరించును."

రిచర్డు రెండు పంక్తులు లిఖించి యాపత్రము వైద్యున కొసఁగెను. —

"నీ వానిసగ గ్రహించి వీనిని నీ యిచ్చకు వచ్చువిధమునఁ బాలింపుము. రిచర్డు కంటెఁ బడవలదనీమాత్రె మెఱిఁగి వాఁ డప్రమత్తుఁ డగుఁగాక. హకీమ్! నీవు వివేకవంతుఁడవు. మా గౌరవము సుందరాంగులగు సభల లందు నిక్షిప్తమై యుండు; వీఁడు సాహసియై

వారిని డాసెను. — నిన్నీ విషయము హెచ్చరించుట యనవసరము."

తురుష్కుఁడు తొంటియట్లు వినమ్రుఁడై యిట్టు లనెను — "ఉత్తమ రత్నకంబళము కళంకిత మగునేని, యజ్ఞుఁ డామచ్చయే జూపును; జ్ఞాని యద్దానిం దన వస్త్రముతోఁడ నాచ్ఛాదించును. ప్రభుచిత్త మాలించితి; ఆలించుట యాజ్ఞాపాలన మొనరించుటయే."

"వాఁడు నా కంటఁ బడుట యపాయకరమని హెచ్చరింపుము. నాయొనరింపవలసిన పని మత్తేమైన నున్నచో సెలవిమ్ము."

"నృపాలా! ఫలీకృత మనోరథుఁడనైతి. యూదులు తొల్లి భాగ్యహీనులై నిర్జలమరుభూములందుఁ బరిభ్రమించుచు నధిక దాహార్తులై శోషిలు సమయమున దైవాంశసంభవుఁడగు వారి నాయకుఁడు — 'మోసా' దైవచింతాపరుఁడై తనదండమున నొక పరుష శిలాఖండము గొట్టినంతనే వెలువడిన యవిరళజలధారబోలిన భవదీయ వితరణము మదీయవాంఛాపాత్రమును నింపివైచెను."

నృపాలుడు మందహాస మొనరించి యిటులనెను. — "వైద్యుఁడా! తీవ్రఘాతమునఁగాని యాజలోత్పత్తి కాలేదు గదా. అటుఁగాక, అట్టి బాధకము లేక, నిరంతరాయమానమగు సహజజలధారవలె నీకే దేని యుపకారము సేయఁగోరెదను."

"నృపాలా! నీజయహస్త మందిమ్ము. ఆదంబేకు మగుడ వర మర్థింపవలసిన యవసర మరుదెంచునేని, కోరి వడయఁగలఁడు."

నృపాలుఁ డందుల కియ్యకొని, "శిక్షాపాత్రులగు నేరస్థులను మాత్రము గోరకుండ, క్రమవిధమున నియమితమగు నీరోగులసంఖ్య పూరించుకొందువేని, నే నమితసంతుష్టాంతరంగుఁడనై నీఋణము వేఱువిధమునఁ దీర్పఁగలను."

దీర్ఘాయుష్మంతుఁడవు కమ్మని రాజును దీవించి, సవినయముగఁ బ్రణామమాచరించి హాకీము నిష్క్రమించెను. విషయమట్లు పరిణ

మించుట పూర్తిగ సహింపని యట్టు లామహమ్మదీయుని వంకఁ దిల కించి తిలకించి నృపాలుఁ డిట్లు చింతించెను :

"ఏసి చలము విపరీతము. ద్రోహియై మరణశిక్షకుఁ బాల్పడిన స్కాట్లాండు దేశపుఁ గణతుని రక్షించుటకు వీఁడేల పూనుకొనెనో గ్రాహ్యము కాకున్నది. సరే, బ్రతుక నిమ్ము! లోకమునకు మఱి యొక ధీరుఁడు దక్కెను. ఇఁక నీవిషయము విస్మరించి, యాస్ట్రియను సంగతి దలపవలయు. ఓరీ లోయప్రభు వెక్కడ!"

రాజాజ్ఞ యగుటచేత లోయప్రభువు తిన మహాకాయము మార్గ మును జేఁటచేయు, రాజసమక్షమున కరుదెంచెను. ఆవెనుక, మేషాజిన ధారుఁడై యభినవభూతిమువలె నున్న యెంగాడిస్వామి యనివారి తుఁడై ప్రవేశించెను. ఆంగ్లనృపాలుఁడు వానిం దిలకింపకయే యుచ్చ స్వరమున నాంగ్లప్రభుతోడ నిట్టులనెను.

"లోయప్రభూ! ఆస్ట్రియా ప్రభువనువాని గుడారమునకు మాగధ కాహళంబులతోడ నీక్షణమపోయి, వాఁడు బహుళ సామంతసూర జన పరివృతుఁడై యుంటఁగాంచి, — వాఁడు పశుప్రాయుఁడగుటచేత దైవసంప్రార్థన మాలింపకయే యుదయభోజన మారగించును, వాని పరిజను లచటనేయుందురు, — గౌరవము బాటింపక యుందుఁ గోరఁ బడి, నాకు మాఱుగ విస్పష్టముగ నిట్టులనుము. — నీచేతనే, లేక, నీప్రేరణముననే మఱియొకనిచేత నాంగ్లపతాక మపహృతమాయెను. కావున, నీముఖ్యసామంతు లనాచ్ఛాదితశిరస్కులై చూచుచుండ నీవాకేతన మొక గంటలోపున సమర్పింపవలయు: సమర్పించుటయే గాక, నిపతాకమ్ముం దలక్రిందుగ నాప్రక్క నిలుపవలయు : మఱియు నాంగ్లపతాకాపహరణ మొనరించిన నరాధము శిర మచటనే యొక శూలముపై నిలుపవలయు. మా యాదేశము సకాలమున సంపూర్ణ ముగ నెఱవేఱునేని, పాలస్థాన దేశోద్ధరణమ్మునకై మన మొనరించిన పవిత్ర

సంకల్పము దలంచి నీవేల సైరింతు-"

"నృపాలా! ఆతఁ డొకవేళ నేర మొప్పుకొనఁడేని, యేమి చేయ వలయు?"

"వాఁడు ద్రోహియని మేము ఋజువుచేతుమని తెల్పుము. బల వంతులగు నిరువురు యోధులతోడనైన రా నిమ్ము – లక్ష్యము లేదు. నే నొక్కఁడ నేలనో, యశ్వారోహణ మొనరించియో, తన యిచ్ఛకువచ్చు స్థలమునఁ దన యిచ్ఛకువచ్చు నాయుధములు బూని వానిం దెగటార్చి, వాని ద్రోహము ధృవపఱతునని చెప్పుము."

"నృపాలా! క్రైస్తవరాజన్యులు మహమ్మదీయ విచ్ఛేదన పర తంత్రులై తత్సమయబద్ధులై యుంట దలంపవా?"

"నీవు మ దాజ్ఞాబద్ధుఁడవని తలంపవా? ఎంత విపరీతము! బాలురు వినోదార్థము పక్షి పెంట్రుకల నెగురనూదునట్లు జనులంతే చులకనగా మమ్ముఁ గార్యవిముఖుల నొనరింపఁ బ్రయత్నింతురు. మన మతయుద్ధసమయమందువా? అయ్యాది మహమ్మదీయులను భంజించుట కొఱకే గదా. కాని, క్రైస్తవనాయకు లిపుడు యుద్ధము విరమింప, మన సమయ మేడ? మఱియుఁ బ్రతినాయకుఁ డును దనక్షేమమే చూచుకొనుటలేదా? అందఱు స్వార్థపరులగు నపుడు నేనును స్వార్థపరుఁడనే యగుదును. నేఁ గోరునది ప్రతిష్ఠ. నేను గౌరవార్థినై యీదూరదేశ మరుదెంచితి. మహమ్మదీయ విధ్వంసకుఁడనై క్రైస్తవ ప్రతిష్ఠా సంస్థాపకుఁడనై యశోపార్జన మొనరింపఁజాలకపోయినఁ బోదును గాక – తుచ్ఛుఁడగు నాష్ట్రియా నాయకుఁడు సకల క్రైస్తవరాజన్య సాహాయ్యుఁడై నిలిచినను బోరి యఖర్వగౌరవసమన్వితుఁడనై యుందుఁగాక!"

నృపాలుఁ డట్లు పలుకు నపుడేమియు ననఁజాలక, ఆంగ్లప్రభువు తత్కార్యభారము వహించి వెడలఁబోయెను: తన యనుమతి దావఁ

జాలక తదనుగుణముగ నాతఁడు భుజము లెగురవైచెను. కాని ఎంగాడీస్వామి దైవ సందేశభారధురంధరుఁడై కేవల నరపాలకులను దృణీకరించువాని వోలె రిచర్డును సమీపించెను. సంస్కారవిరహితములై జడలుగట్టిన శిరోజములు, అందుకుఁదగిన జీబుగడ్డము, మేషాజినధారణము, సంకుచితలక్షణములతో నొప్పు భయద కృశీభూతశరీరము, దట్టంపుఁ గనుబొమలనుండి యున్నతసన్నిభతీక్ష్ణముతో దీపించు కనుగవయును జూచి, ప్రజాపీడన మొనరించు రాజాధములను మందలించుటకొఱకుఁ దమ యరణ్యావాసములు వీడి యాకస్మికముగ నరుదెంచు తొంటి * యూధఋషులు జ్ఞప్తికి రాఁగలరు. ఆంగ్లనృపాలుఁడు పదనుదప్పి విరసముగ నుండు నప్పుడైనను మతాచార్యాది పుణ్యజనులను సంభావించును. కావున, నాతని యాకస్మికాగమనము నహింపనివాఁ డయ్యు నెంగాడీస్వామిని సగౌరవముగా నాహ్వానించెను. తదాహ్వానముతోఁ బాటు, సత్వరము తన సందేహము గొంపోవలయునని యాతఁడు లోయప్రభువకు సన్నగూడ నొనరించెను.

కాని, యెంగాడీస్వామి యమితోద్రేక పూరితచిత్తుఁడై చేతులు ద్రిప్పుచు, రాజాజ్ఞాబద్ధుఁడై వెడలనుండిన లోయప్రభువును వారించెను..

పవిత్రాశయ బద్ధులై సోదర ప్రాయులై మనవలసిన ప్రసిద్ధ క్రైస్తవనాయకు లీవగిదిఁ బరస్పర విరోధులగుట దుస్సహము. ఈ యపవిత్రఘాతుక సందేశము నే నొల్లను. క్రైస్తవభ్రాతృత్వము భగ్న మొనరించువాఁడు పాపాత్ముఁడు! ఆంగ్లనృపాలా! నీ యపవిత్ర సందేశ ముపసంహరింపుము మరణాపాయములు నిన్నంటియున్నవి! కటారి నీ కంఠమునకు సన్నిహితమై యున్నది!"

"మరణాపాయములు రిచర్డు క్రీడాసహచరులు. అనేకఖడ్గములు తృణీకరించిన పరాక్రమశాలి యొక కటారి లెక్క సేయునే?"

*పాలస్థానమునకు యూధదేశమను నామాంతరము గలదు.

ఆంగ్లనృపాలుఁ డట్లు సగర్వముగఁ బలుక సన్న్యాసి యిట్టు లనెను:—

"నీవు మారణాపాయ పరివృతుఁడవు. — మారణాంగణము నైన విమర్శనము!"

"పూజ్యుఁడా! నీవు సాధుజనుఁడ వని పవిత్రభావనాంగోష్ఠ నిని వింతును. —"

"వలదు! నన్ను గౌరవింపవలదు! అంతకంటె అమృతసముద్ర ప్రాంతమున దేవులాడు దుష్టతమకీటకమును గౌరవింపుము. ఎవ్వఁడు గౌరవార్హుఁడో వానిని గౌరవింపుము. నే నెవ్వని యాజ్ఞలను నిర్వహింతునో యా పరమాత్ముని గౌరవింపుము: ఏని పవిత్రధామ ముద్ధరింపఁ గంకణధారణ మొనరించితివో యాతని గౌరవింపుము. సకలక్రైస్తవ రాజన్యక్షేమంకరుఁడవై నీ వొనరించిన సమయము గౌరవింపుము. పవిత్రవంతమగు క్రైస్తవసౌహార్దము మాత్రము ఛిన్న పరుపకుము."

ఆ వక్త యిట్లు సావేశముగాఁ బలుక, నృపాలుఁ డిట్లు బదులాడెను:

"సాధుపూరుషా! మీరు మఠాధిపతులగుటచేతఁ దన్మాహాత్మ్యము బురస్కరించుకొని యహంకారము బూనుదురు. మాదు చిత్తశుద్ధి కొఱకు మీరు వహించు బాధ్యత నేను గాదనను. మేము మా గౌరవము రక్షించుకొనఁ బూనునపుడు మీరు వారింపకుందురు గాక."

"అహంకారమా! ఘంటికుని చేతిఘంటకు నహంకారమా? పరమాత్మునాజ్ఞను ఘోషించు నీ క్షుద్రకాహళమున కహంకారమా? నృపాలా! మోఁకరించి ప్రార్థింతును. క్రైస్తవాన్వయక్షేమము, నీ దేశక్షేమము, నీ క్షేమమును దలంపుము."

అట్లనుచు మోఁకరించు స్వామిని లేవవలయునని నృపాలుఁడు నిర్బంధపఱచెను. — "లెమ్ము, లెమ్ము! దైవచింతావసరంబున నస్రము మాఁమోడు జానువు మాఁమోడ నటులాచరించుట యనుచితము. మహనీయా! మాకు రాఁగల యాపద యెద్ది? మున్నుఁ దలయెత్తిన యాష్ట్రియా

నాయకునిగాంచి భయపడుటకు నాంగ్లపౌరుష మడుగంటెనే?"

"నృపాలా! మదీయనక్షత్రశాలయం దప్రమత్తుండనై గ్రహగమన పరీక్ష యొనరించితి ఒక గ్రహము నిన్ను దుష్టముగఁ జూచుచున్నది. నీ యశోభాగ్యములకుఁ గాలప్రమాదము, — శనిగ్రహప్రభావమున నీకు ఘోరాపాయము రానున్నది — నీ యహంకార ముడిగి విధ్యుక్తధర్మా నుష్ఠాన మొనరింపవేని నశింతువు."

"ఛీ! ఇట్టి యనాగరిక విశ్వాసములు క్రైస్తవులకు దూరములు. ఇట్టి శాస్త్ర మభ్యసింపరాదు; బుద్ధిమంతులు దీనిని పాటింపరు. వృద్ధుఁడా! నీ మతి పోయెను."

"రాజా! నా మతి పోలేదు. నా కంతటి సౌఖ్యములేదు. నా యవస్థ నాకుఁ దెలియును. నా కవసరములేదు గాని క్రైస్తవ హితాచర ణార్థము నా కొకింత వివేకము మిగిలియున్నది. తన కొఱకుఁ గాక యన్యజనక్షేమము కొఱకు దీపము దాల్చు నంధుఁడను నేను. క్రైస్త వాన్వయము గురించియు నీ మతయుద్ధముగుఱించియు నన్ను బ్రశ్నింతు వేని, నా విజ్ఞానము వాగ్వైభవమును నరయఁగలవు. దురంత దుఃఖి తాత్ముఁడనగు నన్నుగురించి యడుగుదువా — వెఱ్ఱివానివలె నసంబద్ధ ముగఁ బ్రలాపింతును."

"ఆర్యా! క్రైస్తవసౌహార్దము భగ్నపఱచువాఁడఁ గాను. కాని, నాకు ఘటిల్లిన యన్యాయమునకు బరాభవమునకు వారొనరించు పరి హార మేమి?"

"ఆ విషయ మరసియే యరుదెంచితిని. ఫ్రాన్సుదేశాధీశుఁడగు ఫిలుప్పు క్రైస్తవరాజన్య సంఘమును రయమ్మున రావించెను. సభికు లీవిషయ మాలోచించిరి. తత్పరిణామ మెఱింగించుటకే నే నరుదెంచితిని.

"విపరీతము! కళంకి తాంగ్ల గౌరవము గుఱించి రిచర్డుపరోక్షమున నన్యులు ప్రసంగించుటయా!"

"నిన్నుఁ దామే తృప్తిపఱుపఁ గోరుచున్నారు. ఆంగ్లధ్వజము జార్జిదిబ్బపైఁ బ్రతిష్ఠించుటకును, అట్టి ద్రోహ మొనరించిన దురాత్ముని బహిష్కరించుటకును, ఆ కంటకుని బట్టి యిచ్చువానికి ఘనమగు బహుమాన మొసంగుటకును, ఆ ద్రోహి మాంసమును నక్కలకు గ్రద్దలకు వైచుటకును క్రైస్తవరాజన్యు లేకగ్రీవముగ సమ్మతించిరి."

"ప్రబలానుమానాస్పదుఁడగు నాస్ట్రియా మాట?"

"యెరూసలేము నగరాధ్యక్షుఁడు శాసించు విధమున నాస్ట్రియా రాజన్యుఁడు ప్రమాణ మాచరించి తదుచితముగఁ దన నిర్దోషత్వము స్థిరపఱచుకొనును."

"ద్వంద్వయుద్ధ మొనరించి యాతఁడు వాదు మాపుకొనునా?"

"అసంభవము. మతయుద్ధసమయ బద్ధుఁ డటు లొనరింపరాదు. మఱియు, రాజసభ —"

"మహమ్మదీయునితోఁ గాని మఱెవ్వనితోఁ గాని పోరాడ నీయరు. కాని, ఆర్యా! నా యొనరింపఁదలఁచిన కార్యమునందలి యవివేకము వ్యక్తపఱచితివి, చాలు. నీటియందు దీపము వెలిగింపవచ్చునుగాని, దుష్టభీరువు నందొక పౌరుషకణము ప్రభవింపఁజేయుట యసాధ్యము. ఆస్ట్రియా నాయకుఁడు గౌరవశూన్యుఁడు. ఐనను, వాఁడొక ప్రమాణ మొనరించి తన నిర్దోషత్వము ప్రకటింపవలయు. ఈ ద్రోహి తానొక సదాచారివలె * దప్తలోహగోళము బట్టునపుడు, వాని నికృష్టహస్తము చురచుర గాలుటఁగాంచి యెంత యానందింతును."

ఆంగ్లనృపాలుఁ డాపగిది నప్పుడే భయంకరానంద మనుభవింపుచుండ, నాతని వారించి సన్యాసి యిటులనెను. — "చాలు! రాజా! పరస్పరదూషణ ప్రియులగు నృపాలుర నెవ్వరు గౌరవింతురు. ఆహా!

* నేరమారోపింపఁబడువారి నట్టు లమానుష కార్యము లొనరించుట నాఁటి సాంప్రదాయము. బాధపడువాఁడు ద్రోహి.

నీవంటి యుదారపురుషుఁడు, నీ వంటి స్తవనీయమాన రాజగుణ విరాజితుఁడు, నీ యట్టి క్రైస్తవ జగదైకశూరుఁడు, చిత్తము ప్రశాంతముగ నుండు సమయమునఁ గ్రైస్తవప్రపంచమును బాలింపఁజాలు వివేకవంతుఁడు, మృగరాజువలె ధైర్యసాహసోదారలక్షణ సంపన్నుఁడయ్యు బాహ్యదశముగఁ గ్రూరోద్రేక సంకలితుఁడు గూడ నగుట శోచనీయము. — సన్యాసి యధోనయనుఁడై చింతాపరుఁడై మగుడ నిటులనెను. "సర్వజ్ఞుఁడగు దైవము నీ ఘోరమరణము నొకింత నిలిపి యుంచెను. లయ దేవత విచ్చుకత్తి దాల్చి వేచియున్నది. సింహహృదయుఁడగు రిచర్డు చిరకాలమున మిత్తివాతఁబడును."

"ఇంత శీఘ్రముగనే! పోఁగాక. నా జీవిత మల్పమైనను, ఉచ్చగ నుండుఁగాక !"

నృపాలుఁ డట్లు పలుక, నలవాటులేని యొక బొమ్మబిందువు సన్యాసి తీక్ష్ణనయనమునఁ దోఁచినటు లాయెను. — "అహా! ఉదారమనస్కుఁడా! నీ జీవితము హ్రస్వమై సంతాపకరమై, కష్టభూయిష్ఠమై, కారాగృహవాసానుభూతమై యుండు:-ప్రజాజ్ఞానాభివృద్ధికొఱ కేమియు నొనరింపక, ప్రజాసౌఖ్యము కొఱకుఁ బాటుపడక, ప్రజాభిమానదూరుఁడవై, నిరంతరాయమానమగు సంగ్రామ లోలత్వమునఁ బ్రజలు పీడింపఁబడుటచేత నీ కొఱకు దుఃఖించు వా రెవ్వరులేక, సంతానములేక మరణింతువు."

"యశోరహితుఁడఁ గానుగదా! మదీయ హృదయరాజ్ఞి నాకై పరితపించుఁ జాలు. పురుషున కీ రెండును నెంతయానందజనకములో నీ వెఱుంగవు, గ్రహింపనేరవు."

"చారణప్రశంసయు గాంతాప్రేమయు నెఱుంగనా? గ్రహింపనేరనా!" — ఆంగ్లనృపాలు నాపగిది బ్రతినిరసన మొనరించు సన్యాసిస్వరము రిచర్డు ననుకరించెనో యన నావేశపూరిత మాయెను. తన జీర్ణ భుజము చాపి యాతఁడు మగుడ నిటులనెను. — "ఆంగరాజా !

నీనాళములయందు నడిచెడు రక్తము నాయందు మందీభవించిన రుధి రముకంటె ప్రశస్తముకాదు. నిజశౌర్యగుణప్రభావమున యశస్సాంద్రుఁడైన సాధుపురుషుఁడు 'గాడ్ఫ్రే' నామధేయుని వంశజుఁడను. నేను – ఈప్రపంచమున నుండినపుడు, ఆల్బరికు – "

"ఎవని యశోతూర్యము దేశ దేశములు మ్రోఁగెనో, యా మహా నీయుఁడవేనా! అట్టులే యగునా? అట్లు కాఁజాలునా? శూరశ్రేణి యను నంబరమునుండి యిట్టి తేజోవంతుఁడు చ్యుతుఁడగు నపుడు తదంగారశేషము లెందుఁ బడెనో తెలియక పోయెనే!"

"నృపాలా! చ్యుతనక్షత్రము బరిశీలింతువేని, యొక నికృష్టగాశి గోచరించును. ఆ హేయపదార్థమే యాకసమున నమరిన కాలము నందు వైభవముతోఁడ దీపించెను. నీ వహంకార ముడిగి మతశిక్షా బద్ధుఁడవగుదు వను విశ్వాసమువలన మదీయ భయంకరజీవితరహస్యము వెల్లడించెదను. ఇంతకాలము నాహృదయమున నడంగి నన్ను దహించివైచుచున్న నారహస్యము నీక్షేమముకొఱకుఁ దెలుపువాఁడ, విచారము నిస్పృహయును ఈయభాగ్యునకు నిరర్థకమైనను నీవంటి ధూర్తోదారస్వభావునకుఁ బ్రయోజనకారి కావచ్చును. చిరకాల మడఁగియున్న గాయములు జూపెదను – ఈ దౌర్భాగ్యుఁడు మర ణించునట్లు రుధిరము స్రవించిన స్రవించుఁగాక!"

ఆల్బరికు నామధేయుఁడు రాజవంశజుఁడు, మహాశూరుఁడు. అతఁ డొనరించిన కార్యములు చారణులు నానాదేశములందు శ్లాఘనీయ ముగ గాన మొనరించుటచేత, నాశూరాగ్రణి కీర్తి జగద్విఖ్యాతి మాయెను. రిచర్డు నృపాలుఁడు తనబాల్యమునం దాతని కీర్తికలాప మాలించియుండెను. తానే యాపురుషుఁడనని యొంగాడీసన్యాసి తెల్పి నంతనే రిచర్డు విభ్రమచేతస్కుఁడాయెను. ఆస్వామి తన దుఃఖగాథ వినిపించెను. –

"నావంశము గుఱించియు, భాగ్యము గుఱించియు, పరాక్రమము గుఱించియు, ఆలోచనాకౌశలము గుఱించియు, నేఁ జెప్పుట యనవసరము. నన్ను వివాహ మాడవలయునని ప్రసిద్ధవంశభవకాంతామణు లెందఱో యువ్విళులూరుచుండ, నాచిత్తము కొండొక మచ్చెకంటిపై లగ్నమాయెను. ఆమె జనకుఁడొక సామాన్యసైనికుఁడు. తనవంటి పేద వాని పట్టి నాయట్టి రాజవంశజుని ప్రేమించి భార్య కాఁగోరుట యవివేకము నసంబద్ధము నని యెంచి యాతఁడు విముఖుఁ డాయెను. కాని, నా ప్రణయము నిశ్చలమై మఱలకుండెను. నే నపుడు యుద్ధమునకుఁ బోవలసివచ్చెను. చిత్తము మదీయ హృదయావహారిణిపై నిల్పి సంగ్రామనిమగ్నుఁడ నైతి. కదనము ముగిసినంతనే రయమ్మున నింటి కరుదెంచి చూడ నా కన్నియ కానరాకపోయెను. నన్ను వారించుట యసాధ్యమని గ్రహించి యామె జనకుఁ డామె నొక సన్యాసినీ మఠము నందుఁ బ్రవేశపెట్టెను. పిడుగువంటి యీ వార్త వీనులఁ బడినంతనే ప్రపంచముపై రోసి, నేనును వేఱొక మఠమునందుఁ జేరితిని. సైతాను ప్రేరణమున నాశాపరుఁడనై గర్వినై రాజ్యమునందు వలెనే మఠము నందుఁగూడ మదీయ ప్రతిభావిశేషమున నగ్రస్థానము గాంచితిని. నావంటి వివేకవంతుఁడు లేఁడని పేరు వడసితిని. నావంటివాఁడు ధర్మచ్యుతుఁడగుట యసంభవమని గర్వించితి — నా తోడివారలు గూడ నట్లనే విశ్వసించిరి. ఆకారణమున నే నొక సన్యాసినీ మఠమునకు నియోగింపఁబడితిని. నాకాంత యందే యుండెను. ఇఁక నేమి చెప్పుదును! ధర్మము వటాపంచలాయెను. ఆ సన్యాసిని తానొనరించిన ఘోరాపరాధము భరింపఁజాలక యాత్మహత్య యొనరించి యొంగాడి గృహాగర్భమున నిశ్చల నిద్రాధీనయై యున్నది. ఈ నికృష్టమానవుఁడు విశీర్ణహృదయుఁడై యీ సమాధిమీఁద నే మూల్గుచు నఱచుచునుండును."

"భాగ్యహీనుఁడా! నిదురవస్థ నాకిపుడు గ్రాహ్యమాయెను. నీ శోక

రించిన నేరమునకు శిక్ష యనుభవింప లేదా?"

"మదీయ వంశోన్నతి దలంచి నన్ను మన్నించిరి. గమనింపుము. కృశీభూతమై జీవరహితమైన యీ తనువునందు రెండుగుణములు మాత్రము గలవు. అప్రమత్తుఁడనై యెరూసలేము నగర ముద్ధరించుటకుఁ బాటుపడుట యొకటి. నేఁ జూడరాని పవిత్రాస్థికలు గనిపెట్టుకొని నా దౌర్భాగ్యము దలంచుకొనుచు నిరంతరాయమాన దుఃఖనిమగ్నుఁడ నగుట రెండవది. నామీఁద జాలి పడవలదు. నాయట్టి యధమునిపైఁ జాలిఁబూనుట పాపావహము. ననుఁజూచి కనికరము పడక బాగుపడుము. నీవు క్రైస్తవ జగదేకశూరుఁడవు, ఈ మహాకార్యమునకు నాయకుఁడవు — ఇతర క్రైస్తవనృపాలుర కసాధ్యమగు భయంకరోన్నతశిఖరమున నున్నవాఁడవు; గర్విష్ఠుఁడవు; నియమరహితుఁడవు? క్రూరాత్ముఁడవు. పుత్రికలను బోలిన యీ దోషములు వర్జింపవలయు; నీవు చేరఁదీసిన యీ దయ్యములను బాఱఁద్రోలుము — గర్వరహితుఁడవై, భోగరహితుఁడవై క్రౌర్యరహితుఁడవై యుండుము."

ఆ ధోరణి యున్మత్తలక్షణము కావలయునని రిచర్డు విముఖుఁడాయెను. ఐనను, ఆసన్యాసి దూషణాలాపము చిత్తము నొకింత బాధించుటచే నృపాలుఁ డొకింత నిందాగర్భితముగ నిట్టులనెను. — "కొలఁది కాలము క్రిందటనే నావివాహ మాయెను. ఐనను, నాకుఁ జక్కనిసుతులు వరసితిని. కూతుండ్రు చిరకాలము కన్యాత్వముననే యుండరు గదా. తనూజాతలకుఁ దగువరుల నరయుట జనకునకుఁ గర్తవ్యము. దైవసేవాపరాయణులగు మతాధిపతులకంటె నర్హు లెవ్వరు? కావున, గర్వమనెడు కన్నియను ఆచార్యులకును, భోగకన్యను సన్యాసులకును." క్రౌర్యకన్యను సన్యాసి శూరులకును నర్పింతును."

"ఆహా! కఠినహృదయుఁడా! నీయెడ హితము, నిదర్శనముగూడ నిరర్థకములు: దైవసమ్మతమగు విధమునఁ జరింతువేని, కొంతకాల

ముండఁగలవు. నాతొవున కీఁక నేఁ బోవలయు, నే నెవ్వఁడను, సూర్య కిరణములుగొని వాని నొక సూక్ష్మప్రదేశమునఁ గేంద్రీకరించి యట నుండు పదార్థమును దహింపుచు తానుమాత్రము చెడక చెల్లగనేయుండు కాచమువంటి వాఁడను — దైవకరుణాకిరణములు నాపైఁబడి, నానుండి ప్రసరించును. ధనికులు విందు నిరాకరించిరి; పేదలనే పిలువవలయు..."

సన్యాసి యాతెఱఁగున నఱచుచు నవ్వలకుఁ బోయెను.

"ఈతఁ డున్మత్తుడు!" — సన్యాసి నిరసనచే నుడికిన రాజ చిత్త మొకింత నెదదేఱెను. "లోయా! ఈ స్వామివెంటఁ బొమ్ము — అపాయము కలుగకుండ చూడుము. మన సైనికులు మతయుద్ధనమయబద్ధులయ్యు నింద్రజాలకాదులను మాత్రము గౌరవింతురు: సాధుజనులను గారింతురు."

రాజాజ్ఞాబద్ధుఁడై లోయప్రభువు వెడలెను. ఎంగాడీస్వామి చెప్పిన జోస్యము రిచర్డు చిత్తమును గలంచుచుండెను. — "నాకై దుఃఖించువారెవ్వరు లేక, సంతానము లేక, అకాలమున మరణింపవలయునా? ఈశిక్ష దారుణము! కాని, యీతఁ డున్మత్తుఁడుగదా. ఉన్మత్తప్రలాపములు లెక్కింపరాదు. కాని, పరమాత్మునియందు జ్ఞాని యజ్ఞాని యగు; అజ్ఞాని జ్ఞాని యగు. కావుననే, యున్మత్తులకు భావికాల రహస్యమును విజ్ఞానమును దైవము స్ఫురింపఁజేయునని సారసేనులు విశ్వసింతురు. ఈస్వామి నక్షత్రగమన పరిశీలన దక్షుఁ డనియు నందురు. ఈ మహమ్మదీయప్రాంతమునం దీవిద్య ప్రబలము. ఐనను, పోయిన నాపతాకము గుఱించి ప్రశ్నింపవలసినది — లోయా! అరుదెంచితివా? ఈయున్మత్తాచార్యుని గుఱించి విశేషమేమి?"

"రాజా! ఉన్మత్తుఁ డందువా? అట్టి వక్త యింకొకఁడు లేఁడని చెప్పవలయు. ఈ స్థలము వీడిన యనంతర మాతఁ డొక యున్నత ప్రదేశ మారోహించి సైనికుల కుపన్యసించెను. వాని సామర్థ్య మద్వితీ

యము. సన్యాసికేకలు విని భయభ్రాంతులై వేనవేలు సైనికు లరుదెంచిరి. వా రొకజాతివారు కారు. వారందఱకుఁ దెలియునట్లు వారి వారి భాష లన్నిటియందు నుపన్యసింపుచు నేజాతివారికిఁ దెలుపవలసిన విధమున నా జాతికి బోధపఱచుచు నందఱియందును మతోత్సాహ మద్భుతముగ రగులగొలిపెను."

అంత నృపాలుఁ డిట్లు చింతించెను. "ఈతఁడు మహోదారుఁడు. ఆ వంశజుఁ డన్యథా యెటులుండును? తా నొనరించిన దోషము దలంచి యాతఁడు నిరాశావేశమునఁ గడు బాధపడువాఁడు. జగద్గురువగు పోపు* తోడ సంప్రతించి యాతని పాపము శమింపఁజేతును."

అంతలో సైరునగరాచార్యుఁ డరుదెంచెనని నృపాలునకు విన్నవించిరి. నృపాలుఁడు రోగార్తుఁడై యుండిన కాలమున సంభవించిన రాజకీయవిషయములు వ్యక్తపఱచుటకును, క్రైస్తవరాజసభ వేఱొక విషయము గుఱించి రహస్యముగ నాలోచించి యేర్పఱచికొనిన యభిప్రాయము నివేదించుటకును నా యాచార్యుఁడు నియోగింపఁబడెను.

౧౯

క్రైస్తవ రాజసభా సందేశము వహించినవాఁడు సైరునగరాచార్యుఁడగుట మేలాయెను. అన్యుఁ డాయెనేని, యావిషయము గదిపినంతనే యాంగ్లరాజు దురంతమగు నాగ్రహముచే మండిపడెడువాఁడు. నేర్పరియగు నాచార్యునకు సహితము కష్టముగనే యుండెను. తురుష్కుల మదమడంచి పాలస్థానముజయించి క్రైస్తవమతోద్ధారకుఁడని ప్రఖ్యాతి గాంచ నాశించియున్న మహాశూరునకు ఘోరముగ నాశాభంగమాయెను.

---

* క్రైస్తవజగద్గురువగు 'పోపును' దైవప్రతినిధిగ నాఁటిజనులు సంభావించుచుండిరి. అతఁడు పరిహారపత్రిక యొసంగునేని, దోషియగు మానవుఁడు దోషరహితుఁడగునని వారు విశ్వసించిరి. రిచర్డు విశ్వాసమును దత్కాలోచితము.

ఆచార్య సందేశమునందలి సారాంశము గమనింతము. సల్లాలుద్దీను తన శతజాతులను గూర్చుకొని మహాసైన్యసమేతుఁడై రానుండెను. క్రైస్తవులస్థితి యీ సరికే యపాయకరముగ నుండెను. క్రైస్తవనృపాలురు వేర్వేఱు కారణములచేతఁగూడ విముఖులై తమ యుద్యమము విడనాడి తమ తమ దేశములకుఁ బోవుటకుఁ గృతనిశ్చయులై యుండిరి. ఫ్రాన్సుదేశాధీశుఁడగు ఫిలిప్పు వారలకు మార్గదర్శి. ఆతఁడు రిచర్డుపై నభిమానము గలవానివలె నటించుచు, నాతఁ డారోగ్యవంతుఁడై యింగ్లాండునకుఁ బ్రయాణ మగువఱకుఁ దాను గనిపట్టి యుందు నని పలుకుచునే స్వీయదేశ నిర్గమనాభిలాష స్పష్టముగఁ బ్రకటించెను. ఆతని సామంతుఁడగు నొక నాయకుఁడు గూడ నాతని ననుకరించుటకే నిశ్చయించుకొనెను. ఆంగ్లరాజుచే నవమానితుఁడైన యాస్ట్రియా నృపాలుఁడు లీపాలుఁడుమాత్ర మన్యథా చరించునా? ధూర్తుఁడగు నాంగ్లనృపాలుని నాయకత్వమున నోడఁబడియుండ నొల్లక యాతఁడును యుద్ధవిముఖుఁ డాయెను. తక్కుంగల వారల యభిమతముగూడ నట్టులే యుండెను. ఇఁక నాంగ్లరా జొక్కఁడే మహమ్మదీయ విధ్వంసమునకుఁ గడంగవలయును. యుద్ధప్రియులగు సైనికు లాతనిసైన్యము జేరవచ్చును. మాంటు సరాటు ప్రభువగు కాన్రేడును, సన్యాసి శూరులునుగూడ నాతనికిఁ దోడ్పడవచ్చును. కాని, వారు మతయుద్ధసమయబద్ధులై మహమ్మదీయులతోడ యుద్ధ మొనరింపవలసినవార లయ్యు, స్వార్థపరులై తా మాప్రాంతమున స్వతంత్రరాజ్యములు స్థాపింపవలయు నని హేయముగ నాశించి, రిచర్డు మొదలగు నృపాలురు పాలస్థానము జయింపరాదనియే చూచుచుండిరిగదా. అట్టివారలను రిచర్డు రా జెట్లు విశ్వసింపఁగలఁడు?

ఆంగ్లనృపాలున కా విషయములు సువ్యక్తములు. కాన నాతఁడు తొలుత నాగ్రహావేశమున గర్జించినను, ఖిన్నుఁడై, యవనతశిరస్కుఁడై,

బంధీకృతభుజుఁడై యాచార్యుని ప్రసంగము నిశ్చలముగ నాలించెను. 'ఇతరనృపాలురు విముఖు లగుటకు నీ ధూర్త ప్రవర్తన మొక ముఖ్య కారణ' మని యాతఁ డల్లన సూచించినగూడ, నాంగ్లరాజు సహించి యూరకుండెను. అనంతర మాతఁ డిట్టులనెను:

"ఆర్యా! కొన్ని యెడల నేను దోషినే యగుదును. ఆ మాత్రపు నేరమున కింతటి ఘోరశిక్షయా? నేను ధూర్తుఁడనని, సన్నిహితమగు మహావిజయము గోల్పోవలయునా? అసంభవము? నేఁ గోల్పోవను. ఇదె నాప్రతిజ్ఞ! — జెరూసలేము నగరముపైఁ గ్రైస్తవచిహ్నము స్థాపించెదను. లేదేని, రిచర్డుసమాధిపై నయ్యది స్థాపితము కావలయును!"

"నీవు సాధింతువుగాక. కాని, క్రైస్తవ రుధిర మొక్క-చుక్క-యైనను స్రవింపరాదు!"

అట్లు పలుకు నాచార్యుని భావము గ్రహించి, నృపాలుఁ డిట్టులనెను: "సంధిగుఱించి ప్రశంసింతువు — తెలిసినది. కాని, మ్లేచ్ఛుల రుధిరము గూడ స్రవింపరాదు కదా!"

"భుజబలము చేతను, నీ యశఃప్రభావముచేతను సలాడుద్దీ నిట్లు సమ్మతింప వలసినవాఁ డగుట శ్రేయోదాయకము కదా. — పవిత్ర సమాధి మన యధీనము జేయవలయు; క్రైస్తవ తైర్థికులు పాలస్థానమునందు సుఖముగా విహరించుట కవకాశముండవలయును; అపాయము వారయకుండ వారు సురక్షితముగ నుండఁజాలుటకు బలిష్ఠదుర్గములు నెలకొల్పవలయు; తత్ప్రజాక్షేమమున కంతకంటె ముఖ్యమైనది — రిచర్డునకు 'జెరూసలేము నగర రాజరక్షకుఁ' డను బిరుదము నొసంగవలయు."

నయనము లసాధారణ వికాసముతోడ దీపింప నాంగ్లనృపాలుఁ డిట్టులనెను: — "ఏమి! నేఁ—నేఁ—నేను పవిత్రనగరమునకు రాజరక్షకుఁ డనా! శాత్రవుని జయించి యైనను ఇంతకంటె లాభము గాంచుట యసంభవము — ఈ మనసులేని మిత్రబృందముతోడ నీపాటి సాధింగు

టయే కష్టము. కాని, పాలస్థానమునం దింకను దనయధికారము సలాఉద్దీను నిలుపుకొనును గదా?"

"రిచర్డునకు సహాధికారియై, స్నేహసమయ బద్ధుఁడై యుండును. వైవాహికసంబంధము నెఱపుటకు వీలగునేని పరాక్రమశాలి యగు రిచర్డునకు సలాఉద్దీను బంధుఁగుకూడ నగును."

"వైవాహిక సంబంధమా—యనా!" — రిచర్డు విస్మయపడెను. ఐనను, ఆ విస్మయము వైరుధ్యాచార్యుఁ డనుకొనినంత మిక్కుటముగ వ్యక్తము కాలేదు. "హా! మత్సోదరి మేరీ కావలయు. ఇది స్వప్నమా? నాతోడ నెవరైనఁ జెప్పిరా? ఈజ్వరమువలన నాశిరమింకను బలహీనముగ నున్నది — కలఁగియున్నది. ఇట్టి వైపరీత్యము గుఱించి ప్రసంగించిన వాఁడు స్కాచిశూరుఁడో, హకీమో, ఎంగాడీస్వామియో?"

"ఎంగాడీస్వామియే కావచ్చును — ఏమన నాతఁ డీసందర్భమునఁ జాలశ్రమపడెను. క్రైస్తవనాయకులు సమరవిముఖులై, తమపవిత్ర సంకల్పము దలంపక తమతమ దేశములకుఁ బోనుండుటచూచి, ఎంగాడీస్వామివారితోడను మ్లేచ్ఛునితోడను గూడ పలుసారులు సంప్రతించి, క్రైస్తవాశయ మీపాటికైన నెఱవేఱు గదా యని యిట్టి సంధి ప్రసంగించెను."

"ఏమి! మద్బాంధవి నొక మ్లేచ్ఛున కీయవలయునా!" రిచర్డు నయనములు తీక్ష్ణములాయెను. ఆతని యాగ్రహము మఱలింపనెంచి యాచార్యుఁ డిట్టులనెను:

"పోపు సమ్మతింపవలయును. పూజ్యుఁడగు నెంగాడీస్వామియే పోపును సందర్శించి యనుజ్ఞ వడయఁగలఁడు."

"ఏమి! ముందు మేము సమ్మతింపవలదా?"

"నృపాలా! నీ సమ్మతిమీఁదనే — నీవు పూర్ణముగ నంగీకరించిన యనంతరమే."

"మ్లేచ్ఛుని వివాహమాడుట కంగీకరింతువా?" రిచర్డుస్వరము తిరస్కారము సూచింపక యనుమానగ్రస్తమైనటు లుండెను. "తన యెరపై లంఘించు సింహమువలె నేఁ దొలుత నీ కెదురుగ నుఱికినపు డిట్టి సంబంధము గుఱించి కలనైనఁ దలంచితినా! కానిమ్ము. సావధానమనస్కుఁడనై నీ సందేశము పూర్తిగ నాలింతును."

తన కార్యమంత సులభముగ నుండునని యెఱింగిని యాచార్యుఁడు విస్మయానందకలంకితచిత్తుఁడై యా విషయము గుఱించి యింకను వాకొనెను. అట్టి సంబంధములు స్పెయినుదేశమునందుఁ బ్రాయికముగా సంభవించుచుండెనని యాతఁడు పలికెను. సలాఉద్దీను తోడ రిచర్డు సంబంధము నెఱపునేని, క్రైస్తవాస్వాయమున కపార లాభము ప్రాపించుననియు, నంతకంటెను మహాద్విషయ మెద్దియన -- మ్లేచ్ఛరాజు స్వీయమతత్యాగ మొనరించి పవిత్రక్రైస్తవ మతస్వీకార మొనరింపవచ్చు ననియు నాతఁడు కడు నావేశముతోడ వాదించెను. ఆంగ్లరా జిట్టులనెను "సలాఉద్దీను క్రైస్తవుఁడగునా? ఆతఁ డట్టి యభిలాష వ్యక్తపఱచెనా? అట్టులగు నేని, నిర్వక్ర పరాక్రమౌదార్య గుణవిరాజితుఁ డగు సలాఉద్దీను, సుల్తానుగాక, యొక పేదమానవుఁ డగుఁగాక – ఆతనికే మదీయసోదరిని భార్యగా నొసంగుదును."

ఆచార్యుఁ డందులకు స్పష్టముగా బదులాడలేదు. – "సలాఉద్దీను నాబోటి యుపన్యాసకుల ప్రసంగములు శ్రద్ధమెయి నాలించుచు నుండెను. ఆ వైఖరి గమనింప, కుమతానలదగ్ధము కావలయు నింధనమును దీసి రక్షించుట సాధ్యమని విశ్వసింతును. మఱియుఁ ద్రికాలవేది యగు ఎంగాడీస్వామి నక్షత్రగమనము బరిశీలించి యిందు దృఢ విశ్వాసము గలిగియున్నాఁడు."

రిచర్డు చింతాసంక్షుభితమనస్కుఁడై యవనతవదనుఁడై యిట్లనెను. "ఈనృపాలుర జడత్వము నాకును దగినటు లున్నది. ఎవ్వఁడేని

సాహసియై యిట్టి ప్రసంగమెత్తెనేని, వాని నాక్షణము ఖండించి యుందును. మతోద్యోగి యాయెనేని, వానిపై నుమిసియుందును. ఇప్పుడేలకో యీవిషయము నాకంత విపరీతముగఁ దోఁపకున్నది. క్రైస్తవ నాయకులు పవిత్రశూరధర్మము మఱచి దైవమును విస్మరించి మిత్రద్రోహ మొనరించుటకు సంసిద్ధులుగదా. అటుగాక, ధీరుఁడై, శూరుఁడై, పరాక్రమశాలి యగు శాత్రవుని సాభిమానముగ గౌరవింపఁగల మేటియుదారవంతుఁడై యొప్పు సలాఉద్దీనును సోదరప్రాయునిగ బరిగణించి యా సద్గుణాగరిష్ఠునితోడ బాంధవ్య మేలచేయరాదు? ఐనను, శాంతచిత్తుఁడనై క్రైస్తవరాజన్యులసౌభ్రాత్రము నిలిపి యుంచుటకు మఱియొక్కసారి ప్రయత్నించి చూచెదను. నాయత్నము భగ్నమగునేని, నీ సందేశము గుఱించి యోచింతము. అంతవఱకు నా యిష్టాయిష్టములు దెలుపఁజాలను. ఆచార్యా! వేళయైనది – క్రైస్తవ రాజసభకు బోదము, రమ్ము. రిచర్డు ధూర్తుఁడు గర్వియు నని భావింతువుగదా – ఆతఁ డెంతటి వినయశీలుఁడో, తృణప్రాయముగ, నెంతదీనముగ నుండునో కాంతువు, రమ్ము."

రిచర్డు శీఘ్రముగ వస్త్రధారణ మొనరించి, శిరమున నొక సువర్ణ వలయము తప్ప యితర రాజచిహ్నములు దాల్పకయే పైరుసగరాచార్యునితోడ సభాభవనమునకుఁ బోయెను. క్రైస్తవనాయకులు రిచర్డు కొఱకే నిరీక్షించుచుండిరి.

రాజసభాగార మొక విశాలపటమందిరము. సిలువచిహ్నాదీపితమగు దీర్ఘకేతన మా ముందు స్థాపితమై యుండెను. శీర్ణశిరోజియు, శీర్ణవస్త్రయు నగునొక యబలారూపము క్రైస్తవమత నికృష్టావస్థకు సాక్షీభూతముగ మఱియొక పతాకముపైఁ జిత్రింపఁబడి యుండెను. క్రైస్తవనాయకులు ప్రసంగవశమున నొకపుడు కోపోద్రిక్తులై తీవ్రముగ బరస్పరదూషణ మొనరింతురు. కావున నన్యులా యా విషయము

లరయరాదని యచటి ద్వారపాలకు లప్రమత్తులై పెరవార లా పొలి మేరకు రాకుండ కాచుచుండిరి.

మతయుద్ధ సమయ సన్నద్ధులగు రాజన్యులు రిచర్డు రాకకై సభామందిరమున నిరీక్షించుచుండిరి. రిచర్డు వైరు లాపాటి యాలస్యము సహింపక ఆ యాంగ్లరాజు గర్వాతిశయముననే యింకను రాకుండెనని నిరసింపఁదొడగిరి. కలుషాత్ములగు నా నాయకులు తమ తమ దోషములు మఱచి, యత్యల్పవిషయములను మహానేరములుగ నుదహరించుచు నేకకంఠమున రిచర్డు నృపాలుని దూషింపఁగడంగిరి. మహాశూరుఁడగు రిచర్డు గుణశాలి; సర్వజనవంద్యుఁడు. క్రైస్తవరాజన్యుల హృదయములకు గూడ సహజముగ నట్టులే స్ఫురించుచుండెను. కాని వారి చిత్తములు స్వార్థపరత్వ కళంకితము లగుటచేత నిజహృదయ ప్రభూత గౌరవభావము నడంచి, యా మహనీయుని దూషించుటకు వారు సంసిద్ధు లగుచుండిరి.

ఆంగ్లనృపాలు నధికముగ గౌరవింపక, కేవల సామాన్యసభ్యత్వమునకు లోపము లేకుండ, విరసముగ నాతనికి స్వాగత మీయవలయునని క్రైస్తవరాజన్యులు కృతనిశ్చయులై యుండిరి. కాని, యా గంభీరోదారమూర్తిని గాంచినంతనే వారి చిత్తములు విభ్రాంతము లాయెను. ఆమూర్తియు, రోగకారణమున వన్నె దొఱఁగిన వదనమును, ఉజ్జ్వల నక్షత్రద్వయమువలె దీపించు గన్నుగవయును గాంచినంతనే యా మహాపురుషుని యసమానుష బలసాహసకృత్యములు చిత్తమున నొక్కసారి ముప్పిరిగొన, నా రాజకదంబ మంతయు నేకాభిప్రాయ ప్రేరితమై నిలుచుండి, రిచర్డు నృపాలునకు సుస్వాగత మొసఁగెను. అసూయాపరుఁడగు ఫ్రెంచిరాజును, క్రోధావమానఘూర్ణితుఁడగు నాస్ట్రియారాజును గూడఁ దమచిత్తవైకల్యము మఱచిపోయిరి. "రిచర్డు నృపాలుని దైవము రక్షించుగాక! — పరాక్రమశాలి యగు సింహ

హృదయుఁడు దీర్ఘాయుష్మంతుఁ డగుఁగాక! —" అని సకలరాజన్యులును గౌరవోత్సాహపూరితహృదయులై యేకకంఠమున నఱచిరి.

మేఘరహిత గ్రీష్మప్రభాతమున నుదయించు సూర్యునివలెఁ దన వదనము వినిర్మలముగ, సువ్యక్తముగఁ దోఁప, నాంగ్లరాజు వారలందఱకుఁ బ్రణతు లొనరించి, మతయుద్ధసమనుబద్ధమగు భ్రాతృవర్గమును మగుడఁ గాంచఁగలిగినందులకు సంతసము వెలిబుచ్చి, తోడనే యిటులనెను:

"మీరు క్రైస్తవాన్వయ క్షేమంకరులరై తత్కార్యసాధనాలోచనాయత్తచిత్తులరై యుండ, నేఁ గాలహరణ మొనరించుట యుక్తము కాకున్నను, నొక్కింత మాటాడఁ గోరెదను" — రాజన్యు లందఱు నాసీనులై ప్రశాంతముగ నుండిరి.

"నేఁ డొక గొప్ప మహోత్సవము. క్రైస్తవులు పరస్పరనేరములు పరస్పరము నివేదించి పరిష్కృతస్నేహాన్వితులగుట కిది మహాసమయము. ఉదారరాజన్యులారా! రిచర్డు సైనికుఁడు; సైనికుఁడు కార్యశూరుఁడు గాని, మాటలందు నేర్పరి కాఁడు; ఆతని పలుకులు సైనికోద్యోగాను సరముగ మోటుగ నుండు. కాని, రిచర్డు ధూర్తుఁడని మీరు కార్యవిముఖు లగుట పాడిగాదు. ఒక సైనికుఁ డనాలోచితముగఁ బ్రవర్తించెనని, మీరీపవిత్రోద్యమును వీడకుఁడు: అసాధారణ కీర్తిదాయకమగు నీమహాకార్యము పూర్తిగ నిర్వర్తింపకుండ, వెనుకకు మఱలకుఁడు. పాలస్థానము నుద్ధరించుట మీ కవశ్యకర్తవ్యము: రిచర్డుపైఁ గినిసి, ధర్మము త్యజింపకుఁడు. రిచర్డు మీయం దెవ్వనికైన నపచార మొనరించెనేని, యుచిత పరిహార మొనరించుట కాతఁడు సంసిద్ధుఁడు. ఫ్రాన్సు సోదరా! నీయెడ నపరాధ మొనరించితినా?"

అట్లు ధారళముగఁ బ్రశ్నించి యాంగ్లనృపాలుఁడు చాపిన కరం బందుకొని, స్వతంత్రభూపాలున కుచితమగు గంభీరస్వరమున ఫిలిప్పిట్లనెను:

"ఫ్రెంచినృపాలుఁడు పరిహారము గోరఁడు, పరాక్రమశాలియగు

మదీయసోదరునిపై ద్వేషమూని ద్రోహమేని యొనరించినచో నీవు నేనొకవేళ నీయుద్యమమును యథావిధమునఁ బూర్తి చేసి సాహాయ్యమా చరింపవలసి వచ్చునేని, మదీయ రాజ్యపరిస్థితులే యందులకుఁ గారణములు."

అనంతర మాంగ్లనృపాలుఁడు ధారాళముగ నాస్ట్రియా నృపాలుని డాయ, నాతఁడు తోలుబొమ్మవలె నప్రయత్నముగా నిట్లు పలికెను. "ఇంగ్లాండు పరాభవించెనని యాస్ట్రియా భావించును. ఆస్ట్రియా యపరాధమాచరించెనని యింగ్లాండు తలంచును. కావున, మనవిరువురమును క్రైస్తవప్రపంచక్షేమము దలంచి, పరస్పరవైరములు సైరించుకొని, పరస్పరము సఖ్యపడుట వాంఛనీయము. మనయీశ్వరయుద్ధము కడుంగడు నుత్కృష్టము. మన యల్పకలహములు పురస్కరించుకొని, పవిత్రోద్యమము విడనాడుట యసంబద్ధము. కావున నాంగ్లపతాకము తనవద్ద నుండునేని యాస్ట్రియానృపాలుఁ డిచ్చివేయుఁ గాక! ఆస్ట్రియాపతాకము నవమానించినందుల కనుతాప మందుచున్నాను."

ఆస్ట్రియారాజచిత్తము విపరీతముగ సంక్షోభించెను: అనమానానలముచే మానస ముడుకుచున్నను, ఆంగ్లనృపాలుని సౌమ్యగంభీరాలాపము లాలించి సంభ్రమాకులుఁడై మాటాడనేరక యవనతవదనుఁడై యచేతనుఁ డాయెను. అట్టిమౌనము ప్రమాదకరమని యెంచి గొసువాస లేమ నగరాచార్యుఁ డిట్టులనెను:

"పతాకాపహరణము గుఱించి తానేమియు నెఱుంగ ననియు, నందుఁ బరోక్షముగఁగాని, ప్రత్యక్షముగఁ గాని తనకెట్టి సంబంధమును లేదనియు, నాస్ట్రియారాజు ప్రమాణమాచరించి నాతో నొకమాటఁ దెలిపెను." అనవిని రిచర్డిట్టులనెను:

"అట్టులగునేని మేము కడు నపరాధ మొనరించితిమి. ఆస్ట్రియానృపాలుఁడు క్షమింపవలయునని యర్థింతును. మన పూర్వస్నేహము నకు సాక్షీభూతముగ మత్కరం బొసంగువాఁడ — ఏమి! మత్సమ

రాహ్వానమును స్నేహాహ్వానమును గూడ నాస్ట్రియారాజు నిరాకరించునా? యుద్ధ మొనరించుటకు, స్నేహ మొనరించుటకును మేము కామా? కానిమ్ము. మేము ధూర్తులమై యొనరించిన దాని కీయవమానము తగిన ప్రాయశ్చిత్తమని గణించి యూరకుందుము.”

ఆంగ్లనృపాలుఁ డట్లు కడుసుదారముగఁ బలికి, నిరసనము జూపక, గంభీరముగ నాస్ట్రియా నాయకుని వీడెను. ఉపాధ్యాయుని కఠినవీక్షణము మఱలినంతనే సంతసించు బాలకుని చందమున నాంగ్లనృపాల వీక్షణము మఱలినంతనే నాస్ట్రియా నాయకుఁడు సేదదేఱెను. రిచర్డు తక్కుంగలవారి నొక్కొకని సంబోధించి తానెవ్వని కెట్టి యపచార మొనరించినను, పరిహారము గోరువా రున్నను దెలుపవలయునని సవినయముగఁ బలికెను. అంతఁ డక్కరియగు ‘క్రానేడు’ ఇట్లులనెను :

“నీపై నెట్టినేరము మోపువారముకాము. కాని, ఆంగ్లనృపాలుఁడు తానొక్కఁడే యశోపార్జన మొనరించుకొని, యీపవిత్ర సమరమునఁ దామును బ్రతిష్ఠగాంచ నాశించియున్న యితరనాయకుల కేమియు మిగులకుండ చేయుచున్నాఁడు.”

ఆవెనుక సన్యాసి శూరనాయకుఁడు లేచి యిట్లులనెను. — “నృపాలా! తెలుపమంటివి కావునఁ దెలిపెద, నాలింపుము. నే నారోపించు నేరము క్రానేడుదహరించిన దానివంటిది కాక, తీవ్రతరమైనది. ఈమహాసభయందు నిందఱు రాజన్యులు మానము వహించియుండ, నావంటి సన్యాసిశూరుఁడు వాకొనుట యనుచితముగఁ గాన్పించును. ఇందనేకులు నీపైఁ గినిసియు, నీయెదుట మాటాడఁజాలక యున్నవారు. వారిపక్షమున నీయెదుటఁ బ్రత్యక్షముగ వారి మనోభావము వ్యక్తపఱచుట వారికి నీకును గూడ క్షేమకరము: ఆంగ్లనృపాలుని పరాక్రమము నాతఁడు సాధించిన విజయములును మేము కొనియాడుదుము కాని, రిచర్డు ప్రతిసమయము నందును మాకంటె నధికుని

వోలెఁ బ్రవర్తించుట స్వతంత్రరాజన్యులకు దుస్సహము. ధైర్యము నందు, కార్యదీక్షయందు, భాగ్యమునందు, నధికారమునందును నాంగ్లనృపాలుఁడు మేటియని మేమే యంగీకరింతుము గాక. అటు గాక సర్వాధిక్యము నీ వాక్రమించినచో, నీమిత్రులమగు మేము యథా స్వాతంత్ర్యము గోల్పోవుదుము: మాప్రజాళి కాంచుచుండ మాగౌర వాధికారములు కళంకితము లగును. రిచర్డు యథార్థ మాలింపఁగోరెను గాన నిట్లు చెప్పవలసి వచ్చెను — విస్మయాగ్రహపరుఁడవు గాకుండుఁ గాక: మావంటి నిస్సంగుల మొకరియాజ్ఞలకు బద్ధులముగాక కేవల పారమార్థికచింతాపరాయణులమై మన పవిత్రదేవళాధికార విస్తర ణము కొరకును, ఎరకై యిందందు బరిభ్రమించు సైతానును నిరో ధించుటకును మాత్రము పాటు పడుదుము. ఈసభాసదులు మోమో టమున మాటాడనేరక యున్నవారు. కాని, వారందఱు మదభిప్రాయ బద్ధులనియే నిబ్బరముగఁ జెప్పఁగలను.”

అమారీశూరుఁ డట్లు ప్రత్యక్షముగ నూటిగ రిచర్డును నిందింప, నా సభ్యు లంగీకార సూచకముగా గుసగుస లాడిరి. ఆంగ్లరాజవదన మాగ్రహారుణదీపిత మాయెను. చిత్తము క్రోధానలతప్త మైయున్నను, అట్టి యెడ తదావేశమున నేమియు నొనరింపరాదనియు, నేమియుఁ దీవ్రముగఁ బలుకరాదనియు నాతఁడు గుర్తించెను. నిజక్రూరవచో ఘాతమున నాతఁడేని క్రోధపరవశు నొనరించి యాతనిచేతఁ జిందులు త్రొక్కింపవలయుననియే సన్యాసిశూరుని యభిప్రాయము. చిత్త మాగ్రహాధీన మగునపుడొక మంత్రము పఠింపు మని యొక యా చార్యుఁడు రిచర్డున కుపదేశించెను. ఆతఁ డామంత్రము జపించి, యా గ్రహ ముడిగి, యారంభమున మాత్రము గాంభీర్యము వహించిన స్వర మున నాతఁ డిట్లు లనెను:

“మా స్వభావము నందలి లోపములను మహా శోదరు లింత తీవ్ర

ముగా నియ్యెంతురా? మే మొకపుడు కార్యదీక్షాపరులమై మీతోడ నాలోచించుట కవకాశము గాంచక తత్సమయానుకూలముగ మన సేనలను శాసించియుందుము. అనాలోచితములగు నిట్టి నా యల్పపు నేరములు ధర్మాశయబద్ధులరగు మీ హృదయముల నిట్లు గాఢముగ నాటుకొని యుండునని తలంపనైతిని. నాపైఁ గినిసి ఫలోన్ముఖము నగుచున్న మహాకార్యము ద్యజింతురని తలంపనైతిని. మీ భుజ బలమున నీయాంగ్లేయనగరమార్గము నిష్కంటక మొనరించియు, నపుడు మీ ఋణగ్రస్తులరని తలంపనైతిని. మత్కృతం బగు సేవదలంచి నా ధౌర్త్యము సైరింతురని బేలనై భావించితిని. ఆహా! తీక్ష్ణసమ రావసరములందు సేనాముఖంబునను వెనుదిరుగునపుడు కొనయుం డును నుండువాఁడఁ గదా. శత్రుసంహార మొనరించి విజయము గాంచుస్థలంబుల నేను మత్పతాకస్థాపన మొనరించి తదానందము మాత్రి మనుభవింపుచుండ, విజయలాభ మన్యులు పంచుకొని యనుభ వించిరిగాదె? జయించిన నగరము మన్నామా కింతియైన నేమి — తదాధిపత్యము నేఁ గ్రహింపలేదే. అతిసాహసంపుఁ గార్యములకుఁ బురి కొల్పితిని గాక — యస్మత్సేనాముఖంబున నిరుపమాన సాహసము తోడఁ బోరాడి మా యొడలి నెత్తురు రణావని నర్పించియుంటిమి. యుద్ధసరభసంబున నొక వేళ మా సైనికులనే గాక యన్యులను గూడ శాసించితిఁగాక — వారిని గూడ మా వారినివలెనే నోమి, వారి నృపా లుర కసాధ్యమగు నాహారౌషధాది పదార్థములు గొని యిచ్చితినే. కాని, మీ రందఱు విస్మరించిన విషయములు నేను సంస్మరించుట లజ్జాకరము. అంతకంటె, భావికార్యక్రమము గుఱించి విచారింతము గాక —" తదవసరావేశమున వదనము దీపింప నాతేఁడు మృగుడ నిట్టు లనెను: "ఆంగ్లనృపాలు నాగ్రహాహంకారములు మీ పవిత్రోద్యమము నీక్ష నిరోధింపనేరవు, నేరవు. నా కతంబున నఖిల క్రైస్తవసౌహార్దము

భంగపడుట నాకు దుస్సహమని విశ్వసింపుఁడు. అవసరమగునేని, ఈ హస్తమును నా రెండవచేతి ఖండించి, మీకు విశ్వాసము గలిగించుటకు సంసిద్ధుఁడను. ఈ సర్వసేనాధిపత్యమే గాదు, మదీయసేనాధిపత్యముగూడ విడనాడెదను. మీకు నచ్చిన వారిని నాయకులుగా నియోగింతురుగాక. నే నధికార విరహితుఁడనై శూలాయుధుఁడనై సైనికధర్మము నిర్వర్తింతును. అట్లుగాక, మీ కోమలశరీరములకుఁ గవచధారణము బాధాకరమగు నేని, పది పదునైదు వేల సైన్యము నా యధీన మొనరించి, మీ రీ రణభూమినుండి తొలంగుఁడు.” ఎరూసలేము నగరసంపాదనము నేన యొనరించి, — “నగరము తన యధీన మైనట్టులే, యందు నిజపతాకస్థాపన మొనరించి నట్టులే యాతఁడు చేతులు సారించెను — ” నగరము మదధీన మగునపుడు, అందు నా పేరు వ్రాయక, తన్మహాత్కార్యసాధనోచితమగు నవకాశము నాకు దయచేసిన యుదారశైవస్తవ రాజన్యుల నామాక్షరములే లిఖయింతును!”

యోధాగ్రేసరుఁడగు నాంగ్లనృపాలుఁ డాపగిది యోధజనోచితముగ గంభీరముగఁ బలికినంతనే, సభికులు పెక్కండ్రు ప్రబోధము గాంచిరి. చచ్చిన పౌరుషోత్సాహములు మగుడ నలవడెను. అల్పదోషములు పురస్కరించుకొని యంతటి మహాశూరునిపై రోసి కార్యవిముఖు లైనందులకు వారు చిన్నవోయిరి. ఒకరిని గాంచి యొకరు పౌరుషోజ్జ్వల చిత్తులైరి. తదావేశమున వారందఱు నేక కంఠమున “సింహహృదయా! మహాశూరా! మమ్ము నడిపింపుము — ధీరులను శాసించుట కింతకంటె దక్షుఁ డెవ్వఁడు? ఎరూసలేము నగరమునకు మమ్ము నడుపుము. ఇయ్యది - దైవసంకల్పము — దైవసంకల్పము! ఈ పవిత్రకార్యమునఁ దోడ్పడు వా రందఱు ధన్యులు!” అని మేఘగర్జన మొనరింపుచుఁ బిట్టుగఁ గరధ్వానముగూడఁ గావించిరి.

క్రైస్తవనాయక సభాంతరమున నాకస్మికముగాఁ జెలరేగిన యీ మహాధ్వాన మాచుట్టుంగావలియుండు నాయుధీయుల కేగాక యచ్చటచట నున్న వివిధ సైనికజనంబులకుఁ గూడ వినవచ్చెను. వారనేక కారణములచేత నుత్సాహరహితులై యుండిరి. కాని, మహాయోధుఁడగు రిచర్డు పునరారోగ్యము గాంచి సభాభవనమున కరుదెంచెను. తదనంతర మీ తావునుండి విజయధ్వానము వెలువడెను. తోడనే, సైనికులకు నూతనోత్సాహ మంకురింప, వారందఱు బరవశులై యిట్టులఱచిరి — "దేవళము, దేవళము! — యుద్ధము, యుద్ధము! — శత్రువుల నిప్పుడే తాకవలయు నిది దైవసంకల్పము, దైవసంకల్పము!"

అవ్వలి కోలాహల మాలించినంతనే నాయకులు ద్విగుణీకృతోత్సాహ సంభరితులైరి. ఉత్సాహము లేనివారుగూడఁ దోడివారికి వెఱచి యౌత్సుక్యము నటింపవలసినవారైరి. యుద్ధవిరామానంతరము వెంటనే శాత్రవనిర్మూల మొనరింపవలయునని తీవ్రాలాపము లాడువారలేగాని, వేఱువిధ మాడువారలు లేరైరి. తదుచితసన్నాహములు రయమ్మున నొనరింపవలయునని చెప్పఁజొచ్చిరి. సభ ముగిసెను. సభికులందఱు నుత్సాహపూరితులైనట్టులే యుండిరి. కాని, యందు బహుజనోత్సాహముగ శీఘ్రముగఁ జల్లారెను; కొందఱియెడద నుత్సాహ మసలే లేదు.

అమారీ కాన్రేడులే యుత్సాహశూన్యులని పాఠకులు గ్రహించియుందురు. నాఁటి సభ కేవలము ప్రతికూలముగఁ బరిణమించుటచేత వారెంతయు సంక్షోభించిరి. సన్యాసిశూరుఁ డిట్టులనెను:

"సింహము సాలెపట్టునువలె, రిచర్డు నీ నికృష్టమాయోపాయములను సులభముగా భేదించునని చెప్పుచునే యుంటిని. ఆంగ్లరాజు మాటాడినఁ జాలును — వాతూలవల యాకృష్టములై వెండియు నట్టులే విడివడు గడ్డిపోఁచలవలె నల్పజ్ఞులగు క్రైస్తవరాజన్యులు గూడ నాతఁ

డెటు లాడించిన నటులాడుదురు.”

కాన్రేడిట్లు బదులాడెను:

“పెనుగాలి వీచి పోయినపిదపఁ జెదరిన తృణములు యథాస్థిరత్వము దాల్చుఁగదా.”

“కాని, మఱియొక ప్రమాదము దలంపకుంటివి. ఈ నాయకుల యుత్సాహము చప్పగాక; ఈ మూఢ నాయకులందఱు దమకుఁ దోఁచిన యట్టు లెట్టులో చేయుదురు గాక. అంతమాత్రమున నేమాయె? ఇపుడు సంధిప్రయత్నములు జరుగుచుండెఁగదా. ఆంగ్ల నృపాలుఁ డట్టి సంధి యేవగించునని నీ వందువు. కాని, యాతఁ డియ్యకొని, తదనుగుణముగా జెరూసలేము నగరమునకు రాజు కావచ్చును.

సన్యాసి శూరుఁ డట్లు తన యనుమానము దెలుప, నాతని యనుచరుఁ డిట్టులనెను:

“మహమ్మదుతోడు!—” క్రైస్తవశపథములు రసహీనము లాయెను. అభిమానధనుఁడగు రిచర్డు తన సోదరిని మ్లేచ్ఛరాజున కొసంగునా? అసంభవము. సంధి దుస్సహము కావలయుననియే యందిట్టి కుతంత్రము జొప్పించితిని. ఆతఁ డాహవమున జయించినను, సంధివలన నైనను, ఎటులైనను, నాతఁ డీప్రాంతమున మనకు రాజగుట సహింపఁజాలము.”

అంత సన్యాసిశూరుఁ డిట్టులనెను:

“రిచర్డుస్వభావ మెఱుంగక నీ విట్టి తంత్రము పన్నితివి. నాకుఁ దెలియును — టైరునగరపుఁ బ్రధానాచార్యుఁడు కొంచెము సూచించెను. నీ వెంతయో కష్టపడి యొనరించిన రెండవ తంత్రము — ఆంగ్ల రాజ పతాకాపహరణముగూడ నెట్లు విఫలమాయెనో తెలిసెఁగదా. మిత్రమా! నీ తెలివి తెల్లవారెను. ఇఁక నేఁ బ్రయత్నింపవలయు. ‘చరఘటు’ లను నొక మహమ్మదీయ జాతివారినిఁ దెలియుఁగదా?”

“తెలియును. ప్రాణము తెగించి యెంతయైనను జేయఁగల సాహసులు.

వారును సన్యాసి శూరులవలె మతసేవాపరాయణులు. కాని, మీకును వారికిని గల భేద మేమన, వారి కార్యదీక్ష నిరంతరాయమానము.'

అట్లు కాన్రేడు తనమిత్రు నధిక్షేపింప నమారీ యిట్టు లనెను:

"అపహసించుటకు సమయముకాదు. ఆ చరఘటులలో నొకఁడు మహమ్మదీయ మతమునకు రిచర్డు ప్రధానవిరోధి యని యెంచి, కడు గ్రోధము వహించి, యాతని ఖండఖండములుగఁ జెండవలయునని నిరీక్షించుచున్నాఁడు."

"బాగు, బాగు."

"మన శూగుఁ డొకఁడు వానినిబట్టి బంధించెను. వాఁడు తన దృఢసంకల్పము గుఱించి నాకుఁ దెలియఁబఱచెను"

"వాని సంకల్పము నిరోధించినవారిని దైవము మన్నించుఁగాక!"

"వాఁడు నాచెఱయం దున్న వాఁడు — ప్రపంచముతో వానికి సంబంధము లేదు. కాని కారాగృహమునుండి తప్పించుకొనవచ్చునుగదా—"

"ఔను. నిగళవిచ్ఛేద మొనరించి యెందఱు పాఱరు? కావుననే, శ్మశానమే యమోఘమైన చెఱయని యందురు."

"ఈ చరఘటుఁడు విడివడునేని, తన దారుణసంకల్పము మఱువక, వేఁటకుక్కవలెఁ బసివీడక, పగ సాధించును."

"ఇఁకఁ జెప్పవలదు. నీ యూహ తెలిసె — భయంకరము. కాని, మన యవసర మిటు లున్నది."

"నీవు భద్రముగ నుండవలయునని హెచ్చరించువాఁడ. ఈ దారుణ కార్య మగునంతనే మహాసంక్షోభ ముత్పన్న మగును. తదవసర క్రోధావేశమున నాంగ్లసైనికు లెవ్వరిపైఁ బడుదురో యెఱుంగరాదు. ఇందు మఱియొక ప్రమాద మున్నది. నా పరిచారకుఁ డొకఁ డీరహస్య మెఱుంగును. వాఁడు కేవలము మూర్ఖుఁడు. నేఁ జెప్పిన చొప్పున వర్తింపక, వాఁడు స్వతంత్రింపఁగడఁగును. అట్టివానిని వదల్చికొనిన

బాగుండును. మా పవిత్ర శూరశ్రేణి కీ కార్యము సులభసాధ్యము. కాని, యది వలదు. ఆ చరఘటుని చెఱియందు దొక కటారి యుండ వచ్చును. నా యనుచరుఁ డా హారముగొని యందుఁ బ్రవేశించునపు డాబాకుతో వానిని బొడిచి వాఁడు పాఱవచ్చును.”

“నీ యుపాయము యుక్తియుక్తముగ నున్నది, కాని – ”

“కాని గీనులు యవివేకులకే: బుద్ధిమంతు లెన్నడు సంశయాత్ములై కార్యవిముఖులుగారు. కృతనిశ్చయులై కార్యమొనరింతురు.”

౨౦

అమారీ తలపెట్టిన ఘాతుకకార్యము రిచ ర్డెఱుంగఁడు. తనపైఁ గినిసి యుద్ధము విరమించి తమ తమ దేశములకుఁ బోనుండిన క్రైస్తవనాయకులు తన యుపన్యాస మాలించి మగుడ రణోత్సాహు లగుటచేత, నాంగ్లరాజు సంతుష్టాంతరంగుఁ డాయెను. ఇఁక నాతఁడు నిజపతాకాపహరణము గుఱించియు, మేరీ కణతులకుఁ గల ప్రణయసంబంధము గురించియు విచారింపఁజాలెను. రాణి ప్రధాన పరిచారిక యగు కలశను గొనిరమ్మని యాతఁడు లోయప్రభునంపెను.

లోయప్రభుని గాంచినంతనే రాజ్ఞీపరిచారికలు భయభ్రాంతలైరి. తా నేమి చెప్పవలయునో యెఱుంగక, కలశ కంపితగాత్రయై రాణి నిట్లు ప్రశ్నించెను. –

“దేవీ! ఏమి చెప్పుదును? రాజు మనల నందఱను జంపివేయును.” లోయప్రభు విట్టులనెను – “కాంతా! భయమువలదు. ప్రధాన నేరస్థుఁడగు కణతుని నృపాలుఁడు క్షమించి, వానిని హాకీమున కొసఁగెను. నీ యెడఁ గాఠిన్యము జూపఁడు.”

అంత రాణి యిట్టులనెను – “ఏదియో యొక కథ కల్పింపుము,

విషయవిమర్శ యొనరించుటకు రాణివనరు వ్యవధిలేదు. అతఁడు బహు కార్య నిమగ్నుఁడు."

మేరీ యిట్లు వారించెను: "యథార్థము యథాక్రమముగ వర్ణింపుము. నీ వట్లు చేయనిచో, ఆ పని నేనే యొనరింతును."

లోయప్రభువు రాణితోడ నిట్లు లనెను. — "దేవీ! రాజ సోదరి చెప్పినదే సమంజసము. నీవేమి చెప్పినను నృపాలుఁడు సానందముగా విశ్వసించును. కాని కలశ భద్రముగ నుండవలయు. అందు ముఖ్యముగా నీ విషయమునందు నృపాలుఁడు శ్రద్ధాళుఁడై విమర్శించును"

సంక్షుభితమానసయగు కలశ యిట్లు లనెను — "లోయప్రభు పలుకు నిక్కము. నే నొక యుక్తి యల్లుదునుగాక; కాని, నృపాలునితోడఁ జెప్పుటకు ధైర్యమెక్కడ?"

కావున యథార్థ మెఱింగించుటకే నిశ్చయించుకొని కలశ రాజసముఖమునకు వెడలెను. [illegible] డగు నృపాలుఁడు తనభార్యను దప్పక సైరించునని యెఱిఁ [illegible] కాపహారణోదంత మంతయు నామె విస్పష్టముగఁ దెలియఁబఱ [illegible] ఆంగ్లనృపాలుఁ డెంతటి శూరుఁడైనను నెంతటి యుగ్ర స్వభావు [illegible], భార్యపై నమితానురాగము గల వాఁడు. అతఁడు భార్యా [illegible] డని చెప్పినఁ జెప్పవచ్చును. పిడుగు వంటి ప్రథమక్రోధ [illegible] రిపోయెను. గతజలసేతుబంధన మవివేకము. కావున ఆంగ్ల [illegible] డెవ్వరిని శిక్షింపఁ దలంపలేదు. చిననాఁటి నుండియు రాజాస్థా [illegible] మెలంగిన కలశ రాజచిత్తము గ్రహించి, సంతసించి, పిచ్చుకవలెఁ [illegible] ణి కానసమాచారము తెలిపెను. నృపాలుఁ డనతికాలమున నరుదె [illegible] డ నామె నివేదించెను. మఱియు నామె యిట్టులనెను — "దేవ! [illegible] యంతయు నీ వినోద ఫలితముగదా. నీ వందుల కనుతాపమందు నట్లు మాత్రము మందలించి, నృపాలుఁ డందఱను క్షమించును."

ఆంగ్లరాజ్ఞి నేదదేఱి యిట్టులనెను: "ఓసీ! ఇదియా సమాచారము? రిచర్డు మహానాయకుఁ డగుఁగాక—[illegible] బరాభూతుఁడు గావలయు, చూడుము."

పరిచారికాముఖమున నృపాలుని హృదయమును తెలిసినంతనే, బెరంజేరియా భయముడిగి, యానందోత్సాహాక్రాంత చిత్తయై సముచితవస్త్రధారిణియై, నిజహృదయేశ్వ[illegible] నిరీక్షించుచుండెను.

నృపాలుఁ డరుదెంచెను. కాని, [illegible] తా నేగునంతనే భయపడి సవినయముగ లోఁబడునని [illegible] సంత్యాది యాకస్మికముగఁ దిరుగఁబడునవు డా దేశాధీశుని [illegible] యెటు లుండునో రిచర్డు నవస్థయు నటులే యుండెను. [illegible] యగు రాణి తన యపూర్వవిలాసమహిమంబునఁ దన నాథుని సాధింపవచ్చునని నిబ్బరముగా నుండెను. అనివార్యము [illegible] రాజాగ్రహము చల్లారెనని తెలిసెఁగదా. నృపాలుఁ డరుదెంచి [illegible] ముందలింపఁ గడంగెను. నేర మొనరించిన రాణి సహింపవలసినదే యైనను, ఆమె యెదురు తిరిగి తా నొనరించినది యొక చిన్న వినోదమని వాదించెను. ఆంగ్ల పతాకరక్షణ మొనరింపుచున్న [illegible] దన గుడారమునకుఁ గొని రమ్మని యామె చెప్పలేదు. [illegible] రాజ్ఞీ దూతయగు నకటబనుఁడు స్వతంత్రించి యా[illegible] నొనరించెను. పతాక[illegible]నుండి మాత్రము వానిని మరలింప [illegible]యుననియు, జార్జిదిబ్బనుండి వానిని దింపవలదనియు దాను జెప్పియుంటినని యు బెరంజేరియా తన నాథునితోడ నిబ్బరముగాఁ బలికెను. ఆమె యూ తెఱఁగున వడివడి నాడుచు నిజవాగ్ధోరణిచే రిచర్డు నోరు గట్టివైచుట యేగాక, తా నొక యల్పశూరుని రక్షింపవలయునని ప్రార్థింప నాతఁడు దయారహితుఁడై యాపాటి చెల్లింపలేకపోయెనే యని నృపాలు నధిక్షేపించెను. తన కారణమున నొక సచ్ఛూరుఁడు దుర్మరణ మనుభవింపవలసినదే గదా

యను తలంపామె నిఁక నెల్లపుడు సునిశితముగ బాధించునని యామె విలపించెను. ఏనేర మొనరింపని యా శూరుఁడు వధింపఁబడెనేని, వాఁడు పిశాచరూపమున స్వప్నమందే గాక జాగ్రదవస్థయందుఁ గూడ నిరంతరము దను నంటియుండి వివరీతముగఁ గారించుచుండుఁ గదా, యని యాకలకంఠి వెక్కి వెక్కి యేడ్చెను.

సుందరాంగి యగు నాంగ్లరాజ్ఞి యావిధమున బాష్పధారార్ద్రనయనయై విలపించుచుఁ బతిదూషణ మొనరించెను. ఆమె యంత మిక్కుటముగ బరివేదించుటకుఁ గారణ మేమన, దన నాథుఁడు తన కోరిక తప్పక చెల్లించునని యామె విశ్వసించెను. కాని, నృపాలుఁ డాగ్రహావేశమునఁ దన్ను దృణీకరించి యా శూరుని సంహరించుటకుఁ గృతనిశ్చయుఁడై యుండెను. చిత్తమా కారణమునఁ బరిభవానల తప్తమగుటచేత, నామానిని యాపగిది విలపించెను.

ఆంగ్లరాజు నవస్థ విపరీతముగ నుండెను. తను నత్యంతము ప్రేమించి, భగ్నపడి, యవిరళ బాష్పజలములు విడుచుచు నాక్రోశించు కాంతతో వాదించుట కవకాశము లేకపోయెను. తన యధికారము బురస్కరించుకొని యామెను మందలించుటకుఁ గూడ వీలు లేకపోయెను. ఇఁకఁ జేయునది లేక తానే పలుసమాధానము లొసఁగి నృపాలుఁ డామెను శాంతపఱుపవలసినవాఁ డాయెను. "దేవీ! కణతుఁడు సజీవుఁడై యున్నవాఁడు. నీ కతంబున వానికిఁ బ్రాణహాని ప్రాపించెనని బాధపడక నిశ్చలచిత్తవు గమ్ము. దయామయుఁ డగు నరబ్బీవైద్యునకు వాని నొసంగితిని: వాని నాతఁడు చక్కగ సాఁకును."

స్కాచిశూరుఁడు జీవించెఁగదా యని రాణి సంతోషింప లేదు. తా నాతనియెదుట మోఁకరించి శూరుని రక్షింపవలయునని ప్రార్థించినపుడు నృపాలుఁడు నిరాకరించెను: ఒక మ్లేచ్ఛవైద్యుని మాట యాతఁడు చెల్లించెను. కాన నామె మగుడ క్రోధఘూర్ణమానమానసయై యాతని

నధిక్షేపించెను. నృపాలుఁ డీక సహించియుంట కష్టతర మాయెను; “బెరంజేరియా! ఆ వైద్యుఁడు నా ప్రాణము రక్షించెను. మత్ప్రాణదాత యా శూరునేగాక మఱేమి కోరినను, ఇచ్చుటకు నీవు నిరాకరింతువా?”

తన నాథునిపై నింకను నాగ్రహము వహించియుండుట యనుచితమని యెంచి యా వగలాడి యిట్టు లనెను:

“ప్రాణేశ్వరా! ఆ వైద్యపుంగవు నిటు గొనిరాకపోతివే. శౌర్యజ్యోతి, ఆంగ్లదేశ ప్రాభవము, మదీయప్రాణము నగు రిచర్డురాజు నుద్ధరింపఁజాలిన యామహనీయునిగాంచి నాకృతజ్ఞతవ్యక్తపఱచియుందును.”

ఈవిధమునఁ బ్రణయకలహ మంతరించెను. కాని, యెవ్వనినైన శిక్షింపకుండుట న్యాయము గాదు. ప్రధాన నేరస్థుఁడగు కణతుఁడు హకీము కారణమున క్షమింపఁబడెను. శూరుఁడు ప్రమత్తుఁ డగుటకు రాణియే కారణమైనను, ఆమెను శిక్షించుట యసంభవము. రాణిని వీడి మేరీని శిక్షింపఁబూనుట యసంబద్ధము. ఇఁక నిందు మిగిలిన వాఁడు హ్రస్వాంగుఁ డగు నకటబనుఁడే. కావున వాఁడే శిక్షార్హుఁడాయెను. రాణికి వానిమీఁద విసువుగూడ జనించెను. ఐనను, వానిని గొరడాతో గొట్టింపవలయునని రాజు పలుక, దానే యాపని యొనరించియుంటినని బొంకి వాని నా ప్రమాదమునుండి రాణి రక్షించెను. విరామసమయము ముగియునంతనే క్రైస్తవరాజన్యులు మగుడ రణమాచరింపఁ గృతనిశ్చయులై యుండిరని సలాఉద్దీనుసుల్తానునకుఁ దెలుపవలయును. అతఁ డంపిన హకీము సాహాయ్యమునఁ దా మగుడ నారోగ్యభాగ్యము గాంచినందులకుఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగా నా సందేశముతోఁ బాటు ఉపాయనములు గూడ సుల్తానునకుఁ బంపవలయునని యెంచి, యా నికృష్టవక్రాంగులను గూడ — నకటబనుని, వాని భార్యను — నందుఁ జేర్చుటకు రిచర్డు నిశ్చయించెను.

'రిచర్డు నాఁడు మఱియొక కాంతను మార్కొనవలసి యుండెను.

కాని, యాతఁడిక నిశ్చలచిత్తుఁడు కాఁ జాలెను. రాజబాంధవియగు మేరీ సౌందర్యవతియు రాజాదరణయోగ్యయు నైయున్నను, భార్యయు నుపభార్యయును గాదు కదా. కావున నాతఁడు భయపడవలసిన యవసరము లేదు. ఈవైపరీత్యమున కంతకును రాణియే కారణమై యుండ, రాజానుమానము మేరీమీఁదఁ బాఱియుండెను. ఆమెతోడ నేకాంతముగ మాటాడఁగోరి నృపాలుఁ డామె మందిరము ప్రవేశించెను. అయ్యది రాణిగది ప్రక్కనే యుండెను. రాణి పరిచారికలు దవ్వున నొకమూల మోఁకరించి యుండిరి. మేరీ యాపాదమస్తక మొక నల్లనిముసుఁగు దాల్చి, యలంకార రహితయై నిశ్చలచిత్తయై వేచియుండెను. ఏతెంచిన నృపాలునకు సవినయముగ స్వాగత మొసంగి, యనుజ్ఞవడసి యాసీనయై యాతఁడు మాటాడువఱకు నామె మౌనము వహించెను.

రాజామెతోడ జనవుగ సంభాషింపుట యలవాటు; కాని, మేరీ ప్రవర్తనము విరసముగ నుండుటచేత రిచర్డు తొట్రిలి యిటు లనెను:

"మాసోదరి మాపైఁ గినిసి యున్నది. నీ ప్రవర్తన మెల్లపుడు నిర్వక్రమని యెఱింగియు ననివార్యమగు పరిస్థితులం బట్టి నిను నను మానింపవలసి వచ్చెను. మానవులు భ్రమాక్రాంతులై ఛాయలు జూచి పదార్థము లనుకొందురు. నన్ను క్షమింతువా?"

"రిచర్డు నా రాజరాజు క్షమింపవలయు గాని మఱియొకరు క్షమింప టకు నిరాకరింపఁగలరా?"

"మత్ప్రియబాంధవీ! ఇంతటి నిశ్చలత యేడ? నీ వీపగిది విషాదాయత్తచిత్తవు గానేల? ఈ ముసుఁగు క్రొత్తవిధవకును దన ప్రణయింగోల్పోయిన కామినికిని మాత్రమే తగును గాని, నీకుఁగాదు. మేరీ! ఎఱుంగుదు గదా, విచారావసరము తొలంగెనని. ఇక యథోత్సాహినివి గమ్ము. ఇంక నీవిచార మెందులకు?"

"ఎందులకా? అస్మద్వంశగౌరవ మంతరించినందులకు."

మేరీ యట్లు వాడిగఁ బలికినంతనే రిచర్డు కుపితుఁ డాయెను. ఐనను, సహించుకొని యాతఁడు ప్రశ్నింప, నాకన్నియ యిట్టులనెను:

"నేరస్థుని శిక్షించుటయో క్షమించుటయో తగునుగాని ప్రఖ్యాతకీర్తిస్తంభములను మ్లేచ్ఛశృంఖలాబద్ధుల నొనరించుట యనుచితము. ప్రాణదాన మొనరించి స్వాతంత్ర్యవిరహితు నొనరించుట యధర్మము. మరణశిక్ష విధించుట దారుణమైనను, న్యాయమని చెప్పవచ్చును; గాని బానిస నొనరించి దేశభ్రష్టు నొనరించుట కేవలము క్రూరము."

"నాప్రియబాంధవీ! దూరస్థుఁడగు ప్రణయి ప్రణయికాఁడనియో, వాఁడిక లేఁడనియో తలంతువు కాఁబోలు. ఇంతమాత్రమున మించి పోవునది లేదు. లోక మెఱుంగరాని రహస్యము నీప్రియుఁ డెఱుఁగు నేని, నీకయ్యది బాధాకర మగునేని, చెప్పుము: పదిమంది రౌతు లీక్షణము పోయి వానిని సంహరింతురు."

నృపాలుఁ డట్టు లెక్కసక్కము లాడుటచేత నాతనిసోదరి క్రోధా యత్తయై యిట్టులనెను: "ఇట్టి యసంబద్ధహేళనము చాలు! క్రోధాతిరేకముల నీ వెంతటి యకార్యమొనరించి యుంటివో యెఱుంగ కుంటివి. కాన పవిత్రోద్యమమున కాధారభూతమగు నొక మేటి యంగమును ఖండించితివి; ఒక ప్రఖ్యాతకీర్తిస్తవశూరుని మన బలము నుండి తొలఁగించి, యా దైవసేవాపరాయణుని మహమ్మదీయుల హస్తగత మొనరించితివి. రాజా! నీవలెనే యనుమానకళంకితులగు కోడినాయకు లేమందురో తలంపవైతివి. తనఖ్యాతి కొఱఁతపడునని యెఱిచియే, సింహబలుఁడీ శూరాగ్రేసరుని బహిష్కరించెనని నిరసిం చుట కవకాశ మొసఁగితివి."

"నేనా — నేనా!" — రిచర్డు మానస మంతయుఁ గలంగెను — 'నాకు మత్సరమా! నా రాజత్వ మటుంచి, సాధారణశూరునివలె

రంగమున మత్పరాక్రమము ప్రదర్శించి, ఏమానవునకైనను భయ పడననియు, నసూయాపరుఁడ గాననియు వ్యక్తము చేయుటకు సంసిద్ధుడను. మేరీ! నీవిటులు వాకొనుచున్నను, నీ చిత్తవృత్తి మఱియొక గతి నున్నది. ప్రియవియోగజనితాగ్రహ విషాద సంక్షుభిత మనస్కవై నీ బంధుగుని దూషింపకుము.''

"ప్రియవియోగమా? – కానిమ్ము. నాకతమున నిట్టి దురవస్థకుఁ పాల్పడినవాఁడు నా ప్రియుఁడే యగుఁగాక. నా కట్టి గౌరవమున కర్హత లేకున్నను, నేనొక దివ్వెవలె శూరజనోచితముగఁ బ్రథిత పథంబున నడిపింపఁజాలితిని. నీవు రాజువైనను సరే, మేము పరస్పరగౌరవములు మఱచి చరించితిమనుట యనృతము."

"మత్ప్రియబాంధవీ! నేనటులాడలేదు. రాజపుత్త్రివైనను, ఉత్తమ శూరుని గౌరవింపవచ్చును. నీవు నటులే యొనరించితివి. ఇందు దొసగు లేదు. కాని, ప్రణయవ్యాపారము నే నెఱుంగనిది కాదు. మొదట మూకీభావము – దవ్వుననుండియే వినయ గౌరవములు ప్రకటీకృతమగును. కాని, యవకాశములు చిక్కినపుడు, చనవధికమగును: ఆపై-కాని, ప్రపంచ మంతటికంటెను వివేకవంతురాలనని విఱ్ఱవీగు నీతో వాదించుట వ్యర్థము."

"నాకు యశోహాని వారయని హితమొసంగుదేని, మనసార నాలింతును."

"రాజు లాజ్ఞాపింతురు: హిత మొసంగరు."

"సుల్తానులు నిశ్చయముగ నాజ్ఞాపింతురు, వారు పాలించువారు బానిసలు గదా!"

"మేరీ! స్కాటునంత యధికముగ మన్నింతువుగదా – సుల్తానుపై గల దురభిప్రాయము మరల్చికొందువు, గమనింపుము. స్కాటులను పాలించు 'విలియము'కంటె సలాఉద్దీనే సత్యవంతుఁడు. స్కాటురాజు

మనకు సాహాయ్యముగ నౌకాసైన్య మంపుదునని [illegible] మోసపుచ్చెను. ఫ్రాఁటులు ద్రోహులు. మేగీ! విశ్వా[illegible] ఫ్రాఁటును విస్మరించి, విశ్వాసబద్ధుఁడగు తురుష్కుని [illegible]గలవు?"

"వలదు, వలదు! మహమ్మదీయమత[illegible] పాఱఁద్రోల నరుదెంచిన రిచర్డు మహమ్మదీయ[illegible] రింపకుండుఁగాక."

రాజసోదరి యిటులనుచున్నను సరకుసేయక, తనమాట య[illegible] మని పలికి, రిచర్డు వెడలెను. కాని, శత్రుసంగ[illegible] దృప్తికరముగ లేకపోయెను.

కణతుఁడు మ్లేచ్ఛదాసుఁడై మూఁడుదినము లాయెను. నాల్గవ దినము సాయంసమయమున నాంగ్లరాజు సుఖాసీనుఁడాయెను. ప్రచండ కార్యము దలపెట్టిన రిచర్డునకు యథాజవసత్వము లలవడుచుండెను. అట్టి తమజేని కుల్లాసముగొలుప నింగ్లాండుదేశమునుండి యరుదెంచెనో యన, నసాధారణ శీతలానిలములు వీవదొడఁగెను. అచట మఱెవ్వరులేరు. సేనాసంచయ మొనరించుటకు లోయప్రభువు వేఱొక ప్రదేశమునకుఁ బోయెను. యుద్ధసమయ మాసన్నమగుటచేత నితర పరిచారకులు వివిధకార్యమగ్నులై యుండిరి. సైనికు లప్రమత్తులై సందడు లొనరింపుచుండిరి. గుఱ్ఱము లాడములు మొదలగు నినుప సామగ్రి తయారుచేయు కమ్మరులు, తదితరులును గూడ మిక్కిలి పాటు పడుచుండిరి. యుద్ధప్రియుఁ డగు రిచర్డున కట్టి కలకలము కడుంగడు నానంద మొసంగుచుండెను. భావి విజయ సూచకములగు నాయా ధ్వానముల నాతేఁడు నిజకర్ణపుటంబున సానందముగా ద్రావుచు విజయదృశ్యములు గాంచుచుండ, నొకసేనకుఁ డరుదెంచి, సలాఉద్దీను ఒకదూత నంపెనని విన్నవించెను. అనుజ్ఞాతుఁడై పరిచారకుఁడు వానిని బ్రవేశపెట్టెను.

పలాతనీదునాంగ్లాను గొంతెత్తి మహాఘనమైన నీగ్రోజాతిపురుషునివలె నుండెను. కాని, వాని యుమస్తకమూర్తియు ప్రతిభావిశేషమును గాంభీర్యమును జూడ, యసిబొబ్బసివలె నల్లగ నున్నను, నీగ్రోజాతికి విరుద్ధముగ నుండెను. కాటుకవంటి నల్లని కురులపై బాలవంటి తెల్లని పాగా యుండెను. మోకాలువఱకు నున్న చిఱుతపులితోలు కబ్బా తొడిగి యూదా డాపై నొక యంగీ ధరించెను. అందు భుజస్కంధములు మాత్రమే మఱుంగియుండెను. పాదరక్షలు, వెండిపట్టి, వెండి దండకడియములు గూడ నాతఁడు ధరించెను. అనాచ్ఛాదితములగు భుజములు జంఘలును నిబ్బరముగఁ దోఁచుచుండెను. తిన్నని పట్టాకత్తి పాము పొరగప్పిన యొరయందుండి వాని నడుమున వ్రేలాడుచుండెను. దక్షిణహస్తమున నొక చేయీఁటె మెఱయుచుండెను. ప్రశస్తమైన పెద్ద వేటకుక్కను బంగారు పట్టుత్రాళ్ళతో నల్లిన గొలుసునకుఁ గట్టి దానిని వాఁడు వామహస్తమునఁ బట్టియుండెను.

రాజసన్నిధి కరుదెంచినంతనే తన యాచారముచొప్పున నతివినయముతోడ సాష్టాంగ మాచరించి, మోమున భూమి స్పృశియించి, యల్లన లేచి యొక మోఁకాలుపై నిలిచి, పట్టురుమాలునం దుండిన బంగారు వస్త్రమునుగూడ విప్పి యందలి సుల్తాను లేఖను వాఁడు సమర్పించెను—

"రాజరాజగు సలాఉద్దీను ఆంగ్లేయసింహమగు రిచర్డు రాజునకు వ్రాయున దేమన – మీరు మాతోడి సఖ్యము మాని యుద్ధ మొనరించుటకే స్థిరపఱచినట్లు మీ సందేశమువలనఁ దెలిసెను. మదీయ సేనానివహాములతోడ మిము దాఁకినపుడు మీ యవివేకము తెల్లము కాఁగలదు. దేవుని ప్రవక్తయగు మహమ్మదును, ఆతని దైవమగు నల్లాయును మన తగవు పరిష్కరింపఁగలరు. నీ వంపిన బహుమానములు స్మరణీయములు. అందు, నా యపూర్వప్రహస్వాంగులను ముఖ్యముగఁ బేర్కొనఁదగును. మేమును నీ కొక బహుమాన మంపితిమి.

ఈ నీగ్రో బానిసవేసు జోహాను. వీని శరీరచ్ఛాయ జూచి నిరసింప రాదు. నల్లనిపండ్లు కడు మధురములుగ నుండును గదా. సుప్రసిద్ధయోధుం డగు రుస్తుమువలె నీబానిస కడు బలాఢ్యుండు; స్వామిభక్తిపరాయణుండు: మంత్రివలె నాలోచన చేయుటకు యోగ్యుండు. వానితో సంభాషింపం జాలుదేని, వాని గుణములు నీకుం దెలియంగలవు. దైవవశమున వానిమాట పడిపోయెను. జోహాను నీ కచిరకాలమున గొప్ప సేవ యొనరించునని విశ్వసింతుము. పూజ్యుండగు మహమ్మదు కృపాతిశయమున నీవు సత్య మరయుదువుగాక. నీ వట్టి ప్రబోధము గాంచ వేని, అల్లా నీకుం బూర్ణారోగ్యము ప్రసాదించుంగాక; రణరంగము నందు మన బలాబలములు వ్యక్తమగుంగాక."

లేఖాపఠనము ముగిసినంతనే రిచర్డు నీగ్రోబానిసను బరికించెను. వాండు చేతులు గట్టుకొని, యధోముఖుండై ప్రశస్తశిలావిగ్రహము వలె నుండెను. కండరములు చక్కంగ నేర్పడి పరిపుష్టిగ నుండిన వాని మూర్తి కొంతయు నంతసించి, యాంగ్లరాజు సామాన్యభాషయం దిట్లు ప్రశ్నించెను — "నీవు మ్లేచ్ఛుండవా?"

అందులకుం బ్రత్యుత్తరముగా వాండు తన శిరమాడించి, వ్రేలు నుదురుపైం జేర్చి, క్రైస్తవజనోచితముగ శిలువనభినయించి, సవినయముగ యథానిశ్చలత దాల్చెను. రాజిట్లులనెను:

"నీగ్రో క్రైస్తవుండవు గావలయు. ఈమహమ్మదీయులు నీనాలుక గోసియుందురు."

అట్లుకాదని యా బానిస తలయూపి, చేయి యెత్తి యాకసము జూపించెను.

"గ్రహించితి. ఇది కేవలము దైవికము, మానవకృతము గాదని యందువు. కవచాదిపరికరములు శుభ్రము సేయంగలవా? అవసరమగు నపుడు నాకుం దొడిగింపంగలవా?"

నృపాలుఁ డిట్లు ప్రశ్నింప, జోహాకు సాభిప్రాయముగాఁ దల యూఁపి, చయ్యనఁ బోయి యాచెంత వ్రేలాడు రిచర్డుతనుత్రాణము, శిరస్త్రాణమును నేర్పరివలెఁ బట్టెను. రాజు సంతోషించెను.

"ఓరీ! నీవు పనికివత్తువు. మామందిరముననే యుండి మముఁ గని పెట్టికొని యుందువు. రాజాధిరాజగు సలాఉద్దీను బంపిన బహుమానమును సముచితముగ గణించితినని యాతఁ డెఱుంగుఁగాక. నీవు మాటాడ నేరకుండుట యొకవిధమున మేలె. మదీయరహస్యములు వెల్లడింపఁజాలవు; ఏదియో యసంబద్ధముగ మాటాడి, నను నాగ్రహపరవశు నొనరింపకుందువు."

నీగ్రో బానిస యంతఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకముగాఁ దనమోము నేలఁ దాఁకునట్లు సాష్టాంగ మాచరించి, యనంతరము కొంతదవ్వున నిలిచి ప్రభునాజ్ఞకై వేచియుండెను. ఆతఁ డిట్లనెను:

"నీయుద్యోగ మిప్పుడే యారంభింపవలయు. అల్లదె నా డాలుపైఁ జిన్నమచ్చ పడినది. కదనమునందు సలాఉద్దీను ముఖమున సారింపవలసిన యాకేడెము మాయిరువురి గౌరవమువలెనే నిష్కళంకముగ రాజిల్లవలయు."

అంతలో 'నెవిల్' యను నాంగ్లశూరుఁ డరుదెంచి యింగ్లాండు దేశమునుండి వచ్చిన లేఖాసంపుటము నృపాలునకు సమర్పించెను.

"ఇంగ్లాండునుండి – మన యింగ్లాండునుండియేనా!" – ఆంగ్లరాజు పిపాద విస్మయాకులుఁ డాయెను. "తమ తేఁడు వ్యాధిగ్రస్తుఁడై శుమిత్రజనమధ్యస్థుఁడై యెట్టి బాములు పడుచుండెనో మన దేశస్థు లెఱుంగరుగదా. ఏమి! ఈ లేఖావృత్తాంతము దుస్సహామే! మా దేశమునఁ గూడఁ గలహములు చెలరేఁగెనా – నెవిల్! పొమ్ము – నేనీవార్తలను బరిశీలించుకొనవలయును."

ఆంగ్లశూరుఁడు వెడలెను. రిచర్డు కడు దుఃఖకరములగు తన దేశ

వార్తల నరయఁ దొడఁగెను. రాజసోదరులు పరస్పర కలహానిమగ్నులైరి. వారిరువురును గలసి దేశపరిపాలనా ధురంధరులగు సుత్త్రియాధికారులతోఁ గలహించిరి. జమీందారులు కర్షకులను బీడించిరి. వారు తిరుగఁబడుటచేత దేశ మరాజకభూయిష్ఠమాయెను. తన దేశ మట్టి దురవస్థకుఁ బాల్పడెనని నృపాలుఁ డెంతయుఁ జింతించెను. ఇంగ్లాండుదేశ చిరవైరులగు ఫ్రాన్సు స్కాట్లాండు దేశస్థులు తమ పగ దీర్చుకొనుట కిదియే సమయమని దండెత్తఁగలరు. దేశావస్థ యంత నికృష్టముగ నుండెను. రిచర్డు తత్క్షణ మరుదెంచినగాని యిన్నిగండములు గడియవని యాతని మిత్రులు హిత మొసఁగిరి. అట్టి దుర్వార్తలను బునఃపునఃపఠన మొనరింపుచు నాంగ్లరాజు దురంతభాధితాత్ముఁడై యుండెను. ఆతఁడు శీతలానిలము లనుభవించుటకొఱకు వివృతమైన మందిరబాహ్యద్వారమున సుఖాసీనుఁడై యుండెను. కావలియున్న యాయుధీయులను గాంచఁజాలియున్నను, నిజమనోభవాలోచనానలతప్తుఁడైన తాఁ డేమియుఁగానక పూర్తిగ మైమరచియుండెను.

క్రొత్తగ నరుదెంచిన నీగ్రోబానిస యొక మూల వెనుదిరిగి, రాజు నియోగించిన పని యొనరించుచుండెను. నృపాలుని డాలు బట్టి జోహాకు కడు మెలఁకువతోడ శుభ్రపఱచుచుండెను. ఈ కేడెము కడు బెద్దది. ఇందు రాజలాంఛనము లేవియు నుండవు. కావున, దుర్గాక్రమణ సమయములందు ముందు నిలుచుట కియ్యది యనుకూలముగ నుండెను. అద్దమువలె నిర్మలముగఁ దళతళలాడునట్టులా డాలును జోహాకుశుభ్రము చేసెను. వాని శ్వాన మన్యులకుఁ గానరాకుండ వానివెనుక నుండెను.

నృపాలుఁడును నూతనపరిచారకుఁడును నట్లు తమ కార్యములందు నిమగ్నులై యుండిన సమయమున నవ్వల నేమాయెనో యరయుదము. ఒక క్రొత్తపాత్ర రంగమునఁ దోఁచెను. నృపాలుఁడు విచారాక్రాంతచిత్తుఁడై మౌనము వహించి యుండుటచేత నటఁ గావలియున్న

భటులు గూడఁ దదనుగుణముగ సందడి సేయక తిరుగాడుచుండిరి. వారు సుమా రిరువదిమంది యుండురు. నూతనపాత్రి చల్లగ వారిలోఁ గలసిపోయెను. కొందఱు భటులు జూదమాడుచుండిరి. మఱికొందఱు రానున్న యుద్ధము గుఱించి గుసగుస లాడుచుండిరి. ఇంకను గొందఱు ముసుగులు అన్ని నిద్రించుచుండిరి.

అట్లు కావలియున్న యాంగ్లభటులు కనిపెట్టకుండ బ్రవేశించిన వాఁడు ముదుసలి తురుష్కుఁడు, అల్పకాయుఁడు. ఎడారులందు నివసించు నొకానొక జాతివారివలె వాఁడు నికృష్టముగ నుండెను. అట్టివారలేగాక, ప్రాచ్యదేశముల నుండు వివిధజాతులవారును, వర్తకులును, వేశ్యలునుగూడ క్రైస్తవ శిబిరముల కరుదెంచుచుండిరి. క్రైస్తవనాయకులు విషయలాలసులై ప్రమత్తులగుటచేత, వారి శిబిరము లిట్టివారలకు నాలవాలములాయెను. ఈ క్రొత్తవాఁ డింతవఱకు మాసిన యాకుపచ్చని పాగా పెట్టుకొని యుండెను. వానిరాక యెవ్వఁడో గమనించినంతనే వాఁడు తనపాగా విసరికొట్టెను. వెంటనే, కనుబొమలు లేని కండ్లును, గడ్డములేని గడ్డమును బ్రత్యక్షమాయెను. అట్టి యాకృతి పరియాచకులు వైతురు. మిణుకు మిణుకులాడు నల్లని చిన్న కండ్లు, అందులకు సరిపోయిన వికారవదనమును జూచినంతనే యాంగ్ల సైనికులు సంతోషపరవశులై వాని చుట్టును మూఁగి యిట్లులనిరి:

"ఓరీ! ఆడుము, గెంతుము. లేదేని, బొంగరమువలె గిఱ్ఱునఁ దిరుగునట్లు మా వింటి నారితోఁ గొట్టఁగలము." తూనీఁగనో పక్షి కులాయమునో పట్టు బాలురవలె నా సైనికు లానందపరవశులై యా తెఱఁగున నఱచిరి.

అట్టిపనుల కలవాటు పడినవానివలె నా మహమ్మదీయుఁడు దిగ్గున లేచెను. వాఁడు ముదుసలియై చివికి చూచుటకుఁ గడు బలహీనముగ నున్నను, గాలిచే గిరిగిరఁ దిరుగు పండుటాకువలె నతిసులభముగా గిఱ్ఱున

నాడెను. వెంట్రుకలు లేని బోడితలమీఁద, దయ్యాము తన పుష్టింగో వానిని దృఢముగఁ బడినట్లు, వాని పిలక గిడియుండెను. పక్కాముగ వానిని దయ్యమో మఱి యే యమానుషశక్తియో యావేశించినట్లులే యుండెను. లేని యెడల, కాలివేలి కొనద్రైనను నేలకు దాకనట్టు లా బక్కముదుసలి యట్టి యపూర్వ పరిభ్రమణము లొనరింపుచు నృత్యముచేయుట యసాధ్యము. ఆ యాట కొకతీరులేదు ముందుకు, వెనుకకు బ్రక్కకుఁ భంగుభంగున దూఁకుచు, నెగుగుచుఁ, బేక్షకు లెవ్వరు గనిపట్టకుండ వాఁడు క్రమముగా రాజమందిరద్వారము సమీపించుచుఁ గడు బెద్దగంతులు రెండుమూడు వైచి, యలసి నేలపైఁ బడిపోయెను. ఆ స్థలమునకు నృపాలుని శిబిరద్వారము ముప్పది గజములుండును.

వాఁడు నేలఁబడుట గాంచి యొకఁడు జలమిమ్మని కేకవైచెను. అతి మిక్కుటముగా నలసినవానికి నీరమెందులకని రెండవాఁ డధిక్షే పించెను. ఈ మ్లేచ్ఛుఁడు క్రైస్తవజనోచితముగా ద్రాక్షగసమారగింప వలయునని మూఁడవవాఁ డనెను.

ఆంగ్లసైనికు లట్లు వాదించుకొనుచు నా పకీరు చుట్టుచు మూఁగిరి. వాని నొకఁడు లేవదీసెను. మఱియొకఁడు మధుకలశము వాని నోటి కందిచ్చెను. మహమ్మదీయుఁడు మాటాడ నేరకున్నను, మధువు నిషిద్ధ మని యెఱింగిన వాఁడగుటచేత వలదని చేయూఁపెను. కాని క్రైస్తవ సైనికు లంతమాత్రమున విడువారు కారు. వాని ననేకవిధముల నపహసించిరి. మ్లేచ్ఛుని నోరు బాకుతో విడఁదీసి యందు మధు వందీయవలయునని యొకఁడు పలికెను.

మధుసేవ తనకిఁక తప్పదని కాఁబోలు, మహమ్మదీయుఁడు నోరు తెఱచి యా పెద్దపాత్రమునందలి ద్రవమంతయుఁ ద్రావివైచి, నిట్టూర్పు విడుచుచు 'దైవము దయామయుఁ' డను కొనెను. తదవసరానందాతి రేకమున సైనికులు నృపాలునిఁ దలంపక గొల్లున నఱచిరి. రాజు

వారిని సక్రోధముగా గద్దించెను.

రిచర్డు సంభావమొఱింగిన సైనికుల కోలాహలము తత్క్షణము కట్టి పోయెను. ఆ రాజు సాధారణముగా వారితోఁ గలసిమెలసియుండువాఁడైనను, ఒక్కొక్కపుడు మాత్రము సహించువాఁడు కాఁడు. కావున వారు భయకంపితులై తమతోఁ బాటు నా మహమ్మదీయునిగూడఁ గొని పోవలయునని ప్రయత్నించిరి. కాని, మధురసము తలకెక్కుట చేతనో, లేక, కడు నలసియుండుట చేతనోగాని యెంత యీడ్చినను వాఁడు కదలలేదు. ఒక సైనికుఁడు తన యనుచరులతో మెల్లగ నిట్లనెను. — "మీరు వట్టిమూర్ఖులు — ఈ మ్లేచ్ఛు నిటనుండనిండు — వీని కొఱకు సందడిసేయుచు మనమిచట నాలసింతుమేని, రాజు కోపాధికమున మనలను జంపఁగలఁడు. వీఁ డొక్క నిమిషమున రాయివలె నిద్రించును. రండు, పోదము."

ఆ సమయముననే, నృపాలుఁడటు దిరిగి యొకతీక్ష్ణవీక్షణము బఱపెను. సైనికులా క్షణమ దవ్వనకుఁ బోయిరి. మ్లేచ్ఛుఁ డణుమాత్రము చలింపక శిలావిగ్రహమువలె నిశ్చలముగ నుండెను. ఆ ప్రదేశ మంతయుఁ బ్రశాంతముగ నుండెను.

౨౧

ఆంగ్లనృపాలుఁడు యథావిధమున లేఖా పరిశీలన మొనరింపుచుఁ దదాలోచనా నిమగ్నుఁడాయెను. అతఁడు ద్వారమున వెనుదిరిగియుండెను. జోహాను నామధేయుఁడగు నీగ్రోబానిస యా విధమున డాలు శుభ్రము చేయుచుండెను. సుమారు డెబ్బదిగజముల దూరమున నాయుధీయులుండిరి. అందుఁ గొందఱు నిలుచుండిరి; కొందఱు పచ్చికపై హాయిగఁ గూర్చుండిరి, మఱికొందరు మాటాడక యాటలాడు కొనుచుండిరి. సైనికుల వినోదార్థము గెంతి గెంతి, వారి క్రూరదయాతిశయమున

బాగుగఁ ద్రావి, చినిఁగిన బట్టలమూటవలె జీవరహితునిగఁ బడి యున్న మహమ్మదీయుఁ డా నగుమానుండెను. ఆ ప్రదేశమంతయుఁ గడు నిశ్శబ్దముగ నుండెను.

నీగ్రోబానిస చేతియందలి డాలు కళంకరహితముగ, సుస్నిగ్ధ ముగ, నద్దమువలె నుండెను. తత్ప్రాహయ్యాపమున దని వాసట పెనగు చుండెనో యాతఁడరయఁ జాలెను. అందుఁజూచుకొలఁది నాతనివిస్మయము మధికతర మాయెను. విస్మయమేగాదు; వాఁడు భయభ్రాంతి చిత్తుఁడు గూడ నాయెను. చచ్చినట్లు పడియుండిన యంత మ్లేచ్ఛుఁడు మెల్లగఁ దలయెత్తి, కడుభద్రముగఁ జుట్టును బరికించెను. తన జాడ నెవ్వరు గనిపెట్టలేదని సంతసించి, శిరమువాల్చి, యప్రయత్నముగాఁ గదలునట్లు దొరలి దొరలి నృపాలుని డాయుచు, తన యునికి తెలిసి నేమోయని యనుమానించినపుడు, చచ్చినట్లు నిలిచిపోయెడు పాము పురుగువలె, వాఁడు నడుమ నడుమ నాగుచుండెను. నీగ్రో పరిచారకుఁడా కారణమున ననుమానగ్రస్తుఁడై యప్రమత్తుఁడై వాని నరయుచు, దదవసరానుకూలముగ మెలంగుటకు సంసిద్ధుఁడై యుండెను.

మ్లేచ్ఛుఁడు పామువలె, నత్తవలె, నల్లనల్లనఁ బ్రాఁకి ప్రాఁకి రాజు నకుఁ బదిగజముల దూరము జేరినంతనే, చయ్యనలేచి, వ్యాఘ్రమువలె నొక్క యుదుటన లంఘించి, రిచర్డు వెనుకనిలిచి, రయమ్మున బాకు దీసి, క్రూరముగఁ జేయెత్తెను. ఎంతలో నెంతటి ప్రమాదము! బహు సహస్రసైన్యము లుండియుఁ దమ నృపాలు నొక్క యధమాత్ముని బారినుండి కాపాడలేక పోయెనే! మహాశూరుఁడగు నాంగ్లరాజు తన సేనామధ్యమున నొక హంతకునిచేఁ దెగటారవలసినదే గదా! ఇట్టి దారుణ సాహసమొనరించినవాఁడు సన్యాసిశూరుఁడగు అమారీనియో గించిన చరఘటుఁడే! తెప్పవాల్పక డాలునందు వానిచర్యలను బరి శీలింపుచుండిన నీగ్రో పరిచారకుఁ డాక్షణమ పోయి, యా దురాత్ముఁ

డెత్తిన చేయి యట్టులే గట్టిగఁ బట్టెను. తన కార్యమట్లు భంగపడుట సహింపక వాఁడా బానిసమీఁదనే కసిదీర్చుకొన నెంచి వానినే పొడువఁ గడంగెను. నీగ్రో పరిచారకుఁడు కడు బలవంతుఁడు. వాని భూరిబలముచే జరఘటుఁడు గొబ్బున నేలపైఁ బడెను. ఐనను, నీగ్రోవాని భుజమున కొక చిన్న గాయము తగిలెను. ఇంతలో నృపాలుఁడు మేల్కాంచి విషయము గుర్తించియు విస్మయపడక, ఆ చెంతనున్న ముక్కాలిపీట పారించి, 'ఓరీ శునకమా!' యనుచు నాకంటకుని శిరస్సు తునియలగునట్లు మోఁదెను. 'అల్లాఅక్బరు' అని యఱచి నృపాలచరణముల ముందు వాఁడు మరణించెను.

సైనికులంతలో నటుజూచి భయవిహ్వలులై సందడియొనరింప, నృపాలుఁడు వారినిట్లు నిందించెను — "భటులారా! శిబిరరక్షణము చక్కఁగ నొనరించిరి. తలారిచేయవలసిన పని నేఁ జేయవలసెగా. చాలు! ఈ యసంబద్ధసంరంభము వలదు. చచ్చిన తుచ్ఛుఁ డెన్నఁడు జూడలేదా? ఈ కళేబర మవ్వల బాఱవేయుఁడు: శిరము ఖండించి, మక్కావైపు ముఖముద్రిప్పి శూలాగ్రమునఁ బ్రదర్శింపుఁడు. వీనిని నియోగించిన దుష్టుఁడు తన దుష్టసంకల్ప మెట్లు పరిణమించెనో యెఱుంగుఁ గాక." — నృపాలుఁ డంతలోఁ దనయనుచరుని గాంచెను. "ఏమిది? గాయము తగిలెనే — ఈ యాయుధము విషసంకలితము. కాదేని, బాకు రాచుకొనినంత మాత్రమున నీవంటి దృఢగాత్రున కింతటి క్షతి యేర్పడుట యసంభవము. సైనికులారా! మీయం దెవ్వఁడేని సమీపించి యీ గాయమునందలి విషము పీల్చివేయుఁడు. విషము రక్తమునఁ గలసిన యపాయకరముగాని పెదవుల కంటినను భయములేదు.

సైనికులు వెలవెలఁగని ధైర్యవంతులైనను, తమ నృపాలుఁడే యాజ్ఞాపించుచున్నను, ఈసందర్భమున భయభ్రాంతులై యొకరి

నౌకరు కాంచుచుండ, రిచర్డిట్లులనెను. — "ఏమి ! మీయధరములంత కోమలములా, లేక, మృత్యువునకు వెఱచి యాలసింతురా ?"

అట్లు నిరసించు నృపాలునిదృష్టి యెవ్వనిపై బడెనో వాఁడిట్లుబదు లాడెను. — "మానవుఁడు చంపునని వెనుదీయము. కాని, బజారునందుఁ బశువువలెఁ గ్రయవిక్రయ మొనరింపఁబడు నీగ్రో బానిసకొఱకు నోటితో విషమంటి హీనముగ మరణించుటమాత్రము సహింపను."

"ఫలము దినుమనునంతి సుళువుగా నృపాలుఁడు విషము బీల్చమను చున్నాఁడు." అని మఱియొకఁడు గొణఁగెను.

"నేఁజేయ నిచ్ఛగింపని పని యన్యులకుఁ జెప్పను" — నృపాలుఁ డట్లు పలుకుచు, వలదు వలదని సైనికులు హాహాకారము లొనరించి నను సరకుసేయక తన యధరోష్ఠములతోడనే నీగ్రోపరిచారకుని గాయమునందలి విషము బీల్చివైచెను. నృపాలుఁ డట్లు మఱియొక సారి యటు లొనరింపఁబోయెను. కాని, నీగ్రో కలవరపడి, కృతనిశ్చ యుఁడై సగౌరవముగా నాతని వారించి తనశరీరముపై నొకవస్త్రము గప్పుకొనెను. అవసరమగు నెడల తామే యాపని గావింతుమని యత్యాతురమునఁ బలికి సైనికులు తమజేని బ్రతిమాలిరి. ఆసమయ మునకే యరుదెంచిన నెవిల్ యను నుద్యోగికూడ రిచర్డును వారిం చెను. నృపాలుఁ డిట్టులనెను.

"అపాయము తొలంగెను. ఈగంద్రగోళ మనవసరము. రక్తము స్రవింపలేదు, గాయ మత్యల్పముగఁ దగిలి యుండును. క్రోధఘూర్ణిత మార్జాలము తన నిశితనఖంబుల నింతకంటె వాడిగ నొప్పించి యుండును. నా గుఱించియా — ప్రమాదము లేదు; ఐనను, ఈ యౌషధము పుకిలింతు, చాలు."

రిచర్డు భూతదయాపరతంత్రుఁడై కృతజ్ఞుఁడునై యటు లొనరిం చెను. కాని, రెంటిక త్తుద్రమున కట్టి సేవయొనరించినందుల కాతఁ డొకింత

లజ్జించి యుండును. కాని, తన యుపాయము గుఱించి యింకను బరామర్శింపక సాంగ్లోద్యోగిని గఠినముగ వారించి రాజిట్టులనెను:

"చాలు! — ఈవిషయమిఁక దలఁప వలదు. వైరులు విషబాణములు ప్రయోగించునపుడు మనసైనికులు మందబుద్ధులై డిల్లవడియుండక యేమిచేయవలయునో గ్రహింతురుగాక. ఓయీ! ఈ నీగ్రోను నీ బసకుఁ గొనిపొమ్ము — నాయభిప్రాయము మాఱెను. వీనికేమి కావలయునో శ్రద్ధగ నరయుము — రహస్య మిటురమ్ము — ఇటులున్నను వీనియందు విశేషము గలదు. కావున, శిబిరము వీడకుండ మాత్రము కనిపెట్టుచు యథేచ్ఛగా నుండనిమ్ము — మాంసభక్షకులారా! మధుపాన మత్తులారా! ఆంగ్లసైనికాధములారా! ఇయ్యది మీస్వదేశము కాదు. ఈ దేశస్థులు కొట్టుటకు ముందు హెచ్చరింపరు; కుత్తుకలుత్తరించుటకు ముందు శరము శరము గీలింపరు. మన దేశమునందు శాత్రవుఁడు పౌరుషవంతుఁడై విచ్చుకత్తిం జేఁబూని తన శత్రుత్వము బ్రకటించును. ఈదేశమునం దటుగాదు. మేఁకవన్నెబిబ్బులులవలె డాసి శత్రుసంహార మొనరింతురు. కావున మీరప్రమత్తతతో మెలఁగవలయు. మితపాన మొనరించి కండ్లు తెఱచి భద్రముగ నుండుఁడు, లేదేని మీవిశాలోదరములు కీఁచు మనునట్టు లాహారము తగ్గింతును. పొండు, శిబిరరక్షణము శ్రద్ధగా నొనరింపుఁడు."

సైనికులు భయలజ్జావినమ్రులై తమతమ తావులకుఁ బోయిరి. ప్రమత్తులైన సైనికులను, శిక్షింపకుండుట యనుచితమని 'నెవిలు' చెప్పఁబోయెను. నృపాలుఁ డాతని వారించి యిట్టులనెను:

"ఓయీ! ఆవిషయ మెత్తకుము. అస్మద్దేశపతాక మవహృతమైనపుడే సహించి యూరకుండి, నా కొదవిన చిన్న ప్రమాదమునకే శిక్షింపవలయునా? మన పతాక మెవ్వరో తస్కరించిరి. లేదేని, యొక విద్రోహి పరాధీన మొనరింపవలయును — వాని రుధిర మింకను

స్రవింపలేదే. మిత్రమా! కృష్ణాంగా! నీవు రహస్యవివరణ మొనరింపఁ జాలుదని సలాఉద్దీను సుల్తాను తెలిపియున్నాఁడు. ఆంగ్లపతాక మపహరించిన నరాధము నరయఁజాలుదేని, నీ యెత్తు బంగార మొసంగెద. ఏ మందువు?"

నీగ్రో మాటాడ నేరఁడు. ఐనను. మూఁగవారలకు సహజమగు విధమున నేమియో బెకబెకలాడి, చేతులు కట్టుకొని, భావగర్భితముగా నృపాలుని దిలకించి వాఁడు శిరము పంకించెను. సంతోషము నాతుర మును జిత్తమున ముప్పిరిగొన నాంగ్లరా జిట్లనెను:

"ఏమి! రహస్యభేదన మొనరింపఁగలవా?"

నీగ్రో మఱల నంగీకారము దెల్పెను.

"కాని, మన యభిప్రాయములు పరస్పర మెట్లు గ్రహింపఁజాలు దుము, — వ్రాయఁగలవా?"

వ్రాయఁగలనని నీగ్రో తలయూఁప, రాజిట్టులనెను — "సేవకు లారా! లేఖనా పరికరములు తెండు. ఆహా! నా తండ్రి శిబిరమున సర్వదా సిద్ధముగనుండెనే. ఎచ్చటనున్నవో! సర్వదాహకంబగు సూర్యా తపంబునకు సిరా యెండిపోయె నేమో. నెవిల్! ఈ నీగ్రో యమూల్య మైన వాఁడునుమా."

అంత నా యాంగ్లోద్యోగి యిట్టులనెను:

"దేవా! నా యల్పాభిప్రాయము విన్నవింతు జిత్తగింపుము. వీఁ డొక మాంత్రికుఁడు గావలయు. మాంత్రికులు పిశాచారాధకులు. వీని హితమాలించుట యపాయకరము—"

"చాలు. హరిణమును బట్టుచున్న జాగిలమునైన వారింపఁగలవు. కానీ, యాంగ్లగౌరవ పున రుద్ధరణోత్సాహియగు రిచర్డును మాత్రము వారింపఁజాలవు."

నీగ్రో పరిచారకుఁ డంతలోఁ దాను వ్రాయవలసిన సమాచారము

వ్రాసెను. వాని చులుకఁదనము జూడ వ్రాఁతయందు నేర్పరివలె నుండెను. మఱియొకటి. వివిధక్రైస్తవదేశస్థులు మహమ్మదీయులును గూడ నెఱింగియుండిన సామాన్యభాషయందే నృపాలుఁ డింతవఱకును మాటాడుచుండెను. కాని, నీగ్రో వ్రాసినది యాభాష కాదు. అట్టి సామాన్యులకుఁ దెలియని ఫ్రెంచిభాషయం దాతఁడు లిఖించెను. —

"జిగీషువగు నాంగ్లనృపాలునకు — దీనాతి దీనాత్మకుఁడగు నీ బానిస వ్రాయువిన్నపమేమన — రహస్యములు ముద్రితమై యమంజూష సన్నిభములైనను, విజ్ఞానసాధనమునఁ దెఱవనగును. నీ బానిసను సముచితస్థానమున నిలిపి క్రైస్తవనాయకుల నటఁ బ్రవేశపెట్టుము. నీ కపరాధ మాచరించిన నరాధముఁ డందుండు నేని, — వాఁడేదు మునుఁగులు వైచికొని యెంత ప్రచ్ఛన్నముగ నున్నను సరె — ముహూర్త మాత్రమునఁ బట్టి, యాత్రముచ్చు నప్పగింతును."

ఆంగ్లనృపాలుఁ డపరిమితానందభరితుఁ డాయెను — "ఆహా ! నీ పలుకు లెంతయు సమయోచితములు. నెవిల్ ! ఎఱుంగుదుగదా — మనము సేనాపరిశీలన మొనరించు సమయమున, మనదేశమున కొదవిన యగౌరవమునకుఁ బరిహారముగా, మన పతాకము జార్జిదిబ్బమీఁద యథావిధమున నెగురుచుండఁ గ్రైస్తవరాజన్యులెల్లరు సక్రమముగా సగౌరవముగా సలాము లాచరించుటకు నొడఁబడియుండిరి. పతాకాపహర్తయుఁ దప్పక యరుదెంచును — ఇట్టి మహాసమయమున వెనుదీసిన యెడలఁ దన ద్రోహము వ్యక్తమగు నని తప్పక యేతెంచును. ఈ నల్లవాని నట నుంతము — ద్రోహి పట్టు వడునా — చూతువుగాక."

నృపాలుఁ డంత యుత్సాహకరముగ నుండెను. కాని యాంగ్లో ద్యోగి చిత్తమింకను భయానుమాన బాధితమై యుండెను. — "దేవా! ఇందలి ప్రమాదము గమనింపుము. క్రైస్తవనాయకులకు వైవికముగా సఖ్యమేర్పడెను. ఈ నీగ్రోబానిసమాట విశ్వసించి, మానిన

గాయములు మగుడ రేఁపెదవా? క్రైస్తవరాజన్యులు నీకు ఘటిల్లిన యవమానమున కనుతాపమంది తత్పరిహారపూర్వకముగా నాంగ్లపతాకమును గౌరవించుట కొడఁబడియుండ, నా సమయమున మగుడఁ గలహబీజములు నాటుట పాడియగునా? మతయుద్ధ దీక్షాబద్ధులై యరుదెంచిన నాయకుల ప్రోల నీవు గావించిన ప్రకటన కియ్యది విరుద్ధమని చెప్పవలయు, క్షమింపుము.”

అట్లు హితమొనరింపఁ గడంగిన యాంగ్లోద్యోగిని దీవ్రముగ వారించి నృపాలుఁ డిట్టులనెను :

“నెవిల్ ! ప్రభుభక్తి పారవశ్యమున నుచితా నుచితములు మఱచితివి. మత్పతాకాపహరణ మొనరించిన నరాధము నరయుటకుఁ బ్రయత్నింపవలదా ? నేఁ బ్రయత్నింపనని వారితోఁ జెప్పలేదే. అంతకంటె మద్రాజ్యమును – ప్రాణమునైనఁ ద్యజించియుందును. మత్ప్రకటన లన్నియుఁ దన్నియమబద్ధములు. ఆస్ట్రియానృపాలుఁడు ధారాళముగఁ దననేర మొప్పుకొనె నేని, క్రైస్తవ భ్రాతృత్వము దలంచి క్షమింతును.”

ఆంగ్లోద్యోగి తత్తరంబున నిట్టులనెను:

“కాని, సలాడుద్దీను పంపిన మాయావిని విశ్వసింపనగునా?”

“చాలు! నీవొక మేధావంతుఁడ వనుకొందువు కాని, వట్టిమూఢుఁడవు. నా మాట మఱవక వీనిని భద్రముగ నరయుము, – ఇటులున్నను, వీనియందు విశేషము గలదు. ఓయీ, కృష్ణాంగా ! నీవు చెప్పిన కార్య మొనరించుటకు సంసిద్ధుఁడవై యుండుము. సాధింతువేని, కోరిన బహుమానము వడయఁగలవు. ఏమి ! వీఁ డింకను వ్రాయునే !”

నృపాలుఁడనినట్లు వాఁడు మఱియొక పత్రము వ్రాసి నృపాలున కందిచ్చెను! – “సేవకుఁడు రాజాజ్ఞాబద్ధుఁడు. తదాజ్ఞానిర్వహణమే సేవకుని ధర్మము. సేవకుఁడు బహుమానము గోరఁడు.”

నృపాలుఁడు సంతసించి తత్సమయోచితముగాఁ దనయుద్యోగి తోడ భాషింప, నీగ్రోబానిస కలవరపడినటు లాయెను. నృపాలుఁడు కనిపట్టెను. ఉద్యోగి యేమియు నెఱుంగఁజాలక యిటులనెను — “పాప మీ బానిస రాజవీక్షణము భరింపఁజాలక కలంగియుండును. మఱియొకటి కాదు.”

ఇంకను లేఖాపఠన మొనరించు నృపాలుఁ డా పత్రమును వ్రేలితోఁ గొట్టి యిట్టులనెను :

“ హా ! నలాఉద్దీను మత్సోదరికి సందేశ మంపెననియుఁ దానా సందేశము మేరీ కెఱింగించుట కనుజ్ఞ యొసఁగవలయుననియు వీఁడు వ్రాయును. నెవిల్ ! ఈపాటి కోరిక కేమందువు? ”

“నృపాలా ! నీ చిత్తము, నీవెట్టులైనఁ జేయవచ్చును. కాని, నీవే యిట్టి సందేశము సుల్తానున కంపుదేని, మన భటుఁ డాక్షణమ తెగటారుట తథ్యము.”

ఉద్యోగి యీ వగిది బదులాడ, రాజు మగుడ నిటులనెను:

“సూర్యాతపతప్తలగు సుల్తానుసుందరులు నాకేడ; తన ప్రభుసందేశ మెఱిఁగించిన యీ నాప్రాణరక్షకుని శిక్షించుట యసంబద్ధము. నెవిల్ నీ కొక రహస్యము దెల్పెద — ఈనీలమంత్రి యాలించినను బ్రమాదములేదు — మూఁగ గదా. — పదునైదు దినములనుండియు నా యవస్థ విపరీతముగ నున్నది. మంత్రబద్ధుఁడ నేమో యని తోఁచుచున్నది. మంత్రవిముక్తుఁడఁ గావలయు. ఒకఁడొక యుపకార మొనరించునేని, ఆ యుపకారి మఱునిముసముననే గొప్ప యుపకార మాచరించు. మఱియు, మహాద్రోహ మొనరించు నపకారి మహోపకార మొనరించి మత్కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రుఁడగు. రాజ్యపరిపాలనా ధురంధరుఁడ నగు నా యధికార మెట్లు నిరర్థకమాయెనో చూచితివా ? నేరస్థుని శిక్షింపఁజాలను, ఉపకారిని బహూకరింపఁజాలను. న నేఁ

గ్రహము నాహరించెనో యయ్యది విడవలయు. [illegible] సంకేతము గుఱించి చెప్పవలసిన దొక్కటి [illegible] కోరిక కడు సాహసమైనది: తాఁ బూనుకొనిన రహస్యకార్యమున [illegible] రింపఁ జాలునేని, మా దయకుఁ బాత్రుఁడు కాఁ గలఁడు. [illegible] వీనిని సగౌరవముగా నరయవలయు సుమా. [illegible] స్వామిభక్తుఁడో, ఉన్మత్తుఁడో, మఱియెవ్వఁడో [illegible] నే కూఁటాడ వలయు. వానిని రహస్యముగాఁ బంపు[illegible]"

నీగ్రోబానిసకు సన్న యొనరించి, యాంగ్లోద్యోగి [illegible] రాజశిబిరమునుండి వెడలెను. నృపాలుని వైఖరి యా[illegible] మాయెను. తా నను దినము గాంచు రిచర్డు నాఁ [illegible] గాన్పించెను. తనచిత్త మెటులున్న నట్లు రాజా వర్తించు[illegible] ద్రేక మడంచుట యాతని స్వభావముగాదు. కాన నాతని చిత్తవృత్తి సువ్యక్తము. ఆగ్రహోదిరసము లెంతకాలముండునో చెప్పుట కష్టము గాని యాతని చిత్తవృత్తి మాత్రము విస్పష్టము. ఆతని ప్రసక్తి కేవలము చిత్తగమనము ననుసరించి యుండును. అట్టి నృపాలుఁడీ సమయమున మాత్రము కడు గంభీరముగ, గుట్టుగ నుండెను. ఎంత ప్రయత్నించి చూచినను నృపాలుఁడు నీగ్రోబానిసపై దయగలిగియుండెనో వేఱువిధమున నుండెనో యాతనికిఁ దెలియకుండెను. క్రూరకగ వాలమునఁ దెగటారవలసిన నృపాలుని వాఁడు రక్షించిన చో, వాఁడు విషప్రభావమున మరణింపకుండ నృపాలుఁడు రక్షించెఁ గదా. అంత మాత్రమునఁ దన ఋణము తీఱెనో లేదో యెఱుంగక నృపాలుఁడు డోలాయమానమానసుఁడై యా సేవకునిఁ దనకప్పగించెనని యాంగ్లోద్యోగి తలంచెను. నీగ్రోపరిచారకునకు ఫ్రెంచిభాష యెట్లు తెలిసెనో కాని, ఆంగ్లేయభాషమాత్రము తెలిసి యుండదని నృపాలుఁడు విశ్వసించెను. ఏమన, తాను తనయుద్యోగితో సంభాషించినప్పుడు రిచర్డు

నీగ్రోను గనిపట్టుచునే యుండెను. తద్భాషాపరిచయ మున్నవాఁడు తనకు సంబంధించిన సంభాషణ గూరించియు నిర్వికారముగ నుండుట యసంభవము.

౨౨

మనమిఁక వెనుకకు మఱలి గతవృత్తాంత మరయవలయును. మన యుద్ధ సమయబద్ధుఁడై యురుదెంచి యద్భుత బలపరాక్రమములు ప్రదర్శించి మహాసాంద్రుఁడైన స్వాచిశూరుఁడు తుద కెట్లు క్రూరవిధి వశమున బహిష్కృతుఁడై హాకీమునకు దాసుఁడాయెనో పాఠకు లెఱింగియే యున్నారు. చిత్రకలాంఛనుఁ డగు కణాతుఁడు తన క్రొత్త స్వామియగు హాకీము వెంట నాతని గుడారమునకుఁ బోయెను. ఆతని యనుచరులందఱు నట జిన్న గుడారములు వైచికొని యుండిరి. స్వాచి శూరుని స్థితి వర్ణనాతీతము. ఉత్తుంగ పర్వతాగ్రమునుండి పడి పుణ్య వశమునఁ బ్రాణావశిష్టుఁడై తనకెంతటి యపాయము వాటిల్లెనో యెఱుంగనేరక యెట్టులెటులో తనుఁ దా నీడ్చుకొని పోవువాని వలె మనశూరుఁ డుండెను. గుడారము జేరినంతనే కొండొక పరిచారకుఁడు చూపిన మహామస్నిగ్ధచర్మచ్ఛదంబగు తల్పమున వ్రాలి, నిజకరద్వం ద్వమున మోము మాటుపఱచి, గర్భనిర్భేదనమగునో యనునట్లు శూరుఁడు కడు మూల్గెను. ప్రయాణసన్నాహములు చేయించుచుఁ దన భృత్యవర్గము నాజ్ఞాపించుచుండిన హాకీము తద్విలాప మాలించి, జాలిగొని, యాతని నూఱడింపఁ గడంగెను.

"మిత్రమా! ఊఱడిల్లుము. మా కవీశ్వరుఁ డేమనునో వింటివా – 'మానవుఁడు ఘోరమానసవికారాధీనుఁడై కుందుటకంటె దయా హృదయుఁడగు ప్రభునాశ్రయించుట మేలు' – కావున, ధైర్యము వహింపుము. నిను దాసునిఁగా గ్రహించినవాఁడు సోదరునివలె సాఁకు నని యెఱుంగుము."

హకీము నౌదార్యము ప్రశంసనీయముగదా. శూరుఁడు కృతజ్ఞతా పూర్వకముగా మాటాడఁ బ్రయత్నించెను. కాని, చిత్తము వివిధరస ప్రపూర్ణమగుటచేత నాతఁడు మాటాడనేరక యువ్యక్తముగఁ గొంచెము గొణిఁగెను. అట్టి సమయమునఁ దా నుపశమింపఁబూనుట యనుచిత మనియాతఁడు గ్రహించెను: రేపటి ప్రయాణమునకు వలయు సన్నాహములు పూర్తికావలయునని తనభటులను మగుడ హెచ్చరించి, భోజనమారగించుటకుఁ దివాసిపై హకీమాసీనుఁ డాయెను. అనంతర మాయాపదార్థములు సాకుచిశూరునకుఁ గూడ వడ్డించిరి. తెల్లవాఱు నంతనే ప్రయాణమనియు, మజిలీ చేయుసరికిఁ జాలకాల మగుననియు, కావున భుజింపవలయు ననియు హకీము బోనిస లెంతిచెప్పినను, నిజ మనోవ్యథానలతప్తుఁడగు శూరుఁడు విన(జాలక, చల్లని జలము మాత్రము ద్రావెను.

భోజనానంతరము హకీము ప్రార్థన యొనరించి నిద్రాపరుఁడాయెను. కాని, శూరునకు నిద్రాసౌఖ్యము సున్నగదా. వివిధ తీవ్రాలోచన రాతని చిత్తమును దహించివేయుచునేయుండెను. అర్ధరాత్రమాయెను. ఆ సమయమున హకీము కింకరులు సంచలింప నారంభించిరి. వారు మాటాడక, సందడి యొనరింపక, తిరుగాడు చుండిరి. ప్రయాణము నకుఁ దమ సామగ్రి లొట్టియల కెత్తుచుండిరని యాతఁడు గ్రహించెను. మూడుగంట లగుసరికి నొక యుద్యోగి యే తెంచి శూరుని లేపెను. ఆతఁడు మాటాడక మహమ్మదీయుని వెంబడించెను. వివిధ భారధురంధములగు నుష్ట్రములు వెన్నెలయందు వేచియుండెను. భారమిఁకను బడవలసి యుండుటచేత నొక్కటిమాత్ర మింకను మోఁకరించియే యుండెను.

ఒంటెల కొకింతదూరమునఁ గొన్ని యశ్వములు ప్రయాణసన్నద్ధములై యుండెను. కణతఁడు లేచుసరికిఁ బరుండియుండిన హకీము

రయమున్నగు నరుదెంచి, తనగౌరవమునకు భంగము కలుగని యధిక లాఘవముతో నా సాహసహయము నధిరోహించెను. అతఁడు సన్నమైన రింప, మఱియొక యశ్వము శూరుని చెంతకుఁ దేఁబడెను. హాకీము వివిధ క్రైస్తవశిబిరము లతిక్రమింపవలయును. ఆ సమయమున నాతని కపాయము వారయకుండ మార్గము జూపుటకై యాంగ్లోద్యోగి యొకఁడు వేచియుండెను. అంతలో, వారు విడిసిన గుడారము గూడ నతిశీఘ్రముగ పడఁదీసి భటు లొంటిపై వైచిరి. “జలసమృద్ధంబగు స్థలమున రక్షించుమహమ్మదే యీ మరుస్థలమునఁ గూడ మార్గదర్శకుఁడై రక్షించుఁగాక” — యను భావముగల కొరానుగీత మొకటి హాకీము గంభీరముగా నాలపించినంతనే ప్రయాణ మారంభమాయెను.

హాకీము సపరివారముగాఁ బోవుచుండెను. అందందుఁ గావలియున్న క్రైస్తవభటులు వారినిఁ బరామర్శించి పోనిచ్చిరి. అన్యమతస్థులను సహింపనేరని కొందఱు మాత్రము మహమ్మదును దూషింపఁ జొచ్చిరి. ఇట్టు లా క్రైస్తవస్కంధావారము గడచిన యనంతరము హాకీము పరిజనులు సైనికజనోచితముగా వ్యూహము దీర్చిరి. ఇరువురో ముగ్గురో యాశ్వికులు ముందుండిరి. ఒక రిద్దఱు వెనుక నప్రమత్తులై యుండిరి. అవసరమగు తావులందుఁ బ్రక్కలను గూడఁ గాచుకొనుచుండిరి. కణతుఁ డొకసారి వెనుదిరిగిచూడ క్రైస్తవకేతనము లవ్యక్తముగ గోచరించెను. ఆహా! తత్పతాకము లాశ్రయించుకొనియేగదా యాతఁ డధికతర యశోవంతుఁడు కాఁగోరెను! క్రైస్తవశూరాగ్రగణ్యుల గుడారములును — మేరీ యావాసము గూడ గోచరించెను.

ఈ గాఢాలోచనమునఁ గణతుఁడు సహజముగా దుఃఖితాత్ముఁడై యుండ, హాకీము కనిపెట్టి యథావిధమున నిట్లనెను — “ముందుకుఁ బ్రయాణమొనరించు వాఁడు వెనుకకుఁ జూచుట యవివేకము —” ఈ హెచ్చరిక సార్థకమగునట్లు కణతుని యశ్వము ప్రమాదకరముగాఁ

ద్రుఁ డ్వైను — శూరుఁడు భూపతినుఁడు గావలసినదే. కాన నాతఁ డప్రమత్తుఁడై తన తేజిని శాసింపఁ దొడఁగెను. జాగరూకతతో ఖలీనము బట్టవలయుఁ గాని యయ్యది నిక్కముగ నుత్తమాశ్వము. హాకీ మిట్లనెను :

"ఈహాయము సంగతి మానవుని భాగ్యమువంటిది. మానవుఁ డత్యధిక భాగ్యవంతుఁడగు నప్పుడే దురదృష్టమున కెడమీయకుండ యప్రమత్తుఁడై వివేకముతోడఁ జరియింపవలయు. అట్టులే, యీతురంగ మత్యంతజవంబున హాయిగఁ బోవునపుడె రౌతు క్రిందబడకుండ భద్రముగ నుండవలయును."

భోజనాధికము చేఁ గడుపుతూఁగని వానికిఁ దేనెయైనను నసహ్యకరముగ నుండును. ఆ విధముననే, పలువిధములగు కష్టములకుఁ బొల్పడి చివికి చివికియున్న శూరునకు మహమ్మదీయ వైద్యుని హితోపదేశములు దుస్సహము లాయెను. ఆతఁడు చీకాకుపడి యిట్టులనెను — "అదృష్టము చంచలమనుటకు నాకు వేఱు తార్కాణ మేల — అనుభవైకవేద్యము గదా. అయ్యా, వైద్యుఁడా! మేమిరువురమును మెడలు విఱిగి చచ్చునట్లు నీ యశ్వము పడెనేని నిన్నెంతయు నభినందించియుందును."

హాకీము కడు నిశ్చలముగ నిట్లు బదులాడెను — "సోదరా! అట్టులనుట యవివేకము. నాదు ప్రాయంపువారువమును నీ కొసఁగి, నీదు ముదుసలి తేజిని నేనేల గ్రహింపరాదని యాలోచించుచుంటివి. రౌతు యౌవనవంతుఁ డగునేని తన దార్ఢ్యమువలన వృద్ధాశ్వము నందలి లోపములను సవరించుకొన వచ్చును. అట్టులే యుద్దండజవసత్వసంపన్నమగు యౌవనహయమును శాసించుటకు వృద్ధజన సహజమగు నిశ్చలచిత్త మవసరము."

ఏలకో శూరుఁడు ప్రత్యుత్తర మీయలేదు. ఎంత యోదార్చినను శూరుఁ డూరటగాంచక పోవుటచేత విసిగి కాఁబోలు హాకీమాతని తోడ నిఁక మాటాడక, తనయనుచరు నొకని జీరి యిటులనెను —

"హాసేన్! మనప్రయాణము విస్మరింపఁజేయఁ జాలవా?"

హాసేను నామధేయుఁడు కథకుఁడు, గవియునై పేరుగాంచెను. ప్రభు వటు లనినంతనే వాఁడుత్సాహదీపిత నయనుఁడై యిటులుపక్రమించెను :

"జీవితసౌధాధినాథా! అఖిల భూతములను శాసింపఁజాలిన సులేమానుకంటెను గూడ ధిషణాభిరాముఁడవు. ధర్మశీలుఁడవై, యెందేగినను నాశోపశమనము లొదవించు సమర్థుఁడవై వెలయు నీకు గథాగేయములకుఁ గొఱఁతి యేమి? పథికునకుఁ దల్త్రాంతన్యజలయంత్రము నిరంతరము నీరమెట్టు లొసంగునో యట్టులే భవదీయ సేవకుని కథాప్రవాహము గూడ భవదీయవినోదార్థ మొనరింపఁ గలదు."

కథకుఁ డావిధమునఁ దనప్రభు నెంతయు నుగ్గడించి గొంతెత్తి కథ నారంభించెను. అయ్యది శృంగారరసప్రధానము. అందు నింద్రజాలము వీరరసముగూడఁ గలసి యుండెను. పారసీక కవీశ్వర విరచితపద్యభాగములు గూడ నాతఁడు సమయోచితముగా నచ్చటచ్చట నుదహరించుచుండెను. ఉష్ట్రపాలకులును, దదితరులును దప్ప, రాఁగల పరిచారకు లందఱు నేతెంచి యొకింతదవ్వున వానిచుట్టును మూఁగిరి. కథలెంతయుఁ బ్రీతికరములు. తమ స్వామియెడ వారు భయభక్తియుక్తులై యొక్కింత దవ్వున నుండిరి; కాదేని, వా రాయుత్సాహమునఁ గథకుని పైఁ బడి యుందురు.

హాసేను కథాకథన మద్భుతము. మహమ్మదీయు లందఱు మైమఱచి యాలించుచుండిరి. ఆకథయుత్ప్రేక్షాతిశయోక్తులకుఁ దావలమైయున్నను, గ్రీస్తవశూర జనోచితముగా వీరరససంభరితమై యుండెను. కావున, భాష బాగుగఁ దెలియకున్నను, కణతుఁడు గూడ నాకర్ణించుటకుఁ గుతూహల పడవలసినదే. హాసేను కడు నద్భుతముగాఁ గథాగథన మొనరించెను. సమయోచితముగాఁ దన గానకళా నైపుణ్యముజూపి శ్రోతల నానందసాగరమున ముంచివైచెను. అతఁ

జేరసఘుొలికించిన నారసమునకుఁ జొక్కి పరవశాత్ములై హా రమంగా నంద మనుభవించిరి. కథారసప్రేరణమున నవ్వుచు, సేరుచు, నేడ్చుచు, నక్కిజపడుచు, హాహాకారము నొనరించుచు, వేడి నిట్టూర్పులు విడుచుచు మహమ్మదీయభటులు రెండుగంటల కాలము పండిడియొనరించినను, నాలింపనట్టులే శూరుఁడు కడు నిశ్చలముగ నుండెను.

నిజమనోభవాలోచనలచే నుడుకు వానికిఁ గథాశ్రవణ మేడ? ఆనంద మేడ? ఆ సమయమున శునకముయొక్క యార్తస్వరము మందముగ వినవచ్చెను. ఆనందమునఁ జొల్లొనని శూరుఁ డిపుడు చకితుండాయెను. అది పంజరబద్ధమై యొక యొంటెమ వ్రేలాడుచుండెను. మృగయాకుశలుఁడగు శూరున కయ్యది తనశ్వానమే యని స్ఫురించెను. మఱియు, నయ్యది యుండుండి యాపగిది రోదించుట గాంచి, తన ప్రియశ్వానము తనయునికిఁ బసిపట్టెననియు, బసిపట్టి తను నా చెరనుండి తప్పింపవలయు ననియే దైన్యముగ నర్థించుచుండెననియు శూరుఁడు గ్రహింపఁజాలెను. గ్రహించి, యాతఁ డిట్లు విలపించెను:

"ఆహా! ఎంత వెఱ్ఱిదానవు! నీకంటె దృఢతరముగ బంధీకృతుఁడైన భాగ్యహీనుఁడు నిన్నెటుల రక్షింపఁ గలఁడు? నీయాక్రందన మాలింపను; దానఁ బ్రకృతదురవస్థ మఱియు దుర్భరమగును......"

ఈవిధముగా రేయియును నరుణోదయకాలమును గూడ నతిక్రమించెను. అనంతర మనంతమగు ప్రాగ్దిశయందు రేఖామాత్రముగా సూర్యబింబము తోఁచెను. మంచుగ్రమ్మిన యామరుభూమియందుఁ బ్రథమకిరణము మినుకు మినుకు లాడుచు వెలువడినంతనే హాకీము కథకుని దలంపక, మసీదు శిఖరాగ్రమున గర్జించు మతాధికారులవలె నా సైకతస్థలి పిక్కటిల్లునట్లు గంభీర దీనస్వరమున నిట్టు లుద్బోధించెను :

"దైవమును సంస్మరింపుఁడు! దైవమును సంస్మరింపుఁడు. భగవంతుఁ డేకేశ్వరుఁడె. భగవంతుని సంస్మరింపుఁడు! మహమ్మదు భగ

వంతుని ప్రవక్త. దైవమును సంస్మరింపుఁడు! కాలము మిమ్ము వీడి పర్విడుచున్నది. దైవమును సంస్మరింపుఁడు! దైవమును సంస్మరింపుఁడు! యుగాంత సమయమునందలి దైవవిచారణాసమయ మాసన్నమగుచున్నది!"

మహమ్మదీయు లందఱు నాక్షణమ గుఱ్ఱములనుండి దిగి, మక్కా-వంకఁ దిరిగి ప్రార్థనయందు నిమ్నగ్నులైరి. ఎడారియందు నీరముండదు. కావున నిసుకతోడనే తదవసరకర్మములు వారు నిర్వర్తించిరి. సావేశముగాఁ బ్రార్థించు నా మహమ్మదీయుల గంభీరదీనాలాపములతో నా విశాలప్రదేశము ఘూర్ణిల్లెను. వారిప్రార్థన శీఘ్రముగా ముగిసెను.

క్రైస్తవుఁడగు కణతునకు మహమ్మదీయుల చెయ్దములు దుస్సహములు. కాని, వారి యావేశ మకలంకమగుటచేత నాతఁ డసహ్యభావము మఱచి తానును దైవప్రార్థన మొనరించుటకుఁ గుతూహలపడెను. క్రీస్తుజన్మభూమియగు నాసీమ మహమ్మదీయారాధన వలన నపవిత్రమంత మాయెనని యాతఁడు తలఁచువాఁడు. అట్టివాఁ డా యవసరమునఁ బ్రార్థించుట కెట్లు పురికొల్పఁబడెనో యాతనికే తెలియదు.

కణతుఁడు మ్లేచ్ఛజనమధ్యస్థుఁడై ప్రార్థన మొనరింపవలసి వచ్చెను. ఐనను, నాతఁడు నిశ్చలాత్ముఁడై దైవమును సంస్మరించెను. నిశితకష్టపరంపరచే సంక్షోభించు శూరునకు భగవద్ధ్యాన మవసరమై యుండెను. దాన నతఁ డూఱట గాంచెను: విధి యేమిపంచిన నటులాచరించుటకును, నెంతబాధించిన నంత సహించుటకును గూడ సంసిద్ధుఁడాయెను.

అంతలో సారసేనులు తమతమ యశ్వము లారోహించి మగుడఁ బ్రయాణ మొనరింపఁ దొడఁగిరి. కథకుఁడగు హానేను మఱలఁ గథ సెప్ప నారంభించెను. కాని, వానిశ్రమ నిరర్థకమాయెను. దవ్వుదవ్వుల కేగుచు నప్రమత్తతతోడ మార్గపరిశీలన మొనరింపుచున్న యాశ్వికుఁ డొకఁడు వడివడి నరుదెంచి హాకీమున కేమియో చెప్పెను. తోడనే

యాతఁడు నలుగురు దూతల నంపెను. హాకీముబ్బ్యాంగ మిసువఁ ముప్ప మంది యుండురు. వారందఱు ననిమిష నయనులై, ప్రహరాయించు చంపిన చారుల నరయుచు వారేమి సూచించిరోయని ఉత్తరపాటున నిరీక్షించుచుండిరి. ఇంక హాసేనుకథ వినువారము నెట్టపోవుట చేతను, దూరమున నేమియో పొడసూపుటచేతను గూడ నగ్గుంజము వానిఁ దూరకుంచెను. వారందఱు నిశ్శబ్దముగాఁ బోవుచుండిరి.

ఇంతవఱకుఁ జిన్నగుట్ట లడ్డముగ నుండుటవలన వచునదేమింటెనో వారలకుఁ దెలియకపోయెను. కాని, వాని నతిక్రమించిన యంతనే వల శయ నివారణమాయెను. వారినిఁ గలవరపఱచిన కారణము ప్రత్యక్ష మాయెను. అనుభవజ్ఞుఁడగు స్కాచిశూరుఁడు పరికించి చూడ నొకకొట్టెలు దూరమునకుఁ బైగా నల్లని పదార్థ మొండు నడివడి సంచలించుట గాన్పించెను. అదియొక యాశ్వికదళమనియు, దను దళముకంటె గను నధికమనియు నాతఁడు గ్రహింపఁజాలెను. సూర్యకిరణము లందుఁ గళ తళ మెఱయుటచేత వారు తనుత్రాణాదికములను బూర్తిగఁ దాల్చిన క్రైస్తవసైనికులు గావలయు ననియు స్పష్టమాయెను. మహమ్మదీయులు భయవిహ్వలులై తమనాయకునిఁ దిలకించిరి. కాని యాతఁడు ప్రార్థనావసరమున నెంత నిశ్చలముగ నుండెనో యిపుడుగూడ నంత నిశ్చలముగ నుండెను. ఐనను, చేయవలసిన ప్రయత్నమాతఁడు సత్వర మొనరించెను. ఆ క్రైస్తవదళమును సాధ్యమగునంత దగ్గఱగ సమీపించి, వారిసంఖ్యను వారి వైఖరిని బరిశీలింప వలయునని హాకీ మిరువురను నియోగించెను. కణతుఁడు శూరుఁడు గదా. అపాయము శూరుల నుత్సాహపఱచును. కావున, స్కాచిశూరుఁడు తొంటి ఖేద ముడిగి యుత్సాహవంతుఁడై యప్రమత్తుఁడై హాకీమునుగాంచి యిటు లనెను: "అయ్యది క్రైస్తవాశ్వికదళమువలె నున్నది. నీకు భయమేల?"

"భయమా! వివేకి భగవంతునకు మాత్రము భయపడును: మఱియు,

దుష్టులు తమశక్తికొలఁది దౌష్ట్యమొనరింతురని యెఱింగి యప్రమత్తుఁడై యుండును.''

హకీమా తెలుంగునఁ బ్రశంసనీయముగఁ బలుక, శూరుఁడు మగుడ నిట్లనెను: "ఇపు డింకను యుద్ధవిరామ సమయముగదా. ఆక్రైస్తవులేల యనీతి మాచరింతురు?''

హకీమిట్లు బదులాడెను:

"వారు సన్యాసిశూరులు. సన్యాసిశూరులు సత్యదూరులు – సమయము ధర్మము విస్మరించి మహమ్మదీయులను గారింపఁ జూతురు. ఈదురాత్ములను మహమ్మదు నిర్మూలించుఁ గాక! శాంతి సమయములందుఁ గూడఁ బోరాడుటకు వెనుదీయరు. అసత్యమే వారి ధర్మము. పాలస్థానముమీఁద దండెత్తువా రనేకులు గలరు గదా. వార లౌదార్యమెఱుంగని వారుకారు. రిచర్డుసింహము విజయము గాంచునంతనే శాత్రవుని వీడును: పిట్ట పట్టువడునంతనే ఫిలిప్పు గృధ్రము (ఫ్రెంచిరాజు) పక్షస్ఫాలన ముడుగును: ఆస్ట్రియను భల్లూకము తన యుదరము భారమగునంతనే నిదురించును. కాని, నిరంతరక్షుదార్తములగు వృకములట్లు గాక, విరామమెఱుంగవు. ఈసన్యాసి సైనికులట్టివారు. చూచితివా – వారిలోఁ గొందఱుఁ దూర్పుదెస ముందుగఁ బోవుచున్నారు. శీఘ్రతరముగఁ బ్రయాణమొనరించి మనము జల ప్రదేశము జేరకుండ యడ్డివేయుటయే యాదురాత్ముల తలంపు. కాని యసాధ్యము. ఎడారియుద్ధమునందు వారికంటె నేనెక్కుడు ప్రవీణుఁడను.''

హకీమట్లు పలికి తన ప్రధానోద్యోగితో నేమియో చెప్పెను. తద నంతర మాతనివైఖరి పూర్తిగ మాఱిపోయెను. అంతవఱకును ధ్యాన పరుఁడై, ప్రశాంతచిత్తుఁడై మౌనివలె నుండిన హకీమిపుడు తీక్ష్ణనయ నుఁడై దృఢసంకల్పధురీణుఁడై, యప్రమత్తుఁడై కేవల మొక శూరుని

వలెఁ దోఁచెను. శూరుని గాంచి యాతఁ డిట్టులనెను — "నీవు నా ప్రక్కనే యుండవలెను సుమా!"

కాని, కణతుని చిత్తమున నొకయూహ జనించెను. తత్ప్రేరణమున నాతఁ డిట్టులనెను. — "వారు నాతోడి శూరులు; మతయుద్ధ సమయబద్ధులు; క్రైస్తవులు. ఇఁక నీయండ నుండఁ జాలను."

"మూర్ఖా! వారి స్వభావ మెఱుంగవు: విరామసమయభంగ మొదవకుండ తొలుదొల్త నిన్నే చంపుదురు."

హాకీమట్లు హెచ్చరింప, శూరుఁ డిట్లు బదులాడెను: "అది నా యదృష్టము. ఏమైనను, వీలగునంతనే, మ్లేచ్ఛపాశ విముక్తుఁడనగుదును."

అట్లైన, నీవు నన్నంటియుండునట్లు బలాత్కరించెదఁ జూడుము."

హాకీమటు లనినంతనే కణతుఁ డాగ్రహాపరవశుఁ డాయెను: "బలాత్కరింతువా! నీవు నా కమితోపకార మొనరించి యుంటివి: నను శృంఖలాబద్ధు నొనరింపఁ జాలియు, నటు లొనరింపవైతివి. నీ విట్టి యుదారవంతుఁడ వగుటచేఁ గాని, కాదేని, నిరాయుధుఁడ నైనన్ను నను బలాత్కరింపఁ జాలవని వ్యక్తపఱచి యుందును."

"చాలు, చాలు. కాల మమూల్యము. కాలహరణ మొనరింప రాదు." హాకీమట్లు పల్కుచు, భుజమెత్తి, కఠోరోచ్చస్వనంబున నుద్ఘోషించెను. అదియొక సాంకేతికము. తోడనే, తెగిన హారమునందలి ముత్తెములవలె మహమ్మదీయులు మరుభూమియం దనేకదిశలు విచ్చి పాఱిరి: అనంతర మేమాయెనో కణతుఁ డరయఁజాలక పోయెను. సైనికులు చెదిరి పాఱినంతనే, హాకీము శూరుని గుఱ్ఱపుఁబగ్గముం దాఁ బట్టి తన హయము నదలించెను. తోడనే, యా తురంగములు రెండును మెఱుపువలె నుఱికి యపూర్వజవంబునఁ బఱుగిడఁ జొచ్చెను. కణతుఁడు, శూరుఁడయ్యు, నట్టి యద్భుతజవం బెన్న డెఱుంగక విభ్రమచేతస్కుఁడాయెను. ఆ యోధజనుఁ డింతకుపూర్వ మనేకజవనాశ్వములు

గాంచి యుండెను. కాని, ఈ వారువమునుం దయ్యెవి కూర్మప్రాయముగా నుండెను. శూరునకివు డూపిరి దీయుటయే కడుంగడు గష్టముగ నుండెను వారువము లిసుకను వెనుక కెగదన్నుచుం బోవుచుండెను: ముందున్న మరుభూమిని మ్రింగివేయుచుండినటు లుండెను: నిమిష నిమిషమునకొక మైలు తఱిగి పోవుచుండెను: ఐనను, ఆ వారువములు జవసత్వములు గోల్పోవక, యథాసౌలభ్యముతోడ నుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు గొనుచుండెను. తదపూర్వజవలాఘవములు జూడ నయ్యెవి వాయువిహార మొనరించుచుండినటు లుండెను. తదద్భుత జవోద్భూతవిభ్రమము దప్ప యాశ్వికునకు వేఱు బాధకము లేకపోయెను.

ఇట్టి విపరీతప్రయాణ మొకగంట పైగాసాగెను. శాత్రవులు కడు వెనుకంబడిరి. హాకీమపుడు వడి తగ్గించి, యశ్వములను సాధారణ జవమునకుం బోనిచ్చెను. శూరుండీ విపరీత జవంబున కోహటించి, కనంజాలక, వినంజాలక, యూపిరి గొనంజాలక సర్వవిధముల డీలువడి యుండ, హాకీము కేవల పాదచారియై సుఖయాన మొనరించువానివలె యథాపశ్చల స్వరమున హయముల నుగ్గడింపం దొడంగెను:

"ఈ యశ్వములు పక్షిజాతిజములు. మాప్రవక్తయగు మహమ్మదధిరోహించు తురంగమొక్కటి వినా జవంబున వీనిని మించినవి కానరావు. సుగంధద్రవ్య బంధురమును, మేషమాంస సంకలితమును నగు ప్రసిద్ధసువర్ణ ధాన్యము వీని యాహారము. ప్రాయము మీఱినను వీని జవము కొంఱత పడదు. శ్రీమంతులు తమ రాష్ట్రములు వెల యిచ్చియైనను ఈ భద్రాశ్వములను గొన నాకాంక్షింతురు. తనకు సన్నిహితుండును, ప్రఖ్యాతపూరుషుండును, పూజనీయుండును నగు 'ఆలీకి' మహమ్మదువారు బహుమానపురస్సరముగా నొక యశ్వము నొసంగ, నద్దానినుండియే యీజాతి ప్రభవించెను. మహమ్మదీయ మతేతరు

లింతవఱకు నీజాతి యశ్వము నారోహింపలేదు. పాతిక సంవత్సరములు గడచినను నీ హయ మెట్లు నవతారుణ్య జవసత్వములతో నొప్పాఱు చున్నదో చూచితివిగదా. వైరిని గవయుటకును, వెనుదిరిగి పాఱుట కును గూడ నత్యంతోపయుక్తములగు నుత్తమాశ్వములను బ్రసా దించిన మహమ్మదు చిరస్మరణీయుఁడు. తనుత్రాణాది భార ధురంధరు లగు క్రైస్తవయోధులు తద్భారముననే యలసిపోయెదరు. మమ్ము బాధింపఁ గడంగిన యా సన్యాసిశునకముల హయములు, పాదము లిసుకలోఁ గూరుకొనిపోవ, నుస్సురుస్సురని యెంతేని బాధపడియుండును. మన యశ్వములు చెక్కు చెదరక, యొక ఘర్మబిందువైనను జెమర్పక, యెంత స్నిగ్ధముగ నెంత శోభాయమానముగా నున్నవో చూడుము."

హాకీము ప్రశంస ముగియుసరికి శూరుఁడు సేద దేఱెను. అశ్వము లాతని యభివర్ణనకుఁ దగియుండుట స్పష్టము, అనుభవవేద్యము. ఎడారియుద్ధముల కట్టి హయము లెంతయు నావశ్యకములు. ఐనను, తాను తదంగీకారము వెలిబుచ్చినచో మహమ్మదీయుఁ డింకను గర్వించునని యెంచి కణతుఁడు ప్రసంగము మార్చెను.

వా రిపుడు ప్రవేశించిన ప్రాంతము కణతున కపరిచితము కాదు. ఒకయెడ నిశ్కృష్టజలరాశియగు మృతసముద్రము ; వేఱొకయెడ నిట్ట నిలువుగఁ దోఁచు పర్వతపంక్తి ; యింకొకయెడఁ దద్విశాల మరు ప్రదేశముననఁ బచ్చగ శోభాయమానముగఁ గాన్పించు రెండుమూఁడు ఖర్జూరవృక్షములును జూడ నయ్యది తా నొకసారి విహరించిన ప్రదేశ మని శూరునకు స్ఫురించెను. ఆ భయదనికృష్టరంగముననఁ బరిభ్రమిం చియే, 'యిల్డరీము' 'షేరుకూఫు' అను నామములు గల యమీరు నొకని గాంచి, వానితోఁ బోరాడి సగౌరవముగా సఖ్యపడి, తుదకు 'ఎడార్లివజ్ర' మనెడు జలాశయముకడఁ గణతుఁడు హాయిగ విడియఁ జాలెను. ఆతఁడు మగుడ నా రమణీయప్రదేశమే చేరనుండెను. నాలు

గైదు నిమిషములలో నా జలస్రావము దృగ్గోచరమాయెను. తోడనే వారిరువురు నచట హయావరోహణ మొనరించిరి. ఇట సురక్షిత ముగా విశ్రాంతి గాంచవచ్చునని హాకీము పలికెను. పరిజను లనతికాల మున నరుదెంతురు గాన తమరాయశ్వముల గుఱించి తలంప నవస రము లేదనియు నాతఁ డనెను.

అనంతరము హాకీము భోజన మమర్చి యిటులనెను. — "మిత్రమా! చింతావిదూరుఁడవై యిాలోన భోజన మారగింపుము. మర్త్యుఁ డదృష్ట దేవతాకరాధీనుఁడై సుఖదుఃఖములనుభవించును. కాని, జ్ఞానియు, శూరుఁడును నట్లు తదధీనులుగాక నిశ్చలమనస్కులై యుండవలయు."

తన మానసమునఁ గృతజ్ఞతాభావము ముప్పిరిగొన, శూరుఁడు భుజింపఁబోయెను. కాని, యెట్లు సాధ్యమగును? తొల్లి యాతఁడు క్రైస్తవరాజ సభానియుక్తుఁడై, కంటఁబడిన శాత్రవుని బ్రశంసనీయ ముగఁ దార్కొని యాతావుననే గదా సగర్వముగ వీడెను. ఇపుడో! స్వాతంత్ర్యవిరహితుఁడై, మ్లేచ్ఛజనాధీనుఁడై, యధమాధముఁడై యాతావునకే యరుదేఱవలసి వచ్చెను. తద్విషయస్ఫురణమున నాతని మానసము గాఢవిషాదాక్రాంత మాయెను. నిరాహారత్వము, నిరు త్సాహము, పథశ్రమమువలనను శరీర మసలే కడు డస్సియుండుటచేత నయన మెఱ్ఱవాఱెను; శరీర ముష్ణమాయెను; నిశ్వాసము శీఘ్రతర మాయెను. వాని నాడి పరీక్షించి, హాకీ మిట్లనెను:

"జాగరణమువలన మానసము వివేకవంతమగును. కాని, స్థూలమగు శరీర మట్లుగాదు. శరీరమునకు విశ్రాంతి యవసరము. నీ విఁక నిద్రింప వలయు. సంజీవిని గలిపిన యౌషధ మిచ్చెద, సేవించి సేద దేఱుము."

తోడనే రమ్యమగు రజితపేటిక యొండు తెఱచి, యందుండున్న స్ఫటికంపుఁ జిన్న సీసాయందు భద్రపఱచిన నల్లని ద్రవ మొక్కింత హాకీము కాంచనచషకంబున నుంచి శూరున కొసంగెను;

"మానవోపయోగార్థము పరమాత్ముఁడు ప్రసాదించిన వానిలో నిది యొకటి. మానవుఁడు దుర్బలుఁడై దుష్టుఁడై దుర్వినియోగ పఱచునెడ వికటించును. మీ మధురద్రవమువలె నియ్యది ప్రబల గుణ సమన్వితము: మనుజుని నిద్రాపరు నొనరించి హృదయ భార మపనయింపఁజాలును. కాని, ఎవ్వఁడేని కామాతురుఁడై తత్సేవన మొనరించునేని, శరీరబలమును మేధాబలమును గోల్పోయి నికృష్టావస్థకుఁ బాల్పడును. కాని, నీ కెంతయు నుపచరించుఁ గాన నీయౌషధము నిర్భయముగా సేవింపుము. ఉన్మాదునిచేతి కొఱవి కొంపఁ గాల్చును; కాని, బుద్ధిమంతుఁ డావేడిమి క్రమముగా ననుభవించునుగదా!"

"వైద్యపుంగవా! నీపుణ్యము ప్రత్యక్షముగాఁ గాంచియుంటి, — నా కనుమానమేల —" శూరుఁ డట్లు బదులాడి, నీరమున బోసిన ఆ యౌషధము ద్రావి ముప్పటి గవ్వుకొని, నిద్ర నాకాంక్షింపుచు హకీము చెప్పినచొప్పునఁ గరచరణములు జాఁపి శయనించెను. ఆతఁడు వెంటనే నిద్రాసౌఖ్య మనుభవింపలేదు. తొలుత మనోహరభావము లుదయించెను. అనంతరము, తా నెవ్వరో యింక నెఱింగియుండఁ దన యవస్థ యతని స్మృతిపథమునఁ దోఁచెను. తన యవస్థ యొక రంగ స్థలమునఁ బ్రదర్శింపఁబడునపు డెటు లుండునో, లేక, శరీరపరిత్యక్త మగు నాత్మ పూర్వానుభవ మెట్లు స్మరించుకొనునో, శూరుని యవ స్థయు నట్టులే భయవిషాదరహితముగనుండెను. అట్టిస్మరణ ముత్సాహ శూన్యముగదా. శూరుని వర్తమానస్థితిఁ జూడ, భావియు నటులే యుండునని స్ఫురింపక మానదు. ఐనను, ఆతఁడు స్వతంత్రశూరుఁడై యద్భుత బలపరాక్రమములు చూపిన సమయమునఁగూడఁ దలంప రాని భావిసౌభాగ్య మిపు డుదయించెను. ఆతఁ డిపుడు దేశ బహిష్కృతుఁడై, బానిసీఁడై, తన ప్రేమైక నిధానమును మగుడ డాయ నవకాశము గానరాక యగౌరవవంకమునఁ బొరలాడుచున్నను,

తా నచిరకాలముననే దద్వీపత్సాగరము గడచి సుఖింపఁగలనని యానం దింపఁజాలెను. చిత్రము క్రమక్రమముగా మేఘావృతమై, సూర్యాస్త మయావసర కిరణవర్ణములవలె మందగింపఁజొచ్చెను. తుద కాతఁడు హాకీము చరణసమీపమున గాఢనిద్రావశుఁ డాయెను.

౨౩

తా నెంతకాలము నిద్రించెనో కణతుఁ డెఱుంగఁడు. కాని యాతఁడు కనువిచ్చి చూచినంతనే విభ్రాంతచిత్తుఁ డాయెను. ఆ ప్రదేశ మంతయు నపూర్వశోభాయమానముగ నుండెను. ఎడారియందలి జలాశయప్రాంతమున నాతఁడు పచ్చికపై శయనించెఁగదా. ఇపు డా శూరుఁడు భోగుల కనువగునట్లు మృదులతల్పస్థుఁడై యుండెను. ఖర్జూరవృక్షముక్రింద విశ్రమించిన భాగ్యహీనుఁ డిపుడు ప్రశస్తమగు పట్టువితానముక్రింద నుండెను. ప్రాగ్దేశముననఁ గాలిడినదాది దోమల చేతఁ బీడింపఁబడు శూరుఁ డిపుడు మశహారీపరిరక్షితుఁడై యుండెను. ఆతని కవచమును దదంతరమున నుండిన చర్మవస్త్రమునుఁ బోయి, లలితంపు నంబరమును, నాపై శయనయోగ్యమగు పట్టుపుట్టంబును శరీరము నాచ్ఛాదించెను. అదియొక కల యగునా? ఇంద్రజాలమా? తాను నిక్కముగ మేల్కాంచెనో లేదో యని యాతఁ డనిమిషనయ నుఁడై చుట్టును బరికించెను. అంతయుఁ దత్సమానవైభవముతో రాజిల్లుచుండెను. సుందర దారునిర్మితమై రజితాచ్ఛాదితమైన కుండిక మజ్జనమునకు సిద్ధముగ నుండెను: అందలి తోయములు సుగంధ బంధురములై తావుల వెదచల్లు చుండెను. నీహారశీతలంబగు మధురపానీయ మాచెంతనే రజతపాత్రయం దొక పీఠముపై నుండెను. శూరుఁ డది త్రావి దాహము దీర్చుకొనెను: ఔషధప్రభావ మింకను గొంత మిగిలియుండుటచేత శీతలజలంబుల స్నానమాడి హాయిగ నేద

దేశెను: తదనంతరము, బాహ్యప్రపంచ [illegible] కావునదనే మూటనేమా — కనుఁగొన వలయునని [illegible] చ్ఛాదన మొనరింప నుద్యుక్తుఁ డాయెను. [illegible] నను తన ముదుకదుస్తులు గాన రాక, [illegible] దాల్చు నమూల్యవస్త్రములు, వంటకత్తె, [illegible] కాని, హాకీము ప్రవర్తిన దుర్గ్రాహ్యముగ నుండెను. [illegible] భోగములేల కల్పింపవలయు? నిర్వ్యాజకారుణ్యమే [illegible] యూతనిచిత్తమున నొక యనుమాన ముదయించెను. [illegible] వీడి మహమ్మదీయ మతావలంబన మొనరింపవలయు [illegible] తను నాకర్షించుటకే హాకీ మట్టి రమ్యసన్నాహము [illegible] శూరుఁ డనుమానించెను. క్రైస్తవులు యుద్ధమునఁ [illegible] వారు ధైర్యశాలురను ధీమంతులు నని యెఱింగి, [illegible] ల్యోపాయనంబు లొసఁగి సలాఉద్దీను సుల్తాను వారిని [illegible] గలుపుకొనుచుండెను. శూరుఁ డా విషయ మెఱింగును. [illegible] దన యనుమానము ధృవమని యెంచి, పశ్చాత్తాపపూర్వకముగా సిలువ వైచుకొని, మితాహారము మితపాన మొనరించుచు భోగము లందుఁ దగుల్కొనక యప్రమత్తతతోడ నుండవలయునని యూతఁడు కృత నిశ్చయుఁ డాయెను. తాను జుట్టుకొనిన వస్త్ర మవ్వాలకేగుట కనుచితముగ నుండెను; మఱియు శిర మింకను భారముగ మందముగ నుండెను. కావున శూరుఁడు మగుడ నాతల్పమున వ్రాలి నిద్రాసతీ భుజబంధితుఁ డాయెను.

కాని, శీఘ్రముగ నిద్రాభంగమాయెను. కుశలసంప్రశ్న మొనరించుటకు హాకీ మరుదెంచి ద్వారమున వేచి, యిటులనెను — "నేఁ బ్రవేశింపవచ్చునా? — ద్వారము సంవృతమై యున్నది."

శూరుఁ డిపుడు కేవల మొక బానిసయైనను, హాకీమంతటి గౌరవము జూపుట గణనీయము. ఐనను, తనయవస్థ తనకు మఱపునకు

రాదని తెలుపఁగోరి సేవకుఁ డిట్లు బదులాడెను — "ప్రభువు తన సేవకావాసము జొచ్చుట కనుజ్ఞ యనవసరము."

"నేను ప్రభునివలె రానియెడల?" హాకీమట్లు ప్రశ్నింపఁ గోరుఁ డిటులనెను — "వైద్యుఁడు రోగి యొద్దకు నిరాఘాటముగా వచ్చును."

"నే నిప్పుడు వైద్యుఁడఁగూడఁ గాను. కాన నాప్రవేశమున కనుజ్ఞ దయచేయుము."

హాకీము మగుడ నట్లు పలుక, గోరుఁ డిటులనెను — "మిత్రుఁడవు గదా, మిత్రుఁ డెల్లపుడు ప్రవేశార్హుఁడు."

హాకీ మింకను సూటిగఁ బలుకఁ బోయెను — "మఱియు ననుజ్ఞ దయసేయవలయు — నేను మిత్రునివలెఁ గూడ రానియెడల?"

కణతుఁ డొకింత విసువున నిటులనెను — "ఎటు లరుదెంచిన నేమి నీకు స్వాగతము. నిన్ను వారింపను? వారింపఁజాలను."

"ఇపు డరుదెంచువాఁ డుదారహృదయుఁ డగు భవత్పూర్వవైరి యని యెఱుంగు." మని హాకీము బదులాడెను.

అటులనుచు నాతఁడు ప్రవేశించెను. కణతుఁడు విస్మయాక్రాంతచిత్తుఁ డాయెను. కంఠము వైద్యునిదేయైనను, మూర్తి యన్యథా గోచరించెను.

ఆ మూర్తియు, వస్త్రధారణమును, ముఖలక్షణములును జూడఁ, దా నానాఁడు మరుస్థలాంతర జలాశయప్రాంతమునఁ బోరాడిన మహమ్మదీయ వీరుఁడే — ఇల్దరీమే — షేరుకూఫే యని కణతుఁడు గ్రహింపఁజాలెను. అతఁడు విభ్రమచేతస్కుఁడై, అయ్యది మాయాదృశ్య మగునని యనిమిషనయనుఁడై చూచెను. ఆ మూర్తి యటులే యుండి యిట్లు భాషించెను:

"ప్రఖ్యాతయోధున కిట్టి విస్మయ మేల? సైనికుఁడు వైద్యము గూడ నెఱుంగవలయు. సమర్థుఁడగు నాశ్వికుఁ డశ్వారోహణమే గాక తచ్చికిత్సయు నేర్వవలయు. కృపాణధారి తన్నిర్మాణము కూడ నభ్య

సింపవలయు. శస్త్రాదిధారణ మొనరించువాఁడు తత్సంస్కారము నరయ వలయు. మఱియు, రణరంగమున శాత్రవులను క్షతగాత్రుల నొనరించు యోధుఁడు చికిత్సానైపుణ్యము గూడ గ్రహించి యుండవలయు.”

ఆ పలుకు లాలించుచు శూరుఁడు పలుసారులు సయాసనిమీలన మొనరించెను. కనులుమూయునపుడు, ఉన్నతమగు టోపీ ధరించిన హాకీము మూర్తియే స్మృతిపథమునఁ దోఁచుచుండెను. కాని, కను విచ్చి చూడఁ గాన్పించునది వేఱొకమూర్తి. మణిమయోష్ణీషము, రజితవిరాజిత తనుత్రాణము, సముచితశ్మశ్రువు, వికసితవదనమును యోధజనోచితముగ నుండెను. ఆతఁడు మగుడ నిటు లనెను:

“ఇంకను నాశ్చర్యమా? లోకసంచార మొనరించియు, మానవులు తమ యాకృతికి భిన్నముగ నుందురని గ్రహింపఁజాలక పోతివిగదా! నీ విషయము దలంపుము. నీవు నీవగుదువా?”

శూరుఁడు నిట్టూర్పు పుచ్చి యిటు లనెను — “ఆహా! కాను, కాను. క్రైస్తవాన్వయమునను ద్రోహి యందురు. కాని, నాయందు లోప మున్నను, నిష్కల్మషుఁడను.”

“నేను నటులే గణింతును. మొన్న మనము కలసి భుజించియుంటిమి గదా. కాన, నిను మృత్యుముఖమునుండి తప్పించి యపవాదు గూడ దొలగింపవలయునని దృఢముగ సంకల్పించి నే హాకీము రూపమున నిన్ను వశపఱచుకొంటిని. కాని, యింత ప్రొద్దెక్కినను, నీవింకను దల్పము వీడవేమి? లేక, మత్పరిచారకు లొసఁగిన వస్త్రము లనర్హములా?”

అట్లు యిల్దరీము ప్రశ్నింప, శూరుఁ డిట్లు బదులాడెను: “అనర్హములు గావు గాని యనుచితములు. ఇల్దరీమ్! నీ వుదారవంతుఁడవు. కౌనిసకుఁ దగు నుడుపు లొసంగుము—సానందముగా ధరింతును. మహమ్మదీయ యోధజనోచితాడంబరవస్త్రధారణము మాత్ర మసహ్యము.”

మహమ్మదీయప్రభు వాతని భావము గ్రహించి యిటులనెను :

కపటజాలపూరితు లనుమానగ్రస్తులు. సలాఉద్దీను సుల్తాను స్వభావము మీరెఱింగినదే. లంచములు గుడిపి వంచించుటకుఁ గాని, బలవంత పెట్టుటకుఁ గాని సమ్మతింపఁడు. మహమ్మదీయమత ప్రాశస్త్య మరసి తదాశ్రయ మాకాంక్షించువారిని మాత్రము చేరఁదీయును. సోదరా! గమనింపుము. అంధుని యంధత్వము పాయునేని, యది కేవల దైవ కృప కారణముగను. కాని, సాధారణవైద్యుఁ డట్టి కార్యము సాధింపఁ జాలునా? చాలఁడు. వైద్యుఁడు తన యౌషధములచేతను సాధన ములచేతను రోగిని మాత్రము కష్ట పెట్టును: అంధుఁ డట్టులే యంధ కారమున మునిఁగి యుండును. మానవుని యవివేకాంధకారము నట్టిదే. ధనాశాపరులై క్రైస్తవులు కొందఱు మహమ్మదీయమతస్థు లగుదు రేని, యా పాపఫలము వా రనుభవింతురుగాక. అయ్యది స్వయం కృతాపరాధము — సుల్తాను నేర మావంతయు లేదు. అట్టి దురా త్ములు యూదక్రైస్తవజనులకంటెను, మాంత్రిక విగ్రహారాధకుల కంటెను నధఃపతితులై, భయంకర నరకమునందలి నికృష్టతరాఖాత మునఁ బడవలసినవారలై, రాక్షసశిరోనిర్మిత వృక్షఫలములు తినవలసి వచ్చును. కావున, ననుమాన ముడిగి యీ వస్త్రములు ధరింపుము. సుల్తాను శిబిరమునకు నరుదెంతువేని, నీవస్త్రములు దాల్చు టనుచితము— అనుమానమునకే గాక పరాభవమునకుఁ గూడ నీవు పాల్పడుదువు.”

షూరుఁ డిట్లు బదులాడెను: “నేను సుల్తాను శిబిరమున కరు దెంతునని ; — అయ్యో! అరుదెంచుటకు, అరుదేకుండుటకును స్వతంత్రుఁడనా? భవదాజ్ఞాబద్ధుఁడనై యెచటికైనఁ బోవలయుఁగదా!”

“మిత్రమా! నీకు నిర్బంధములేదు. వాయువువలె స్వచ్ఛందముగా నుండువుగాక. నీ బలపరాక్రమములు నేఁ దొల్లి చవిజూచియుంటిని. అట్టి మేటియోధుఁ డొక క్షుద్రదాసునివలె మదధీనుఁడు గాఁజాలఁడు. ధనాధికారము లని నిన్నాకర్షింపఁగలవేని, నాకు లోపములేదు. కోటి

రేయి యాంగ్లపతాకరక్షణభారము వహించి, ప్రమత్తుఁడవై తత్పతాకము గోల్పోయినపుడు నిను గాంచియుంటిగదా: ఆ సమయముననే, మరణమునకైన సిద్ధపడితివిగాని నే నెంత చెప్పినను ప్రాణరక్షణార్థము సుల్తాను నాశ్రయించుటకు సమ్మతింపవైతివి. అట్టి ధీరాత్ముఁ డీవుడు బుద్ధిపూర్వకముగా స్వీయమతవిసర్జన మొనరించునని తలంపను.”

అట్లు లాడు హకీముతోడ శూరుఁ డిట్లు బదులాడెను — “మహనీయా! నీ యౌదార్య మనంతము — ఆత్మవంచనకరమగు పనులకు మాత్రము పురికొల్పకుము. అనర్హుఁడనైనను, నాపై నిట్టి యుత్కృష్టాభిమానము నిర్వ్యాజమానముగాఁ జూపినందుల కెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.”

ఇల్డరీ మిటు లనెను — “అనర్హుఁడవు గావు. ఆంగ్లరాజాస్థానము నలంకరించు నారీమణుల సౌందర్యాభివర్ణనము నీ ముఖమున నాలించియేగదా. వైద్యవేషధారివై యందుఁ బ్రవేశించితివి. నీ ప్రశంస యతిశయోక్తి కాదు. స్వర్గమున నెన్నఁడో యనూనలావణ్యవతులను సందర్శింపఁజాలుదునని వింటిఁగాని, యట్టి మహాభాగ్య మాంగ్ల రాజశిబిరముననే యనుభవవేద్యమాయెను.

మహమ్మదీయ ప్రభువు తత్సంస్మరణమున నుత్సాహవంతుఁడాయెను. కాని శూరుడగు కణతున కాధోరణి బాధాకరముగ నుండెను. సంక్షుభితమనస్కుఁడై, వివర్ణవదనుఁడై తదనుక్షణమే యరుణవదనుఁడై, మహమ్మదీయుఁడు వచించునది తనకు దురవగాహమని యాతఁడు పలుక, నిల్డరీ మిటు లనెను:

“దురవగాహమా! నీవును రిచర్డు శిబిరమున నుంటివిగదా. ఆ నవమోహనాంగులను నీవు కాంచలేదా! నీ దృష్టియు మేధస్సును మందగించెఁ గావలయు. నీ వపుడు మరణశిక్షకుఁ బాల్పడి వికలస్వాంతుఁడవై యుంటివి. నిక్కమె. కాని, నే నగుదునేని, మచ్ఛిరము విచ్ఛిన్నమై భూపతనము గానున్నను, మందత్వదుర్భరవీక్షణము సానంద

ముగఁ దదపూర్వసౌందర్యవిచక్షణాపరతంత్రమైయుండు — మచ్చెరమా దివ్యసుందరవిగ్రహములపొంత కే దొరల, బాధాసంచలితములగు నధరములాపూబోండ్ల చేలాంచలచుంబన సౌఖ్య మనుభవింపఁ గడంగును. నిరుపమాన సౌందర్యరాశియగు నాంగ్లరాజ్ఞి జగద్రాజ్ఞియై రాజిల్లఁజాలియున్నది. ఆ సుకుమార! నీలనేత్రములు, ప్రకాశమాన కాంచన కేశ పాశములును వర్ణనాతీతములు! మా ప్రవక్తతోడు—స్వర్గమున హీరపాత్రధారిణియై యమృత మందీయ నగుదెంచు నా యచ్చెరయైనను నంతకంటెఁ బరిరంభణ సౌఖ్య మొసఁగునని తలంపఁజాలను.”

కెనెతుఁ డుగ్రుఁడై కఠినముగ నిటు లనెను — “సారసేనా! ప్రసిద్ధాంగ్లభూపాలకాంతామణి యని యెఱుంగవా? ఆ మహారాజ్ఞి సకల ప్రజారాధనయోగ్యసుమా!”

మహమ్మదీయప్రభు విట్లు బదులాడెను — “ఓయీ! క్షమింపుము. స్త్రీలయెడ మీకుఁ గల మూఢభక్తి మఱచితి. కాంతలు మీకు స్మరణీయులు, వందనీయులు: భోగార్హులు కారు. ఆ రాణి యపూర్వ రూపురేఖావిలాసము లబలాత్వమున కెంతయు సాక్షీభూతములై యున్నవి. కాని, గంభీరోదారవదనయై వినీలకుంతలయై రాజిల్లు నా రెండవమచ్చెకంటి నిర్మలహృదయ, దృఢమనస్కయనియుఁ జెప్పవలయునుమా. ఆమె నిక్కముగ సంపూర్ణారాధనార్హయే. ఐనను, ప్రణయుఁ డనుకూలసమయ మరసి సాహసించి యా సుదతీరత్నమును సమీపించి తన హృదయము సముచితముగ వెల్లడించు నేని, ప్రసన్నచిత్తయగు సుమా.”

డెందమునఁ బొంగు నాగ్రహ మడంపఁజాలక కెనెతుఁ డిటు లనెను. — “ఆంగ్లరాజసోదరి గౌరవార్హయని యెఱుంగుము!”

ఇల్దరీమిట్లు బదులాడెను. — “గౌరవార్హయా! గౌరవార్హయగు నేని, సలాఉద్దీను భార్యయని గౌరవింతుఁగాక!”

అంతవఱకును దల్పగతుఁడై యుండిన శూరుఁ డాక్షణము నేల కుఱికి, వాఁడిగ నిటులనెను. — "ఆంగ్ల రాజసోదరీచరణధూళికిఁ బ్రణామ మాచరించుటకు నైనను తురుష్కరా జర్హుఁడు గాఁడు!"

అమీరు క్రోధ సంక్షుభిత మనస్కుఁ డాయెను. — "ఈ కాఫరే మనెను!" అతని హస్తము బాకుపైఁ బాఱెను. నిప్పులు గుఱియు నట్లు వదన మెఱ్ఱబాఱెను. కపోలాధరములు బిగియ, గడ్డంపుట్టుంగ రములన్నియు సప్రయత్నముగా దుర్దాంతమగు క్రోధము వహించె నోయన గిఱ్ఱునఁ దిరిగెను. కాని, దుర్నిరీక్ష్యాహార్యత్క్రోధమున కోహాటింపని స్కాచిశూరుఁడు, మహమ్మదీయుని వ్యాఘ్రాగ్రహము నకుమాత్ర మోహాటించునా!

కణతుఁడు తనభుజములు కట్టుకొని నిర్భయముగా నిట్టులనెను: "నేను స్వతంత్రుఁడ నగుదునేని, యశ్వము లేకున్నను సరే — మదీయదీర్ఘకర వాలము దాల్చి యెల్లరను బ్రతిఘటించి నామాట నిలుపుకొందును."

శూరుఁడట్లు భాషింపుచుండ నిల్దరీము తన మనోస్థైర్య మలవఱచు కొనుచు, సప్రయత్నముగానోయన ఖడ్గమువీడి యిటులనెను: "సోదరా! జీవితాశ యెఱుఁగక యటులంటివి. నీవాంఛ దీర్చుటకొక్క సత్య మతస్థుఁడు — మహమ్మదీయ యోధుఁడు చాలు. కరములు శృంఖాలాబద్ధము లగుటయే క్షేమకరమని నీవపుడు వాంఛింపఁగలవు."

"శృంఖలాబద్ధము కావలయునని కాదు, భుజములు తెగవలయు ననియే వాంఛింతును." కణతుఁ డట్లు పలుక, మహమ్మదీయప్రభు విట్టులనెను — "నీవిపుడు ధర్మపాశబద్ధుఁడవు. — నీకిపుడు తత్పాశ విముక్తి గావింపనొల్లను. మనపరస్పర బలాబలము లొకసారి యరసి యుంటిమి గదా; రణరంగమున మగుడ నొండొరులఁ దాఁకుదుము గాక: అపుడెవఁడు తొలుదొల్తఁ గార్యవిముఖుఁడగునో వాఁడు దుర్యశో మగ్నుఁడగుఁ గాక! అంతదనుక మనము మిత్రులము. నీ సాహాయ్య

మీవుడు నాకవసరము."

ఇల్దరీ మట్లు పలుక, శూరుఁడు గూడ "మనము మిత్రులము" యని ప్రతిధ్వనించెను. తీవ్రక్రోధఘూర్ణితమగు సింహము భాతి మహమ్మదీయప్రభు వా పటకుటీరమున వడివడి తిరుగాడి తన యుద్దండక్రోధ మడంచికొనెను. శూరునియం దట్టి యుద్దీపనము వోఁపకుండెను. చూచుట కాతఁడు చెక్కుచెదరక నిశ్చలముగనే యుండెను. ఐనను, ఆతఁడును దదవసరోద్భూతక్రోధము లోలోన నడంచుకొనుచుండెను. ఇల్దరీ యిటులనెను:

"ఇఁక మనము సావధానమనస్కులమై యోచింపవలయు. నేను వైద్యుఁడఁ గదా. వ్రణబాధాపీడితుఁడగు రోగి వైద్యుఁ డొనరించు శస్త్రచికిత్స యోర్వవలయు. నేనట్టి వ్రణ మిపుడు తాఁకనుంటి, గమనింపుము. ఆంగ్లరాజసోదరిని నీవు ప్రేమింతువు. నీచిత్తము వెల్లడించినను, వెల్లడింపకున్నను నొకటి — నే నరయఁగలను."

శూరుఁ డొకక్షణ మూరకుండి యిటులనెను. — "ప్రేమించితిని — మానవుఁడు దైవకృపను బ్రేమించునటులు ప్రేమించితి; పాపాత్ముఁడు క్షమాభిక్షుకై దైవము నారాధించునటులే యామె యనురాగ మాకాంక్షించి యుంటిని."

"నీ విఁక బ్రేమింపవా?"

"అయ్యో! ఇపుడు నా కట్టి యర్హత లేదు. కాని, నీ పలుకులు కత్తులవలె నను గోయుచున్నవి; దయామయుఁడవై యీ ప్రసంగ మిఁక వీడుము."

శూరుఁ డటు లన్నను విరమింపక, యాతఁ డిటు లనెను — "నన్ను క్షమించి యొక్కక్షణము సహింపుము. చూచుటకు నిర్ధనుఁడవయ్యు నత్యున్నతమగు నాంగ్లరాజ సోదరీ హృదయ మాకర్షించుట కెట్లు సాహసించితివి? నీ మనోరథము సిద్ధించునని విశ్వసించితివా?"

కణతోఁ డిట్లు బదులాడెను — "ప్రేమ యాశాబద్ధమైనచో నా సముద్రమునఁ బడు నావికుఁ డుత్తుంగతరంగ మధిరోహించి ప్రభుహర్మ్యాగ్ర దీపకిరణము గాంచి కనుచూపు దూరముననే దరియున్నదని యెంచుంగఁ జాలును. కాని, యధికతరాయాసమున గాత్రము లీడ్చుకొనిపోవ, మనో ధైర్య మంతరింప, నటు జేరుట యసాధ్యమనియు నెఱుంగుచుఁ నా యవస్థయు నట్టిదేయని చెప్పవలయు."

"ఇపుడు నీయాశ లడుగంటెనా? — దూరస్థ దీపకాంతి యంతరించి పోయెనా?"

"అంతరించిపోయెను." అట్లు ప్రత్యుత్తర మొసంగు శూరుని స్వరము శిథిలప్రేతనిలయాంత ప్రతిధ్వనిం బోలియుండెను. ఇల్లరీము మగుడ నిటు లనెను:

"నీ విపుడు కోల్పోయినది దూరస్థ దీపకాంతియే యగునేని, నిరాశాపరుఁడవు గావలదు. తద్వీక్షణసౌఖ్యము మగుడ ననుభవింపఁ గలవు. నిరాశాసముద్రగర్భస్థమైన యాశ పునరుద్ధరింపవచ్చును. నీవు మగుడ భవదీయ మనోభవానందజలధి తరంగముల నోలలాడఁ గలవు. ఎల్లి నీవు యథానిర్మలమనస్కుఁడవై చూచుచుండ, నీవు ప్రేమించు రాజపుత్రి సుల్తాను భార్య కాఁగలదు."

"అట్లు లగుఁగాక — నే నాముహూర్తమున — " అవస్థాభేదము వలన నసమర్థుఁ డగువాఁడు ప్రగల్భము లాడఁజాలఁడు — అట్టి యస మర్థుఁడు దృఢప్రతిజ్ఞ యొనరింపఁ బూనినచో నయ్యది దుర్గర్వముగఁ గాన్పించును — తాదృశదుర్దశాగ్రస్తుఁడైన శూరుఁడు తన భావము ప్రకటింపఁజాలకపోయెను. ఐనను, మహమ్మదీయుఁడు మందహాస మొన రించి యిటులనెను:

"సుల్తానును ద్వంద్వయుద్ధమునకుఁ జీరుదువు, గదా?"

"ఔఁ గాక. కాని, మత్పరాక్రమము చవిచూచుట కాతఁడు ప్రథ

ముఁడు గాఁడు, ప్రథమగణ్యుఁడును గాఁడు."

అంత నిల్డరీ యిట్లనెను — "మహత్తర రాజకన్యా కరగ్రహణ కార్యతత్పరుఁడగు సుల్తానట్టియెడఁ బ్రమాదకరమగు ద్వంద్వయుద్ధమునకును, ఆకారణమున రాఁగల మహాయుద్ధమునకును నియ్యకొనఁ జాలఁడు."

"అటులైన, రణముఖముననే యాతనిఁ దాఁకుదును" — అట్లు పలుకు శూరుని నయనములు తత్సంస్మరణభవాలోచనలఁ బ్రజ్వరిల్లెను. మహమ్మదీయుఁడు మగుడ నిట్లు లనెను — "ఆతఁ డెన్నఁడు సేనాముఖమునఁగనే యుండు; శూరజనోచితమగు పోరాటమునకెన్నఁడు వెనుదీసి యెఱుంగఁడు. కాని, నేనిపుడు సుల్తానుగుఱించి ప్రశంసింపను. గమనింపుము. ఆంగ్లపతాకముతోఁ బాటు నీ యశము నంతరించెఁ గదా. నీవాచౌర్య మరసి యశోపార్జన మొనరించు నవకాశము గల్పింపఁజాలుదు. కాని, మదాజ్ఞాబద్ధుఁడవై యుండవలయునుమా. శాస్త్రజ్ఞుఁ డేమనునో వింటివా? — దాది నేర్పినఁగాని బిడ్డ నడువఁ జాలదు; జ్ఞాని యుపదేశించినఁగాని అజ్ఞాని నేర్వఁజాలఁడు."

సాంచిశూరుఁ డిట్టు లనెను:

"నీవు పారసీకుఁడ వైనను, ధీమంతుఁడవు; మ్లేచ్ఛుఁడ వైనను, ఉదారహృదయుఁడవు. నే నెఱుంగుదు. కావున నీవేమి పంచిన నట్లు చేయువాఁడను. మదీయ భక్తివిశ్వాసములకు విరుద్ధముగా మాత్ర మాచరింపఁజాలనుసుమా. కావునఁ గార్యమునకుఁ గడంగుము, తదనంతర మీ ప్రాణముగూడ గైకొనుము."

ఇల్డరీ యిటు లనెను — మిత్రమా! గమనింపుము. మదధీన దివ్యౌషధ ప్రభావముచేత నీ జాగిలము స్వస్థత గాంచెను. తత్సాహాయ్యమున గార్యము సాధింపఁగలవు."

"ఆహా! నే నెంత మందబుద్ధి నైతిని — నాకీపాటి స్ఫురింపకపోయెనే!"

"ఈ శ్వానమును గుర్తింపఁగల నీవార లెవ్వరైనను మీ శిబిర

మున నుందురా!"

ఇల్దరీ మట్లు ప్రశ్నింప, శూరుఁ డిట్లు బదులాడెను: "ఆంగ్ల పతాకము పోయినంతనే మరణమునకు సంసిద్ధుఁడ నైతి. ఆకారణమున నా మిత్రులకుఁ గొన్ని లేఖలు వ్రాసి, నీవు బ్రదికించిన నాయనుచరున కొసఁగి మా దేశమున కంపితిని. ఆవృద్ధున కుపచారము లొనరించిన బాలకునిగూడఁ బంపివైచితిని. ఇఁక మఱెవ్వరు లేరు. కాని, నన్నెఱుంగనివారు లేరు. అధరస్పంద మొనరించినఁ జాలు, నేఁ బట్టుపడుదును."

"నీకును నీ జాగిలమునకును సర్వజనాభేద్యమగు వేషము వేయింతును. తోడి యోధుఁడైనను, సోదరుఁడైనను నిను గుర్తింపఁజాలఁడు. నే నింతకంటెను గష్టతరకార్యము లొనరించియుంటిఁగదా. మృత్యువునే వంచించిన వాఁడు — మానవులను మృత్యుగహ్వరమునుండి రక్షించినవాఁడు — మానవుని వంచింపఁజాలఁడా? కాని, నీ వొక నియమము బాటింపవలయు. సుల్తాను జా బొందుగలదు — అయ్యది రిచర్డురాజ సోదరి కందీయవలయు."

కణతుఁడు సంకుచిత మనస్కుఁడై యుండ, నిల్దరీమిట్లు ప్రశ్నించెను. "సుల్తాను సందేశ నిర్వాహణము నీకు భయావహామా?"

"భయావహమా! ప్రాణహాని యొదవినను వెనుదీయను. కాని, యిట్టి కృత్య మొనరించుట నాకును, మ్లేచ్ఛరాజలేఖాపరిగ్రహణము మేరీకన్యకును ననుచితమేమో యని విచారించుచుంటిని."

కణతుఁ డట్లు తన సందేహము దెలుప, నట్టి యనుమానము వలదనియు, నాలేఖ గౌరవభూయిష్టమనియుఁ, గ్రైస్తవరాజకన్య చూడరాని యసంగతప్రసంగ మందేమియు లేదనియు, ననేక ప్రమాణము లొనరించి మహమ్మదీయ ప్రభువు పలుక, శూరుఁడు సమ్మతించెను: "అట్లగునేని, నేనాతని పుట్టుబానినవలె విశ్వాసబద్ధుఁడనై సుల్తాను లేఖ గొంపోదును. నే నీమాత్రము చేయఁజాలుదు. కాని, ముఖ్య

ముగా నొసంగెనా? ఇట్టి ప్రణయసందేశ సందర్భమున నీకు నెట్టి సాహాయ్య మొనరింపఁజాలనని సుల్తాను గ్రహించుఁగాక.”

మహమ్మదీయ ప్రభువు సంతుష్టాంతరంగుఁడై యిట్లు బదులాడెను:

“సలాఉద్దీను సుల్తా నుదారచిత్తుఁడు. ఉపకారి దొఱకెఁగదా యని విశేషశ్రమ గల్పించువాఁడు కాఁడు. ఇఁక, నా పటకుటీరమునకు గమ్ము. అంధతమససమాన ప్రచ్ఛన్నరూపము దాల్చి, దివ్యాంగుళీయము ధరించినవానివలె నగోచరుఁడవై మాక్రైస్తవ శిబిరమున నిరాఘాటముగా విహరింతువు గాక.”

౨౮

నీగ్రోబానిస యెవ్వాఁడో, యాతఁ డేల రిచర్డురాజశిబిరము బ్రవేశించెనో పాఠకున కిపుడు సువ్యక్తము. వెనుకటి దిన మాంగ్లనృపాలుఁడు తన యుద్యోగితోడ నొనరించిన సంభాషణ నీగ్రోబానిస విని యుండెను. నృపాలుడు తనరూపము గుర్తించియుండునా, యని యాతఁ డెంతయు ననుమానించెను. తా నారేయి యాంగ్లపతాక రక్షణ భారము తన శ్వానముపై నిడి మేరీని గాంచబోయినపు డా జంతువు క్షతగాత్రమైన విషయము రిచర్డురా జెఱింగి యుండఁడు. కణాతుఁడు తెలుపలేదు. ఐనను, చోరాన్వేషణమున శ్వాన మెట్లు తోడ్పడునో యెఱింగినట్టులే యాతఁడు భాషించెను. కాని, నీగ్రోబానిస నెట్లు చూడవలయునో నృపాలుఁ డట్టులే చూచుచుండుట చేతఁ దన రహస్యము బయల్పడ లేదని యాతఁడు భావింపవలసినవాఁ డాయెను. మాయారూపముదాల్చిన కణాతుఁ డట్లు విపరీతానుమాన బాధితుఁ డాయెను.

ఆంగ్లనృపాలుఁ డిపుడు జార్జిదిబ్బపై నుండెను. ప్రసిద్ధాంగ్ల ప్రభులాతనిచుట్టు నుండిరి. నృపాలుని భ్రాతయు, గూఢజుఁడును, ప్రభుశ్రేష్ఠుఁడును నగు 'విలియము' (సాలిస్బరీప్రభువు) ఆంగ్లపతాకము

బూని యుండెను. నీగ్రోబానిస తన శ్వానముతోఁబాటు నృపాలుని ప్రక్కనే యుండెను.

రిచర్డునృపాలుఁ డట్లు తదున్నతపదారూఢుఁడై యుండ, మతయుద్ధసమయబద్ధులై యరుదెంచిన వివిధ క్రైస్తవ సేనా విభాగములు సక్రమముగా, దర్శనీయముగా నా చుట్టు నరుదెంచుచుండెను. ఆయా సేనాను లొకటి రెం డడుగులెక్కి, యాంగ్లపతాకముపైఁ దమకుఁ గల గౌరవము నిర్దిష్టవిధమున సూచించి తమ సేనాముఖంబుల వెడలుచుండిరి. ఆంగ్లపతాకాపహారణము వలనఁ గలుగు నవమానము బాపుటకై యిట్టి మహాప్రదర్శన మగునని వెనుకటి ప్రకరణముననే తెలిసెఁ గదా. సన్యాసిశూరులు మాత్రము తమ మతాధికారము బురస్కరించుకొని మానవమాత్రున కట్టి గౌరవము జూపకుండిరి. కావున, వారు రిచర్డునుసమీపించి యాతని నాశీర్వదించి పోవుచుండిరి.

వివిధక్రైస్తవ సేనావాహిని యనేక కారణములచేతఁ బలుచవడి యున్నను, బుంఖానుపుంఖముగ, నవిరళముగఁ బఱతెంచుట గాంచ నింకను నయ్యది యనంతముగనే తోఁచెను. ఒక మాసమునుండియు యుద్ధ మెఱుంగక సోమరులై యుండవలసిన సైనికు లిపుడు దశాధికోత్సాహదీపితవదనులైరి. పరస్పరవిలోకనంబునఁ దమ సంయుక్త బలం బమోఘ మను భావ మాయా క్రైస్తవదేశస్థు లందఱకు నుద యించెను. రణతూర్యము లుత్సాహకరముగఁ బ్రమోఁగెను. అంతవఱకును దిని తిని బలసిన తురంగములు సగర్వముగ నడచుచుండెను. పతాకము లెగుర, శూలములు మెఱయ, తురాయిలు సంచలింప, లెక్కకు మీఱిన సేనావిభాగము లవిచ్ఛిన్నముగా జార్జిదిబ్బ జుట్టి యఖిలక్రైస్తవసేనాభారధురంధరుఁ డగు నాంగ్ల రాజపతాకమునకు సక్రమముగాఁ బ్రణతు లొనరించి వెడలుచుండెను. ఫ్రాన్సు మొదలగు దేశాధీశులవలె నాంగ్లరాజు గూడ నొక స్వతంత్రరాజు: అట్టి యొక

నృపాలున కన్య నృపాలురయోధు లట్టి విశేష గౌరవము జూపుట వేఱొకయెడ నికృష్టమే. కాని, యీ సమయ మట్టిది గాదు. వివిధ క్రైస్తవనాయకు లందఱుం గలసి యసమాన బాహుబలపరాక్రమ సంపన్నుఁడగు రిచర్డును సర్వసేనానిగా నెన్నుకొనిరి. మహోత్కృష్ట కార్యభారము వహించుటకు మహోత్కృష్టనాయకుఁడే సమర్థుఁడు. కావున, ధీరులగు యోధు లందఱు యోధజనశ్రేష్ఠుఁడగు నాంగ్ల రాజేంద్రుని మనసార గౌరవించుచుండిరి.

ఆంగ్లరా జశ్వారూఢుఁడై, నిశ్చలవదనుఁడై, యరుదెంచు సేనలను సపరిశీలనముగా వీక్షింపుచు, నాయానాయకు లొనరించు వందనము లందుకొని, వారికిఁ బ్రతివందనములు సేయుచుండెను. పాశబద్ధమగు శ్వానముతోడ నీగ్రోబానిస చేని ప్రక్కనే యుండెను. కాని వాని నెవ్వరు పాటింపలేదు. కారణమేమన, ప్రాచ్యదేశాచారము జూచి యనేక క్రైస్తవరాజన్యులు గూడ నీగ్రోబానిసలను గొనుచుండిరి.

ఆంగ్లపతాకాభినందనోత్సవము వైభవముతోడ జరుగుచుండెను. ఆంగ్లనృపాలుఁడు సహజముగ గర్వియు నాడంబరప్రియుఁడును గాఁడు. కాని, పతాకాపహరణమువలన నాంగ్లదేశమునకుఁ బొడమిన కళంకము వాపుటకై తదుత్సవము ఘటిల్లుటచేత రిచర్డురాజు సానందముగ సగర్వముగఁ దన కేతనము నప్పుడపుడు తిలకింపుచుండెను. ఆదిబ్బయందలి శిఖరమున నొక దారుమందిరము ప్రత్యేకముగా నిర్మింపఁబడి యుండెను. అయ్యది యాంగ్ల రాజకాంతాజన వీక్షణావాసము. ఆంగ్లరాజ్ఞియగు 'బెరంజేరియా' యును దక్కుంగల ప్రధాననారీజనంబులుఁ గూడ నందు సుఖాసీనలై యుండి యాంగ్లయశోప్రవర్ధమానమగు నాదృశ్యము సంతోషతరంగిత స్వాంతలై తిలకింపుచుండిరి. నృపాలుఁ డొకవ్వా డావంకఁ గూడ భావగర్భితముగా వీక్షింపుచు నుండెను. 'ఈ నీచాత్ముఁడు పతాకవిధ్వంసకుఁడు కావచ్చుననియు, వానిఁ

సహకారి కాపచ్చుననియు, ననుమానము గలుగునపుడా యా నాయకు లేతెంచు నంతనే, నృపాలుఁడు నీగ్రోబానిసను వాని శ్వానమును దిల కించుచుండెను.

యోధజనమండితుఁడై వైభవాభిరాముఁడై యరుదెంచు ఫ్రెంచి నృపాలు నాతఁ డనుమానింపలేదు. ఫ్రెంచిరాజును గాంచినంతనే, రిచర్డు నేలకు డిగ్గి, యెదురేగి యాతనికి గౌరవాభిమాన పురస్సరముగా స్వాగత మొసంగెను. సమానబలాధికారసంపన్నులగు రాజేంద్రు లొక్కరియెడ మిత్రులవలెఁ గూడు దృశ్య మపూర్వము. నానాదేశా గత క్రైస్తవసేనాసముద్రము తోడనే యమందానంద పారవశ్యమున ఘూర్ణిల్లెను. తత్సమయ సముద్భవ కోలాహలము మిన్నుముట్ట, బహుక్రోశదూరమునఁ గావలియుండు మహమ్మదీయు లా మహారవ మాలించి, క్రైస్తవసైన్యము యుద్ధసన్నద్ధమై బయల్వెడలెనని భ్రమించి కడు తత్తరంబున సుల్తాను శిబిరమును హెచ్చరించిరి. కాని, నృపాలహృదయములు పరమాత్మునఁ డొక్కఁడే యరయఁ గలఁడు; అన్యుల కసాధ్యము. సగౌరవముగా స్వాగత మొసంగు నాంగ్లరాజను మానగ్రస్తుఁడై లోలోనఁ గనలుచుండెను. ఫ్రెంచి నృపాలుఁ డన్ననో! జయాపజయములు రిచర్డునకే వదలివైచి తాను నిరపాయముగాఁ దన దేశమునకుఁ బోవలయునని తలంచుచుండెను.

సన్యాసిసూరు లరుదెంచునపు డాంగ్లరాజు వైఖరి మాఱిపోయెను. పాలస్థాన సూర్యాతపంబున నల్లవడిన యా శూరులు మతాధికారు లయ్యు, స్వతంత్ర క్రైస్తవరాజన్యుల నీసడించు మహావైభవముతో నలరారుచుండిరి. ఆశూరుఁ డొక్కొక్కఁ డరుదెంచుచుండ నాంగ్లరా జనుమానోద్విగ్నహృదయుఁడై, బానిసవంకను, జాగిలమువంకను వడి వడి జూచుచుండెను. కాని, శ్వానము యథావిధంబుననే యుండి, యప్రమత్తతతోడ నెల్లరఁ గాంచుచుండెను.

అనంతర మాస్ట్రియా భూపాలుఁ డగు 'లీపాలుఁ' డరుదెంచెను. ఆంగ్లపతాక మాతఁడే హరించి యుండునని యనుమానించుటచేత నాతని వదనమును జాగిలమునకుఁ జిక్కఁగఁ జూపవలయునని రిచర్డు బొనిపను హెచ్చరించెను.

ఆస్ట్రియా నృపాలుఁడు తానొక్కఁడు రాక, విదూషకవాచాలురను గూడఁ దనవెంట నుంచుకొనెను. చిరతరాభ్యాసవశమున నాతఁ డటు లొనరించి యుండును. లేదేని, యీ మహాప్రదర్శనము సహింపక, తన నిరసన మావిధమున జూపఁ గోరియుండును. కాని, వాని హృదయము నిక్కముగ భయకంపితమై, వదనము సంకుచితమునై యుండెను. ఐనను, ఆ ఱేఁడు నోటితో నీలవైచుచు జూచుట కతి నిర్లక్ష్యముగ నాంగ్లపతాకమునకుఁ బ్రణతి యొనరించెను. తన నృపాలుని స్వతంత్ర రాజాధికార మంతమాత్రమునఁ గుంటుపడెనని తలంపరాదని వాచాలుఁ డాడంబరముగఁ జాటెను; తత్సమానుఁడగు విదూషకుఁడు కఠోరస్వరమున బలపఱచెను. ప్రేక్షకులు పక్కున నవ్విరి.

ఆంగ్లనృపాలుఁ డా సమయమునఁ బెక్కుసారులు బొనిసవంకఁ దిలకించెను. కాని, వాఁడును శ్వానమును గూడ నిశ్చలముగ నుండిరి. రిచర్డు విసువున నిటు లనెను – "నీ తెలివికిఁ దోడు నీజాగిలము గూడఁ దెచ్చితివి. ఐనను, నిరర్థకముగఁ గాన్పించెడిని..." నీగ్రోబొనిస సవినయముగ శిరము వాల్చియూరకుండెను.

అంతలో, మాంటుసరాటుపాలకుఁ డగు కాన్రేడుయొక్క సేనావిభాగములు రాఁ దొడఁగెను. ఆడంబరప్రియుఁడగు నా కుటిలుఁడు తనసైన్యమును రెండుగా విభాగించెను. ఒక సైన్యము నాతని సోదరుఁడు శాసించుచుండెను. రెండవ సేనాముఖంబున నాతఁడే యుండెను. ఆ సైనికుల వేషధారణము పాశ్చాత్యానుగుణముగఁ గూడ నున్నను, నధికముగ బ్రాచ్యజనోచితముగనే యుండెను. ధనుర్బాణ

ములును, బ్రౌచ్యఖడ్గములును దాల్చి, యుత్తమాశ్వములనారో
హించిన యా సైనికులు చూచుట కెంతయు ఘనముగా నుండిరి.

తత్సేనాధవుఁ డగు శాన్రేడు కూడఁ దదుచితముగనే యలంక
రించుకొనెను. సువర్ణరజతోజ్జ్వలములగు వస్త్రములను శిరస్త్రాణ
ముతో నలరారుచు నాకస మంటునో యనునట్లు పెద్ద సింహమును
అందుల కొక వజ్రంపుఁ గట్టును ధరించి, ప్రశస్తతమమగు తెల్లని గుఱ్ఱమునారో
హించిన శాన్రేడు మూర్తి దర్శనీయముగనే యుండెను.

శాన్రేడు రిచర్డు స్వభావము గ్రహించి యాతని చెంతకు రాఁ
జాలెను. కాన, నాతని గాంచినంతనే రిచర్డు ఒకటి రెండడుగులు ముందు
వచ్చి చనవుగఁ దదుచిత పరిహాసపూర్వకముగాఁ బలుకరించెను.
శాన్రేడు మందహాస మొనరించి, సరసముగఁ బ్రత్యుత్తర మీయఁ
బోయెను. కాని, యంతలో నెంతటి ప్రమాదము! ఎంత ప్రచండము
నాయకు లరుదెంచినను జలింపనైనఁ జలింపని జాగిలము క్రోధావేశ
మునఁ గడు భయంకరముగ మొఱిఁగి ముందు కుఱికెను. కాపరుఁడు
తోడనే పాశము వదలెను. పాశవిముక్తమగు శ్వానము రయమున్న
నా హయముపై నుఱికి కౌతుకంతము బట్టి యీడ్వ, మహావీరుఁ
డగు శాన్రేడు పట్టుదప్పి నేలఁ బొరలాడెను. తురంగము భయాతిరేక
మునఁ బాఱిపోయెను. ఆంగ్లనృపాలుఁ డిట్టులనెను:

"ఓయీ! నీకుఁ దక్క తెలివి యమోఘము. కాని, వాఁడు మరణించు
నేమో లాగివేయుము."

నీగ్రోబానిస యట్టులే యొనరించెను. కాని, ఆపని సులభసాధ్యము
కాకపోయెను. తన బలముకొలఁది విడిపించి శ్వానమును మగుడ
బంధించినను, గడుంగడు ఘూర్ణిల్లుచుఁ దనుఁ గట్టిన పాశ మయ్యది
ఛేదింపఁ గడంగెను. ఆ ప్రదేశ మంతలో బహుజనసంకీర్ణ మాయెను.
ఆ సమీపముననున్న శాన్రేడుపరిజనులు సుద్యోగులు రయమున్న నరు

దెంచి, స్వదస్యమున గొంటతముఁడై సంభ్రమాకులంబున గగనముగాంచు తమ ప్రభువుఁ జుట్టి, యాతని లేవఁదీసి, దుర్భరక్రోధాతిరేకమున "శ్వానమును బానిసనుగూడ ముక్కముక్కలొనరింపు" డని యేకకంఠమున నఱచిరి. ఆంగ్లనృపాలుఁడంత, నందఱు వినఁజాలునట్లు జలధర ధ్వానమున నిట్లు పలికెను:

"జాగిలము జోలికిఁ బోవువాఁడు వధ్యుఁడు! దైవదత్తమగు బుద్ధి బలమునఁ దనధర్మము శ్లాఘనీయముగ నీ జంతువు నిర్వర్తించెను. కుటిలాత్మా! కారనేడ్! నీవు ద్రోహివి! సంసిద్ధుఁడవుగమ్ము."

కారనేడు లజ్జావమాన సంభ్రమాకులుఁడై, దుర్భరక్రోధప్రకంపిత హృదయుఁడై యిటులనెను — "ఇది యేమి? నా యొనరించిన నేరమేమి? నన్నిటులవమానింపనేల? నీ వతి ప్రయాసపడి సాధింపఁజాలిన సౌభ్రాత్రమిదియేనా?"

కారనేడు మిత్రుఁడును, ఘాతకుఁడును, సన్యాసిశూరవలయాధిపతియునగు 'నమూరీ' యిట్లుని పలికెను: "ఆంగ్లనృపాలుఁడు తనతోడి రాజన్యులపైఁ గుక్కలను విడుచుఁగా, స్వాతంత్ర్యకైస్తవనాయకులు శశములవలె, హరిణములవలెఁ గాన్పింతురా?"

ఆ క్షణమ యరుదెంచిన ఫ్రెంచినృపాలుఁ డిట్లనెను — "ఇది విపరీతము! ఘోరప్రమాదము! —"

వైరులగుమహ్మదీయు లొనరించిన మోసము గావలయునని యొకఁడును, శ్వానము నురిదీసి బానిసను జిత్రవధ గావింపవలయుననియింకొకఁడును — పలువురు పలువిధములు బలుక, నాంగ్లనృపాలుఁ డిట్టులనెను:

"జీవితాశగలదేని, వారినంటఁబోకుఁడు. కారనేడ్! ఈ యుత్తమ శ్వానము తన బుద్ధివైభవము బురస్కరించుకొని తన్ను హింసించితివనియు, నింగ్లాండుదేశమును ఘోరముగ నవమానించితివనియు, నీపై నేరము మోపెను. కాదందువేని, లెమ్ము."

"ఆంగ్లపతాకము సంటలే" దనికార్నేడు తొందరపాటునఁ బలుక, నాంగ్లనృపాలుఁ డిటులనెను:

"కార్నేడ్! నీ పలుకులే నీవు ద్రోహివని చెప్పుచున్నవి. ద్రోహివి కావేని, నేనాంగ్లపతాకముగుఱించియే ప్రశ్నించితినని నీకెట్లుస్ఫురించెను?"

కార్నే డిట్లు ప్రత్యుత్తర మొసంగెను:

"నీవీ మహాశిబిరమును గలంచుట కిదియే కారణముగదా — మఱే మున్నది? నీ పతాకమునందలి బంగరుజలతారున కాసపడి యెవఁడో దేవ్వఁడో యపహరించియుండు. నీతోడి క్రైస్తవరాజన్యుని, మిత్రుని చోరుఁడని నిందింతువా? ఒక కుక్కను సాక్షిగాఁ గొని నా యంత వానిపై నేరారోపణ మొనరింతువా?"

ఇఁక నుపేక్షింపరాదని యెంచి, ఫ్రెంచిరా జిట్టులనెను: "రాజన్యులారా! నాయకులు తమ తమ సైనికజనసమక్షమునఁ గలహించు టనుచితము. సైనికులు ఖడ్గములు దూసి పరస్పరసంహార మొనరింపఁగలరు. ఎవ్వరిసైన్యము వారు తరలించుకొని మనమందఱు మీా ప్రదేశము వీడి, యాలోచనాగారము జొచ్చి, యీా విపరీత పరిణామము గుఱించి విచారింతముగాక."

ఆంగ్లనృపాలుఁ డందుల కియ్యకొని యిట్లు పలికెను: "వీఁడు ధరించిన యాడంబరవస్త్ర మిట్లు ధూళిధూసరితమై యుండగనే ఈ చోరుని పనిబట్టవలయు, గాని ఫ్రెంచినృపాలుని చిత్తము చొప్పుననే మేము జరింతుము."

నాయకులు తమతమ సేనాముఖంబునఁ బోయిరి. రణదుందుభులు దూర్యములును మ్రోయ, దవ్వు దవ్వులనున్న సైనికులుగూడఁ దోడనే యరుదెంచి వారి వారి సేనలలోఁ జేరిరి. ఆ సేనలన్నియుఁ దమ తమ నెలవులు జేరెను. మహమ్మదీయుని భంజింప నరుదెంచిన క్రైస్తవరాజన్యు లచటఁ బరస్పరయుద్ధ నిమగ్నులగు ప్రమాదమ్ము

తప్పించి నన్ను చూపింతమాత్రమున నే మాయెనో! భూరిబలపరాక్రమ ధౌరేయుఁడగు నాంగ్లనృపాలుఁడే సర్వసేనాధిపత్యము వహింపదక్షుఁ డని కోరియున్న సైనికు లాతఁడు గర్వియని యసహన శీలుఁడని నిం దింపఁ దొడఁగిరి. ఆంగ్లేయసైనికు లన్ననో! తమ దేశోన్నతియుఁ దమ జాతి యున్నతియు సహింపక మత్సరపరులై యన్యదేశస్థు లెట్టి కుమా ర్గములనైనఁ దస్యశోభంగ మొనరింపఁ జూచుచుండిరని వా రనుమా నించిరి. అనుమానమున ననేకములగు వదంతులు వ్యాపించెను. ఆంగ్ల రాజ్యనిరోధకులు భయవిహ్వలులైరనియు, నందొక కాంత మూర్ఛిల్లె ననియుఁ గూడఁ జెప్పుకొనిరి.

నాయకు లందఱు నిర్దిష్టసమయమునఁ గూడిరి. కాన్రేఁ డెంతటి మాయలమారియైనను, ఎంతటి నేర్పరియైనను, ఎంతటి ప్రసంగచాతురీ ధురీణుఁడైనను ఆకస్మికముగ నట్టి ఘోరప్రమాదమునకుఁ బాల్పడి నంతనే యతఁడు లజ్జావమానభరమ్మున నెంతయేని భంగపడెను. ఆ కలవరములోను ధూళిధూసరితవస్త్రములు గూడ వీడి, రాజన్యునివలె నలంకరించుకొని, యొక్క ప్రక్క నాస్ట్రియా నృపాలుఁడు, రెండవ ప్రక్క సన్యాసిసూరనాయకులు నరుదేఱ, నాతఁడు సభాగారము నగర్వముగఁ బ్రవేశించెను. రిచర్డు సేవగించు నాయకు లితని వెక్కం బ్రాంతిని వెంటనుండిరి.

ఆంగ్లనృపాలుఁ డంతమాత్రమునఁ జలింపక సహజనిర్లక్ష్యభావము తోడ నందుఁ బ్రవేశించెను. ఆతఁడు వేఱుదుస్తులైన ధరింపలేదు. కాన్రేడు మిత్రులవలె, సాభిమానముగా నాతనికిఁ దోడ్పడువారివలె నాతని నంటియున్న వారిని నిర్లక్ష్య వీక్షణమాత్రమున నిరసించి యా నాయకునిగాంచి యాతఁడే యాంగ్లదేశ పతాకాపహర్త యనియు దద్రక్షణ మొనరింపఁ గడంగిన జాగిలమును గాయపఱచినవాఁ డనియు విస్పష్టముగా రిచర్డు నిందించెను.

కాస్రే డంతట నిర్భయముగా లేచి, తానట్టి నేర మొనరింపలేదని నిశ్చలముగా బదులాడెను. మధ్యవర్తిత్వమునకుఁ బూనుకొనిన ఫ్రెంచి నృపాలుఁడు తోడనే యిట్టు లనెను – "ఆంగ్లభ్రాతా! నీ వొనరించు నేరారోపణ మపూర్వము. నీవు గాంచి, నేర నిరూపణ మొనరించుట సమంజసము గాని, యీ సారమేయమును బురస్కరించుకొని యొన రించుట యసమంజసము. ఈ యున్మత్తశ్వానభషణము కంటె శూర బిరుదవిరాజమానుఁడగు కాస్రేడు పలుకు విశ్వసనీయముగదా?"

రిచర్డిట్లు బదులాడెను :

"రాజసోదరా! మన వినోదార్థము మన వెంటనుండి పాటుపడు శునకమునకుఁ బరాత్పరుఁడు మహత్తరగుణ మొండు ప్రసాదించెను. మోసమెఱుంగక విశ్వాసబద్ధమైయుండు జంతువు శ్వానము. మిత్రు లను శత్రులను నెన్నఁడు మఱువదు; మానవసహజమగు ద్రోహబుద్ధి యెఱుంగక, మానవసహజమగు వివేకము మాత్రము గలిగియుండు. కూటసాక్ష్యములు గల్పింపవచ్చును; సైనికునకు లంచ మొసఁగి వానిచే నొకని వధింపవచ్చును; కాని, కుక్కచేతఁ దనయుపకారినిఁ జంపిం చుట మాత్ర మసాధ్యము.

ఈ కాస్రేడు రాజన్యుఁడెట్టి వేషమైనను దాల్చుఁగాక – శరీరము నకు మందుమాఁకు లలఁదుకొని యపూర్వాకృతిదాల్చి శతజనమధ్య స్థుఁడై యుండుఁగాక – ఈ సారమేయము నేటివలె నప్రతిహతబుద్ధిబలం బునఁ బట్టజాలు – మదీయ దండ మొడ్డి చెప్పఁగలను. ప్రకృతి విూ వ్యాపారము విపరీతముగఁ గాన్పించినను, ఇయ్యది సర్వసాధారణము. చోరాది కంటకు లీవిధమున నెందఱు పట్టువడలేదు? దైవమిట్లు తోడ్ప డును. సోదరా! నీ రాజ్యముననే యొకానొక సందర్భమున నొక మను జుఁడును నొకశునకమును వాది ప్రతివాదులై పోరాడ, నందు శ్వానమే యిుంచెను. మనుష్యుఁడే ద్రోహియని స్థిరపఱచి వాని నపుడు

శిక్షించిన విషయము దలంపవా? శ్వానములే కాదు, — అంతకంటె నికృష్ట జంతువులవలనను, నిర్జీవపదార్థములవలనను ద్రోహులెందఱో పట్టువడిరని యెఱుంగుము."

ఫ్రెంచి నృపాలుఁ డిట్లు ప్రత్యుత్తర మొసంగెను — "మా దేశమున నొకఁడు కుక్కతోఁ బోరాడి యోటమిఁగాంచుట యథార్థమె. కాని, యది పూర్వమెన్నఁడో సంభవించెను. ఇపు డటు లనుకరించుట యసంగతము. మఱియు నాఁటి ప్రతివాది యల్పుఁడు కాని, కాన్రేడువంటి పాలకు నట్టి హీనకృత్యమునకు నియోగింపరాదు."

"ఔను. ఇట్టి యుత్కృష్టశ్వానముతోఁడ గాన్రేడువంటి కుటిల విద్రోహినిఁ బోరాడ నిచ్చుట ప్రమాదకరమే — అట్టి ప్రమాదము నాకసమ్మతము. కావున నేనే యుద్ధ మాచరింతు. నృపాలుఁడొక పాలకునికన్న మిన్నగదా."

ఆంగ్ల నృపాలుఁడట్లు పలికి, సమరాహ్వాన పూర్వకముగాఁ దన చేతి తొడుగు నేల విసరెను. ద్వంద్వయుద్ధమున కియ్యకొనువాఁడా తొడుగు దీయవలయు.

కాని, కాన్రేడు రయమ్మున నటులొనరింపలేదు. ఆ లోపున ఫ్రెంచి నృపాలుఁడు లేచి యిటులనెను: "రాష్ట్రపాలకునకును శునకమునకును నెంత వ్యత్యాసము గలదో, నృపాలునకును, పాలకునకును — కాన్రేడునకునుగూడ నంత వ్యత్యాసముగలదు. ఆంగ్లసోదరా! ఇటు లొనరింపరాదు. నీవు సకల క్రైస్తవ సేనాధ్యక్షుఁడవు; క్రైస్తవాన్వయ ఖడ్గమవు; తద్రక్షణ మొనరించుడాలువునుగదా — మేమంగీకరింపము."

రిచర్డు జనకున కుదయించినవాఁడును, ఆ కారణమున నాతని భ్రాతయు, సుప్రసిద్ధుఁడును నగు సాలిస్బురీ ప్రభు విలియ మంత నిటులనెను:

"ఆంగ్లదేశ నిక్షేపమగు మా సోదరుఁ డిట్టియెడ నిట్టిప్రమాదమున పాల్గొనుట నేఁగూడ సహింపను.

"సోదరా! నీచే దోడు గనిలోద్ధూతమై యిటఁబడెనని యెంచి పరిగ్ర హింపుము. అట నాయదినై చెదను. కళంకమున్నను, నేఁగూడ రాజ కుమారుఁడనేగదా! ఈ కాన్రేడు పాలకుని మాంగొ్కనుట కనర్హుఁడఁగాను."

తదనంతరము కాన్రే డిట్టులనెను:

"రిచర్డుతోడి పోరాటమున కియ్యకొనను. మతియుద్ధ సమయబద్ధుఁ డయ్యు, నాతఁడు సర్వసేనాధవుఁడయ్యు నసంబద్ధముగఁ దన మిత్రుని తోడఁ బోరుట కుత్సహించుఁగాక – నేనట్టి యకార్య మొనరింపను. రిచర్డు రాజసోదరుఁడైన మఱెవ్వఁడైన నగునేని, వానిని, జెకొ్క‌డి మదీయ నిర్దోషత్వము ప్రకటించుటకు సంసిద్ధుఁడను."

అంత మైరు నగరాచార్యుఁ డిట్లు పలికెను: "కాన్రేడు పలుకున దెంతయు సమంజసము. ఎవ్వరికిని యశోభంగ మొదవకుండ యీ వివాద మిఁక ముగియుఁగాక."

"అయ్యది వాంఛనీయము – కాని, యాంగ్లనృపాలుఁడు తన దూషణ భాషణము లుపసంహరించుకొనవలయు."

ఫ్రెంచి నృపాలుఁ డట్లు పలుక, రిచర్డిట్టులనెను: "ఫ్రెంచి నృపాలా! మదీయ మానసమునకు విరుద్ధముగఁ జరింపను. ఆ కాన్రేడు చీఁకటి చాటున నాంగ్ల దేశ గౌరవ లాంఛనాపహరణ మొనరించిన చోరుఁడు. ఇయ్యది నాదృఢవిశ్వాసము. కాన్రేడు మాతోడియుద్ధమున కిచ్ఛగింపఁడు. కాన, నిర్దిష్టకాలమున వానినిఁ గదియుట కొకశూరుని నియోగింతును."

ఫ్రెంచి నృపాలుఁ డిటులనెను:

"ఈ దౌర్భాగ్య సందర్భమున మదధికార పురస్సరముగా నేనే నిర్ణయింపవలయు. నేఁటి కైదవదివసమున నీద్వంద్వయుద్ధము శూర శ్రేణీ నియమబద్ధమై కావలయు. ఆంగ్ల నృపాలుఁడగు రిచర్డు నియో గించు శూరుఁడు వాది. మాంటుసరాటు రాష్ట్రపాలకుఁడగు కాన్రేడు ప్రతివాది, కాని, యీపోరాటమున కనువగు తావరయుట కష్టము.

మన శిబిరాంతర ప్రదేశ మేర్పఱతుమేని, మనస్సైనికు లిట్టి నటుఁ జేరి పరస్పర యుద్ధమునకుఁ దలపడుదురు.”

ఆంగ్లనృపాలుఁడీ యుపాయ మొఱింగించెను. “సలాహుద్దీనుసుల్తాను మ్లేచ్ఛుఁడయ్యుఁ, గడు నుదారహృదయుఁడు, విశ్వసనీయుఁడు. ఇంతకంటెఁ బ్రథితగుణ గరిష్ఠుఁడగు శూరునిఁ గాంచుట దుర్లభము. స్థలనిర్ణయభారము వహింపవలయునని మన మాతని నర్థింతము. ప్రమాదము సంభవించునని భయపడుచుంటిరి కాన, నే నిట్టి హితమొసంగితిని — నన్యథా తలంపకుఁడు నాకట్టి భయములేదు. శాత్రవుఁడు తోఁచునదే నాకు యుద్ధరంగము.”

ఫ్రెంచి నృపాలుఁ డిటులనెను:

“మన దౌర్భాగ్యస్థితి మనవైరియగు సుల్తానరయుట సంతాపకరము; ఐనను, స్థలనిర్ణయ మేర్పఱుపుమని యాతనిఁ గోరుదము. ఇఁక నీసమావేశము ముగింతము. మహాయుద్ధ సమయ బద్ధులమగు మన మీపగిది నంతఃకలహానిమగ్నులమగుట దురదృష్టము. నాయకులారా! శూరులారా! మీమీసైనికు లీకారణమున నింకను గలహింపకుండ నిరోధింపుఁడు. ఈకలగవు దైవమే పరిష్కరించును. ధర్మము జయించుఁగాక, యని దైవమును బ్రార్థింపుఁడు.”

తథాస్తు, తథాస్తని యందఱు ననిరి. అంతట సన్యాసి శూరనాయకుఁడు కాన్రేడు శ్రవణమున నిట్టులనెను: “దైవమా! నన్నీ శునకము బాఱినుండి రక్షింపుమని ప్రార్థింపరాదా?”

“చాలు, చాలు! నీదు శ్రేణీనియమములకు విరుద్ధముగా నెట్టికార్యము లొనరించుచుంటివో దయ్యము బయలు పఱుపఁగలదు, భద్రము.”

అట్లు కాన్రేడు బదులాడ, సన్యాసిశూరనాయకుఁడు మగుడనిటులనెను:

“ద్వంద్వయుద్ధమునకుఁ గృతనిశ్చయుఁడవై యుంటివా?”

“మిత్రమా! దాచనేల! — అమానుషాకారుఁడగు రిచర్డును

జాఁకుటకు మాత్రము భయపడితి సుమా. తొలగిపోయినను [illegible] ఇఁక నా రంభాగర్భసంభవుఁడైన, మత్పుత్త్రుఁడైనను [illegible]"

కాన్రేడిట్లు మనసు విచ్చి పలుకఁగ, నాతని మిత్త్రుఁడగు సన్యాసి శూరుఁడిట్లు పలికెను: "ఇట్లు విశ్వాసబద్ధులమై యుండుట శ్రేయస్కరము. కాని, ఒకరుకొక్క యొంతపని యొనరింపఁగలము! నీ కుయుక్తులకును, చరఘుటుని ఖడ్గమునకును నసాధ్యమైన పని యొకానొకప్పుడు సాధ్య మాయెను. మనము తలపెట్టిన క్రైస్తవ సమ్మేళన[illegible] మీ శ్వానదంష్ట్రా ప్రయోగమున నెఱవేఱినది. [illegible] ఫ్రెంచి నృపాలుఁడెంత గంభీరముగనున్నను, నిజ మనఃప్రవృత్తి [illegible] మడంచుకొనఁజాలకపోయెను: ఇఁక నీ సంయుక్త యుద్ధమునుండి తొలంగి పోవచ్చుఁగదా యని యాతఁడెంతేని సంతసించును. ఆంగ్లరాజకృతపరాభవసంస్మరణమున ఘూర్ణిల్లు నాస్ట్రియా నృపాలుఁడు తన కషాయము వారయకుండ తన కసి దీరునని సంతోషించెను. తక్కుంగల నాయకులు గూడ — ఉందు మాస్ట్రియా భూపాలుఁ డరుదెంచెను"—"ఆస్ట్రియానృపాలా! ఎంత సంతాపకరము! ఇట్టి విఘాతము—"

ఆస్ట్రియానృపాలుఁడగు లీపాలుఁడాతని వారించి యిటులనెను: "మన మతయుద్ధము గుఱించియా? ఈ యుద్ధప్రయత్నము తునియలగుఁగాక — మనగృహములందు హాయిగనుందుముగాక. రహస్యముసుమా."

కాన్రేడిటులనెను:— "రిచర్డు తన పరాక్రమమును మిత్త్రులపై జూపక శాత్రవునిపైఁ జూపునని యాశించి, భృత్యులవలె వినయవిధేయులమై యుంటిమి గదా. ఆ రిచర్డే మన సఖ్యము విచ్ఛిన్న మొనరింపఁ బూనుకొనెనే!"

ఆస్ట్రియానృపాలుఁ డిట్లు బదులాడెను: "ఆంగ్లనృపాలుఁ డెవ్వని కంటెఁ బరాక్రమవంతుఁడు? ఉదాత్తహృదయుఁడగు కాన్రేడు ద్వంద్వయుద్ధమున రిచర్డును నిక్కముగ భంగపఱుపఁగలఁడు. ఆతఁడు పర

శువు జక్కిగాఁ బట్టుపెర్చినను, శూలయుద్ధమున నంత ప్రవీణుఁడు గాఁడు. క్రైస్తవాన్వయ క్షేమంకరులగు స్వతంత్ర నృపాలురు పరస్పర భుజాస్ఫాలన మొనరించుట తగదని యెఱుఁగకుంటిని గాని, లోఁతు కలహము బురస్కరించుకొని నేనే యాతనిఁ దాఁకియుందును. మిత్రమా! నీ సంగీతమునే విని యుండుట నీసహచరుఁడ నైతిని."

సన్యాసి యూరకుండెను. ఆస్ట్రియా నృపాలుఁ డనూరి కాన్నేడులను తన యుద్యానమున కాహ్వానించెను. — "మిత్రులారా! ఈ మధ్యాహ్నము నామందిరమున విశ్రమింపుఁడు. మనోహర మధురసాస్వాదన మొనరింపుదము. నీ విషయ మాలోచింతము."

ఆస్ట్రియానృపాలుని వేడుక చెలికాఁడగు వాచాలుఁడు సభ ముగిసిన తోఁడ దన ప్రేమికుఁడగు వివేకుని యుండెను. నాయకులిరువురు వెడలినపిమ్మట వివేకుఁడు తన ప్రభువు సన్యాసి కాన్నేడులతో నేమి సంభాషించెనని ప్రశ్నించెను. వాచాలుఁ డిటులనెను: "అవివేకీ! ఇంత కుతూహలము వలదు. ప్రభువువారి యాలోచనలు నీకుఁ దెలుపరాదు."

"వివేకీ! మన మిరువుర మేక ప్రభు నాశ్రితులమె. నీవలె నేను నెఱుంగవలయు."

"తా నిక యుద్ధవిముఖుఁడనైతిననియు, స్వదేశమునకుఁ బోఁజూతు ననియు మన ప్రభువు కాన్నేడుతోఁ జెప్పెను."

"అటులాలోచించుట వివేక మేకాని యటులనుటమాత్ర మవివేకము"

"మఱియొకటి. ఆంగ్లనృపాలుఁ డెవ్వరికంటెనైనను నధికపరాక్రమవంతుఁడు కాఁడనియు, ద్వంద్వయుద్ధమున విశేషసమర్థుఁడు కాఁడనియు కూడ బలికెను."

"ఇంత మూర్ఖమా! తరువాతి?"

"మఱిచితి — ద్రాక్షరసము చవిజూచుటకు వారి నాహ్వానించెను."

"ఉత్తమమైన పని. తరువాతి?"

“మఱి విశేషములేదు. గిద్దయ్యతోడ ద్వంద్వయుద్ధ మొనరింప వలసిన యవకాశము బోగొట్టుకొంటినని విచారించెను.”

“ఇంతటి యవివేకమా! కానిమ్ము. ఆ మూర్ఖాగ్రేసరు ననుసరించి మనము గూడ మధువు ద్రావుదము.”

౨౯

ఆంగ్ల రాజాజ్ఞ యగుటవలన నీగ్రో బాసెస యరుదెంచి యథావిధంబున సాష్టాంగ మాచరించి, వినయ విధేయుఁడై నిలిచెను. ఆతఁడత్యంత గౌరవపురస్సరముగా సద్భావదనుఁడగుట మేలాయెను. లేదేని, యాతనిఁ బరిశీలింపఁగడఁగిన నృపాలుని తీక్ష్ణవీక్షణము సహించుట కష్టము. అనంతరము రిచర్డిటులనెను:

“నీ రహస్య భేదన మెంతయు శ్లాఘనీయము. కార్య, మింతీ మాత్రమునఁ దీరునది కాదు. ఆ దురాత్ముఁడు మత్పతాకాపహర్త యదుచిత ఫల మనుభవింపవలయు; మచ్ఛాపలఘాతమున నేనే వాని దండించియుందును. కాని, కారణాంతరములచే నట్టి యవకాశము లేకపోయెను. పతాకాపహర్తయగు కాన్రేడును మఱియొక శూరుఁడును సర్యంతరముగాఁ బోరాడఁగల స్థల మేర్పఱుపవలయునని సుల్తానునకు సందేశమంపుచుంటిని. తత్ప్రదర్శనవీక్షణార్థ మాతఁడరుదేరవలయునని యాహ్వానింతము. ఈ సందేశభారము నీవే వహింపవలయు. మఱియు, ద్రోహియగు కాన్రేడును దాఁకి యశోపార్జన మొనరింప నాకాంక్షించు శూరుఁ డొకఁడైనను సుల్తాను శిబిరమున నుండకపోఁడని తలంతును. సత్యనిరూపణార్థము కదన మొనరించుట శూరులెల్లరకుఁ జెల్లుఁగదా!”

అనిన యంతట మోమెత్తి, కడు నాతురావేశముతోడ నృపాలుని వీక్షించి, నయనములు బాష్పజలోద్దీపితము లగునట్లు కృతజ్ఞతా

పూర్వోక్తముగాం సభంబుజూచి, యాతఁడు నంతసించునటు లంగీకారము గూడ సూచింప యథావినయ వినమ్రుఁడాయెను. నృపాలుఁడిటులనెను:

"సేవింపఁ దోడ్పడనుంటివి. మేలు. నీవంటి మూఁగపరిచారకుఁ డుంట క్షేమకరము: మాటాడమి, మాతోడ వాదింపక, సమాధాన మరయక కార్య మొనరించుటకు మాత్రము సంసిద్ధుఁడవు. ఆంగ్ల సేవకుఁ డాయెనేని, యధిక ప్రసంగమునకు దొరఁకొని, యిట్టి మహత్తర కార్యములను నాంగ్లేయునివినా వేఱొకని నియోగించుట యనుచిత మని హితము పలుకును. మదీయ సోదరుఁడును నితరాంగ్లశూరులును గూడ నాంగ్ల పతాకాపహర్తను దాఁకుటకుఁ గడు నాతురులు. ఇఁక ఫ్రెంచి జను లన్ననో — క్రానేను తోఁడ బోరాడఁగల శూరునికొఱకు సుల్తాను శిబిరమున నేల నరయవలయునని యెంతయో శంకింపుచుఁ దద్రహస్య మెఱుంగుటకుఁగూడఁ బ్రయత్నింతురు. నీవో! ప్రశ్నింపక, అరయక, కార్య మొనరింతువు."

నీగ్రోపరిచారకుఁడు మగుడ వినయ వినమ్రుఁడై తన యంగీకారము దెలుప, నృపాలుఁ డాకస్మికముగా నిట్లు ప్రశ్నించెను — "నీవు మేరీ కన్నియను గాంచితివా?"

నీగ్రో పరిచారకుఁడు మాటాడఁబోయినటు లాననమెత్తెను; లేదని తెలుపుటకు పెదవులు సంచలించెను. కాని, యట్టి ప్రయత్నము వ్యర్థమై యంతరించెను. వాఁడు మూఁగవానివలె బెకబెకలాడ నృపాలుఁ డిటులనెను. "ఆహా! అపూర్వసుందరాంగియగు మద్బాంధవీనామశ్రవణ మాత్రమున మూఁగ మాటాడఁజాలుఁగాఁబోలు! తదీయసందర్శన మెట్టి యద్భుత మొనరించునో! ఓయీ, పరిచారకా? చూచెదఁగాక, మదా స్థానమునందలి సౌందర్యరాశింగాంచి, సుల్తాను దాత్య మొనరింపుము."

బానిసనయనమునుండి సంతోషమయ వీక్షణ మొక్కటి వెలువడ నాతఁడు మగుడ మోఁకరించెను. అతఁడు లేచుచుండ నాతని భుజము

గట్టిగఁ బట్టి రిచర్డు గంభీరాననుఁడై కఠినవిస్పష్టస్వరమున నిటులనెను:

"రాజకన్యాసందర్శన ప్రభావమున నీవు మాటాడఁ జాలుదేమో! — కాని, నీవు మాటాడుదేని, యొక్కమా టాడుదేని, నీనాలుక పెకలింతును; దంతము లొక్కొక్కటి యూడఁదీయింతును: భద్రము! నీవు మూఁగవాఁడవు — అటులే యుండవలయు."

వల్లెయని నీగ్రో సవినయముగా శిరము వాల్చెను. నృపాలుఁడు మగుడ నిటులనెను. — "నీవు బానిసవగుటచేత నిటు లాజ్ఞాపింపవలసి వచ్చెను. నీవు సమ్మోహరుఁడవైతివేని, నీమాటయే విశ్వసించియుందును. ఈ సమయమున మూకీభావము కడు నవసరము."

అనంతర మాతఁడు నెవిల్ నామధేయుఁడగు *సమాహర్తను జీరి యిటులనెను. — "నెవిల్! ఈ బానిసను మద్రాజ్ఞీమందిరము నకుఁ గొంపోయి, మత్సోదరి నేకాంతమున సందర్శించుట కనుజ్ఞ యొసంగితిమని నివేదింపుము. వీఁ డొక సందేశము వహించువాఁడు. అవసరమగునేని నీవు త్రోవ సూపుము. అట్టి యవసర ముండదులే — మన శిబిరమంతయు నెఱింగినట్టులే వీఁడు చరించుట యాశ్చర్యకరము. నీగ్రోమిత్రమా! నీపని శీఘ్రముగ ముగియవలయు. — అర గంటలో మగిడి రావలయు."

నీగ్రోబానిస వినయగౌరవ పురస్సరముగా నవనత శిరస్కుఁడై కరములు బంధించుకొని, యాంగ్లోద్యోగితోఁ బోవుచు నిట్టు లనుకొనెను. — "ఆహా! ఈ నృపాలుఁడు మద్రహస్యము గ్రహించియుండును — గ్రహించెను, సందేహములేదు. రాజహృదయము సువ్యక్తము. ప్రమత్తుఁడనై, పతితుఁడనై, హీనాతిహీనత్వమునఁ బొరలాడు నేను దుష్టమానవాధముఁడగు కాన్రేడును దాఁకి పునరుద్ధృత ప్రతిష్ఠుఁడ నగు నవకాశ మీతఁడు కలిగించువాఁడు. నేరారోపితుఁడైనంతనే

---

* రాజగృహోద్యోగి Chamberlain.

కాన్రేఁడు వీక్షణము భయకంపితమాయెను. అధరము వడంకెను. వాఁడే ద్రోహి! మత్ప్రియశ్వానమా, నీ ధర్మము చక్కఁగ నిర్వర్తించితివి; తదుచితప్రతీకారము తప్పక యొనరింతును. కాని, యే కాంతామణి సందర్శన మసాధ్యమని నిస్పృహఁజెందితినో, యా కాంతామణినే యిపుడు గాంతుఁ గదా! దీని భావ మేమి? చేయరాని యపరాధ మాచరించి బహిష్కృతుఁడైనవాని కిపుడు నృపాలుఁడు మేరీ దివ్య సందర్శన భాగ్య మేల కలిగింపవలయు? సుల్తాను సందేశము గొను వ్యాజమునసైన నాకేల యనుజ్ఞ యీయవలయు? రాజ సోదరికి మ్లేచ్ఛుఁడు ప్రణయలేఖ నంపుట, నావంటి యధముఁ డాలేఖం గొని వచ్చుట, — పరస్పర విరుద్ధములు! రిచర్డెట్లు సహించెనో, యేల సహించెనో యగమ్యము. ఏమైన నేమి, తద్విచారణ ముడిగి నావని యొనరింతును. చిత్త మావేశపూరితము కానపుఁ డాంగ్లనృపాలుఁడు సరళముగ నుదారముగనుండును. పోయిన గౌరవము మగుడ నిలుపుకొనుట కవకాశమిచ్చు మహారాజు వందనీయుఁడు. ఎంత బాధాకరముగ నున్నను, కృతజ్ఞతాబద్ధుఁడనై యాతని యాజ్ఞ శిరసా వహింతును. కాని, ఎంత విపరీతము! సింహహృదయుఁడని పేర్వడసిన మహనీయుఁ డింగిత మెఱుంగవలదా? నాఁటి మహాప్రదర్శనమున ననన్యసాధారణములగు బలపరాక్రమములు ప్రదర్శించి సర్వజన సమక్షమున నాభానురాంగి యొసంగిన బహుమాన మందుకొంటినేగాని, మాటాడి యెఱుంగను. పగతురబానిసనై యీ నికృష్టవేషమున నే నామెను సందర్శింపవలయునా? నేనే యిట్టి హీనకృత్య మొనరింపవలయునా? నృపాలుఁడు నాయవస్థ గుర్తించియుండఁడు. ఐనను, మేము పరస్పర దర్శన మొనరించి పరస్పర పరిచయ మొనరించుకొనుటకు నవకాశ మొసంగెఁ గదా! కృతజ్ఞుఁడను.”

కణతుని యాలోచనము ముగియునరికి వారు రాణీ మందిరము

నమీపించిరి. ఆంగ్లోద్యోగిని గాంచినంతనే దౌవారికులు దారి యొసఁగిరి. కణతుఁడు మఱువఁజాలని తొల్లిటిగదియుం దాఁటని నుంచి యుద్యోగి రాజ్ఞీసాన్నిధ్యమునకుఁ బోయి, మూర్ఖుఁడగు లోయ ప్రభువవలెఁ గాక, వినయగౌరవములు సముచితముగా వ్యక్తపఱచి, రాజాభిమతము విన్నవించెను. ఆ కలకంఠి పక పక నవ్వి యిటులనెను:

“నెవిల్ ! నీగ్రోదాసుఁడా! సుల్తాను ఇట్టి సందేశ మిట్టి వానిచే నంపెనా? ఏమంటివి – నీగ్రో కదా – నీలవర్ణము, పొట్టింబవళ్ళ నుంగరములు గట్టిన శిరము, చదును ముక్కు, తుట్టపెదవులు – ఇట్టి రూపురేఖలు గలవాఁడే గదా నీగ్రో.”

“దేవీ! మహమ్మదీయుల వంకకత్తులవంటి కాళ్ళుగూడను –” అని యొక చెలికత్తె యందీయ, రాణి యిటులనెను: – “కాదు, మన్మథబాణ సన్నిభము లనవలయు – వాఁడు ప్రణయసందేశము గొని వచ్చెఁ గదా. ఓయీ! నెవిల్! కాలహరణ మొనరించు వెర నరయఁ జాలని మావంటి స్త్రీల కానంద మొసఁగూర్చువాఁడవు సుమా, నీవు. నే నీప్రణయదూతను గాంచవలయు. తురుష్కులను, ఇతర మహమ్మదీయులను జూచియుంటి గాని, నీగ్రోవానిని జూచి యెఱుఁగను.”

“దేవీ! నీయాజ్ఞ యమోఘము. నృపాలుఁ డాగ్రహింపకుండ మాత్రము చూడుము. ఈ బానిస నీవు తలంచునట్టి యాకృతి గల వాఁడు కాఁడు, – విరుద్ధముగ నుండును.”

“మఱియు మంచిది. మే మనుకొనుకంటె వికృతాకారుఁడా! సరసుఁడగు సుల్తా నిట్టివానిచేఁ బ్రణయసందేశ మంపునా!”

రాణి యటు లపహసింప, నాచెంతనున్న యొక పరిచారిక యిటులనెను :– “దేవీ! సందేశహారుఁడగు నీ శూరుని మేరీ చెంతకు నూటిగఁ బోనిమ్ము, వారింపవలదని ప్రార్థింతును. తాంటి వినోదమెంతపని యొనరించెనో యెఱుంగుదుము గదా.”

పరిచారిక యట్లు హితమొనరింప, నామె వాక్కులను నిరసించియు, రాణి యిటులనెను :- "నెవిల్ ! మొదట వీనిని మేరీ చెంతకే గొంపొమ్ము. వాఁడు మూఁగగదా!"

"చిత్తము, దేవీ!"

"ప్రాచ్యకాంతల కెంతటి యదృష్టము! తమ చోద్యము లన్యులకుఁ దెలియునను భీతి యొకింతయు లేక వారు వినోదము లనుభవింపఁగలరు గదా! మన శిబిరముననో! మన మాటలన్నియు బట్టబయలే."

"దేవీ! మన ముందునని పటకుటీరమను విషయము విస్మరించుటయే యందులకుఁ గారణము."

ఆంగ్లసమాహర్త యట్లు పలికి మఱికొంత యేమియో సంభాషించి, నీగ్రో చెంత కరుదెంచెను. మేరీ మందిరము వేఱొక యెడఁ బ్రత్యేకముగ నమరియుండెను. వా రటు బోయిరి. ఒక పరిచారిక యరుదెంచి రాజాజ్ఞను దమదేవికి విన్నవించి, యనుజ్ఞవడసి, నీగ్రో బానిసనులోనికిఁ గొంపోయెను. ఆంగ్లోద్యోగి యవ్వల వేచియుండెను. బానిసను బ్రవేశపెట్టిన దాసి యనుజ్ఞాతయై వెడలెను. మేరీ, నీగ్రో యును మాత్ర మందుండిరి.

నీగ్రో వేషధారియగు శూరు నవస్థ వర్ణనాతీతము. అపుడాతఁడు సుల్తాను బానిసగదా! తదనుగుణముగనే యాతఁడు చరింపవలయు. ఆ భాగ్యహీనుఁడు నయనములు డించి, చేతులు జోడించి మోకరించెను. అట్టిదైన్యమున కగ్గమైన దాతని శరీరమేగాదు. తదవసరావమాన భరమ్మున నాతని హృదయము క్రుంగిపోయెను. రిచర్డును గాంచినపుడు మేరీ యెటులుండునో యిపుడు నటులే యుండెను. వేసవి రాత్రియందలి ఛాయ శోభాయమానమగు ప్రకృతిదృశ్యమును మాటుపఱుపక తత్సౌందర్యమును మందగింపఁజేయును: రాజసోదరి తాల్చిన నల్లని ముసుం గట్టులే యుండెను. సుగంధబంధుర మైన యపూర్వ

కాంతులు వెదచల్లు దీపముబట్టి యామచ్చకంటి యొక యడుగువైచి, మోకరిల్లియున్న బానిసను సమీపించి, వాని వదనము బరిశీలించుటకో యన దీపమెత్తి, వాని యాకృతి యచటి తెరపైఁ బడునట్లు లాదీపము సవరించి, యొక తడవూరకుండి, దురంతవిషాదాక్రాంత స్వరమ్మున నిశ్చలముగ నిటులనెను:

"నీవా! చిత్రకలాంఛనుఁడవు ధీరాత్ముఁడవు, కణతుఁడవు నీవేనా! నికృష్ట ప్రచ్ఛన్నరూపము వహించి, శతాపదలం దృణీకరించి యరుగుదెంతువా?"

రాజసోదరి యట్లు సకరుణముగా సంబోధించునని కణతుఁడను కొనలేదు. తదవసరావేశమున నాతఁడు సముచితముగఁ బ్రత్యుత్తర మీయఁబోయెను. తదుత్తరము విద్యుద్వేగమునఁ బెదవులఁ జలింపఁ బోయెను. కాని, రాజాజ్ఞ యంతలోఁ దలంపునకు వచ్చెను. మఱియు నాతఁడు మాటాడకుండుట కోడఁబడియుండెఁగదా. ఆకలకంఠి పలుకులు వినులఁబడెను. చాలు నదియే శాశ్వతదాస్యమునకుఁ దగిన పరిహారమని సంతసించి, తన యవస్థ కడుంగడు నపాయకరమని గుర్తించి మేరీ పరామర్శకు సమాధానపూర్వకముగా నాతఁడొక పెద్దనిట్టూర్పు విడిచెను. మేరీ యిటులనెను:

"ఔను. నాకుఁ దొలుతనే స్ఫురించెను. ఆంగ్లపతాకావహర్తను బట్టుటకొఱకు నీవు జార్జిదిబ్బపై నుండినపుడే నీ యాకృతి గుర్తించితిని. తనకొఱకు సేవాపరాయణుఁడై యద్భుత బలపరాక్రమ ప్రదర్శన మొనరించు శూరు నరయఁజాలని కాంత యొక కాంతయే? ఓయీ! మేరీతోడ నిర్భయముగా సంభాషింపుము. ఆమె నామము బురస్కరించుకొని శూరకృత్యము లొనరించియుంటివిగదా! నీ విపుడు కష్టసాగరమున మునిఁగియున్న నేమి — నిన్ను సముచితముగ సంభావింపఁగలదు. ఇంకను మాటాడవేమి? ఘన లజ్జా భయాధీనుఁడవై

మాటాడవు కాఁబోలు! నీవు భయమెఱుంగవే! సిగ్గు నీకుఁ గాదు. నీ కపకృతి యొనరించిన వారలకు."

తన ప్రణయదేవత ప్రసన్నురాలై యీ పగిది భాషించుచున్నను, శూరుఁడు మాటాడ నేరకపోయెను. అట్టి విషమావస్థ కడుంగడు దుస్సహము. కాని, యాతఁడేమి చేయఁగలఁడు? చిచ్చువంటి తన మనోవేదన వ్యక్తమగునట్లు ఉస్సురని నిట్టూర్పు పుచ్చి, యాతఁడు పెదవులపై వ్రేలువైచుకొనెను. అట్టి ప్రవర్తన సహింపని యట్లు రాజసోదరి వెనుకకుఁ బోయెను —

"ఏమి! వేషముననే గాదు, కార్యమునఁ గూడ మూఁగవేనా? ఇటులుండుదువని, తలంపనైతిని. కాదు. భవదీయ సేవాప్రశంస ధారాళముగా నొనరించితినని నిరసింతువు గాఁబోలు? అట్టి దురభిప్రాయము వలదు. సత్కులప్రసూతలగు రాజపుత్రికలు తమ యంతర మెఱింగి వర్తింతురు. తమ యాభిజాత్యము భంగపడకుండ నెట్లు చరింపవలయునో యెఱుంగుదురు. సాంప్రదాయసిద్ధమగు హద్దు మీఱకనే, స్వీయ సేవాపరాయణులైన తత్కారణమున సంకటపడు శూరునెడఁ దన కృతజ్ఞత నెట్లు చూపవలయునో యరసి మెలంగును. ఏమి! చేతులు కట్టనేల! అధికావేశమున దత్పీడన మొనరింపనేల?" అంతలో నొక యూహ పొడమ, నామె విహ్వలించి మగుడ నిటులనెను: "ఆహా! మహమ్మదీయక్రూరులు నీ నాలుకఁ గోసి యుందురా? శిరఃకంపన మొనరింతువు. మంత్రబద్ధుఁడవా? మంత్రమో, మౌర్ఖ్యమో, నిన్నుఁ బ్రశ్నింపనొల్లను. నీ చిత్తము చొప్పుననే చరింతువుగాక, నేనును మూకీభావము దాల్పఁగలను."

శూరుఁడు తనయవస్థకై పొగులుచుఁ, దను నట్లు నిందింపవలదని సన్న యొనరించి కాంచనాంతమగు పట్టువస్త్రము విప్పి యందలి సుల్తాను లేఖ యామె కందిచ్చెను. రాజసోదరి యా జాబు నిర్లక్ష్య

ముగ బరిశీలించి, యటనైచి, శూరుని మగుడ దిలకించి మందస్వర మున నిటులనెను — "ఈకార్యనిర్వాహంబు పురస్కరించుకొని యొక్క-మాటాడ రాదా?"

శూరుండు మాటాడరాదని కాదు, లోలోపలి మానసము మధికమనో వ్యథాగ్నుల తప్తమాయెను. తదనుగుణముగా నాతఁడు మోమునుం గొట్టుకొనెను. కాని, యామానిని క్రోధావేశమున నతని కెదిరి యిటులనెను. —

"పొమ్ము! ఒక్క పలుకాడ నిచ్చగింపని వానితోడ నిష్కారణముగా మాటాడితివి. పొమ్ము! నేను నీ కపటార్థము గ్రహించితినిగో, తదుచిత ప్రాయశ్చిత్త మొనరించుకొంటిని; నాఁటి రేయి సగౌరవముగా నాంగ్లపతాకము రక్షింపుచు నాకతంబున సగౌరవ పంక నిర్మగ్నుఁడవైతివేని, ఈయవసరమున బేలనై మదాధిక్యము విస్మరించి నేనును గౌరవ భంగ మొనరించు కొంటిని."

చిత్తము గడు సంక్షోభింప, నా మానిని తన హస్తముతోడ నయనములు మూసికొనెను. శూరుఁడామెను డాయఁబోవ, నిజహస్తవిద శనంబున వారించి, రాజసోదరి యిటులనెను —

"నిలు, నిలు! పాత్రోచితముగా నీ హృదయముగూడ బరిణమించెనే! ఇంకేల తడయవలయు? పొమ్ము!"

తత్సమాధానపూర్వకముగా, నప్రయత్నముగా శూరుని నయనములు సుల్తాను జాబుపైఁ బొఱెను. రాజసోదరి యాలేఖ రయమ్మునఁదీసి, నిందాగర్భితముగా నిట్టులనెను — "ప్రభుభక్తి పరాయణుఁడగు బానిస ప్రత్యుత్తరము కొఱకు నిరీక్షించు, మఱచితి. ఏమి! ఈజాబు సుల్తాను వ్రాసెనా?"

అరబ్బీ ఫ్రెంచిభాషలయందు వ్రాసిన యాలేఖ వడి వడి జదివించి, తత్కారణోద్భూత క్రోధావేశమున నామె హాస మొనరించెను — "ఇయ్యది యూహాతీతము! ఐంద్రజాలకుఁడైన నింతటి మార్పు గల్గి

గించునా! — అల్పనాణకములను సువర్ణము లొనరింపఁగలఁడు. కాని, క్రైస్తవ జగదైకశూరుఁడని యశముగాంచిన పురుషుని సుల్తాను పాదసేవాపరాయణు నొనరించి, క్రైస్తవకన్య చేత కిట్టి యధమాధమ సందేశముగొనివచ్చు హైన్యమునకుఁ బాల్పడఁజాలునే? శూరధర్మము, మతధర్మమును విస్మరించెనే. మ్లేచ్ఛుని దాస్యమున కొడఁబడు వానితోడ భాషించుట నిరర్థకము. నీస్వామి సందేశ మెట్లు గౌరవింతునో చూడుము — వాని కశాఘాతమున నీనాలుక వీడునపుడీ సమాచారము నివేదింపుము, పొమ్ము."

అట్లు పలుకు రాజసోదరి యాలేఖ నేలఁబడవైచి, చరణమున మట్టి యటనుండి రయమ్మున వెడలఁబోయెను. కాని, దురంతమనోవ్యథాభరమ్మున శూరుఁడు హూంకరించి, యామెను వారించుటకై తెగువజేసి యామెచేలము బట్టెను. రాజసోదర ద్విగుణీకృత క్రోధావేగమున వెనుదిరిగి తదుచిత తీవ్రస్వరమున నిటులనెను :

"మూర్ఖసేవకా! నా నుడులాలింపలేదా? శూరధర్మము, మతధర్మము, కాంతా సంభావనాధర్మము నుండియును భ్రష్టుఁడగువానివోలె, సుల్తాను సందేశముగూడ దుస్సహము!"

ఆమానిని తదవసరోద్వేగమునఁ దనయుంబరము లాగుకొని మెఱపువలె నదృశ్యమాయెను. ఆంగ్లోద్యోగి యాక్షణమ యాతనిఁ బిలిచెను. రాజసోదరీ సందర్శనము కడు బాధాకరముగ నుండెను. ఆ బాధ వర్ణనాతీతము. తాను మాటాడనని రాజసమక్షమున నొడఁబడుటచేత నింతటి యనర్థము వాటిల్లెను. శూరుని హృదయము క్రుంగిపోయెను. జీవచ్ఛవ సన్నిభముగనున్న కణతుఁ డెట్టులెటులో యాంగ్లోద్యోగితోడ రాజావాసమునకుఁ బోయెను. అచటఁ గ్రొత్తగ నెవ్వరో యరుదెంచియుండిరి. నిజాధికారజనపరివృతుఁడైన రిచర్డు వారలకు స్వాగతమొసంగుచుండెను.

రాజసోదరీ సందర్శనార్థము నేగ్రోబానిన వెడలిన యనంతర మాఙ్గ్ల నృపాలుఁడు సమరాలోచనానిమగ్నుఁ డాయెను. ఆ సమయమున లోయప్రభు వొక యువకునితోడ నరుదెంచెను.

ఆ యువకుడు 'బ్లాండలు' నామధేయుఁడు, ఆఙ్గ్లరాజ్య దేశస్థుఁడు, చూచుటకాతఁడు సామాన్యముగ నుండెను. పొడవరి కాఁడు, కాయపుష్టిగలవాఁడును గాఁడు, వేషధారణము గూడ సామాన్యముగ, నిరాడంబరముగ నుండెను. వాని టోపీయందలి రత్నముమాత్ర మపూర్వముగ దీపించుచుండెను. వాని నయనములు గూడ దత్సమానకాంతితోడ వెలుంగుచుండెను. తదపూర్వోజ్జ్వలనేత్రము లొకసారి గాంచినఁ జాలు, మరచుట యసంభవము. ఆకాశనీలవర్ణాంచితమగు పట్టు పట్టి కంఠమున వ్రేలాడుచుండెను. అందొక సువర్ణతాళ మంటియుండెను. అయ్యది పాశ్చాత్యవీణ వాయించుట కేర్పడిన సాధనము.

నృపాలుని గాంచినంతనే యాతఁడు భక్తిపూర్వముగా మోకరింపఁ బోయెను. కాని, రిచర్డాతని వారించి, యానంద పారవశ్యమున గాఢాలింగన మొనరించి, ముద్దాడి యిట్లనెను:

"బ్లాండల్! గానకళావిశారదా! సుస్వాగతము. ఆఙ్గ్లనృపాలుఁడు తనకంటె నిన్నే మిన్నగ సంభావించును. నే నీమధ్య వ్యాధిగ్రస్తుఁడనైతి — నీవిందు లేకుండుట వలననే సుమా! రోగాధికమున నొకవేళఁ బరలోకప్రయాణ మొనరింపుచున్నను, భవదద్భుతగాన కళాప్రభావమున నను మగిడింతువని విశ్వసింతును. గురువర్యా! వీణాప్రపంచమునందలి విశేషములు దెలుపుము. విధివిరామ మరయక నానాదేశములఁ దిరుగాడి యుందువు. నిన్నడుగనేల? ఉండఁగోరినను నీవొకచో యుండఁజాలవు. నీ యఖండగుణసంపద యంతర్జ్వాలా సన్నిభము

గానరూపమున బహిర్గతము కావలయు."

ఆంగ్లనృపాలుఁడంత చనవు జూపుచున్నను గాయకుఁడు మోమునంట పడుచు సముచితముగఁ బలుక, గిచర్డు మగుడ నిటులనెను — "ఓయిూ! నీగాన మిపుడే యాలింతుము — పథశ్రమము బాసిననేసుమా: నిస్వర మణుమాత్రము చెదరినను నాకు దుస్సహము."

"దేవర కానంద మొడగూర్చుటకు నాస్వర మెల్లప్పుడు సిద్ధము. కాని, యిచట ననేకపత్రము లున్నవి. దేవర తత్కార్యాలోచనాపరులై యుందురు. వేళ యతిక్రమించెనేమో యని కూడ సంశయింతును."

"ఓయీ! అట్టి సంశయము వలదు. ఇఁక మహమ్మదీయులతోడ రణ మాచరింపవలయు గదా. తత్సంబంధమగు వ్యూహము వ్రాసితిని. రిపుసేనావిచ్ఛేదనమువలె దదాలోచనము గూడ కఠినము."

అంతవఱకు నూరకుండిన లోయప్రభు విటులనెను — "నృపాలా! వ్యూహ మెటులూహించితివో, యందేయే సైనికులకు స్థాన మొసంగితివో యెఱుంగఁగోరెదను. తత్సంబంధమగు విషయము లరసివచ్చితిని."

"లోయా! నీవు కంచరగాడిదవు సుమా — వేసడమువలె బుద్ధిహీనుఁడవు, మూర్ఖుఁడవు! సభ్యులారా! కూటములోనికి రండు! బ్లాండెలు చుట్టునుండుఁడు. ఈతని వీణ యెచటనున్నది? తత్పరిచారకుఁ డింకను రాలేదా? వలదు, ప్రయాణకారణమున నయ్యది సెడి యుండును. కాన నాయది గొనిరండు."

"నృపాలా! నేఁదెలుపవలసిన సమాచారము తొలుత నాలింపుము. చాలద వ్యాశ్వారోహణ మొనరించి డస్సినవానికిఁ బాన్పు ప్రీతికరము: నావీనుల కీ గిలిగింత వలదు."

"ఏమి! వీనులకు గిలిగింతయా? ఇది సంగీతముకాని పక్షి వెంట్రుక కాదు సుమా. లోయా! లోకైక గాయనుఁడగు నీతని సంగీతమును, గార్దభ ధ్వానమును నరయఁ జాలుదువా?"

"నృపాలా! స్పష్టముగఁ జెప్పఁజాలను. ఈతఁడు గానకళాపారీణుఁడు, సద్వంశజుఁడు – ఈతని మాటకేమిగాని, గాయనుని గాంచునంతనే, నాకు గార్దభమే స్ఫురించును."

"లోయా! ఈగాయనునితోఁబాటు ననుగూడ బరిగణింప వలదా? నేనును గాయనుఁడను, ఉదాత్తుఁడను గదా."

"నృపాలా! నన్ను ఖరమంటివిగదా! ఖరమునకుసదసద్వివేకమెక్కడ!"

లోయప్రభువు మందహాస మొనరించి యటులు బదులాడ, నృపాలుఁ డిటులనెను:

"నిజమాడితివి. ఓయీ ఖరరాజమా! నీవు మోసుకొనివచ్చిన భారము దింపివేయుము – నిలాయములోపల రయమ్మున విశ్రమింతువు గాక. సాలిస్బరీసోదరా! నీవీలోపున మద్రాజ్ఞీ నిలయమునకుఁ బోయి మన ప్రసిద్ధగాయనుఁ డరుదెంచెనని తెలిపి యామెను గొని రమ్ము. మద్బాంధవి మేరీయును రావలయు సుమా."

అట్లువలుకు నృపాలునిదృష్టి యాక్షణము నీగ్రోబానిసపైఁ బాఱెను. వాని నెపుడు చూచినను రిచర్డు వీక్షణము భావగర్భితముగనే యుండెను:

"హా! మా గూఢచరుఁ డరుదెంచెనా? బానిసా! లెమ్ము – నెవిల్ వెనుక నుండుము. దివ్యగానామృతము వీనులఁ బడఁ గలదు. వేచి యుండుము. జిహ్వాపోయినను, శ్రవణేంద్రియము దక్కియుంట మహాభాగ్యమని భగవంతుని నుతింతువు."

తదనంతరము నృపాలుఁడు వారినందఱను దలంపక, లోయప్రభువు నివేశింపు సైనికసన్నాహములు గుఱించి యాలించెను. తత్సంభాషణము సమాప్తమైనంతనే, నృపాలుఁడిటులనెను – "సభ్యులారా! ప్రశస్తమధువు తెచ్చి యీ లోయ ప్రభువునకు సమర్పింపుఁడు. ఏ భూపాలుఁ డైనను ఇట్టి యప్రమత్తుని ఇట్టి స్వామిభక్తి పరాయణుని గాంచుట దుర్లభము."

"నృపాలా! ఈ గాత్రభ ముపయోగకరముగ నుండెఁగదా – చాలు. నాకంతయు తీ (ఎసిల, నశ్వరోమమునలె నింపుగా నుండకపోయిన నేమి – నే ... మొనగించితి, ప్రభుమన్నన గాంచితి."

లోయి ప్రభు ... ... హృదయము వెల్లడింప, రిచ ర్డిటులనెను:

"లోయా! ఈ పాటి యుపహాసము సహింపఁజాలవా? ఇంకను జీర్ణము కాలేదా? ఇదిగో – యీ మధుకలశముద్రావి, కంఠావరోధ మొనరింపకుండ లోనికిఁ ద్రోసివేయుము – కంఠము శోషిల్లు సుమా! భళి! ఒక్క గ్రుక్క నారగించితివి! ఓయీ! మనము సైనికులముగదా. వ్యాయామరంగమునందుఁ బరస్పరఘాతంబులు పరస్పరము భరియింతుము. అంతమాత్రమున మన యభిమానము కొఱఁతపడక, పరస్పరము దృఢతరమగుఁ గదా. అట్టులే, పరస్పరాపహాసంబులుగూడ మనము సహింపవలయు. కాని, నీకును ఈగాన కళావిశారదునకును గల భేదము గ్రహింపుము. సమరవ్యాపారమున నీవు నా సహచరుఁడవు – నా శిష్యుఁడవని చెప్పవచ్చును. సంగీతశాస్త్ర పారంగతుఁడగు నీ మహనీయుఁడు నా కందు గురువు. నీతోడఁ జనవుగ మెలఁగుదును. నే నాతని యాధిక్యము ననుసరించి గౌరవింపవలయు. నీ వికఁ జీకాకు పడక యిందుండి యానందింపుము."

లోయప్రభువు సరసముగ నిట్లుబదులాడెను – "నీ వింత యుత్సాహవంతముగ నుండుట మా భాగ్యము. ఈతఁడు మూడహోరాత్రము లాలపించినను, వేచియుందును."

"నీ కంతటి శ్రమ గలిగింపములే." నృపాలుఁ డటు లనునంతలోఁ గరదీపికా కాంతిపుంజము గాన్పింప, నాతఁడు మగుడ నిటులనెను – "అల్లదె, మా రాణి యేరుదెంచు. రయమ్మునఁ బోయి యామెకు స్వాగత మొసంగుము. ఆహా! నీ వస్త్రము సవరింపుచు నాలసింపకుము. చూచితివా! ఇట్టి యవకాశము బోగొట్టుకొంటివి. నీకంటె

ముందుగ వెడలి పోయెను."

నృపాలుఁ డనినట్టులే వెనిల్ నామధేయుఁడగు సమాహర్త యాంగ్ల రాష్ట్ర సమీపమునకుఁ బోవ, లోయప్రభువు కటకటంబడి యిట్లు లనెను — "ఆవావమున వీఁడు నన్నెన్నఁడు విడఁజాలఁడు."

"లోయా! వాఁడేగాదు, భంజనమున - నిన్నతిక్రమించు వారెవ్వ రునులేరు అప్పుడప్పుడు మేము మాత్రము తప్ప."

నృపాలుఁ డట్లు పలుక లోయప్రభు విట్లనెను:— "ఆ మంద భాగ్యుని విస్మరింపరాదు. చిత్రకళాలాంఛనుఁ డగు కళాతుఁడుగూడ నొకప్పుడు నను మించువాఁడు - వాఁడు నాయంతటి స్థూలకాయుఁడు కాఁడు; వాఁడా కారణమున సుళువుగా .."

"వాని ప్రశంసవలదు!" ఆంగ్లప్రభువట్లు నిరోధించి, నృపాలుఁడు చయ్యన నెదురేగి తన రాణికి స్వాగత మొసఁగెను. అనంతరమాతఁడు 'బ్లాండలు' నామధేయుని జూపి యాతఁడు సంగీత సార్వభౌముఁ డనియు, దనగురువనియు రాణికిఁ బరిచయ మొనరించెను. రిచర్డు గానకవితాకళాభిరుచి ప్రసిద్ధము. యుద్ధప్రియుఁడగు నాంగ్లనృపాలున కీ రెండును గూడఁ గడుప్రీతికరములు. మఱియు, బ్లొండలు నామ ధేయుఁ డాతనికిఁ గడు నిష్టుఁడు. రాణి యా కారణమున నా గాయను నెంతయు నభినందించి నృపాలుఁడు సంతసించునట్లు సుస్వాగత మొసం గెను. తదవిరళ ముఖస్తుతితోయముల మునింగిన గాయనునకు రాజ సోదరీనిరాడంబరసమాదరణమే రుచికరముగ నుండెను. అతఁడు నిజకృతజ్ఞతా ప్రకటన మొనరించునపు డాభావము వ్యక్తమాయెను. ఆ విషయము రాజదంపతులు గుర్తింపకపోలేదు. తన మఱఁదలు ముందు దాను నీరసమైతినని రాణి యుడికెను. గాయనుని ప్రవర్త నము, తనకుఁగూడఁ గొంత వెగటుగ నున్నను, వివేకవంతుఁడగు నృపా లుఁడు తనరాణి నూఱడింపఁగోరి వారిరువురు నాలించువిధమున నిట్లు

"నృపాలా! ఈ [illegible]భ ముపయోగకరముగ నుండెఁగదా – చాలు. నాకంఠము తి[illegible]గ సలె, సర్వారోమమువలె నింపుగా నుండకపోయిన నేమి – నే [illegible]ర్మ మొనరించితి, ప్రభుమన్నన గాంచితి."

లోయ ప్రభు [illegible] [illegible]న హృదయము వెల్లడింప, రిచర్డిటులనెను:

"లోయా! ఈ పాటి యపహాసము సహింపఁజాలవా? ఇంకను జీర్ణము కాలేదా? ఇ[illegible]ద్యాదె – యీ మధుకలశముఁద్రావి, కంఠావరోధ మొనరింపకుండ లోనికిఁ ద్రోసివేయుము – కంఠము శోషిల్లు సుమా! భళి! ఒక్క గ్రుక్క నారగించితివి! ఓయీ! మనము సైనికులముగదా. వ్యాయామరంగమునందుఁ బరస్పరఘాతంబులు పరస్పరము భరియింతుము. అంతమాత్రమున మన యభిమానము కొఱఁతపడక, పరస్పరము దృఢతరమగుఁ గదా. అట్టులే, పరస్పరాపహాసంబులుగూడ మనము సహింపవలయు. కాని, నీకును ఈగాన కళావిశారదునకును గల భేదము గ్రహింపుము. సమరవ్యాపారమున నీవు నా సహచరుఁడవు – నా శిష్యుఁడవని చెప్పవచ్చును. సంగీతశాస్త్ర పారంగతుఁడగు నీ మహనీయుఁడు నా కందు గురువు. నీతోడఁ జనవుగ మెలఁగుదును. నే నాతని యాధిక్యము ననుసరించి గౌరవింపవలయు. నీ విఁకఁ జీకాకు పడక యిందుండి యానందింపుము."

లోయప్రభువు సరసముగ నిట్లుబదులాడెను – "నీ వింత యుత్సాహవంతముగ నుండుట మా భాగ్యము. ఈతఁడు మూడహోరాత్రము లాలపించినను, వేచియుందును."

"నీకంతటి శ్రమ గలిగింపములే." నృపాలుఁ డటు లనునంతలోఁ గరదీపికా కాంతిపుంజము గాన్పింప, నాతఁడు మగుడ నిటులనెను – "అల్లదె, మా రాణి యరుదెంచు. రయమ్మునఁ బోయి యామెకు స్వాగత మొసంగుము. ఆహా! నీ వస్త్రము సవరింపుచు నాలసింపకుము. చూచితివా! ఇట్టి యవకాశము బోగొట్టు కొంటివి. నీకంటె

ముందు నడిచి పోయెను."

నృపాలుఁ డనినట్టులే నెవిల్ నామధేయుఁడగు సమర్థ యాంగ్ల రాజ్ఞి సమీపమునకుఁ బోవ, లోయుప్రభువు కటకటఁ బడి యిట్టు లనెను - "ఆహవమున వీఁడు నన్నెన్నఁడు విడువలేదు."

"లోయా! వాఁడేగాదు, భండనమున - నిన్నతిక్రమించు వారెవ్వరును లేరు. అప్పుడప్పుడు సేమము మాత్రము తప్పు."

నృపాలుఁ డట్లు పలుక లోయుప్రభు విట్లనెను:— "ఆ మందభాగ్యుని విస్మరింపరాదు. చిత్రకలాంఛనుఁ డగు కళాతుఁడుగూడ నొకప్పుడు నను మించువాఁడు - వాఁడు నాయంతటి స్థూలకాయుఁడు కాఁడు; వాఁడా కారణమున సుఖువుగా -"

"వాని ప్రశంసవలదు!" ఆంగ్లప్రభువట్లు నిరోధించి, నృపాలుఁడు చయ్యన నెదురేగి తన రాణికి స్వాగత మొసఁగెను. అనంతరమాతఁడు 'బ్లాండలు' నామధేయుని జూపి యాతఁడు సంగీత సార్వభౌముఁ డనియు, దనగురువనియు రాణికిఁ బరిచయ మొనరించెను. రిచర్డు గానకవితాకళాభిరుచి ప్రసిద్ధము. యుద్ధప్రియుఁడగు నాంగ్లనృపాలున కీ రెండును గూడఁ గడుప్రీతికరములు. మఱియు, బ్లాండలు నామధేయుఁ డాతనికిఁ గడు నిష్టుఁడు. రాణి యా కారణమున నా గాయను నెంతయు నభినందించి నృపాలుఁడు సంతసించునట్లు సుస్వాగత మొసంగెను. తదవిరళ ముఖస్తుతిస్తోత్రముల మునింగిన గాయనునకు రాజసోదరీనిరాడంబరసమాదరణమే రుచికరముగ నుండెను. అతఁడు నిజకృతజ్ఞతా ప్రకటన మొనరించునపు డాభావము వ్యక్తమాయెను. ఆ విషయము రాజదంపతులు గుర్తింపకపోలేదు. తన మఱఁదలు ముందు దాను నీరసమైతినని రాణి యుడికెను. గాయనుని ప్రవర్తనము, తనకుఁగూడఁ గొంత వెగటుగ నున్నను, వివేకవంతుఁడగు నృపాలుఁడు తనరాణి నూఱడింపఁగోరి వారిరువురు నాలించువిధమున నిట్లు

అనెను. — "దేవీ! మహానంతీ నాయకులకుఁ గణనవిముఖ్యకులే గౌర
వాస్పదులు. ఆ కారణమున మనగురువర్యుఁడు మేగిగారు సంతటి గౌర
వము జూపెనో యరసితివా!"

నృపాలుఁడు తనరాణిని బుజ్జగించుటయేగాక, తన సోదరి నత్తి పొశీక్షను. తడుపాలంగనము సహింపక, మేరీ యిటులనెను — "నాకే గాగు! ఈగానమునప్రదర్శనశాలందఱును ..." ఆమె యింకను బలుకవలసిన దై. కాని, యంతలో నామె చూపును నిగ్రో చూపును దారసిల్లెను. తోడనే, క్రోధప్రకంపిత యగు మానిని వివర్ణవదనయై ధృతి దూలి యున్న నొక యాసనమునఁ బడెను. రాజసోదరి మూర్ఛిల్లెనని తెల్లడిల్లి, రాణి యామెకు నుచితోపచారములు జేయింపఁ బోయెను. కాని, నిజసోదరీమనోదార్ఢ్యమెఱింగిన నృపాలుఁ డామెను వారించి, యితరోపచారముల కంటె గానశ్రవణమే సేదదేర్పఁజాలు నని పలికి గాయకుని గాంచి గాన మొనరింపు మనెను.

రా జటు లనినను, మూర్ఛపోయిన రాజసోదరి కృతస్మారక యగు వఱకును ద త్తరపాటున గాయనుఁడు నిరీక్షించి, తదనంతరము తన యనమాన విద్యాప్రావీణ్య మద్భుతముగఁ బ్రదర్శించెను. గానసుధారస మాస్వాదించి శ్రోత లానందపరవశులైరి. సంగీతగంధ మెఱుంగని లోయప్రభువు మాత్రము దీర్ఘముగ, బ్రహ్మాండముగ నావులించెను. ఆంగ్లనృపాలుఁడు సంతోషపరవశుఁడై గాయనున కొక యమూల్యాంగుళీయ మొసంగెను. రాణి యొక ప్రశస్తహేమకంకణ మాతనికి బహుమానపురస్సరముగా నొసఁగెను. సభ్యులుగూడ నాతని సముచితముగా బహూకరించిరి. నృపాలుఁ డంత మేరీనిగాంచి యిటులనెను: "సోదరీ! నీదు వీణాగానాభిరుచి యేమాయె?" రాజసోదరి విముఖత్వమున గానము విననొల్లక, తదనంతరమా యపూర్వగాయనుని- బహూకరింపక, కడునిశ్చలముగ నుండుటచేత, నృపాలుఁ డటులనెను. ఆ కని యు

యిట్లు బదులాడెను: —

"గానకళావిశారదుఁ డగు 'బ్లాండలం' నెడ గృతజ్ఞను. ఈగేయము ప్రత్యేకముగాఁ బాడ నియోగించిన నీ యెడ మఱియు గృతజ్ఞను."

గాయనుఁడు పాడిన గేయమునందలి కథాభాగము మేరీ ప్రణయమును బోలియుండెను. అందొక రాజపుత్రి యద్భుత బలపరాక్రమశాలి యగు నొక నికృష్టశూరుని ప్రేమించును. జనకుఁడు వాని దౌర్భాగ్యము దలంచి నిరసించును: ఐనను, రాజపుత్రీహృదయము నిశ్చలముగ వానిమీఁదనే లగ్నమై యుండుటచేత నాతఁడు కుపితుఁడై తత్ప్రణయినీ ప్రణయులను దనదేశమునుండి బహిష్కరించును……

తాదృశవిషయ గర్భితమగు నాగేయము మేరీ ప్రణయోదంతము వలె నుండెను. రిచర్డు నృపాలుఁ డిటులనెను:

"సోదరీ! ఈకథయందలి నాయిక నిన్ను మించిన దుర్భరాలు — తద్గానశ్రవణము నీకు దుస్సహము గాఁబోలు. కానిమ్ము. రాణీ మందిరమునకుఁ బోవునపుడు మార్గమధ్యమున నీతోడ మాటాడ వలయు. సిద్ధముగనుండుము."

తత్సమాగతజనంబు లందఱుఁ దమ తమ త్రోవులకుఁ బోఁదొడఁగిరి. దేదీప్యమాన కరదీపికాశతంబులు చుట్టు నరుదేఱ, నాంగ్లరాజ్ఞి యిష్టసఖీజనపరివృతయై, సముచితసేనా పరిరక్షితయై, తన మందిరమునకుఁ బ్రయాణమాయెను. రాజబాంధవి రాజశాసనబద్ధయై యాతని భుజమాశ్రయించి యా వెనుక నడవఁ దొడఁగెను. నృపాలుఁ డల్లన నిల్చి ప్రశ్నించెను:

"మేరీ! సుల్తానున కేమని చెప్పవాఁడ? క్రైస్తవనాయకులు నను పీడుచున్నారు. విముఖులైన వారి నొకసారి యుద్ధమునకుఁ బురికొల్పఁజాలితి. కాని, యీ నూతనకలహమున నాప్రయత్నము నిరర్థకమాయెను. యుద్ధమునఁ గాదేని సామముననైన సాధింప

వలయును. ఇందలి జయాపజయములు చపలచిత్తయగు కన్నియ యధీనములై యున్నవి. ఆహా! శూలాయుధుఁడనై ప్రఖ్యాతయోధులఁ బదుగురను మార్కొనఁజాలుదుఁగాని, స్వీయలాభచింతాపరాఙ్ముఖయగు మూర్ఖురాలి చిత్తము మాత్రము మఱల్పఁజాలను. సోదరీ! సుల్తానున కేమని సమాధానమిత్తును? విస్పష్టముగఁ జెప్పుము.”

ఆమె యిట్లు బదులాడెను: — “అస్మద్వంశోద్భవురాలు దారిద్ర్యమునైనఁ జెట్టవట్టుఁగాని, మ్లేచ్ఛుని మాత్రము దలంపదని స్పష్టముగఁ జెప్పుము.”

“దారిద్ర్యమును గాదు, దాస్యము నని చెప్పుదునా? నీ చిత్తమున కియ్యది సన్నిహితము.”

నృపాలుఁ డటు లపహసింప, నాతని బాంధవి యిటులనెను:

“నీవింతటి కఠినానుమానము బూనవలసిన యవసరము లేదు. శరీరము సేవాయత్తమగుటయే జాలిగొల్పును: కాని, యాత్మయును తదధీనమగుట హేయము. ఛీ! సంతోషపరాయణులగు నాంగ్లేయులను బాలించు రాజు లేనా! నీయంతటి మహాశూరుఁడై విరాజిల్లిన వాని శరీరమునే గాక యుదాత్తమానసమును గూడ దాస్యశృంఖలాబద్ధ మొనరించితివే.”

“సోదరీ! నీవు విషరసాస్వాదన మొనరింపనుంటివి: నిన్ను వేఱు విధమున వారింపఁజాలనపుడు, తత్పాత్రమునే మలినపఱిచి, యావిధమున నిను నిరోధింపవలదా?”

“నృపాలా! విషమాస్వాదింపుమని నీవే బలవంత పఱచుచు నుంటివి — అయ్యది హేమపాత్రమందున్న.”

“సోదరీ! నిన్ను బలవంత పఱుపఁజాలను. ఇయ్యది దైవికము: ఇట్టి సదవకాశము బోఁగొట్టకుము. సర్వజనవంద్యుఁడగు ఎంగ్లాడీ స్వామి గ్రహములు పరీక్షించి, బలవంతుఁడగు నా విరోధి నీ వివాహా

కారణమును మిత్రుండగునని చెప్పెను. నీనాథుండు క్రైస్తవుండని కూడ నావైద్యుండు వచించెను. కావున, నీవు సుల్తాను భార్య వగు దేని యాతండును, అతనితోడ నా మ్లేచ్ఛ ప్రజానీకమును మన పవిత్ర మత మవలంబింతురు. ఇంతటియద్భుతపరిణామము దలంచి, యొకింత త్యాగము జూపుము."

"నృపాలా! ఎట్టి త్యాగమైనఁ జేయనగుఁ గాని గౌరవపరిత్యాగము మాత్ర మసంబద్ధము. ఆత్మద్రోహ మొనరింపను."

"చక్రవర్తిని వగుట యగౌరవప్రదమా!"

"పూతక్రైస్తవ కన్య మ్లేచ్ఛుని వివాహమాడుట యగౌరవ ప్రదము, లజ్జాకరము. ఉదాత్తక్రైస్తవ రాజ వంశోద్భవ బుద్ధిపూర్వకముగాఁ బ్రాచ్యావరోధము జొరబూనుట యధమాధమము."

మానిని యగు మేరీ క్రోధప్రకంపితయై యుద్విగ్న స్వరమునఁనట్లు పలుక నాంగ్లనృపాలుఁ డిటులనెను — "మేరీ! నీవు మదాజ్ఞానువర్తినివై యుండవలయు. ఐనను నీతోడఁ గలహింప నొల్లను."

"నృపాలా! మనవంశరాజ్యభాగ్య వైభవములు భవదధీనములు. తద్వంశానుగతమగు గర్వమునందైన నాకుఁ బాలీయవలదా?"

"సోదరీ! తత్పద మొక్కటె చాలు — నా యహంకార మంతరించెను. సుల్తానున కిట్టులే వ్రాసిపంపెదను. కాని, నీవా మహనీయుని గాంచువఱకు వేచియుండుట భావ్యము గదా! సుల్తాను కడు సుందరుండని వినియుందుము."

"ఆతని గాంచుట యసంభవము."

"అసంభవముగాదు, తథ్యము. అస్మత్పితౄకసందర్భమునఁ గావలసిన ద్వంద్వయుద్ధమునకు సముచితమగు రంగ మాతండే యేర్పఱచును, తద్వీక్షణార్థ మాతఁ డరుదెంచును. ఆ ప్రదర్శనము గాంచుటకు రాణి తత్తరపడుచున్నది. నీవు నరుదెంతువు. సోదరీ! మన

యావాసములు సమీపించితిమి. క్రోధానుమానము లుడిగి యథా సఖ్యమున నుందుముగాక."

నృపాలుఁ డట్లు పలికి, గౌరవాభిమానపురస్సరముగాఁ దన బాంధవి నాలింగన మొనరించి, గాయకుని గేయములందు స్మరణకు వచ్చువాని నాలపించుకొనుచుఁ దన మందిరమునకుఁ బోయెను.

తోడనే యాతఁడు సుల్తానునకుఁ బంపవలసిన లేఖలు లిఖించి, వానిని సీగ్రో బానిస కొసఁగి యరుణోదయముననే బయలుదేఱవల యునని యాజ్ఞాపించెను.

౨౭

మఱునాఁడు ఫ్రెంచినృపాలు నాహ్వానము గాంచి, యాంగ్లనృపాలుఁ డాతనిఁ జూడఁ బోయెను. సరసుఁడగు ఫ్రెంచిరాజు తదుచిత చాతుర్యము మెయి సంభావణ మొనరించి యొనరించి, నిజదేశప్రయాణోద్దేశ మల్లనఁ దెలియఁబఱచెను. రిచర్డాతని వారింపఁ గడంగెను. కాని, తన దేశపరిస్థితు లుపేక్షింప రాదనియుఁ, దమలోఁ దాము బోరాడు క్రైస్తవసైన్యములతోడ బలవంతుఁడగు సుల్తానుని జయించుట యసాధ్యమనియు ఫ్రెంచి నృపాలుఁడు పలికెను. కృతనిశ్చయుఁడై యున్న యాతనితోడ వాదించుట నిరర్థకమాయెను. తదనంతర మాస్ట్రియానృపాలాది నాయకులందఱుఁ గలసి తమ యభిమతము వ్రాసి రిచర్డున కంపిరి. ఫ్రెంచినృపాలుని హృదయ మెఱింగిన యాంగ్ల నృపాలుఁడు వారటు లొనరింతురని యెఱింగియే యుండెను. ఫ్రెంచి నృపాలునివలెఁ గాక, రిచర్డు నిరంకుశ ప్రవర్తనమును స్పష్టముగా నిరసించి, తమ తమ దేశములకుఁ బోదుమని యేకగ్రీవముగాఁ దీర్మానించుకొని, వా రావిషయము నాతనికిఁ దెలియఁబఱచిరి. ఆంగ్ల నృపాలుఁ డేకాకియై విజయము గాంచు టసంభవము. తదాలోచనము

దుస్సహంబగుడు, నా మహాయోధుఁడు బాష్పజలార్ద్రనయనుఁ డాయెను. అతఁడు ధూర్తస్వభావుఁ డగుటచేత, దుష్టులును స్వార్థపరాయణులును నగు క్రైస్తవనాయకు లాతని మీఁదనే నిందవైచి యుద్ధవిముఖు లగుట కవకాశము చిక్కెను — మదీయ జనకునిటులు విడనాడి యుందురా! ధీమంతుఁడగు నారాజాగ్రణి యిట్టి దుష్టాపవాదములకుఁ దావీయఁడే. ఆ మహనీయుఁ డన్యథా చరించెననిన, నెవ్వరు విశ్వసింపరే. నేనో! అవివేకిని — మూర్ఖుఁడను! ఈనాయకులు నను విడనాడుట కవకాశ మిచ్చి — నిందార్హుఁడఁగూడ నైతిని,..."

నృపాలుఁ డావగిదిఁ జింతానలతప్తుఁడై యుండ, నాసమయమున సుల్తాను రాయబారి యరుదెంచెను. తన నృపాలుని దైన్యము జూడఁ జాలక, యూరడింపఁ గడంగుటకు సాహసము చాలక విపరీతముగ బాధపడు లోయప్రభు వా మహమ్మదీయునిఁ గాంచి యెంతయు సంతసించెను.

సుల్తాను రాయబారి 'యబ్దుల్లా' నామధేయుఁడు. పవిత్రవంతమగు మక్కానగరమున కాతఁడు మూడుసారులు యాత్ర బోయిన కారణమున నాతనికి * 'ఎల్‌హాడ్జీ' యను నధికనామము గూడ సంక్రమించెను. అతఁడు పరమపావనుఁడగు మహమ్మదు వంశజుఁడనియు, ప్రసిద్ధ 'హాషేము' జాతిజుఁ డనియుఁ జెప్పుదురు. తదాచారానుగుణముగా నాతఁ డతివిశాల మరకత శిరోవేష్టనము దాల్చెను. అతఁడు మతకూపస్థుఁడై యుండక యాస్థానసభ్యుఁడై, రాజాదరణపాత్రుఁడై, తన పవిత్రతకు భంగము వొరయకుండ చాటుచాటున మాత్రము నిరభ్యంతరముగా మధుసేవ యొనరించుచుండెను. అబ్దుల్లా సమర్థరాజ్యతంత్రజ్ఞుఁ డగుటచేత, క్రైస్తవరాజన్యులతోడి రాయబారముల కాతనినే సుల్తాను నియోగించుచుండెను. అతఁడు రిచర్డునకుఁ బరిచితుఁడు, నిష్టుఁడు గూడ నై యుండెను.

---

* తైర్థికుఁడు.

ఆంగ్లపతాకాపహర్తయగు క్రానేడుతోడ ద్వంద్వయుద్ధమునకు సముచితస్థల మేర్పఱచుటకును, ప్రేక్షకులు నిరపాయముగాఁ జూడఁ జాలు సన్నాహము లొనరించుటకును గూడ సుల్తాను సమ్మతించెను. మహమ్మదీయరాయబారి యీవిషయములు నివేదించినంతనే దహనాయమానమగు నిజమనోవ్యథ మఱచి రిచర్డమందానంద మనుభవించెను.

స్కాచిశూరుఁడు రెండుసారులు మరుస్థలమున విశ్రమించిన జలాశయప్రాంతమే రంగస్థలము. అయ్యది 'యెడారివజ్ర' మని పేర్కొంచెను. ప్రతివాదియగు క్రానేడు తన యనుచరులగు సమారీ లీపాలురతోడను, శతసైన్యముతోడను రావలయు. అట్లులే, వాది సహచరులగు రిచర్డు సాలిస్బరీలును శతసైన్య సమేతులై వాదిని బురస్కరించుకొని యే తేరవలయు. మధ్యవర్తియగు సుల్తాను పంచశతసైన్య సహాయుఁడై యుండు. తనుత్రాణాది పరిరక్షితులగు రెండువందల క్రైస్తవయోధుల కంతటి మహమ్మదీయసైన్యము సరి సమానముగనే యుండును. వాది ప్రతివాదులు దమమిత్రుల నాహ్వానింపవచ్చును: కాని వారందఱు ఖడ్గముదప్ప కవచాదులు దాల్పరాదు. ద్వంద్వయుద్ధ ప్రదర్శనావసరమున నరుదెంచు క్రైస్తవులకు సుల్తానే సముచితాతిథ్య మొసంగును. ఇట్టివిషయము లెఱింగించి, తన సుల్తా నాంగ్లనృపాలుని గాంచి యాతనికిఁ బ్రత్యేకస్వాగత మొసంగుటకు సానందముగాఁ దత్తరపడుచుండెనని గూడ రాయబారి తెలియఁ బఱచెను. అట్లు సుల్తానొక జాబుగూడ వ్రాసెను.

ఆ యేర్పాటుల గుఱించి ప్రతివాదియగు క్రానేడునకును దదితరులకును గూడఁ దెలుపఁబడెను. అనంతర మా మహమ్మదీయ రాయబారి రిచర్డును మఱల సందర్శించి, గానకళావిశారదుఁడగు బ్లాండలు గానామృత మాస్వాదించి, తదుత్సాహాతిరేకమున మధురసముఁగూడఁ ద్రావి, తానునొక గానమాలపించి, మఱునాఁడు సుల్తానుచెంతకుఁ బోయెను.

ద్వంద్వయుద్ధమున శోకదినము మొందుగ నిరుతెగలవారును బ్రయాణమైరి. ఇరువురు నొక మార్గమునఁ బోవుట యపాయకరము; రెండు సైన్యములును మార్గమధ్యమునఁ బోరాడవచ్చును. కావున వారు వేర్వేఱు తెరువులు బట్టిరి.

ఆంగ్లనృపాలుఁడగు రిచర్డ్వేరితోడను గలహింపనొల్లక యుత్సాహరహితుఁడై యుండెను. రిచర్డు యుద్ధప్రియుఁడు. తానే ద్వంద్వయుద్ధ మొనరించుటకు వీలుండెనేని యాతఁ డెంతేని సంతోషించియుండును. అట్టి మహాద్భాగ్యము కాఁ నేడున కబ్బెఁగదా యని యా మహాశూరుఁడు మత్సరపరుఁ డాయెను. ఆంగ్లనృపాలుఁడు విశేష యుద్ధ పరికరములు దాల్పక, యమూల్యవస్త్రధారణ మొనరించి శోభనవుఁ బెండ్లికుమారునివలె వైభవాభిరాముఁడై, యశ్వారూఢుఁడై తనరాణి పల్లకి ప్రక్క నల్లన వెడలుచుండెను. రాజ్ఞి మేరీలు తొల్లి యెంగాడీనుత మునకు యాత్రపోయినది వేఱొకమార్గము. ఆ కారణమునఁ దన్మారు స్థలదృశ్యముల గుఱించి నృపాలుఁడు వారలకుఁ దెలుపుచుండెను. ధూర్తుఁడగు తన మగఁడు సహింపఁడని రాణి వినుచుండెను; ఉత్సాహముగూడ నభినయించుచుండెను; కాని తద్భయంకర నిర్మానుష్య కాననాంతరమున నెట్టి ప్రమాదము ఘటిల్లునోయని యా కోమలి లోలోన భయపడుచుండెను. వారిసైన్యమత్యల్పము. తదనంత మహా మరుక్షేత్రమున నయ్యది యస్పష్ట రేఖాసన్నిభముగ నుండెను. క్రైస్తవశాత్రవుఁడగు సలాఉద్దీను సుల్తానుకతి దూరముననే శిబిర మేర్పఱచుకొనియుండెను. ఆతఁడు ద్రోహము దలపెట్టెనేని, వాయుజవోపేత మగు మహమ్మదీయాశ్వికదళ మాకస్మికముగఁ దము జుట్టుముట్టి సాధింపఁగలదు. మహమ్మదీయ చక్రవర్తి యెంతటి యుదారవంతుఁడైనను సమయము కడు ననుకూలముగ నుండుటచేత నటులాచరింపవచ్చును. తాద్దృశ భయకంపిత మానసయగు నాంగ్లరాజ్ఞి యల్ల

సల్లనఁ దనహృదయమునకు హత్తుకొని, నృపాలుఁ డిట్లనెను — "సుల్తా నుదాత్తచిత్తుఁడు; ఆడువారిపై దయాశీలుఁడు; అట్టివాని ననుమానించుట కృతఘ్నతయగు — నపచారము గ్రహము. దేవీ! భయముడిగి, నిశ్చలముగ నుండుము."

భీరువగు నాంగ్లరాజ్ఞి యొక్కతయేగాదు. ధీరస్వాంతయగు రాజసోదరియు భయావహమాధీనమానస యాయెను. ఆ ప్రదేశమున శాత్రవునే విశ్వసించి పూర్తిగ నాతనిపై నాధారపడి యుండవలయు. ఆ విషయముపై గ్రాలు గృహములవలె శాత్రవాశ్వికు లేముహూర్తమునఁ బైబడుదురో యెఱుంగరాదు. అంతలో సాయంకాల మగుచుండెను. ఆకసమున నిలిచెడు పక్షివలె దత్సమీపోన్నత ప్రదేశమున నొక రౌతు గోచరించెను. పాగాయును దీర్ఘశూలమునుజూడ వాఁడు మహమ్మదీయుఁడని స్ఫురించెను. ఆంగ్లరాజు పరివారముం గాంచినంతనే వాయు విహార మొనరించు శ్యేనమువలె వాఁడు శీఘ్రముగఁ బాఱి యదృశ్యుఁ డాయెను. ఆంగ్లనృపాలుఁడిట్లనెను :

"గమ్యస్థానము సమీపించి యుంటిమి. మనరాక యరసి తన సేనకుఁ దెలియబఱచుటకొఱకే కాతఁ డిచటఁ గావలియుండెను. మహమ్మదీయజనోచితములగు శృంగాది ధ్వానములు నా శ్రవణమునఁ బడుచున్నవి. సైనికులారా! నిశ్చలచిత్తులరై కాంతలచుట్టుఁ గ్రమముగా నిలిచియుండుఁడు."

తోడనే, సైనికులొక వ్యూహముగ నేర్పడిరి. రిచర్డనినట్లు, మహమ్మదీయుల మోటువాద్యములు వినవచ్చెను. లోయప్రభువు నృపాలుని శ్రవణమున నిట్లనెను — "నృపాలా! మన చారుఁడొకఁడా యున్నతప్రదేశ మారోహించి శత్రుపరీక్ష యొనరించుట భావ్యము గదా? అనుజ్ఞ దయచేయుదేని, నేనే బాటి వీక్షింతును. తత్కోలాహలము గమనింప, వారర్ధసహస్రముందురని తోఁచెడిని. అందు

సగపాలు వాద్యగాండ్రు కావలయును. పోనిండు!"

లోయప్రభువు ప్రయాణోన్ముఖుఁడై తన యశ్వఖలీనము బిగించి, చరణాంకుశమునఁ దేజిని పెంచ్చరింపఁబోయెను. కాని, నృపాలుఁడాతని వారించెను – "ఇట్టి ప్రయత్న మనవసరము. దానమున యనుమానము బ్రకటీకృత మొనరించుటవలన నేమియు ప్రయోజనము లేదు. అంతమాత్రమునఁ బ్రమాదము వాటిల్లఁగలదు. కాన, నిశ్చలముగ నుండుము." వారా యున్నత ప్రదేశములు దాటినంతనే సుల్తాను శిబిరము దృగ్గోచరమాయెను.

దుర్గమ మరుస్థలాంతరమున నిర్మానుష్యముగనుండిన ప్రసిద్ధ జలాశయప్రాంత మిపుడు జనసంకీర్ణమై కలకలలాడుచుండెను. అందొక మహాశిబిర మేర్పడియుండెను. అయ్యది మనోహర పతాకబంధురమై యుజ్జ్వలాభరణ విరాజమానమై, సాయంసమయాతపంబున సహస్రవర్ణములు బ్రతిఫలించుచు నత్యంత వైభవాస్పదమై యుండెను. అందలి పటకుటీరములు వివిధవర్ణములతో నలరారుచుండెను. పటకుటీర దారు స్తంభములు చిత్రవర్ణాంచితములై, సువర్ణ దాడిమీ ఫల సమాలంకృతములై దర్శనీయములుగ నుండెను. అప్రక్క నల్లని చిన్న చిన్న గుడారము లసంఖ్యాకములుగ నుండెను. అవియవి మహమ్మదీయ జనాగారములై యుండును. అందు నైదువేలమంది విడియుటకుఁ జాలియుండెను. లోయప్రభు వాకారణమున జీకాకుపడి చూచుచుండఁ దత్సమాన సంఖ్యగల 'యరబ్బీ' 'కుర్దు' మొదలగు వివిధ మహమ్మదీయ జాతులవారలు తమతమ యశ్వములతోడ బారులు తీరఁ దొడఁగిరి. వారి వీరవాద్యములు పాశ్చాత్యులకు దుస్సహముగ, నసంబద్ధముగఁ, గఠోరముగ నుండెను.

ఒక తీరులేక వారందఱు నొక రాశిగాఁ గూడియుండిరి. తద్వీర వాద్యముల కంటెను గఠోరమగు ధ్వాన మొకండు వెలువడినంతనే,

తత్సాంకేతికము బురస్కరించుకొని మహమ్మదీయులు హయారూఢులైరి. తదవసరోద్ధూత రజఃపటలము మహమ్మదీయులను, వారి శిబిరమునుగూడఁ గప్పివైచి వింతవింతరూపములుగఁ గాన్పించెను మఱియొక కఠోరధ్వానము వెలువడినంతనే, యా మహమ్మదీయాశ్వికదళము కడు రయమ్మునఁ బరుగిడి యల్పమగు నాంగ్లజనంబును జుట్టివైచెను. పరాగమెత్తినటులు ధూళిరేగెను. ఆంగ్లేయులు కనువిచ్చి చూచునంతనే, ఘోరాకారులగు మహమ్మదీయులు తమ దీర్ఘశూలము లెల్లదెసలఁ ద్రిప్పుచు ఘోరతరంబుగ నఱచుచుఁ జేరుచు నేకశూలమాత్ర దూరమునఁ బొంచిరి. ఒకింత దవ్వున నుండిన నాంగ్లేయుల మస్తకముల మీఁదుగ నవిరళముగా బాణవృష్టి గురియించిరి. అందొకటి యాంగ్లరాణి పల్లకినే దాఁకెను. భయాతిరేకమున నామె కెవ్వున నఱచెను. మోము జేవురింప, నాంగ్లనృపాలుఁ డిట్లనెను–"హా! మితిమీఱినది– మ్లేచ్ఛాధములకు బుద్ధి సెప్పవలయు."

నృపాలుఁ డాగ్రహధురీణుఁ డాయెను. కాని, తత్సమీపమున నున్న రాజసోదరి తన యందలమునుండి తొంగిచూచి యిటులనెను. – "సోదరా! తీవ్రపడకుము! ఈ బాణములు నిర్బాధకములని యెఱుంగవో!"

మేరీ పలుకు లమోఘములు. బాణములకు నిశితమగు మొనలు లేవు. తన సోదరి సమయజ్ఞానమున కెంతయు సంతసించి, తన యవివేకమునకు లజ్జించి నృపాలుఁ డిటులనెను:

"సైనికులారా! చలింపకుఁడు. ఇయ్యది సుల్తాను జనులు మన కర్పించు స్వాగతము. వారి బల్లెములుగూడ బాణములవలె నిర్బాధకములు. వారు మన కపాయము దలంపరు. కాని, మనము విహ్వలించినచో నానందింతురు. కాన నిశ్చలముగ, సక్రమముగ నడువుఁడు."

ఆంగ్లసైన్యము యానమొనరించుచుండెను. మహమ్మదీయులు

యథావిధంబున వారినిఁజుట్టి, భయంకర కఠోరరవంబునఁ గేరుచు, దద్విలుకాండ్రు క్రైస్తవ శిరస్త్రాణములు దూయునటు లద్భుత జవ కౌశలంబున శరములు విడుచుచు, శూలహస్తులు తమ శరీరములు చూర్ణీకృతము లగునట్లు — అశ్వములనుండి క్రిందఁ బడునటులు తదవ సరోత్సాహమున పరస్పర ప్రహారంబు లొనరింపుచుఁ బోఁదొడఁగిరి.

వారటులు సగముదూరము పోయిరి. అట మఱియొక కఠోరనాదము వినవచ్చెను. తోడనే, ఘోరవినోద తత్పరులై యాఙ్గ్లేయులనుఁజుట్టి యుండిన మహమ్మదీయులొక శ్రేణిగట్టి, యొకింత ప్రయాణమువహించి, వారివెనుక నడువనారంభించిరి. వారితోఁబాటు ధూళిమేఘ మంతే రింప, నాఙ్గ్లేయులు కనువిచ్చి చూడఁజాలిరి. వారికెదురుగా మఱి యొక యాశ్వికదళ మరుదెంచుచుండెను తదాశ్వికులు తొంటి యట్లు గాక, దృఢకవచ పరిరక్షితులై బహుళాయుధధారులై, తరుణవయ స్కులై, దృఢగాత్రులై, కడుబ్రశంసార్హులై యుండిరి. వారి పట్టు మొలకట్లు సువర్ణమయములు, పాగాలు మణివిరాజితములు ఖడ్గ ములు సువర్ణరత్న ఖచితములు. పంచశతాయుతంబగు నామేటిదళముత్త మోత్తమనృపాలాంగ రక్షకవ్రాతము కావచ్చునని స్ఫురించుచుండెను.

వీరగానము సెలంగ, నాదళము క్రమముగా, గంభీరముగా నాఙ్గ్ల సైన్యమును సమీపించి, రెండుగా వీడి, యిరుప్రక్కల శ్రేణులుగట్టి యుండెను. అయ్యది సుల్తాను ప్రత్యేకదళము గావలయుననియు, నీక సుల్తానే ప్రత్యక్షమగుననియు గ్రహించి, యాఙ్గ్లనృపాలుఁడు తన సేనా ముఖంబున నిలిచెను. సార్వభౌమ లక్షణ లక్షితుఁడగు సలాఉద్దీను సుల్తా నసతికాలమున నిక్కముగఁ బ్రత్యక్షమాయెను. ఆతఁడు సము చిత పరివారపరివేష్టితుఁడై యరుదెంచెను. ఘోరవికారాకారులగు నీగ్రోలు ఉజ్జ్వలవస్త్రధారణ మొనరించి, మఱియు వికృతముగఁ దోఁచు చుండిరి. వీక్షణమాత్రమున, సుల్తాను రాజు గావలయునని తెలియు

చుండెను. అయ్యఖండ భూమండలాధీశుఁడు హిమసన్నిభమగు పాగా యును, అంగరేకును, ప్రాచ్యజనోచితమగు విశాలమైన షరాయియును ధరించి కడు నిరాడంబరముగ నుండెను. ఐనను, ఆతని శిరోవేష్టనమున నమూల్యమును, జగత్ప్రసిద్ధమును, కవిసంభావనార్హమును నైన వజ్రరాజము బాలసూర్య ప్రభలతోడ దీపించుచుండెను. సుల్తాను నామాక్షరాంకితమగు వజ్రపుటుంగర మాంగ్లరాజ కిరీటాంచితమణి సమూహ మంతటి విలువగలిగి యుండెను: బాకునందలి పిడియుఁగూడ నించుమించుగ నంత ప్రశస్తముగ నుండెను. ధూళి నివారణార్థమో, సాంప్రదాయసిద్ధమనియో సుల్తాను తగుచితమగు ముసుఁగు ధరించెను. ఆ కారణమున నా సుహానీయుని ముఖలక్షణములు విస్పష్టముగఁ గాన్పింపకుండెను. సుల్తాను పాలవంటి యుత్తమాశ్వపుంగవమారోహించెను. తన రాజు జగదేకశాసకుఁడని యెఱింగిన దానివోలె నా హయరాజము గంభీరముగ, సగర్వముగ నడచుచుండెను.

సైన్యములు నిలిచిపోయెను; వీరగానము కట్టిపోయెను. ఉదాత్త శూరులగు నా భూపాలు రిద్దఱు నశ్వావరోహణ మొనరించి, గంభీరాననులై పరస్పర మెదుర్కొని, పరస్పరాభివందనపురస్సరముగా మస్తకము లల్లనవాల్చి, సోదరులవలె, సరిసమానులవలె నాలింగన మొనరించుకొనిరి. ఆదృశ్య మపూర్వము. ఇరుసైన్యముల వైభవాడంబరములు జూచువారలు లేకపోయిరి. తత్సమాగత జనానీకమున కంతకును రిచర్డు - సలాఉద్దీనులు దప్ప మఱియొండు తోఁపకుండెను. ఆ రాజపుంగవులు గూడ బరస్పర వీక్షణ పరతంత్రులై యితర ప్రపంచమును విస్మరించిరి. ఆంగ్లనృపాలుఁ డధికతర సంభ్రమాశ్చర్యపరుఁడై సుల్తానును జూడఁదొడఁగెను సుల్తాను వీక్షణమునందంతటి సంభ్రమాశ్చర్యము గానరాకుండెను. ఆతఁడే సంభాషణ మారంభించెను:

"ఆంగ్లనృపాలా! స్వాగతము. మరుస్థలమునకు నీరమువలె భవ

డాగమన మెంతయు మోదావహము. మఱియు సేనాబాహుళ్యము గాంచి యనుమానింపకుందువు గాక. ఈ యాయుధీయులు నిరంతరము నను గనిపెట్టుకొని యుందురు. దురంత విస్మయాక్రాంతులై నీకుఁ దదుచిత స్వాగత మొసంగు నీ జనులందఱు మత్సహస్రోపజాతులను శాసించు ప్రముఖులు. ఏ మహనీయు నామసంస్మరణమున నరబ్బీదేశపు దాసి బాలుర నూఱడించునో, ఏమహనీయుని భయంకర నామోచ్చారణమున నరబ్బీయోధుఁడు తన యశ్వమును శాసింపఁ బూనునో యాతఁడే విచ్చేయునపు డస్మద్దేశప్రముఖుఁ డెవ్వఁడు రాకుండును?”

ఘోరవికారాకారులగు నా మహమ్మదీయ ప్రముఖులను గాంచి, రిచర్డు విస్మయ మందెను. సుల్తా నిటులనెను:

“ఈ జను లసంఖ్యాకముగ నున్నను, నేను నియమభంగ మొనరించితినని తలంపవలదు. కైదువులు తప్ప వా రితరాయుధములు ధరింపలేదు. ఆ శూలములకు మొనలు లేవు”

లోయప్రభు విటులు గొణిగెను. – “ఎవరు విశ్వసింతురు? శూలాగ్రము లెచటనో దాఁచియుంతురు – అవసరమగునపుడు తేఁగలరు. ఏమిా మహమ్మదీయ ప్రభువులు!......”

“లోయా! మాటాడకుము! – రాజోత్తమా! నీవుండ, నాకను మానమేల? కాని, నేనును సమయవిరుద్ధముగాఁ గొందఱు శూరులను గొనివచ్చితిని. సుందర కాంతాజనంబు లొకచో వీడి రాఁగల శస్త్రములు కావుగదా.”

అట్లు పలుకు నాంగ్లనృపాలు నభిప్రాయము గ్రహించి, సుల్తాను పల్లకుల వంకఁ దిరిగి, పరమపవిత్రవంతమగు మక్కా నగరమువంకఁ జూచునంతటి యధిక వినయ వినమ్రభావమునఁ బ్రణుతి యొనరించి, తదుచిత భక్తి పురస్సరముగా నినుకను జుంబించెను. వారిని డాసి దర్శింప వచ్చునని స్వీయదేశాచారానుగుణముగ రిచర్డు పలుక,

నముచితాచ్ఛాదన విరహితములగు సుదాత్తవనితాజన వదనములు జూడ రాదని సుల్తాను [illegible]. వారిని ప్రత్యేకముగాఁ బిమ్మటఁ జూడ వచ్చునని రిచర్డు [illegible] దెలుపఁ సుల్తాను సవిషాదముగా నిటులనెను:

“ప్రయోజన [illegible]! భవదీయ లేఖా జలాభిషేచనమున మదాశాగ్ని చల్లారెను. ఇంక నేను గెలుపుఁ దేయువలయు! తదాశానలతప్తుఁడ నగుట వినా, వేఱు ప్రయోజనము లేదు. కాని, సోదరా! నీవిటఁ దడయ నేల? భవదీయ సేనకా నినిర్మితావాసమునకు దయచేయుము. మేమే త్వదీయ సమాహర్తలమై వేచియుందుము. మత్ప్రధాన నీగ్రో పరిచారకుఁ డీ వనితారత్నముల సర్వసదుపాయము లరయువాఁడు. తక్కుంగల జనంబులను మత్సేవకులు సంభావింతురు.”

సుల్తాను త్రోవసూప, నాంగ్లనృపాలుఁ డఖండ వైభవాభిరామమగు గుడారము ప్రవేశించెను. లోయప్రభువు తోడనే యాతని పైఁదొడుగు దీసివైచెను. నిరుపమాన బలసంపన్నుఁడగు రిచర్డు దృఢగాత్రము స్పష్టతరంబుగఁ బ్రకటీకృతమాయెను. ఆపాదభుజావిలంబితంబును, ద్విముష్టిఘటితంబును, నిర్వక్రమంబును, అమానుషంబును నగు నాతని ఖడ్గముఁగాంచి మఱియు విస్మితుఁడై సుల్తా నిటులనెను:

“ఈ మహాయుధ కాంతు లాహవమునఁ గాంచియుంటిని. లేదేని, మానవమాత్రుఁ డీయుద్దండ సాధనము సారింపఁజాలునని విశ్వసింపఁజాలను. భవదద్భుత బలప్రదర్శన మొకసారి యొనరింపుమని యర్థించువాఁడ.”

ఆంగ్ల భూపాలుఁడు సానందముగా నియ్యకొనెను. ఒక యంగుళ మున్నర మందముగల యుక్కు గజముటఁ గాంచి, కఱ్ఱదిండుపై నిడి రిచర్డు తనఖడ్గము దీయఁబోవ, స్వామిభక్తిపరాయణుఁడగు లోయప్రభువు భయభ్రాంతుఁడై మెల్లగ నిటులనెను: “నృపాలా! వలదు, వలదు. నీ కింకను దొంటి జవసత్త్వములు పూర్తిగ నలవడియుండవు. ఈ మహమ్మదీయుని ప్రమోల భాగపడుదేమో —”

"మూర్ఖా! మాటాడకుము! మత్ప్రియత్న మీతని సమక్షమున విఫలమగునే?"

నృపాలుఁ డావిధమున వానిని సక్రోధముగ మందలించెను. నృపాలుని దీర్ఘఖడ్గము ద్విముష్టి సంఘటితమై, వామభుజంబునఁ జయ్యన లేచి, శిరముచుట్టుం దిరిగి, భయంకర యంత్రసన్నిభముగ వ్రాలెను. ద్రుఘణవిఖండిత దారుఖండమువలె నా కఠినలోహము రెండు తునియలై నేల దొరలెను.

సుల్తాను విపరీత విస్మయాక్రాంతచిత్తుఁడై, తెగిన తునకలను ఆంగ్లనృపాలుని ఖడ్గమును బరీక్షించెను ఆమహాశస్త్ర మీషన్మాత్రము నఱుకువడక యథా ధారాసమన్వితమై యుండెను. పాదుషా యంత నాసింహబలునిహస్తముబట్టి, తద్బల బాహుళ్యముల కక్కజపడి, తన్నికటమునఁ దన బలహీన హస్తముం దలంచి హాస మొనరించి యిటు లనెను :

"భవదద్భుతబలంబు బ్రదర్శించితివి. నేను నొక ప్రదర్శన మొనరింతు. ఇయ్యది నీకపూర్వముగఁ దోఁచఁగలదు. కడు మృదులమగు నీపట్టువలగడ జూడుము. నీఖడ్గమునఁ దెగవేయగలవా?"

"అసాధ్యము. దిట్టతనము లేమి, పక్షితూలికా సమంచితమగు నీ యుపధానమును నఱుకుట యసాధ్యము."

ఆంగ్లనృపాలుఁడటులు వలుక, సుల్తాను కోశమునుండి తన వక్రకరవాలము దీసెను. అయ్యది పాశ్చాత్యఖడ్గములవలెఁ దళతళ దీపింపక నల్లగ గళా విహీనముగ నుండెను కాని, ఆ శస్త్రమును దయారు చేసిన వాని పనితనమునకు దృష్టాంతముగా ననేక లక్షలచార లల్లిబిల్లిగ నందుఁ గాన్పించుచుండెను. సలా ఉద్దీను సుల్తా నా ఖడ్గము సారించి, వామపాదమున దృఢముగ నాని, సరిచూచుకొని, యొక్కయడుగువైచి, తనయపూర్వకౌశల మచ్చుపడునటు లనాయాసముగా నాదిండును ఖండించెను. అందుఁ బ్రయత్నము గాన్పింపకుండెను. ఖడ్గము

ఖండించినటులే గాన్పింపకుండెను: తెగినతునక తెగినటులుగాక, యల్లన వీడి పడినటులుండెను.

"గారడీ కావలయు!" — అని నిరసించి, తదుపధాన ఖండసమును లోయప్రభువు పరీక్షించెను. ఆంగ్లభాషాపరిచయము లేకున్నను, సుల్తాను వాని భావము గ్రహించి తననైపుణ్యము వేఱు విధమున వ్యక్తపఱచెను. తాను దాల్చిన మేల్ముసుఁగు దీసి, యాతఁడు తన ఖడ్గ ధారపైఁ బఱచెను. ఆతని కౌశల్యమెట్టిదోగాని, యొకసారి కృపాణము రాచినంతనే, మీఁగడవంటి యా ముఖవసనము రెండుతునియలై యిటునటు నెగిరెను. ఆ శస్త్రధారయును, సుల్తాను నిరుపమాన నైపుణ్యమునుగాంచి, లోయప్రభువు సహితము విభ్రమచేతస్కుఁ డాయెను. ఆంగ్లనృపాలుఁ డిటులనెను:

"సోదరా! నీ శస్త్రకౌశల్య మమోఘము. నినుఁదాకుట నిక్కముగ నపాయకరము! ఐనను, భుజబలము గొలఁది ప్రహరించుట మా యాచారము. మాకు వాంఛనీయము. నేర్పు కొఱఁతవడిన, మా బల మక్కఱకునచ్చును. కాని, గాయమును గాయపఱచుటయందు నీవెంతటి ప్రవీణుఁడవో తన్నివారణయందు మా హకీ మంతటి ప్రవీణుఁడు ఆ వైద్యవిద్యావిశారదు నెంతయు నభినందింపవలయు. ఆతనికి సమర్పింప వలయునని చిన్నయుపాయనము గూడఁ గొనివచ్చితిని."

రిచర్డిట్లు పలికినంతనే, సుల్తాను మందహాస మొనరించి, పాగాదీసి టోపి ధరించెను. అప్పుడాసుల్తానుమూర్తి గాంచినంతనే లోయప్రభువు విపరీత విస్మయపరుడై, నోరుతెఱచి, తెప్పవాల్పక చూచుచుండ సుల్తాను వేఱొక కంఠమున గంభీరముగ నిటులనెను: "రోగార్తుఁడు సవ్యాడి యగునంతనే, వైద్యు నరయఁగలఁడు: కాని, రోగవిముక్తుఁడగ నేని, వైద్యుఁడు కట్టెదుట నున్నను, అరయఁజాలఁడు. — ఇట్లు మాకొ యొకఁడు చెప్పెను."

నాఁడు మృత్యుముఖమునుండి తను రక్షించిన యా హాకీమే ప్రఖ్యాత మహమ్మదీయ సార్వభౌముఁ డని స్పష్టమాయెను. రిచర్డు దురంత విస్మయాక్రాంతచిత్తుఁ డాయెను – "అద్భుతము! అత్యద్భుతము! టోపి కానరానంతమాత్రమున మా హాకీమును గుర్తింపఁ జాలకపోతినే! మత్సోదరుఁడు సలాఉద్దీను సుల్తానే!"

"ప్రపంచము తీ రిటు లుండుః చినిఁగిన వస్త్రములు ధరించు నంత మాత్రమున విరాగి కానేరఁడు గదా!"

"సోదరా! వధార్హుఁడైన స్కాచిశూరుని రక్షించినవాఁడవు నీవ; వానిని బ్రచ్ఛన్నరూపమున మచ్ఛిబిరమున కంపినదియు నీవగదా!"

"ఔను వైద్యుఁడఁ గదా. గాయపడి నెత్తురు స్రవించు నాశూరుని గౌరవము బునరుద్ధరించిన గాని, యా మానవంతుఁడు మనఁజాలఁడని యెఱింగి యటు లొనరించితి. కాని, వాని వేషము నీ వింత సులభువుగా భేదింతువని తలంపనైతిని."

సుల్తా నటులు పలుక, రిచర్డిటులనెను – "నీ వంపిన బానిస నీల వర్ణము కృత్రిమమని నా కాకస్మికముగఁ దెలిసిపోయెను" – రిచర్డును జంప నరుదెంచిన హంతకుని నీగ్రోబానిస వారించుటయు, అతని కా సందర్భమునఁ జిన్నపోటు తగులుటయు, వాని బాకు విషసంకలితమని నృపాలుఁడే స్వయముగా నా విషము బీల్చివేయుటయు మన మెఱింగి యుంటిమిగదా. రిచర్డాసమయమున బానిస నిజశరీర చ్ఛాయ గాంచియుండును – "అనుమానము వొడమినంతనె, వాని మూర్తి బరికించి, కణతుఁడే యగునని తెలిసికొంటిని. స్కాచిశూరుఁడు రేపటి ద్వంద్వయుద్ధమునకు సంసిద్ధుఁడు గదా."

"కణతుఁడు యుద్ధసన్నద్ధుఁడై, యుత్సాహియై, దృఢవిశ్వాస బద్ధుఁడై యున్నవాఁడు."

"తన కమితోపకార మొనరించిన మహనీయునిఁ దెలియునా?"

"తెలియును."

"తన రహస్య మేమైన వెల్లడించెనా?"

"స్పష్టముగఁ దెలుపలేదు, కాని తన ప్రేమ యత్యున్నతమని మాత్రము దెలిపెను."

"వాఁడు ధూర్తుఁడై, సాహసియై, మోహాంధుఁడై, భవదాశయమునే వాంఛించెనని యెఱుంగుదువా?"

"అట్లు గ్రహింపనగు. కాని, స్వాఁచిశూరుఁడు చిరకాలమునుండియు మోహబద్ధుఁడై యుండెను. కావున, నా యాశ భగ్నమైనంత మాత్రమున నేనాతనిపైఁ బగ బూను టసంబద్ధము. ఉదాత్తచిత్త యగు మానిని యుదాత్తచిత్తుఁడగు, తనజాతి ప్రఖ్యాతశూరునిఁ బ్రేమించుట కడు సమంజసము."

"కాని, హీనకులసంజాతుఁడు గదా!"

"మీ క్రైస్తవాభిప్రాయము లటు లుండవచ్చును. మే మట్లు తలంచువారము కాము. ఒంటెలు దోలి జీవించువాఁడు, పరాక్రమవంతుఁ డగునేని, సుందరరాజ్ఞీమధురాధర చుంబనార్హుఁడు: భీరుఁడగునేని, రాజకుమారుఁ డైనను, తత్కాంతామణీ చేలాంచలమునకుఁ బ్రణుతి యొనరించుటకుఁ గూడ నసమర్థుఁడు. సోదరా! నా కీఁక సెల వొసఁగుము. ఆస్ట్రియా కాన్రేదులకుఁ గూడ స్వాగత మీయవలయు. వారు సంభావనార్హులు గాకున్నను, మద్గౌరవము బురస్కరించుకొని, వారలను గౌరవింపవలయు. మా జ్ఞాని యొకఁ డేమనెనో వింటివా? — ఆగంతుకున కాహార మిడుట నష్టకర మనరాదు; వాఁడు తృప్తికరముగ భుజించునేని, దాత యశోవర్ధనుఁడగు."

తమకై ప్రత్యేకముగ నేర్పడియుండిన శిబిరములందు నాస్ట్రియా కాన్రేదులు విడిసిరి. తదావాసములు గూడ సర్వవస్తుసంభరితములై తదుచితవైభవాక్రాంతములై యుండెను. సుల్తాను వారి స్వభావము

లెఱింగి యేవగించియుఁ దన యతిథు లగుటచేత వారిని సముచితముగ గౌరవించెను. రిచర్డు భోజన మారగించిన యనంతరము, అబ్దల్లా నామధేయుఁ డగు రాయబారి యరుదెంచి, రేపటి ద్వంద్వయుద్ధ క్రమము గుఱించి తెలియఁబఱచెను. అనంతరము రిచర్డు తన రాణీ మందిరమునకుఁ బ్రయాణ మాయెను.

గానకళావిశారదుఁడగు బ్లొండెలు గూడ రాజపరివారమునం దుండెను. రాణి యాతనిఁ బ్రశంసించుచుండ, రిచర్డు తన సోదరితోడ రహస్యముగ సంభాషించెను. కొంత తడ వైనపిమ్మట నాతఁ డిట్లు మెల్లగ బ్రశ్నించెను — "సోదరీ! మన మింకను వైరులమా?"

గాయకుఁడు గాన మొనరించుచుండెను. కావున, రాజసోదరియును హీనస్వరమున నిట్లు బదులాడెను. "ధైర్యసాహసౌదార్యగుణ విభ్రాజితుఁడగు రాజేంద్రునిపై నెవ్వరు వైరముబూనఁజాలరు." తదవసరోచితముగా నామె తనకరం బందీయ, నృపాలుఁడు స్నేహపూర్వకముగా ముద్దాడి యిటులనెను:

"మత్ప్రియబాంధవీ! మదాగ్రహము కృత్రిమమని భ్రమింపకుము. పతాకరక్షణ మొనరింపవలసిన శూరుఁడు — ఎట్టి మధు గావసర ప్రేరితుఁడైన నేమి — ప్రమత్తుఁ డాయెఁగదా! తాదృశావిధేయుఁడు తప్పక శిక్షార్హుఁడు. దుర్యశోమగ్నుఁడైన యీశూరుఁ డెల్లి కదనరంగమునఁ దన కళంకము వాపుకొని యథాగౌరవప్రతిష్ఠితుఁడు కావచ్చునని నీవలె నేనును సంతసించువాఁడను. రిచర్డు ఘూర్తుఁడని, యవివేకి యని భావిజనులు దూషింతురుగాక: కాని, యాతఁడు ధర్మబద్ధుఁడై న్యాయప్రదాన మొనరించుననియు, కరుణాత్మకుఁడనియు గూడఁ బ్రశంసింపవలయు."

"సోదరా! ఆత్మస్తుతి యొనరింపకుము. నీన్యాయమును క్రౌర్యమని, కారుణ్యమును జాపల్యమని నిరసింపవచ్చును."

"సోదరీ! గర్వపడకుము — నీ శూరుఁడు వైరి నడంచి విజయాక్రాంతుఁ డైనట్టులే వాకొనుచుంటివి. కాని, వాఁడు సామాన్యుఁడు కాఁడు. సాళ్వశూరుఁడు పరాజితుఁ డగునేమో!"

రాజసోదరి దృఢముగ నిటులనెను — "అసంభవము! కానీను చో గాథముని చంకమున నన్నా దోఁగి కంపించెను — నేఁ గాంచితిని. వాఁడు నిక్కముగ ద్రోహి. ద్వంద్వయుద్ధము పవిత్రమంత్రము సుమీ. ఇందు పరమాత్ముఁడే న్యాయాధిపతి. సాళ్వశూరుఁడే గాదు — ఇట్టి యుద్ధమున నేనే నిశ్చయముగా నా దురాత్ముని దాకఁగలను."

నృపాలుఁ డెంతయు సంతసించి, మగుడ నిటులనెను. — "కాని, మన వంశగౌరవము విస్మరింపక తదుచితముగ మెలఁగవలయు సుమా."

"ఈ సమయమున నాకిట్టి యుపదేశ మేల? నే నంతటి చపలచిత్తనని తలంతువా?"

"సోదరీ! మనస్సు విచ్చి మాటాడుకొందము. ఈ సాళ్వశూరుఁడు రేపు విజయము గాంచుఁగాక. వాఁడు నీ కేమి కావలయు?"

క్రోధాజ్ఞాతిశయమున సుందరానన మరుణము గాఁగ, నా కాంత యిటులనెను:

"నాకా? నా కేమి కావలయు? — యశస్సాంద్రుఁడగు శూరుఁడు భవద్రాజ్ఞికి సహితమెటులు సంభావనార్హుఁడో, నాకు నట్టులే యగు. సాళ్వశూరుఁడు మదీయ నామపురస్కృతుఁడై బలపరాక్రమములు ప్రదర్శించెను తాదృశముగ రాజపత్నినే యాతఁడు పురస్కరించుకొనెనేని, యామెయే సంభావించుఁ గదా. శూరుఁడు మందభాగ్యుఁడైనను, చక్రవర్తినీ సేనాపరాయణుఁడు గావచ్చును — తాదృశోత్కృష్ట కాంతామణీసంస్మరణమే వాఁడు గాంచు బహుమానము గావలయు."

"కాని, సాళ్వశూరుఁడు నిను బురస్కరించుకొని ఘనకార్యము నొనరించుటయే గాక, కడునిడుములు గుడిచెఁ గదా."

"శూరుని యోధకృత్యములఁ గాంచి సగౌరవముగా సంశోసించి తిని, కష్టనిమగ్నుఁడైనవుడు బాష్పములు విడిచితిని. ఆతఁడితర బహుమాన మాశింపడేని, తన యంతర మెఱింగి తదుచితముగ నాతఁ ప్రేమించియుండవలెను."

".కాంత లిటులే యందురు: గాని, యిష్టుఁడగు ప్రణయి ప్రతిమాలు నేని ఉస్సుగని నిట్టూర్పువిడిచి దైవ మన్యథా తలఁచెనని యందురు."

రాజసోదరి క్రోధఘూర్ణిత మానసయై గంభీరముగ నిటులనెను – "నృపాలా! పలుమాటలేల? అనామధేయుఁడగు శూరునిగాని, మ్లేచ్ఛుని గాని వివాహ మాడుదానఁ గాను. నీ నిష్ఠురోక్తులు దుస్సహములు, మధురగాన మాలింపనిమ్ము!"

౨౮

సూర్యాతపము బాధాకరముగ నుండును. కాన, సూర్యోదయానంతర మొక గంటకు ద్వంద్వయుద్ధము కావలయునని యేర్పఱచిరి. అన భవజ్ఞుఁడగు సాలచిశూరుఁడు గట్టి యినుకస్థల మరసెను. రంగస్థలము నూటయిరువది గజములు పొడుగును, నలుబది గజములు వెడల్పున గలిగి విశాలముగ, ననుకూలముగ నుండెను. ఉదయభానునివలన కష్ట సుఖము లిరువురకు సమానముగ నుండునటులు క్షేత్రము దక్షిణోత్తర ముగా నేర్పడి యుండెను. తన్మధ్యస్థముగాఁ బశ్చిమమున సమున్నత మగు నుత్తమాసనము తీర్పరియగు సుల్తానున కమరియుండెను. దాని కెదురుగాఁ దూర్పున నాంగ్లరాజ కాంతాజన వీక్షణాగారము ప్రాచ్యాచారసమ్మతముగా నిర్మింపఁబడెను. అందుండు స్త్రీలు పురుషుల కంటఁబడకుండ రంగస్థలముఁ గాంచఁగలరు. రంగముఁ బ్రవేశించుట కిటు నటు రెండుద్వారము లుండెను.

రిచ ర్డాస్ట్రియా నృపాలురకు రెండు సింహాసనములు నెలకొల్ప

బడెను. తన శిరము రెండవపదానికంటె నిమ్నమని కనలి యాస్ట్రియా నృపాలుఁడు నశ్వారోహణుఁడగుటకు సహింపకుండెను. కాని, యుద్ధప్రియుఁడగు రిచర్డు స్వాంతమున యుద్ధ చింతాతత్పరుఁడై, తదవసరమున నశ్వారూఢుఁడై యుండఁగోరుటచేత, నాస్ట్రియా నృపాలుని క్రోధకారణ మంతరించెను. ఒక ద్వారమున రిచర్డు పరిజనులును రెండవ ద్వారమునఁ గాన్రేడు పరిజనులు నుండిరి. సలాడుద్దీను సుల్తాను సింహాసనము తన్మహనీయ ప్రసిద్ధాంగరక్షకజనపరివృతమై యుండెను. క్రైస్తవ మహమ్మదీయ ప్రేక్షకులందఱుఁ గూడియుండిరి.

సూర్యోదయము గాక పూర్వమె మహమ్మదీయు లసంఖ్యాకముగ నరుదెంచి రంగస్థలముచుట్టు నిలిచిరి. గత సాయంసమయముకంటె వారి సంఖ్య యధికము. అంతలో భానుబింబ మత్యంత శోభాయమానముగ నుదయించెను. తత్ప్రథమ కిరణ మాకసమున దీపించినంతనే "ప్రార్థన! ప్రార్థన" – యని గంభీర దీనస్వరమున సుల్తానుద్బోధించెను. తదధికారముగల మహమ్మదీయులు మఱికొందరు గూడనట్లు హెచ్చరింప, దత్సమాగత మహమ్మదీయ జనౌఘంబులందఱు నిరుపమాన భక్తిపరవశులై, పవిత్రతర మక్కానగరాభిముఖులై, పృథ్వీతలంబున వ్రాలి, తత్కాలోచిత విధులు యథావిధంబున నిర్వర్తించిరి.

లోయప్రభు చిత్త మనుమానగ్రస్తమై యుండెఁ గదా. ఆతఁ డనుమానించినట్టులే, మొండిశూలములు ధరించిన మహమ్మదీయు లిపుడు సాయుధులై యుండిరి. లోయప్రభువు సక్రోధముగ నృపాలున కా విషయ మెఱింగించెను. సుల్తా నటు లొనరించుట సమయ విరుద్ధమైనను, రిచర్డు విశ్వాసబద్ధుఁడై యుండెను. మూర్తీభవించిన యౌదార్య మనఁదగు సుల్తాను ద్రోహ మాచరింపఁడని పలికి, తన యనుచరునితోడ నిటు లనెను. — "నీ స్థూలకాయమున కపాయము ఘటిల్లునని భయపడు దేని, సురక్షితప్రదేశమునకుఁ బొమ్ము."

అంత నొక వాద్యము మ్రోఁగెను. తోడనే, యశ్వారూఢులగు మహమ్మదీయయోధులు తదవరోహణ మొనరించి, మగుడ దైవ ప్రార్థన మొనరించువారివలె నేలపై వ్రాలిరి. కారణమేమన — ఆంగ్లరాజ నారీజనంబు లరుదెంచుచుండిరి. పాదుషా యంతఃపురభటు లేఁబదిమంది విచ్చుకత్తులు దాల్చి, వారి చుట్టునుండిరి. తత్కాంతలను గన్నెత్తి చూడ సాహసించు వానిని — రాజైనను సరె, పేదయైనను సరె — తత్క్షణము తెగనఱకవలయునని సుల్తాను కఠినముగ నాజ్ఞాపించెను.

అట్టి ప్రాచ్యాచారము లాంగ్లరాజ్ఞికి నసహ్యకరముగ నుండెను. తమకై నిర్మించిన వీక్షణాగార మొకగుహయని యామె నిరసించెను. అందుండి రంగమంతయుఁ గాంచనగును. కాని, యందఱు దను గాంచు టామెకు మఱియుఁబ్రీతికరము.

ద్వంద్వయుద్ధ మొనరింపవలసిన యోధప్రతియోధులను వారివారి సహచరు లాయిత్తపఱుపవలయును. కాని, మధుపాన మధికమగుట చేత నాస్ట్రియా రాజు తనమిత్రుఁడగు కాన్రేడును జూడఁజాలక పోయెను. కాన్రేడు రెండవసహచరుఁడు, సన్యాసిశూరనాయకుఁడగు 'అమారీ'. అతఁ డాస్ట్రియారాజువలె నుపేక్షించుట కవకాశము లేదు. అతని చిత్త మా యుద్ధము మీఁదనే లగ్నమై యుండెను. కాన, నాతఁడు నిజమిత్రవీక్షణాతురుఁడై, చాల ముందుగ నటుఁబోయెను. కాని, యా ద్వారపాలకు లాతని వారించిరి. ఆతఁడు కుపితుఁడై యిటులనెను :— "మ్రుచ్చులారా! నన్నెఱుఁగరా?"

"మహనీయా! ఎఱుంగుదుము. నీకైనను బ్రవేశ మీయవలదని మా ప్రభు వాజ్ఞాపించెను. వారిపుడు ప్రాయశ్చిత్త మొనరించుకొన నున్నారు. మతాచార్యుఁ డరుదెంచెను."

మరణ మాసన్న మగునపుడు క్రైస్తవులు తమ జీవితరహస్యము లాచార్యునకుఁ దెలిపి తదుచితప్రాయశ్చిత్తముఁ గాంచుట వారి యాచా

రము. యుద్ధమొనరింపవలసిన కాన్రేడు తదనుగుణముగా నొనరింప నుండెను. ఆమాటవినినంతనే సన్యాసినాయకుఁడు భయాగ్రహవిస్మయ ప్రకంపితచిత్తుఁడాయెను — "ఆచార్యుఁ డెవ్వఁడు?"

"ఆ రహస్యము దెలుపరాదు."

కాని, కాన్రేడు చిరునవ్వుతోడ సన్యాసిశ్రేణి నాయకుఁడా ద్వారికుని దృణీకరించి, యొక్క-త్రోపున నదలించి, తన్మందిరాంతర్గతుఁడాయెను. కాన్రేడు ప్రసిద్ధుఁడగు నెంగాడీ స్వామి కభిముఖుఁడై, తన్మహావసరోచిత భక్తివినమ్రతా గాంభీర్యములు వహించి, ప్రాయశ్చిత్తమొనరింపనుండెను. సన్యాసినాయకుఁడు క్రోధరూక్షవీక్షణుఁడై యిట్లనెను:

"మిత్రమా! కాన్రేడ్! ఏ మీ యసంబద్ధ ప్రవర్తనము? ద్వంద్వయుద్ధమున శాత్రవునిఁ జెండాడి విజయాదిత్యుఁడై వెలుంగవలసిన యోధున కీప్రాయశ్చిత్తమేల? దురంతలజ్జాకరమే! చిత్తమొకవేళఁ బ్రాయశ్చిత్తక్రియాకృష్టమగుఁగాక- నేనుండ, వేఱొక యాచార్యు నరయనేల?"

కాన్రేడు సహజముగ విలాసప్రియుఁడు, అపహాసపరాయణుఁడు, నిర్విచారుఁడు. కాని, యిపుడాతఁడు హాసవిలాసము లెఱుంగక వివర్ణవదనుఁడై ప్రకంపితస్వరమున నిటులనెను: "అమారీ! మదీయజీవిత చరిత్ర నీకుఁ గరతలామలకము. ఈసమయము కడు బవిత్రవంతము. నాకీ పూజ్యునితోఁడఁ బని యున్నది. కరుణించి మాకు సెలవొసంగుము"

"మిత్రమా! నేఁ బోవలయునా? ఏమి! సన్యాసియో—ప్రవక్తయో—యున్మత్తుఁడో — ఈ యెంగాడీ సాధువు నాకంటెఁ బావనుఁడని తలంతువా? నా కంటె వీఁ డేవిధమున నర్హుఁడు? ఓరీ! ఎంగాడీ! నీ విందుండఁ బనిలేదు. నామిత్రునకు నేనే ప్రాయశ్చిత్తము జేయింతునుపొమ్ము!"

"అమారీ! నన్ను బొమ్మనుటకు నీ వెవ్వఁడవు? కాన్రేడ్! నీచిత్త మెఱిఁగింపుము. నా సాహాయ్య మవసరమగునేని, యిందుండువాఁడను. లేదేని, నేఁ బోయెద."

కాన్రేడు ఇతికర్తవ్యతావిమూఢు డాయెను: "ఆహా! ఏమి చేయుదు? స్వామీ! నీవు మగుడ దయచేయవలయు – "

"హా! ఆలస్యము సర్వార్థఘాతకము. భాగ్యహీనుఁడా! ఆత్మఘాత మొనరించుచుంటివి సుమా! మగుడఁ గలియుట – యెచటనో! అమారీ! విహ్వాలింపుము!"

అట్లు పలుకు ఎంగాడీస్వామిని "నీవే విహ్వాలింపు" మని సన్న్యాసి నాయకుఁడగు నమారీ తృణీకరించెను. ఎంగాడి వెడలిన యనంతర మాతఁడు తనమిత్రునితోడ నిటులనెను: "కాన్రేడ్! నీకీ ప్రాయశ్చిత్తమేల? ఇట్టి తంతులు మూఢులకు గాని మనవంటివారలకుఁ గాదే! కాని, నీ చిత్తమిపుడు తద్విశ్వాసబద్ధ మగునేని, కానిమ్ము. నేనును మతాచార్యుఁడనే కాలహరణ మొనరింపరాదు. నీచరిత్ర నేనెఱుంగనిది కాదు. నీ వొనరించిన పలుపాపము లిపుడు పేర్కొనుట యనవసరము. హృదయక్షాళన మొనరింప నున్నపుడు, మలినబిందువులు లెక్కింపనేల? ఇకఁ బ్రాయశ్చిత్తకాండమునకే దొరఁకొందము."

కాన్రే డిట్లు బదులాడెను: "నీ సన్న్యాసము నామమాత్రము గదా నీయట్టివాఁడు నాకుఁ బ్రాయశ్చిత్త మొనరింపఁబూనుట పాపవహము."

"మిత్రమా! పొరపడితివి. ఆచార్యుఁ డెట్టివాఁడైనను బ్రమాదము లేదు. ఇందు వ్యక్తితోడఁబనిలేదు. మదధికారపురస్కృతుఁడనై మానవులకుఁ బ్రాయశ్చిత్తవిధు లొనరించి వారల కుత్తమగతులు గలిగింపఁ జాలుదును. క్షతగాత్రుఁడు శస్త్రవైద్యుని బరీక్షించునే? ప్రాయశ్చిత్త మొకభ్రమ. ఐనను, నీకు మూఢవిశ్వాసము గలదేని యాలసింపరాదు."

"అమారీ! ప్రాయశ్చిత్తకర్మ భవలాభ మైనను గోల్పోదును గాని యీ పవిత్రకర్మ మపవిత్రపఱుపఁజాలను."

"మిత్రమా! నీవు శూరాగ్రేసరుఁడవు. తదుచిత ధైర్యస్థైర్యములు వహింపుము. ఒకగంటలోన వైరిని బరిమార్చి యశస్సాంద్రుఁడవై

కాఁగలవు. లేదేని, శూరజనోచితముగాఁ దనుత్రాణాదులతోడనే తత్కర్మ మాచరింపనగును.”

“అమారీ! శుభసూచనలు గానరాకున్నవి. ఎటుఁజూచిన నశుభమే. నాయపరాధ మొక శునకముచేతఁ బ్రకటీకృతమాయెను. నాతోడఁ బోరాడుటకు స్కాచిశూరుఁడే దయ్యమువలె లేచివచ్చెను. ఇఁక నేటి స్థైర్యము?”

“మిత్రమా! నీవు శూలాయుధుఁడవై క్రీడారంగమున వాని నెన్ని సారులో తాఁకియుంటివి. స్కాచిశూరుఁడు నీ కపరిచితుఁడు కాఁడు. నీబలకౌశలము లమోఘములు. తప్పక జయింతువు — పరిచారకులారా! ద్వంద్వయుద్ధమునకు మీప్రభు నాయిత్తపఱుపవలయు, రండు!”

సేవకులు ప్రవేశించిరి. కాన్రేడిట్లు ప్రశ్నించెను — “సూర్యుఁడు యథావిధమున నుదయించెనా?”

“ఉజ్జ్వలముగ నుదయించు భాస్కరుఁడు నేడు కళాహీనుఁడై యున్నవాఁడు.”

పరిచారకుఁ డట్లు పలికినంతనే, కాన్రేడు అదియొక యపశకునమని యెంచి విహ్వలించెను. సన్యాసినాయకుఁ డాతని కుత్సాహము గఱపెను — “మిత్రమా! దైవము మనయెడఁ బ్రసన్నుఁ డాయెను. అతివ బాధ యెఱుంగక సుళువుగా రణ మాచరింపఁగలవు. లెమ్ము!”

కాని, నిజాపరాధ సంస్మరణముచే బాధపడు కాన్రేడునకు ధైర్యోత్సాహము లలవడకుండెను. సన్యాసి యా విషయము గనిపెట్టి యిట్లు చింతించెను :

“ఈ భీరుఁడు పరాజితుఁ డగుట తథ్యము. శుభాశుభ చింతా విదూరుఁడ నగు నేనే యుద్ధ మొనరించిన బాగుండును. ఈ మూఢుఁడు జయింపకున్నఁబోయె — ప్రతిశూరఖడ్గవిఖండితుఁడై తెగటారిన, మేలు. మే మిరువురము గలసి యొనరించిన పాపము లనేకములు. వీఁడు మరి

యొక యాచార్యునిచేతఁ బ్రాయశ్చిత్తము చేయించుకొనునేని, నా దోషములు గూడ వెల్లడియగును. కాన, పేనిని పీడ రాదు.''

ద్వంద్వయుద్ధసమయ మాయెను. తూర్యములు మ్రోఁగెను. శూరు లిర్వురు నాపాదమస్తకము కవచపరిరక్షితులై, వివిధాయుధధారులై, హయారూఢులై రంగమునందుఁ బ్రవేశించి, ముఖత్రాణములు దీసి, సర్వజనదర్శనీయముగా మూఁడుసారులు ప్రదక్షిణించిరి. వా రిర్వురు మహాయోధులు, గంభీరాకారులు. స్కాచిశూరుఁడు దృఢవిశ్వాస బద్ధుఁడై, తదుత్సాహదీపితవదనుఁడై యుండెను. కాన్రేడుకూడ యథా ధైర్యము వహింపఁగడంగెను. కాని, యాతఁ డెంత ప్రయత్నించినను, వాని వదనము నిరాశావృతమై, కళాహీనమై యుండెను. ఆతని యశ్వము కూడఁ దదనుగుణముగ నేయుండెను. ప్రదక్షిణ మొనరించు నపుడు గూడఁ దద్విభేదము వ్యక్తమాయెను. స్కాచిశూరుఁడు సవ్య ప్రదక్షిణ మొనరింప, కాన్రేడపసవ్యముగ నొనరించెను.

కాంతాజనవీక్షణాగారమునకుఁ గ్రిందుగ నొక వేదిక యుండెను. అందు, ఎంగాడీస్వామి నిజమతాధికారోచితములగు వస్త్రములుదాల్చి యుండెను. ఇతర సన్యాసులు గూడ నాసీనులై యుండిరి. యుద్ధ సన్నద్ధులై యున్న శూరు లటుఁబోయి తమ వాదము సత్యమని ప్రమాణ మాచరించి, తమ జయాపజయములు తమ వాదమునందలి సత్యాసత్యములపై నాధారపడి యుండవలయునని ప్రార్థింపవలయు. స్కాచిశూరుఁడు తన సహచరులతోడ నరుదెంచి యటు లాచరించెను. మఱియు, శూరధర్మోచితముగా నాయుధములు దాల్చితిననియు, మంత్రతంత్రసాహాయ్య మపేక్షింపలేదనియుఁ గూడ నాతఁడు సప్రమాణముగాఁ బలికెను. స్కాచిశూరుని కంఠము నిశ్చలముగ, గంభీరముగ నుండెను; వదన ముత్సాహదీపిత మాయెను. అనంతర మాతఁ డదృశ్య కాంతాజనంబులవంకఁ బరికించి, తదుచిత గౌరవపురస్సరముగా వంగి,

కవచభారము దలంపక చంగున హయారోహణ మొనరించి స్వస్థానమునకుఁ బోయెను. కాబ్రేడుకూడ నటు లాచరింపవలయు. ఆ పాపాత్ముఁడు ప్రమాణ మొనర్చుచున్నపుడు వాని పెదవులు పాండురములాయెను. స్వరము నిశ్చలముగ నుచ్చగ నుండక కూపస్థుఁ డాయెనో యన హీనముగ నుండెను. తన మిత్రుని తొట్రుపాటు గనిపెట్టిన సన్న్యాసినాయకుఁడు కొండొక నిమిషమున నాతని జూచి యెవ్వరు విన కుండ నిటు లనెను — "చందా! మూర్ఖా! అప్రమత్తుఁడవై యుద్ధ మొనరింపుము: లేదేని — స్కాటిశూరుని దప్పించుకొన్నను, నన్ను దప్పించుకొనఁజాలవు! భద్రము!"

అసలే కాబ్రేడు ధైర్యరహితుఁడై యుండెను. దుష్టుఁడగు నమార్గి భయంకరముగ నటు లనినంతనే, వాని స్థైర్యము పూర్తిగ నంతరించెను. ఆ కారణమున, నాతఁ డశ్వారోహణ మొనరింపఁబోయిన సమయమునఁ బదములు తొట్రిలెను. ఐననాతఁడు సహజముగ నేర్పరి యగు రౌతగుటవలన రయమ్మునఁ దెలివొంది హయారూఢుఁ డాయెను. కాబ్రేడు తన తేజినిఁ బ్రశంసనీయముగ శాసింపుచుఁ దన వైరి కభిముఖముగా నిలిచెను. కాని, శకునపరీక్ష యొనరించువార లా శూరునకు సంభవించిన ప్రమాదము గనిపెట్టిరి.

సన్న్యాసులంతట లేచి "ధర్మము జయించు గాక!" యని గంభీరముగ నాశీర్వదించి, రంగమునుండి తొలంగిరి. అంతఁ దూర్యములు మ్రోగెను. ఒక చారణుఁ డెలుగెత్తి యిట్లు ప్రకటించెను — "స్కాట్లాండు దేశస్థుఁడు, కణత నామధేయుఁడు చిత్రకలాంఛనుఁడు నగు నీ మహాశూరుఁ డాంగ్ల దేశ పతాకాపహర్తయగు కాబ్రేడును దాఁకి యాతని ద్రోహము స్థిరపరచుటకు సంసిద్ధుఁడు."

కాబ్రేడుతోడ యుద్ధ మొనరింపనున్న శూరుఁ డెవ్వఁడో యింత వఱకు నెవ్వ రెఱుఁగరు. నిజాద్భుత బలపరాక్రమ ప్రదర్శనంబునఁ దమ

గౌరవాభిమానములు జూరఁగొనిన స్కాబిశూరుఁడే యాతఁడని తెలిసి నంతనే యాంగ్లప్రజానీక మమందానందాతిశయమున ఘూర్ణిల్లెను. అధికారులు వారింపఁ గడఁగినను వారు సరకుసేయక కరతాళాది జయజయధ్వానము లొనరించిరి. క్రానేడు తాను నిర్దోషిననియుఁ, దన నిర్దోషత్వము ధ్రువపఱుతు ననియు దెలియఁబఱచెను. తదనంతరము శూరుల యనుచరు లరుదెంచి వారి డాలులను శూలములను నందిచ్చిరి. యోధులొక హస్తముతోడ నశ్వమును శాసింపవలయు, రెండవ హస్తముతోడ నాయుధము సారింపవలయు. ఆ కారణమునఁ దమ దేహములను రక్షించునటులా కేడెములను దమ కంఠములకు శూరులు గట్టుకొనిరి.

స్కాబిశూరుఁడగు కణతుని డాలునం దాతని లాంఛనమగు చిఱుత పులియే గాక, కొత్తగఁ బ్రాపించిన దాస్యమునకు సాక్షిగా మెడపట్టియు నొక శృంఖలముగూడఁ గాన్పించుచుండెను. క్రానేడు కేడెమునందాతని లాంఛనముండెను. వేళ యగుటచేత, నా యోధులిర్వురుఁ దప్ప మిగిలినవా రందఱు రంగమునుండి తొలంగిరి. శూరులు ముఖత్రాణములు గూడఁ దాల్చి శూలములు బూని పరస్పరాభిముఖులై యుండిరి. ముఖములుగూడ మూతపడుటచేత వారు జీవరహిత లోహవిగ్రహముల వలెఁ దోఁచిరి. ద్వంద్వయుద్ధ వీక్షణ సమాగత జనసహస్రంబులు మాటాడక, సర్వేంద్రియములు నాత్మయుగూడ నయనమునందే కేంద్రీకృత మాయెనో యన ననిమేషనయనులై యుండిరి. యుద్ధాతురంబులగు హయంబుల హేషితంబులు తప్ప నా ప్రదేశమంతయుఁ గడునిశ్శబ్దముగ నుండెను. మూఁడునిమిషము లిటులు గడచెను. అంత సుల్తానొక సన్న యొనరించెను. తోడనే, శతవాద్యము లొక్కసారి మ్రోఁగెను. శూరులు తత్క్షణము చరణాంకుశములు గ్రుచ్చి ఖలీనము వీడ, నాహయంబులు రెండును మహాజవంబునఁ

బొత్తెను. మెఱపు మెఱసిన చందమున శూరు లిద్దఱు రంగమధ్యమున నొండొరులఁ దాఁకిరి. స్కాచి శూరుఁడు మహావిజయము గాంచెను. అనుభవజ్ఞుఁడగు క్రానేడు ప్రశంసనీయముగనే తన శాత్రవుని మారొక్కనెను. వైరిని సమీపించినంతనే యాతఁడు గుఱితప్పక స్కాచి శూరుని డాలుమధ్యమునఁ దీవ్రముగఁ బొడిచెను. అతనిశూలము తుత్తునియ లాయెను; స్కాచిశూరునిహయము మూఁడుగజములు వెనుకకుఁ ద్రుళ్లి, చతికలబడెను. కాని, యా శూరుఁ డతి రయమ్మునఁ దన తేజిని లేపి, తదారూఢుఁ డాయెను. మఱియు, స్కాచిశూరుడు శాత్రవు నాయుధము వాసి డాలును, కవచమును, ఆ లోపున నుండిన మఱి యొండు లోహపుఁదొడుగును మాత్ర మేగాక యాతని యురంబును గూడ ఛేదించెను. శాత్రవశూలాగ్రము తనదేహమున నాటుకొని యుండ, క్రానేడు నేలఁ బొరలాడెను. సలాఉద్దీను సుల్తాను, రిచర్డు మొదలగువార లా తావున కరుదెంచిరి. తనవైరి మృతప్రాయుఁ డాయెనని స్కాచిశూరుఁ డెఱుంగఁడు. కాన నాతఁడు విచ్చు కత్తిం బూని, వైరిని సమీపించి, ద్రోహ మంగీకరింపవలయునని యాజ్ఞాపించెను. భూపతనుఁడై యున్న క్రానేఁ డింతందుఁ జూచుచు దైన్యమున నిటులనెను — "ఇఁక నేమికావలయు? దైవము సత్యనిరూపణ మొనరించెను — నేను ద్రోహిని. కాని, ననుమించు ద్రోహులుగలరు. భద్రము! నే నిఁక బ్రదుకఁజాలను — ప్రాయశ్చిత్త మొనరింపుఁడు. ఆచార్యు నరయుఁడు."

రిచర్డు తత్తరంబున సుల్తాను నుద్దేశించి యిటులనెను — "మిత్రమా! సంజీవినీ ప్రభావమున వీనిని బ్రదికింపుము."

సుల్తా నిట్లు బదులాడెను — "ఈద్రోహిని వధ్యస్థానమున కీడ్చి యురిదీయవలయునే గాని, రక్షణీయుఁడు గాఁడు." ఆతఁడు క్రానేడును బరికించి మగుడ నిటులనెను — "వీని గాయము మాన్పనగు; కాని,

వీని ముఖమున మృత్యువు తాండవించుచున్నది—జీవించుట దుర్లభము.”

“ఐనను, ప్రయత్నింతును. మరణించిన మరుక్షణమున — ఒకవేళ వీని ప్రాణము నిలుపఁజాలు దేని, మహాపకార మొనరించినవాఁడు గనుక వీఁడు ఆచార్యునిచేతఁ బ్రాయశ్చిత్తము చేయించుకొనకపోయెనా, లేనిచో వీని వాత్మకు గతులు లేకుండ పోవును.”

ఆంగ్లనృపాలుఁ డటులర్థింప, సుల్తాను సమ్మతించి, మృతప్రాయుఁడైన క్రానేడును దన శిబిరమునకుఁ గొంపొమ్మని భటుల నాజ్ఞాపించెను. అంతవఱకును సంక్షుభితమనస్కుఁడై చూచుచుండిన సన్యాసి శ్రేణీనాయకుఁడు అమారీ యిటులనెను: “క్రానేడు క్రైస్తవుఁడు; క్రైస్తవుని మ్లేచ్ఛు వధీనము జేయరాదు. క్రైస్తవాచారమునకు విరుద్ధముగా మహమ్మదీయులు దుష్టమంత్రతంత్రములు ప్రయోగింతురు. ఆస్ట్రియా నృపాలుఁడును నేనును క్రానేడు సహచరులము గదా. వాని కుచితమగు చికిత్స మేమే చేయింతుము. కాన, మా మిత్రుని మా శిబిరమునకుఁ గొంపోదుము.”

రిచర్డిట్లు ప్రశ్నించెను — “నీ మిత్రుఁడు జీవింపఁగల సాధనము నిరాకరింతువా?”

సన్యాసి యంతఁ దన యాగ్రహము ఋడించుకొని యిటు లనెను — “సుల్తాను క్రైస్తవమతసమ్మతమగు సాధనము ప్రయోగింతునేని, నా గుడారమునకు దయచేయవచ్చును.”

క్రానేడు ఆంగ్లపతాకాపహరణ మొనరించిన మహాద్రోహియైనను జచ్చుటకు సిద్ధముగ నుండుటచేత నాంగ్లనృపాలుఁ డాగ్రహ మెఱుంగక, వానికిఁ బ్రాయశ్చిత్తమైనను జేయింపవలయునని తత్తరపడుచుండెను. అమారీ ప్రవర్తనము దుస్సహముగ నుండెను. ఐనను, అన్యథా తలంపక సన్యాసినాయకుఁడు చెప్పిన చొప్పుననే యాచరింపవలయునని సుల్తాను నర్థించి, యనంతరము తన జనుల నుద్దేశించి

రిచర్డిటులనెను — "ఆంగ్లదేశగౌరవమును బునరుద్ధరించిన బాహుమహా శూరాగ్ర [illegible]!"

తోడనే, భూరిభేరీకాహళము ఘూర్ణిల్లుచుండ వివిధవాద్యములు మ్రోగెను. మహమ్మదీయులు కూడ నఱచుచుఁ గేరుచు గమ [illegible] వెలిబుచ్చిరి. ఆ కోలాహల మడంగినపిమ్మట నాంగ్లరాజు [illegible] తన కాంతాజనమును [illegible] గూడ నాతఁ డాహ్వానించెను. కాని, యవనస్త్రీజనసందర్శనము నిజాచారవిరుద్ధ మగుటచేత సుల్తా నటు వెడల నొల్లక, సారఁగసన్నద్ధుఁడగు కాన్రేడునకుఁ జికిత్స నొసఁ [illegible] యా గుడారమునకుఁ బోయెను.

సుల్తాను వెడలిన యనంతరము, మహమ్మదీయ వాద్యములు వెలువడెను. ఆ క్రొత్తది యాంగ్లరాజ కాంతాజనంబులు తమ యావాసము నకుఁ బోవుచుండిరను సూచన. ఆధ్వని వినినంతనే, మార్గమధ్యమున నుండు మహమ్మదీయు లందఱు మృత్యుదండహతులో యన, నొక్క పాగి సోలఁబడిరి. వా రా కాంతలను జూడరాదు గదా.

రాణి శిబిరము బ్రవేశించినంతనే, స్కాచిశూరుఁడు వినమ్రుఁడై యామె మ్రోల గంభీరముగ మోఁకరించెను. ఆ ప్రక్కనే రాజసోదరి యుండెను. శూరుఁడు రాణియెదుట మోఁకరించి వినయగౌరవములు బ్రకటించుచున్నను, చిత్తము మాత్రము తన్నికటస్థరాజసోదరి మీఁదనే లగ్నమై యుండెను. నృపాలుఁ డిటులనెను — "దేవీ! శూరులు సుందరనారీజనసంభావనార్హులు. ఈశూరుని కవచమును చరణాంకుశములను దీసివేయుము. నీవు రాణివౌదువుగాక — నీవిటులు సంభావింపవలయు. సోదరీ! నీ వా శిరస్త్రాణము దీయుము. ఈ శూరుఁడు దీనతముండైనను గర్వాభిమానములు దలంపక యీ పరిచర్య సలుపవలయు."

ఆ కాంత లిద్దరు రాజాజ్ఞ నిర్వర్తించిరి. రాణి తన నాథుని చిత్తము రంజిపఁ జేయఁగోరి యాకార్యముత్సాహముతో నొనరించెను. రాజసోదరీచిత్తము వేఱొకతీరున నుండెను. ఆమె సుందరానన మొకసారి యరుణరంజిత మాయెను; తదనుక్షణము పాండుర మాయెను. వివిధభావసంక్షుభితమనస్కయైన యామె యాలిస్సరప్రభు సాహాయ్యము వడసినఁగాని తనశూరుని శిరస్త్రము దీయఁజాలఁ బోయెను.

శిరస్త్రాణము తొలంగినంతనే, స్కాచిశూరుని గంభీరవదనము మనోహరముగఁ గాన్పించెను. గత యుద్ధపరిశ్రమమును, క్రొత్తయుత్సాహమును నాతని మోమునఁ దోఁచుచుండెను. ఆంగ్లనృపాలుఁ డాతని నుద్దేశించి యిటులనెను — "సుందరులారా! శూరులారా! అద్భుత బలపరాక్రమధౌరేయుఁడై యశస్సాంద్రుఁడైన యీ మహానీయుఁడు నికృష్టపు నీగ్రోబానిస యగునా? లేక, దరిద్రశూద్రుఁ డగునా? ఇట్టి ప్రచ్ఛన్నప్రవర్తన మిఁక ననవసరము. సుగుణాతిశయమున సర్వజనాభిమానయోగ్యుఁడైన యీశూరుఁ డభిజాతుఁడును సర్వజనగౌరవార్హుఁ డని యెఱుంగుఁడు. ఈతఁడు స్కాట్లాండు దేశ రాజకుమారుఁడు!"

స్కాచిశూరుఁడు స్కాచిరాజకుమారుఁడని తెలిసినంతనే వా రందఱు విస్మయపరవశులైరి. రాజసోదరీ కోమలకరాంగుళులను తను త్రాణము జారి నేలఁబడెను. నృపాలుఁడు మఁగుడ నిటులనెను:

"మిత్రులారా! నిక్కము. మతయుద్ధార్థ మొక సైన్యమును దీన కుమారుని నాయకత్వమున మనతోడఁ బంపుదునని స్కాచి నృపాలుఁడు సమయ మొనరించెను. కాని, యాతఁడటు లాచరింపకపోవుట చేత మే మాగ్రహించితిమి. అందులకుఁదగు కారణ ముండియుండును. ఐనను శూరుఁడగు నీ రాజకుమారుఁ డింట నడఁగియుండఁజాలక యోధులఁ గొందఱను మాత్రము చేరఁదీసి ప్రచ్ఛన్న రూపమున బయలు

దేఱి మము మార్గమధ్యమునఁ గలసికొనెను. వృద్ధానుచరుఁ డొక్కఁడు తక్క యీతని నెఱుఁగు యోధులందఱు మరణించిరి. ఆహా! పరిస్థితులెంత భయంకరముగఁ బరిణమించెను! ఈతఁడు మహాశూరుఁడని సంభావించితిగాని, రాజకుమారుఁడని యెఱుంగఁజాలకపోతిని. ఆంగ్ల పతాక రక్షణావసరమునఁ బ్రమత్తుఁడై యీతఁడు మరణశిక్షకుఁ బాత్రుఁడాయెను. — రాజకుమారా! తాదృశ ఘోరాపాయ మగ్నుఁడవైనను, నీ యుదంతమేల తెలుపవైతివి? మా దేశమునకుఁ జిరవైరి యగు స్కాచి నృపాలుని పుత్రుఁడవని తెలియునంతనే, నిను బంధింతునని తలంచియుందువా? రిచర్డట్టి యధర్మ మొనరింపఁడే!"

"ఆంగ్లభూపాలా! నాకట్టి దురూహ పొడమలేదు. కారణమే మస -- థపదీయ దేశగౌరవమును గాపాడ నియ్యకొని, ప్రమత్తుఁడనై, మహాపరాధ మొనరించితి. అట్టియెడ మత్ప్రాణరక్షణార్థము రహస్యప్రకటన మొనరించుట పౌరుషహీనమని, హేయమని తలంచితి. మఱియు, మత యుద్ధానంతరమే మదీయ చరిత్ర దెలుపవలయునని సమయ మొనరించుకొని యుంటిని. కాని, ప్రాయశ్చిత్తావసరమున మాత్రము తద్విరుద్ధముగఁ బూజ్యుఁడగు నెంగాడిస్వామియెదుట నాత్మప్రకటన మొనరించుకొంటిని."

స్కాచిరాజకుమారుఁడట్లు పలుక నాంగ్లనృపాలుఁ డిటులనెను — "ఆరహస్యము దెలియుటవలననే గావలయును, — ఈస్వామి పరుగు పరుగున నరుదెంచి, స్కాచిశూరునకు విధించిన మరణశిక్ష మఱలింపవలయునని బ్రతిమాలెను. అదృష్టవశమున నా ప్రమాదము తప్పిపోయెను. లేదేని, యీ నెపమున వైరియగు స్కాచినృపాల పుత్రుని జంపితినను దుర్యశ మాచంద్రార్కము నను జుట్టికొని యుండెడిది.

రహస్యగర్భితమగు స్కాచిశూరుని యుదంత మెట్లు తెలిసెనో యెఱుంగవలయునని రాణి కుతూహలపడెను. రాజిట్లు తెలిపెను:

"మన ప్రభువులు మువ్వురు యాత్రాపరులై స్కాట్లాండు దేశమ
బోయిరి. తనకుమారుఁడు ననునాశ్రయించి మఱియుద్ధ నిమగ్నుఁడా
నని తెలిసికొని, నే నాతని నేమిచేతునోయని వెఱచి, తత్ప్రతిబంధ
ముగా మనతైర్థికులను స్కాచినృపాలుఁడు బంధించెను. మనదేశస్థుల
నాకావిషయము దెలియఁబఱచిరి. తోడనే స్కాచిరాజకుమా
రుఁడు గావలయునని గ్రహించితి. మనలోయుప్రభువు హతశేషుఁడగ
స్కాచి శూరానుచరుని గాంచి యీవిషయము ధృవపఱచెను. సోదరీ
నీ కరమందిమ్ము. రాజకుమారా! నీవు నీకరమందిమ్ము!"

రాజసోదరి ఘనలజ్జాపరవశయై తన కలవరము మఱుగు పఱుప
బ్రయత్నించుచు నిటులనెను – "సోదరా! వలదు, వలదు! సుల్తా
నును నాతని జనులను క్రైస్తవ మతస్థుల నొనరింప నాసించి నన్నా
మ్లేచ్ఛ రాజునకు భార్యగా నీయఁదలంచితివిగదా?"

"ఔను, జోస్య మట్లు స్ఫురింపఁజేసెను. ఇపు డింకొక విధమున
బరిణమించెను."

ఆంగ్లనృపాలుఁ డటులు బదులాడ, నాజోస్యము చెప్పిన యెంగా
స్వామి యిటు లనెను – "నృపాలా! ఇటు లెక్కసక్కెము లాడ
రాదు. దైవప్రభావ మమోఘము. దుర్బలుఁడగు మానవుఁడు సమ
చితముగ నరయఁజాలక పొరపడును. సలాఉద్దీను సుల్తానును స్కాచి
శూరుఁడును నాగుహాయందు నిద్రాపరులై యుండఁ దివ్యనక్షత్ర
పరీక్ష యొనరించితిని. నాయతిథియగు రాజన్యుఁ డాంగ్లరాజబాంధవి
కరగ్రహణ మొనరించునని తెలిసికొంటిని. ఇల్దరీము నామధా
యగు నా యతిథి పాదుషా యని యెఱుంగుదుగాని, స్కాచి శూ
వేషధారియగు కణతుఁడు స్కాచి రాజకుమారుఁడని యెఱుంగనైతిని
ఆ కారణమున, మేరీని వివాహమాడవలసిన రాజన్యుఁడు సుల్తా
గావలయునని నిశ్చయించితిని. మఱియు, మేరీ మగఁడు క్రైస్తవుఁ

డనియు గ్రహములు తెలిపెను. కావున, నాంగ్లరాజ సోదరీ వివాహా నంతరము సుల్తాను స్వీయమత పరిత్యాగమును గ్రైస్తవమతావలంబ నమును నొనరించునని సమాధాన మొనరించుకొంటిని. సుల్తాను గుణ వంతుఁ డగుటచేత నాతఁడు నిశ్చయముగ నటు లొనరించునని విశ్వ సించితిని. ఆహా! గ్రహగమనపరిశీలనాదక్షుఁడ నని, కాలరహస్య జ్ఞుఁడనని గర్వించితిని. నా యవివేక మిపుడు తెల్లమాయెను. దృఢ విశ్వాసబద్ధులమై, యప్రమత్తులమై, భయభక్తియుక్తులమై నిరంత రాయమానముగ దైవసంస్మరణ మొనరింపవలయుఁ గాని తద్రహస్య భేదన మొనరింపఁబూనుట యసంబద్ధము. మహాఘోరవిసభ్రముఁడనయ్యు దైవజ్ఞుఁడనని గర్వించి, క్రైస్తవరాజన్యులకు హితము గఱపఁగడంగి ధూళిసన్నిభముగ నల్పుఁడనని ప్రబోధము గాంచితిని. ఇఁక శృంఖలా విముక్తుఁడనైతి. నే నిఁక దైవచింతానిమగ్నుఁడనై తత్సాయు జ్యము గాంతుఁగాక!"

ఎంగాడీ సన్యాసి యట్లు ప్రలాపించుచు నా సభనుండి వెడలి పోయెను. నాఁటఁగోలె నాతని యున్మాదము మందగించెను. కఠిన ప్రాయశ్చిత్తములు మాని యాతఁడు సముచితముగ నాచరింపఁదొడఁ గెను. అంతవఱకు నాతఁడు తనజ్యోస్య మమోఘమని గర్వించియుండెఁ గదా. కాని, తన దివ్యజ్ఞానము ఘోరముగఁ దప్పిపోయెనని స్పష్ట మైనంతనే యాతనిదురహంకార మంతరించెను.

రాజసోదరీ సేవాపరాయణుఁడై యద్భుత బలపరాక్రమములు బ్రదర్శించి యశస్సాంద్రుఁడై, తత్ప్రణయము కతంబుననే బహుకష్ట నిమగ్నుఁడై, యాంగ్లపతాకాప హర్తయగు శాస్త్రేడును నిర్జించిన స్కాచిరాజ కుమారుఁడు, తన ప్రణయినిని సముచితముగ సంభావించె నని వేఱుగఁ జెప్పనవసరము లేదు.

సలాఉద్దీను సుల్తాను క్రైస్తవనాయకులకు మధ్యాహ్న సమయమున విందు గావించెను. తత్సన్నాహములు ప్రాచ్యసాంప్రదాయసిద్ధముగ నపూర్వవైభవముతో నొప్పారుచుండెను. మనోహరరత్నకంబళములపై నతిథులు సుఖాసీనులగుటకు మెత్తనిదిండు లాయత్తమగుచుండెను. ఆ పటకుటీరము సముచితాలంకార విరాజమానమై సుందరమనోహరముగ నుండెను. తదంతర సువర్ణ రజతాద్యంబరములు వర్ణనాతీతములు. విందున కాయత్తమైన యాహారపదార్థము లసంఖ్యాకములు, అపూర్వములు, మనోహరములు. సర్వమాంసఖాద్యములును, నానాహారములునుగూడ నుండెను. హిమసన్నిభ శీతల మధుర పానీయములు సువర్ణ రజతపాత్రములందు సిద్ధముగ నుండెను.

అఖండవైభవాస్పదమగు మృదులాసనము సుల్తానునకు ప్రత్యేకముగ నేర్పడి యుండెను. అతఁడు సంభావింపఁదగు ప్రముఖులుగూడ నచటనే సుఖోపవిష్టులు కాఁగలరు. ఆ గుడారమునం దంతటను లెక్కకు మీఱిన కేతనములు రాజిల్లుచుండెను. అయ్యవి సుల్తాను సహస్రవిజయచిహ్నములు. అందు, దీర్ఘ శూలాగ్రమున నెగురు పతాకమునం దిట్లు లిఖింపఁబడి యుండెను. "సలాఉద్దీను రారాజు: సలాఉద్దీను జగజ్జేత: సలాఉద్దీను మరణింపవలయు." తత్సన్నాహము లొనరించిన బానిసలు శిరములువాల్చి, చేతులు గట్టి జీవరహిత శిలావిగ్రహములవలె, గారడీఁడు త్రిప్పువఱకు నిశ్చలముగ నుండు తోలుబొమ్మలవలె నిలిచియుండిరి.

తన యతిథుల రాకకై యెదురుచూచు సుల్తాను హస్తమునందు నెంగాడీస్వామి పంపిన పత్రముండెను. తురుష్క సార్వభౌముఁ డద్దానిని బరిశీలించి తాదాలోచనా నిమగ్నుఁ డాయెను.

"ఈ శాస్త్రమగమ్యము. భావిరహస్య ప్రకటన మొనరించునట్లులే యుండి తుదకు వంచించును. ఆంగ్లరాజవిరోధి తద్రాజబాంధవీ వివాహానంతరము మిత్రుఁడగునని కదా జోస్యము! అట్టి ప్రబలవిరోధి నేఁ గావలయుఁగాని, యన్యుఁడగునని యెట్లు తలంపనగును? ఐనను, విషయమట్లులే పరిణమించెను. వనాంతరవాసి యగు మృగరాజునకంటె గృహమునఁ జొరఁబడు బావురుపిల్లియే యధికభయావహము గదా. అట్లులే, నే దూరస్థుఁడఁగాన, సన్నిహితుఁడగు స్కాచిస్నృపాలుఁడే ప్రకృతవిరోధి. మఱియు, నాంగ్లరాజకన్యాకరగ్రహణ మొనరించు వాఁడు క్రైస్తవుఁడని గ్రహములు దెలిపెఁగదా. ఉన్మాదకుఁడగు సెంగాడీస్వామి తద్విషయాపరవశ్యుఁడై వెంగలియై నేను క్రైస్తవ మతావలంబన మొనరింతునని దృఢముగ విశ్వసించెను. వాని మతి భ్రమించిన భ్రమించుఁగాక. పవిత్ర మహమ్మదీయమత విశ్వాసబద్ధుఁడను నే నటు దలంపవలయునా? ఛీ; ఈ వృథాచింతన మేల! — ఓరీ! హుస్సేంగా! ఏమి, నీ యాగడము? ఏల రావలయు?"

ఆ సమయమునఁ బ్రవేశించినవాఁడు నకటబను నామధేయుఁడగు వక్రాంగుఁడు, వాని వికృతాననము భయావేశమున వికృతతర మాయెను. నోరు తెఱచి, ఱెప్ప వాల్పక, చేతులు చాపి యున్మత్తుని చందమున వాఁడంతఁ జొరఁబడెను. సుల్తాను కఠినముగఁ బ్రశ్నింప వాఁడు సముచితముగఁ బ్రత్యుత్తర మీయఁజాలక, గద్గదస్వరమున — 'ఇఁక సరి!' యని పలికెను. సుల్తాను కుపితుఁడై మగుడఁ బ్రశ్నింప, వాఁడు మగుడ నట్టులే యనెను. కారణమేమన, వాఁడు భయసంభ్రమాకులుఁడై తా నేమి వాకొనెనో యెఱుంగఁడాయెను. పాదుషా యిట్లు గర్జించెను — "ఓరీ! వినోదమున కిది యదనుగాదు, భద్రము!"

"దేవా! వినోదముగాదు. భయంకరము — ఆలింపవలయు —"

వాఁడేమి తెలుపునో వినఁగోరి, వానితోడ సుల్తానొక గదిలోనికి

బోయెను. వారేమి ప్రసంగించిరోగాని, యతిథిజనాగమనము దెలుపు దూర్యములు మ్రోఁగినంతనే, సలాఉద్దీను సుల్తాను శీఘ్రముగ నరుదెంచి, క్రైస్తవరాజన్యులను సముచితముగ సంభావించెను. అందు స్కాచిరాజకుమారుని గడుంగడు నాదరించెను. సుల్తాను మహమ్మదీయ ప్రభురూపమునను, స్కాచిరాజకుమారుఁడు సాధారణ స్కాచి శూరరూపమునను నాఁడా యెడారియందుఁ దారసిల్లి పరస్పరబలంబులు చవిచూచి, మిత్రులైరిగదా. అనంతరము సుల్తాను హాకీము వేషమునఁ దనస్కాచిమిత్రుని మృత్యువునుండి తప్పించెను; స్కాచి శూరుఁడు నీగ్రోబానిసయాయెను. ఇపు డిరువురు బ్రచ్ఛన్నరూపములు వీడి యథాకృతులుదాల్చిరి. సుల్తాను తద్విషయ సంస్మరణ మొనరించి, యాతని నెంతయుఁ బ్రశంసించెను. స్కాచిరాజకుమారుఁ డాతని సుగుణములు సముచితముగఁ గొనియాడి మందహాస మొనరించి యిటులనెను — "నాఁడు నామిత్రుఁడగు నిల్దరీము నీరము ఘనీభవించి హిమమగునని యెఱుంగకపోయెఁగదా. నేఁడో! 'షర్బతు' హిమసమావృతమై కడుశీతలమై మనోహరమై యున్నది."

సుల్తానిటులనెను — "ఆకృతికిఁ దగునట్లు భాషింపవలయు. కుర్దుదేశపు మహమ్మదీయుని జ్ఞాన మాపాటిదె.

'విమలస్ఫటిక సన్నిభఘనాంబు పథంబున నాపాదమస్తకము కవచము ధరించి బహుక్రోశదూర మశ్వారూఢుఁడనై యరుదెంచితి' నని నీవంటివి, సమాధాన మేమిత్తువో చూడవలయునని నా కావిషయము దుర్గ్రాహ్యమైనట్లు నటించితిని."

అట్లు సంభాషించు సుల్తాను శీతల మధురపానపాత్ర మాతనికందిచ్చెను. తత్పానీయము గాంచినంతనే యాస్త్రియానృపాలుఁ డత్యాతురంబున నరుదెంచి, గత రాత్రి మధుసేవవలనను నాఁటి వేడిమి వలనను శోషిల్లు కంఠము సేదదేఱునట్లు స్కాచిరాజకుమారు నసం

తరము గడ గడ ద్రావి పరమానందభరితుఁ డాయెను. అతఁ డా కాంచనపాత్రమును సన్యాసినాయకున కందిచ్చెను. తత్క్షణము సుల్తానొక సన్న యొనరింప, వజ్రాంగుఁడు బిఱ బిఱ పరుదెంచి "ఘాతక పరి!" యని కఠోరముగ నఱచెను. తోడనే, సింహమును గాంచిన మృగముచందమున, సన్యాసి భయప్రకంపితుఁ డాయెను. ఐనను, వాఁ డా క్షణమ తెలివొంది, తన కలవరపాటు మఱుఁగుపఱచుటకుఁ గాఁబోలు — సువర్ణకలశమెత్తి త్రావఁబోయెను. కాని, యాదురాత్మున కట్టి యవకాశము లేకపోయెను. వాని పెదవు లాపాత్ర మంటకమున్నె, సుల్తాను కరవాలము, మేఘనిర్ముక్తమగు మెఱపువలెఁ గోశమునుండి తళుక్కున లేచెను: సన్యాసినాయకుని శిరము తత్క్షణము నేలపై దొరలెను. ముష్టిబద్ధమైన పాత్ర మట్టులేయుండ, మృతకళేబర మొక్క క్షణమున నేలఁ గూలెను. నాళవినిర్గతరుధిరముతోడను, కలశాంతర ద్రవముతోడను నా ప్రదేశ మార్ద్రమాయెను.

సన్యాసి నాయకుని ఘోరమరణము గాంచినంతనే క్రైస్తవ రాజన్యులాగ్రహధురీణులై యేకకంఠమున ద్రోహమని యఱచిరి. నిజమిత్ర రుధిరారుణ కృపాణధారియగు సుల్తాను తనప్రక్కనే యుండుటచేతఁ దనగతి యేమగునో యని యాస్ట్రియానృపాలుఁడు త్రుళ్ళెను. రిచర్డు మొదలగు మహాయోధులు తదవసరోచితముగాఁ దమ ఖడ్గములు బట్టిరి. ఐనను, సుల్తాను యథా నిశ్చలచిత్తుఁడై, యేమియు సంభవింపనట్టులు నిశ్చలస్వరమున నిటు లనెను:

"ఆస్ట్రియానృపాలా! భయపడకుము. ఆంగ్లనృపాలా! ఆగ్రహింపక, నానుడు లాలింపుము. ఈ మానవాధముఁ డెన్ని ద్రోహములాచరించినను, సైరించితిని. — భవత్ప్రాణాపహరణప్రయత్న నిమగ్నుఁడాయెను: సంజీవినీ ప్రభావమున నిన్నుద్ధరించి యీ స్కాచిరాజకుమారునితోడ వెడలునపు డెడారియందు మము దారుణముగ వెన్నా

డెను. — మా యశ్వము లత్యంత జవ సత్వ సంపన్నము లగుటచేతనే మేము ప్రాణరక్షణ మొనరించుకొనఁ జాలితిమి: ఈ సమయముననో! అల్పసేనా పరిరక్షితులమై యిట నుందుమని యెఱింగి మము బట్టుటకై వీఁడొక మహాసేన సిద్ధపఱచెను; నే నావిషయము కనిపెట్టఁజాలితిని — సమయవిరుద్ధముగ నాతోడ నింత జన మరుదెంచుట కిదియే కారణము; దాన వాని దుష్టప్రయత్నము నిరర్థకమాయెను: ఇట్టి యొక్కొక యపరాధమునకే వీఁడు వధ్యుఁడైనను, సహించితి. ఈ మిథ్యా సన్యాసి యంతమాత్రమున నూఱడింపఁ డాయెను. తన మిత్రుఁడగు కాన్రేడు మరణించు సమయమునఁ దన రహస్యములు గూడ — వా రిరువురు నొనరించిన కుట్రలు రహస్యములు ననేకములు గదా! — బయల్పడునని వెఱచి, విషోరగసన్నిభముగఁ గదుగ్రూరుఁడై యీ నరాధముఁడు వానిని వధించెను.”

“ఏమి! కాన్రేడు వధింపఁబడెనే! సన్యాసినాయకుఁడగు నమారీ వారి మిత్రుఁడే! ద్వంద్వయుద్ధమునఁ గూడ నాతనిఁ బురస్కరించుకొని యరుదెంచెనే!”

రిచర్డిట్లు సవిస్మయముగఁ బలుక, సుల్తా నిటులనెను: “నీ కృపాయనముగ నంపిన యీ వక్రాంగుఁడే సాక్షి. పరమాత్ముఁ డిట్టి నికృష్టసాధనములవలననే రహస్యహత్యలను బయల్పఱచును.”

అనంతర మాతఁడే కాన్రేడు హత్య గుఱించి తెలియఁబఱచెను: వక్రాంగుఁడగు నకటబనుఁడు కాలహరణార్థ మిటు నటుఁ దిరుగాడుచుఁ జిన్న చిన్న చౌర్యములు గూడఁ జేయుచుండును. అభ్యాసవశమున వాఁ డిపుడు గూడ బయలుదేఱి కాన్రేడు గుడారము ప్రవేశించెను. అం దెవ్వరులేరు. కాన్రేడు దురవస్థ యాతని సోదరునకుఁ దెల్పుటవలయునని కొందఱు పరిజనులు వెడలియుండిరి; మిగిలిన వారలు తమ స్వామిని దలంపక యొకింత దవ్వున వినోదించుచుండిరి.

సుల్తా నొసంగిన సంజీవినీ ప్రభావమునఁ గాన్రేడు నిద్రాపరుఁ డాయెను. వజ్రాంగుఁ డా కారణమున నందు నిర్భయముగాఁ దిరుగఁజాలెను. అంతలో నడుగుల చప్పుడు వినవచ్చెను. తోడనే, వాఁ డొక తెర మఱుఁగున దాగి, యేతెంచినవాఁడు సన్యాసినాయకుఁడని కనిపెట్టఁ గలిగెను. వాఁడు మఱియు భద్రముగఁ నడఁగి చూడఁదొడంగెను. గాఢనిద్రాధీనుడైన కాన్రేడు, సన్యాసి ప్రవేశించినంతనే కనువిచ్చి చూచెను. చూచుటయే గాదు — చూచినంతనే తన సహచరుని దుష్టాభిప్రాయము స్ఫురింప, నాతఁడు భయకంపితుఁడై ప్రశ్నించెను. తన మిత్రునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము జేయింప నరుదెంచితినని సన్యాసి బదులాడెను. అంతవఱకును వజ్రాంగుఁడు స్పష్టముగ నాలించెను. అనంతరము, క్షతగాత్రుఁ డవధ్యుఁడని కాన్రేడు దీనముగఁ బ్రతి మాలుచుండ, సన్యాసి 'యిఁకసరి!' — యనుచు నొక్కపోటునఁ దన మిత్రునిఁ గడతేర్చెను. 'ఇఁక సరి' యను పదము వజ్రాంగుని మన మున నాటుకొనిపోయెను. తదనంతరము సుల్తా నిటులనెను:

"కాన్రేడు మృతకళేబరము బరీక్ష జేయించితిని. మఱియు, మీ సమక్షమున నీ వజ్రాంగుఁడు 'ఇఁక సరి!' యనినంతనే, హంతకుఁ డెట్లు ప్రకంపించెనో యెఱుంగుదురు గదా."

ఆంగ్లనృపాలుఁ డొక తడ వూరకుండి యిటు లనెను: "ఇట్టి కంట కుఁడు వధ్యుఁడగుట ధర్మమె. కాని, శిరచ్ఛేదనమున కిది సమయము గాదు. ఆ పని నీవే యొనరింపనేల?"

సుల్తా నిటులనెను: "నే నిటు దలంపలేదు. కాని, ఆలసించుటకు వీలు లేకపోయెను: ఆలసించితినేని, యీ పాపాత్ముఁడు చిరంజీవియై యుండఁ గలఁడు. మదాతిథ్యము స్వీకరించిన యనంతరము మిత్రహత్య సంహార మొనరించినను, వాఁడు నా కవధ్యుఁడు. కావున, నా హాస్పీ యము జవిగాంచకమున్నె వానిని ఖండింపవలసివచ్చెను. ఈ విషయ

ంచక స్మరింపవలదు."

బానిస లరుదెంచి యా మృతకళేబరము గొంపోయి, యాస్థలము ప్రభవలచిరి. ఐనను, క్రైస్తవరాజన్యుల చిత్తములు తద్విషయ చింతనాయత్తములై, సంభ్రమానుమానాధీనములై యుండెను. రిచర్డు మాత్రము నిశ్చలచిత్తుఁడై యుండెను. ఆతఁ డైనను నేమియో యోచించి, డోలాయమాన మానసుఁడై, తుదకు సుల్తానుం గాంచి యాతఁడు కణతరూపము ధరించియుండిన స్కాచిరాజ కుమారుని తోడఁ దొల్లి ద్వంద్వయుద్ధ మొనరించిన విషయము గుఱించి యల్లనఁ బ్రశ్నించెను. సుల్తాను మందహాస మొనరించి, తాము సంచారశూర నర్మోచితముగాఁ బోరాడితి మనియు, నందు జయాపజయ నిర్ణయ మున కవకాశము లేకపోయెననియు, దా నావిషయము గుఱించి సగర్వముగఁ బలుకుటకుఁ గూడ నవకాశము లేదనియు వాక్రుచ్చెను. స్కాచిరాజ కుమారుఁడు తదాధిక్యము బరిగ్రహింపనొల్లక, సుల్తానునే సగౌరవముగా నభినందించెను. యుద్ధప్రియుఁడగు నాంగ్లనృపాలుఁ డీర్ష్యానలతప్తుఁడై యిటులనెను:

"స్కాచిరాజకుమారా! ధన్యుఁడవు. మద్బాంధవీ కరగ్రహణము కంటె సలాఉద్దీనుతోడి పోరాటమే శ్రేష్ఠమని భావింతును. మహా శూరుల సమావేశము సార్థకము గావలయు. సర్వజన సమ్మతమై యుండు సుస్థిరశాంతిస్థాపన ప్రయత్న మొనరింపకుండు టసంబద్ధము. సుల్తాను మిత్రమా! పాలస్థానము మీకును మాకును జిరకాలా కాంక్షితమై, సమరకారణమై యున్నదిగదా. ఈ సభాసదులు గాంచు చుండ, మన మిరువుర మీ విషయ మేల పరిష్కరింపరాదు? అల్లదె రంగభూమి. మహమ్మదీయాన్వయమున నిను మించు శూరుఁ డుద యించు టసంభవము. మా క్రైస్తవమిత్రులు సమ్మతింతురేని, వారి పక్షమున నేఁ బోరాడుటకు సంసిద్ధుఁడను. జీవములు బాయువఱకును

ద్వంద్వయుద్ధ[మాచరించి, శాశ్వతసంధి ప్రతిష్ఠితముగాక! ఏమందువు?"

కాని, ఎరూసలేము నగరము సుల్తాను నధీనముననే యుండెఁ గదా. కావున నాకారణమున ద్వంద్వయుద్ధ మొనరించుట కాతఁడు సమ్మతింపక పోయెను. కేవల గౌరవార్థమైనను బోరాడవలయునని రిచర్డు మగుడఁ గోరెను. అతని తత్తరపాటు గాంచి మందహాస మొన రించి, సుల్తా నిటు లనెను:

"ఇదియు ధర్మవిరుద్ధము. ప్రజాపాలకుఁడు ప్రజాహితకార్య మొన రింపవలయుఁ గాని, యన్యథా చరింపరాదు. మఱియు, నా కొక పుత్రుఁడు గలఁడేని, యిట్టి కార్య మొనరించుటకు స్వతంత్రుఁడను."

ఆంగ్లనృపాలు సుల్తానాహ మంతరించెను.

విందు ముగిసెను. అతిథు లిఁక దమ యావాసములకుఁ బోవలయు. సుల్తాను లేచి రిచర్డు కరం బందుకొని, సముచితసంభాషణంబుల సంభా వించి యిటు లనెను:— "మన మిఁక వీడవలయు. పునర్దర్శన మసంభ వము. క్రైస్తవరాజన్యసంఘము విచ్ఛిన్న మాయెను. ఇఁక ననుఁదాఁకి విజయముగాంచు టసాధ్యమని నీవ యెఱుంగుదు. మదధీన మగు యెరూసలేము నగరము మీకువలె మాకును బవిత్రవంతము. కాన, వయ్యదివినా, నీవేమి కోరినను, ఆ జలధార జలంబులిచ్చు చందమున, నారాళముగ నియ్యకొందును."

కథ సమాప్త మాయెను. రిచర్డు సలాఉద్దీనుల సంధి నిబంధనలు చరిత్ర ప్రసిద్ధములు. మఱునాఁడు రిచర్డు తన శిబిరమున కరుదెంచెను. ప్రణయబద్ధులగు మేరీ స్కాచిరాజకుమారులు వివాహబద్ధు లైరి. ఉదాత్తచిత్తుఁడగు తురుష్క సార్వభౌముఁడు సుప్రసిద్ధమగు సంజీవిని యదవసరోపాయనముగా సాభిమానముగా నంపెను.

సమాప్తము.